

1959

ANDRA KAMMAREN

Nr 20

26 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 26 maj fm.

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Gustavsson i Alvesta i anledning av arbetstidsutredningens betänkande angående beroende uppdragstagare	3
herr Larsson i Norderön i anledning av sysselsättningssvårigheterna i skogsbygderna	3
herr Eriksson i Bäckmora i anledning av planerat inställande under sommarmånaderna av beredskapsarbeten på vägar	5
Svar på interpellationer av herrar Kellgren, Hagberg och Helén samt svar på fråga av herr Hansson i Önnarp ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien	6
Svar på interpellation av herr Nelanders ang. rekryteringen till försvarets arvodistbefattningar	39
Ändring i valutalagen, m. m.	43
Stöd åt jordbruket	60

Tisdagen den 26 maj em.

Stöd åt jordbruket (Forts.), tillika svar på interpellation av herr Eliasson i Moholm ang. försörjningsberedskapen	110
--	-----

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 26 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 132, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om skyddsrum vid universitetsbiblioteket i Uppsala	42
<i>Första lagutskottets</i> memorial nr 28, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.	43
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande 36, om ändring i valutalagen, m. m.	43

Tisdagen den 26 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollen för den 20 innevarande maj.

§ 2

Svar på interpellation i anledning av arbetstidsutredningens betänkande angående beroende uppdragstagare

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har i en interpellation ställt vissa frågor till mig rörande det av arbetstidsutredningen den 6 mars 1957 avgivna betänkandet om beroende uppdragstagare (SOU 1957:14). Interpellantens frågor har avseende på tillämpningen av det s. k. civilrättsliga arbetstagarbegreppet inom sociallagstiftningen.

De av interpellanten berörda problemen sammanfaller i stort sett med dem, som behandlades i denna kammar den 15 april 1958 i ett svar på en interpellation av dåvarande ledamoten av kammaren herr Olofson.

Sedan detta interpellationssvar avgavs har det civilrättsliga arbetstagarbegreppet fått betydelse för ännu en lagstiftning på det sociala området, nämligen lagen om försäkring för allmän tilläggspension. I samband med att riksdagen antog denna lag förordade riksdagen i anledning av en väckt motion, att under det fortsatta arbetet med pensioneringens utbyggnad jämväl skall verkställas utredning beträffande möjligheterna att jämställa beroende uppdragstagare med arbetstagare i civilrättslig mening vid tillämpningen av

lagen. I den av riksdagen godkända reservationen av herr Strand m. fl. till särskilda utskottets utlåtande nr 1 uttalades, att därest sådan jämställdhet komme till stånd inom pensionslagstiftningen, detta inte torde kunna undgå att även medföra återverkningar beträffande motsvarande problem när det gäller andra sociallagar, där det civilrättsliga arbetstagarbegreppet är grundläggande för lagarnas tillämplighet.

Jag har för avsikt att inom kort begära bemyndigande att tillkalla den av riksdagen begärda utredningen.

Härpå anförde

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen. Med hänsyn till svarets positiva innehåll vill jag endast uttala förhoppningen om samt understryka vikten av att vi genom den av statsrådet utlovade utredningen snart får klarläggande principuttalanden i fråga om det civilrättsliga arbetstagarbegreppet, avseende hela sociallagstiftningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation i anledning av sysselsättningssvårigheterna i skogsbygderna

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Norderön har frågat om vilka förberedelser som vidtagits för att i sysselsättnings-

Svar på interpellation i anledning av sysselsättningssvårigheterna i skogsbygderna

främjande syfte få i gång arbeten med röjningar, gallringar, dikningar, vägbyggnader och dylikt i våra skogar.

Jag vill erinra om att skogsvårdsarbeten inklusive byggandet av skogsbilvägar utgjort ett mycket viktigt inslag i sysselsättningspolitiken under det senaste året. I skogsvårdsarbeten drivna som statliga beredskapsarbeten sysselsattes sålunda i december månad 1 300 man. Kostnaden har hittills uppgått till 4,5 miljoner kronor. Av s. k. lågkonjunkturmedel har drygt 10 miljoner kronor ställts till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande. Dessa medel användes bl. a. för att åstadkomma en av sysselsättnings-skäl önskvärd utökning av skogsvårdsarbetena. Det medgivande som lämnats att intill den 1 juli 1960 taga i anspråk investeringsfonderna för skogsbruket bidrar också till att upprätthålla sysselsättningen i skogen. I fråga om byggandet av skogsvägar kan erinras om att riksdagen i år beslutat att på tilläggsstat anslå 5 miljoner kronor. Vidare har arbetsmarknadsstyrelsen ställt drygt 5 miljoner kronor av arbetslöshetsmedel till domänstyrelsens förfogande för byggande av skogsbilvägar såsom beredskapsarbeten.

De här nämnda arbetena pågår alltså jämt och kommer att bedrivas i den omfattning arbetsmarknadsläget påkallar. Efter framställning från arbetsmarknadsstyrelsen pågår f. n. genom skogsstyrelsens och skogsvårdsstyrelsernas försorg ett intensivt arbete med att utöka planläggningen för skogsvårdsarbeten av olika slag samt skogsvägarbeten. Av arbetslöshetsmedel har 1,5 miljon kronor ställts till förfogande för förberedelsearbeten. Dessa syftar till att få en sådan reserv av arbeten, att en miljon dagsverken utöver det normala kan tas ut i skogen under den kommande hösten och vintern.

Härefter anförde

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för socialdepartementet för svaret på min interpellation. Av svaret framgår, att de förberedelser som vidtagits för att i sysselsättningsfrämjande syfte få i gång arbeten i våra skogar är ganska omfattande, vilket jag vill konstatera med tillfredsställelse. I tidigare sammanhang, då sysselsättningsfrågorna diskuterats här i kammaren, har skogsbrukets och jordbrukets aspekter inte kommit med. Men det är ju särskilt inom skogsbruket som sysselsättningen är ett problem. I den s. k. kompletteringspropositionen räknar man med någon höjning av produktionsnivån för industriens vidkommande, men för skogsbruket förutser man i propositionen vikande aktivitet. Det är alltså angeläget att sysselsättningsberedskapen inom skogsbruket är god.

Inom skogsbruket och jordbruket finns en »dold» arbetslöshet, som inte kommer till rättvisande statistiskt uttryck i arbetslöshetssiffrorna. Småbrukarna har i stor utsträckning kompletterande sysselsättning genom arbetstillfällen utanför den egna gården, ofta i skogsarbete. Om dessa arbetstillfällen minskas eller helt uteblir, blir situationen allvarlig. Det är alltså angeläget att man söker stimulera sysselsättningen i skogsbruket.

Jag skulle vilja knyta ytterligare några synpunkter kring några detaljer. Bestämmelserna om fasta röjningslag för beredskapsröjningar bör enligt min mening inte tolkas alltför restriktivt. Vederbörande markägare bör själv kunna få hand om arbetet och därefter erhålla statsbidraget.

Om man låter viktiga grenar av arbetet inom skogsvården bli beroende av eventuell arbetslöshet tappar man också greppet om restaureringsprogrammet. Det gäller t. ex. bidragen till återväxtarbeten. En allmän och vittomfattande skoglig restaureringsverksamhet på

Svar på interpellation i anledning av planerat inställande under sommarmånaderna av beredskapsarbeten på vägar

grundval av en förstärkning av de direkt skogliga anslagen skulle säkerligen givit så mycket arbete, att sysselsättningsproblemen inte framträtt på samma sätt som nu.

Inte minst skogsbilvägarna bör vara lämpliga sysselsättningsobjekt. Och de är angelägna ur skogsbrukets synpunkt. Det kan vara anledning, anser jag, att betrakta arbetsmarknadsskäl såsom »synnerliga skäl» och således berättigande till en högre bidragsprocent.

Jag vet, herr talman, att jag härmed har vidrört frågor, som berör olika departement. Men jag ville i sammanhanget få understryka även dessa synpunkter.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på interpellation i anledning av planerat inställande under sommarmånaderna av beredskapsarbeten på vägar**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har frågat om jag uppmärksammat att inställandet av beredskapsarbeten under sommarmånaderna kan skapa ökade sysselsättningsvärigheter i vissa bygder och om jag vill medverka till att beredskapsarbete på vägar i bygder, där annan sysselsättning inte kan beredas arbeta-kraften, kan upprätthållas även under sommarmånaderna.

Beredskapsarbeten har som bekant på grund av den ökade arbetslösheten drivits i avsevärd omfattning under de senaste månaderna. Nu har det skett en väsentlig minskning av antalet arbetslösa. Inte minst gäller detta interpellantens hemlän, där antalet arbetslösa under den senaste månaden minskat med drygt 1 000 man eller med 37 procent. Ökad efterfrågan på arbetskraft ger nu

större möjligheter att placera de vid beredskapsarbeten sysselsatta på den öppna arbetsmarknaden. Därmed skapas förutsättningar för en reducering av arbetsstyrkan vid beredskapsarbeten. Dessa förutsättningar måste naturligtvis utnyttjas.

Arbetsmarknadsstyrelsen har utfärdat allmänna riktlinjer för i vilken takt beredskapsarbetena skall avvecklas. För Gävleborgs län — som interpellanten närmast har i tankarna — gäller, att arbetsstyrkan under maj månad skall minskas till 75 procent och under juni månad till 50 procent av antalet sysselsatta under mars månad, då arbetsstyrkan var som störst. Avvecklingen av återstående arbeten handhas av länsarbetsnämnden och blir beroende dels på läget på arbetsmarknaden i olika områden, dels på i vad mån färdigställningsarbeten behöver utföras under sommaren för att arbetsobjekten skall komma till praktisk nytta.

Såsom framgår av det sagda finns det alltså möjligheter att fortsätta vissa beredskapsarbeten om arbetsmarknadsläget eller situationen beträffande ett visst arbetsobjekt så kräver. Vilka arbeten detta skall gälla måste emellertid bli beroende av de lokala organens prövning.

Vidare anförde

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr socialministern för svaret på min interpellation. Jag finner mig också böra tacka för ett positivt, klarläggande besked i en i dagens läge central fråga. Särskilt gäller detta följande uttalande av socialministern: »Såsom framgår av det sagda finns det alltså möjligheter att fortsätta vissa beredskapsarbeten om arbetsmarknadsläget eller situationen beträffande ett visst arbetsobjekt så kräver. Vilka arbeten detta skall gälla måste emellertid bli

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

beroende av de lokala organens prövning.» Det är detta besked, herr talman, som jag efterlyst i min interpellation, från ett aktuellt fall i min hemtrakt, och jag vill därför uttala min tillfredsställelse över svaret.

Det var med hänsyn till det i dessa dagar varslade inställandet av beredskapsarbeten på vägarna, bland annat ett känt fall i min hemtrakt, som jag fann mig böra ta upp denna fråga, eftersom den också har ett större och vidare sammanhang. Det finns även ett allmänt intresse att få veta socialministerns syn på den något överraskande situation som nu uppstått för många beredskapsarbetare. Socialministerns svar på min interpellation är därför inte enbart ett besked till mig utan även till hundratals beredskapsarbetare som nu står inför den situationen att få lämna en arbetsplats som just tillkommit i arbetslöshetsbekämpande syfte.

Jag delar gärna socialministerns uppfattning, att en förbättring av arbetsmarknadsläget inträtt, men kvar står ändå det faktum att det finns en betydande arbetslöshet som måste beredas sysselsättning. Jag är övertygad om att många av de beredskapsarbetare på vägarna som nu friställs kommer att stå utan något nytt arbete. Jag vet det bestämt från det vägföretag som jag särskilt angivit i min interpellation, och jag har även genom brev från beredskapsarbetare i andra delar av landet erfarit samma sak. I flera fall gäller det dels äldre arbetskraft som är svår att omplacera, dels arbetare som inte tillhör någon arbetslöshetskassa. För dessa människor bör socialministerns besked i dag verka något lugnande och inge vissa förhoppningar.

Ur allmänhetens synpunkt finns även en annan aspekt på denna fråga som jag kanske också får beröra, nämligen vilken årstid vägarbeten ur ekonomisk synpunkt bör förekomma. Det torde bli åtskilligt dyrare för staten att bygga vägar under vintern än under somma-

ren. I den frågan har jag närmast den uppfattningen att rådande arbetsmarknadsläge borde få bli avgörande för det ena eller andra fallet, men jag vill också tillägga att om vi har en sommararbetslöshet, som måste beredas sysselsättning, bör man inte skjuta upp vägbyggnadsarbetena till vintertiden. Den synpunkten hoppas jag även skall kunna godtas av statsmakterna.

Vad slutligen angår vägen Hudiksvall—Gia, som jag särskilt återopat i min interpellation, så uppfyller detta företag helt de krav som socialministern anser utgöra villkor för att beredskapsarbeten på vägar skall få fortgå även under sommarmånaderna: det finns dels på orten arbetskraft som för sitt levebröd behöver denna arbetsplats, dels behöver även bygden en ny och bättre väg. Jag hyser därför, herr talman, goda förhoppningar om att socialministerns uttalande i denna fråga skall bli den hjälp som man i berörda fall och annorstädes i vårt land väntar på i dag. Jag tror också att socialministerns klarläggande på denna punkt är ett värdefullt tillägg till de direktiv länsarbetsmyndigheterna har att tillämpa vid sina överväganden för att skapa sysselsättning i en prekär arbetslöshetssituation.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, erhöll på begäran ordet för att besvara interpellationer och fråga angående den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Sträng lämnade nu en kort sammanfattning av dess

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergsbolagets försäljningsbolag i Belgien

innehåll. Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! I interpellationer inom denna kammare i anledning av den inom TGO:s och LKAB:s belgiska försäljningsbolag inträffade förskingringen har följande frågor riktats till mig, nämligen

dels av herr Kellgren:

1) Är statsrådet beredd att lämna en redogörelse för den aktuella förskingringsaffären och omständigheterna kring denna och att därvid uttala sig om huruvida något otillbörligt hemlighetsmakeri kan anses ha förekommit från Grängesbergsbolagets och LKAB:s sida?

2) Vill statsrådet därjämte klarlägga, huruvida svenska staten gör några förluster till följd av förskingringen och om så olyckligtvis skulle vara fallet, hur stora dessa kan bedömas vara?

dels av herr Hagberg:

Vill statsrådet inför riksdagen redogöra för LKAB-ledningens och eventuellt regeringens åtgärder efter avslöjandet av storförskingringen hos LKAB:s och Grängesbergsbolagets belgiska försäljningsbolag?

Vidare har herr Helén i en interpellation frågat statsministern, om denne är i tillfälle att lämna kammaren en klarläggande redogörelse för de förluster som staten vållats eller väntas lida till följd av den i dagspressen redovisade förskingringen inom LKAB:s försäljningsbolag i Belgien.

Slutligen har herr Hansson i Önnarp i en enkel fråga till mig framställt följande spörsmål:

1) När blev den nu i pressen omnämnda förskingringen vid LKAB:s och Grängesbergsbolagets dotterbolag i Belgien känd för regeringen?

2) Vilka åtgärder har regeringen vidtagit i anledning av nämnda förskingring?

3) Av vilka skäl har regeringen inte tidigare lämnat informationer om omständigheterna kring denna förskingring?

Då interpellationerna och den enkla frågan avser samma spörsmål, torde de få besvaras av mig i ett sammanhang.

Inledningsvis vill jag lämna en redogörelse för vissa fakta av betydelse.

Innan staten den 30 september 1957 inlöste TGO:s stamaktier i LKAB rådde mellan dessa bolag ett koncernförhållande med LKAB som dotterbolag till TGO. Av aktierna i LKAB var hälften stamaktier och hälften preferensaktier. De förra ägdes av TGO och de senare av staten. Preferensaktierna medförde enligt bolagsordningen endast en tiondels röst för varje aktie. Styrelseledamöterna utsågs till lika antal av staten och TGO, varvid TGO:s representanter i styrelsen utsåg såväl ordförande som verkställande direktör. Vid lika röstetal i styrelsen hade ordföranden utslagsröst. Statens inflytande över bolagets skötsel som preferensaktieägare bestod huvudsakligen i rätt till insyn i bolagets förvaltning samt vetorätt i vissa angivna frågor. I detta förhållande inträdde före den 1 oktober 1957 endast den förändringen att staten vid bolagsstämman i december 1956 utsåg ordförande i styrelsen. Revisionen av koncernbalansräkningen handhades av koncernens revisorer, vilka utsågs av moderbolaget TGO. Statens jourhavande revisor i dotterbolaget LKAB hade liksom LKAB:s övriga revisorer inte att granska denna balansräkning, än mindre att i detalj övervaka revision eller kontroll i de till koncernen hörande utländska bolagen.

Förskingringen inträffade i ett belgiskt bolag, Minerais Suédois, där samtliga aktier före den 30 september 1957 ägdes av TGO:s och LKAB:s gemensamma försäljningsbolag Swedish Iron Ore i London, vilket var dotterbolag till TGO. Som ensam aktieägare tillsatte Swedish Iron Ore revisorn i det belgiska bolaget och hade att utöva kontrollen över detta dels direkt genom egna tjänstemän, dels genom den belgiske revisorn.

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

Som bekant beslöt riksdagen år 1955, att staten skulle inlösa de TGO tillhöriga stamaktierna i LKAB enligt bestämmelserna i gällande malmavtal. Genom inlösningsen den 30 september 1957 erhöll staten ett helt dominerande inflytande på LKAB:s skötsel. I anledning härav har det belgiska bolaget omorganiserats som ett dotterbolag till TGO:s och LKAB:s gemensamma försäljningsbolag, Malmexport AB. I detta bolag äger parterna, liksom i Swedish Iron Ore, vardera hälften av aktierna.

Beträffande händelseförloppet i samband med förskingringen har jag inhämtat bl. a. följande. Före januari 1958 erlades likviderna för LKAB:s malmleveranser till Belgien av kunderna direkt till LKAB. Fraktbetalningarna däremot gick till det belgiska bolaget, som hade att vidarebefordra dem till LKAB. I mitten av november 1957 påtalade Malmexport i brev till Swedish Iron Ore en kraftig eftersläpning i dessa betalningar och hemställde, att det belgiska bolaget skulle anmodas att ta upp saken med de belgiska kunderna. Den 22 januari 1958 anmäldes att bröderna Blondeel, som stod i ledningen för det belgiska bolaget, gjort sig skyldiga till förskingring av betydande belopp. Efter preliminära undersökningar de påföljande dagarna informerades den 28 januari representanter för TGO:s och LKAB:s styrelser om resultatet av undersökningarna. Samtidigt härmed gjordes anmälan till den belgiska polisen, som vidtog åtgärder för häktning. En av bröderna, bolagets direktör, var då sjuk, fördes till sjukhus och avled omedelbart efter häktningen, medan den andre, Jacques Blondeel, som försvunnit, efterlystes av polisen. Han dömdes i juli 1958 i sin frånvaro till 5 års straffarbete. Sedan han återvänt och ställt sig till polisens förfogande, fastställdes domen den 12 november 1958.

För egen del informerades jag om det inträffade genom en mycket preliminär

rapport vid månadsskiftet januari—februari 1958. Ytterligare upplysningar erhöll jag i september samma år.

Förskingringarna har pågått sedan år 1950, och det förskingrade beloppet uppgår till omkring 12 miljoner kronor. Det finns föga hopp om att kunna återvinna någon del av detta. Mellan LKAB och TGO träffades i slutet av år 1958 en överenskommelse, som innebar att förlusten skulle fördelas mellan de båda företagen i samma proportion som vinsterna i LKAB fördelades mellan staten och TGO före den 1 oktober 1957. Detta betyder, att LKAB genom förskingringen skulle åsamkas en förlust av omkring 7,2 miljoner kronor, vilket belopp i huvudsak kommer att belasta bolagets rörelseresultat för nu löpande räkenskapsår. Genom att en viss del av förskingringen, 2,5 miljoner kronor, skett före den 1 oktober 1955, per vilken dag lösesumman avtalsenligt skulle fastställas, kom vidare lösesumman enligt reglerna i 1927 års malmavtal att minskas med cirka 700 000 kronor.

Jag vill här slå fast, att någon skyldighet för bolagen att offentliggöra förskingringen inte förelegat. Inom TGO:s och LKAB:s ledning ansåg man, att bolagen i första hand hade att göra polis-anmälan och få förskingringen ordentligt utredd. När den svenska pressen trots den offentliga domstolsförhandlingen inte uppmärksammade denna var det ett avvägningsproblem för bolagen, när ett offentliggörande skulle ske. I en bilaga till TGO:s förvaltningsberättelse för år 1958 framhålles, att man från de båda bolagens sida bland annat måst ta hänsyn till dels aktieägarnas och allmänhetens insynsintresse, dels också den effekt en publicering kunde ha på bolagens affärer, särskilt under den period, då det gällde att utreda vad som skett och bygga upp en ny organisation i Belgien samt inarbeta denna hos kunderna. Såväl TGO:s som LKAB:s ledning och styrelser, som i denna fråga hand-

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

lade i fullt samförstånd, fann övervägande skäl tala för att man tills vidare inte borde ta initiativ till ett offentliggörande.

För egen del finner jag självfallet förskingringen mycket beklaglig, i synnerhet som det här rör sig om en absolut sett mycket stor summa. Som representant för statens aktiemajoritet nödgas jag konstatera, att ett statligt bolag genom förskingringen gör en betydande förlust. Man kan fråga sig hur en så stor förskingring kan inträffa utan att upptäckas på ett tidigare stadium. Att kontrollen över det belgiska bolaget inte varit tillräcklig synes uppenbart. Jag vill erinra om att vi, såvitt avser svenska förhållanden, har en särskild aktiebolagslagstiftning, gällande för alla bolag, oavsett ägare, vilken är avsedd att lämna rimliga garantier mot händelser av detta slag. Vid en bedömning av det nu aktuella fallet får man emellertid hålla i minnet, att det här gällde ett belgiskt bolag. Detta kontrollerades före statens inlösen av stamaktierna i LKAB endast på indirekt väg av TGO.

Åtgärder har givetvis vidtagits för att för framtiden minska risken för förluster av förevarande slag. Sålunda sker inkassering numera genom bank, och revisionen av utlandsbolagen har skärpts. Det belgiska bolaget har också reorganiserats och erhållit en svensk verkställande direktör. LKAB:s status efter den 1 oktober 1957 torde vidare i och för sig vara ägnad att bättre tillgodose statens intresse av att få överblick över bolagets förhållanden.

Hur beklagligt det inträffade än är, bör man inte sammanblanda frågan om hur förskingringar skall förebyggas med frågan om hur de ekonomiska konsekvenserna av en sådan händelse bör behandlas. Enligt min mening nödgas man betrakta det förskingrade beloppet för LKAB:s vidkommande som en förlust i en affärsrörelse, som medför risker av olika slag. I rörelser av denna

omfattning — LKAB:s omsättning under åren 1950—1957 uppgick till nära 5 miljarder kronor och dess försäljning till Belgien under samma år till cirka 1,2 miljard kronor — inträffar varje år händelser, som ökar eller minskar årsresultatet med belopp, vilka är större än det nu aktuella, utan att sådana förändringar observeras eller diskuteras utanför företaget. Det är emellertid givet, att jag betraktar förskingringar som en särskilt motbjudande form av förluster, som måste systematiskt förebyggas.

Självfallet hade jag haft möjlighet att vid bolagsstämma med LKAB genomdriva offentlig redovisning, om jag ansett detta nödvändigt eller önskvärt. Jag delar emellertid bolagens åsikt, att en offentlig redovisning i ett tidigt skede hade inneburit risker för ekonomiska skadeverkningar som skulle ha drabbat i sista hand aktieägarna. En sådan åtgärd hade varit betänkelig även ur den synpunkten att den skulle ha inneburit, att ett enskilt företags (TGO) ekonomiska förhållanden meddelats allmänheten genom ingripande utifrån och utan att dess bolagsstämma avvaktades.

Vad angår förskingringens inverkan på lösesumman så var reglerna för beräkningen av denna summa givna i 1927 års malmavtal. Detta gäller även effekten av förskingringen på inlösenbeloppet. Med hänsyn härtill ansåg jag det inte motiverat att i propositionen nr 55 särskilt peka på förskingringen. Den påverkade ju lösesumman i förhållandevis mycket ringa utsträckning och utgjorde endast en bland många komplicerade faktorer som enligt reglerna invercade på lösesummans storlek.

Herr talman! Härmed anser jag mig ha besvarat de framställda frågorna.

Härefter anförde:

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdeparte-

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergsholagens försäljningsbolag i Belgien

mentet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation i denna uppseendeväckande förskingringsaffär. Herr statsrådet har beredvilligt svarat på den första frågan i min interpellation och lämnat en redogörelse för omständigheterna kring förskingringen och därvid också berört TGO:s och LKAB:s motiv för att iaktta tystlåtenhet i affären. Herr statsrådet delar bolagens åsikt, att en offentlig redovisning i ett tidigt skede skulle ha inneburit risker för ekonomiska skadeverkningar, som i sista hand skulle ha drabbat aktieägarna.

Jag är ense med finansministern om att man här står inför ett mycket svårt avvägningsproblem, där man å ena sidan måste ta hänsyn till berörda ekonomiska intressen men också — å andra sidan — till det allmänna medborgarintresse, som alltid är knutet till ekonomisk verksamhet, vare sig denna bedrivs i privat eller offentlig regi. I denna affär tillkommer som försvårande omständighet vid avvägningen, att förskingringen begåtts i ett annat land och inom ett bolag, i vilket den svenska allmänheten via LKAB inte erhöll något inflytande förrän efter den 1 oktober 1957. Jag inser till fullo alla svårigheter i samband med övergången till den nya ordningen. Omställningen måste ha erbjudit många svårbemästrade personella och administrativa problem. Det förefaller mig därför inte osannolikt att företagen handlat företagsekonomiskt mest riktigt, när affären inte tidigare offentliggjorts av bolagen själva.

Kvar står emellertid intrycket av en av bolagen visad nedlåtenhet, då man underlåtit att informera och upplysa sina ägare, allmänheten och skattebetalarna. Denna visade ringaktning gentemot den offentliga opinionen kommer hos mig och särskilt inom mycket stora kretsar av fackföreningsrörelsen att ge ökad styrka åt de gamla kraven på ökad insyn i företagets verksamhet. Mer offentlig redovisning och mer öppenhet

från alla företags sida kan blott gagna den ekonomiska verksamheten i stort och även det enskilda företaget. USA-företagen visar i dessa hänseenden en beredvillighet, som de svenska borde ta efter.

Det bör som en grundprincip slås fast i denna kammare, att ekonomisk verksamhet, varpå allas vår bärning och trygghet i sista hand beror, bör bedrivas på sådant sätt att alla berörda parter — löntagare, leverantörer, konsumenter och ägare — blir i stånd att korrekt granska och bedöma verksamheten från sina olika utgångspunkter. Endast då kan vi räkna med att verksamheten som sådan blir bedömd på det rättvisa och objektiva sätt som gagnar den ekonomiska utvecklingen.

I förskingringsaffären är det med stort beklagande man måste konstatera att den svenska staten gör stora förluster. LKAB:s förlust uppgår till inte mindre än 7,2 miljoner kronor. Onekligen måste man anse att bröderna Blondeel har varit synnerligen framgångsrika i sin bedrövliga hantering. Under tiden 1 oktober 1955 till och med utgången av 1957, alltså under en period av 27 månader, har de lyckats förskingra inte mindre än 9,5 miljoner kronor; förskingringsbeloppet före den 1 oktober 1955 uppgår till 2,5 miljoner kronor. Under 27 månader har de således satt fart på 350 000 kronor per månad. Även om de varit två förefaller mig ett förskingringsbelopp på 175 000 per månad vara ganska imponerande i sitt slag, detta mätt även med kontinentala mått. Låt oss hoppas att något liknande inte mer kommer att inträffa, utan att kontrollen och revisionen i fortsättningen blir sådan, att skojare och förskingrare får ett ytterst begränsat livsrum inom all ekonomisk verksamhet.

Herr talman! Jag vill till sist blott uttrycka den förvisningen, att denna kammare på grund av det inträffade med ökad uppmärksamhet kommer att

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergsholagens försäljningsbolag i Belgien

följa frågorna om ökad insyn i företagens ekonomiska verksamhet, vare sig företagen är offentliga eller privata.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr finansministern, även om jag i tacket inte inkluderar den brist på viktiga upplysningar, som på vissa områden framträder.

Finansministern har berättat hur det gått till i storfinansens hemlighetsfulla värld. Hans berättelse rymmer två kapitel. Det ena handlar om statens brist på inflytande över sina företag jämte vidhängande skyldighet att kratsa kastanjerna ur elden för kompanjonen, och det andra handlar om hur den största förskingringen i svensk storfinans döljs för aktieägarna, riksdagen och folket och slutligen betalas av staten. En studie i brott blir en uppvisning i grått. En jätteförlust för skattebetalarna, medvetet vilseledande av riksdagen och allmänheten, hemlighetsmakeri och smussel, en inkompetens av ovanliga mått presenteras i en förpackning av paragrafer, godtyckligt avpassade för att radda de skyldiga från lagligt ansvar.

Här är i sammandrag kapitel 1: om statens meddelägarskap, om bristen på verkligt inflytande och om Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds organisation för att kunna operera utan insyn av kompanjonen LKAB, i vilken staten var hälftendelägare.

LKAB var alltså TGO:s dotterbolag. Staten hade en tiondel av rösträtten på aktierna, TGO hade nio tiondelar. Staten tillsatte hälften av styrelsen, TGO tillsatte den andra hälften jämte ordföranden och verkställande direktören. Statens inflytande i LKAB bestod i viss insyn och vetorätt i vissa frågor, medan TGO bestämde, styrde och kontrollerade. Revisorerna för koncernen tillsattes av TGO, och dess balansräkning jämte

koncernens utländska företags räkenskaper hade staten ingen inblick i.

LKAB och TGO ägde ett gemensamt engelskt bolag, och detta i sin tur ägde det belgiska försäljningsbolag, där förskingringarna ägde rum. Endast det engelska bolaget kunde revidera det belgiska dotterbolaget; staten hade varken formell eller reell rätt därtill. TGO hade däremot den reella om också inte den formella rätten.

1950 började förskingringarna, och de fortsatte till 1958. De upptäcktes inte förrän förskingrarna bekände. Bekännelsen kom därför att TGO tyckte att malmköparna fick för långa krediter. Ledarna för det belgiska bolaget tillsatte själva en indifferent revisor och tog i balansräkningen upp det förskingrade som disponibelt enligt inventarieböcker och som kundfordringar. Det engelska dotterbolaget till TGO och LKAB överlämnade revisionskontrollen åt en londonfirma, som kontrollerade den indifferent revisorns falska berättelser och därmed uppfyllde all rättfärdighet.

Ja, så går det till i storfinans, i den fria företagsamhetens, det enskilda initiativets och den privata duglighetens från byråkratiskt krångel och kitslig övervakning frigjorda del av det svenska samhället!

Men det är något som fattas i det upplysande kapitel 1. Herr Sträng har glömt att meddela riksdagen *hur* regeringen handlagt förskingringen, vilka urkunder han kan hänvisa till för att bestyrka att allt gått korrekt och grundlagsmässigt till. Han har sagt, att han fick dåliga informationer i januari 1958 och något bättre i september. Men han har inte sagt *när* och *hur* han informerade regeringen, *när* och *hur* regeringen handlagt saken. Det är väl inte möjligt, herr finansminister, att de tidningsuppgifter är riktiga, som gjort gällande att Ni inte ens informerade Edra regeringskolleger om förskingringen och TGO:s brandskattning av statskassan respektive skat-

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergsbolagets försäljningsbolag i Belgien

tebetalarnas medel? Jag hemställer allvarligt om svar på detta spörsmål.

Låt mig nu övergå till kapitel 2. Här blir bilden genast rörligare, mera spännande och — förlåt att jag säger det — ändå smutsigare.

Förskingringen, den största i sitt slag i detta land, är ett faktum. Men hur dölja detta för allmänheten, för aktieägarna, för riksdagen, kanske även för regeringen utom för finansministern? Här är ju ett stoff, som måste göra varje deckare »blöt om käften» — förlåt, herr talman, att jag anpassar språket efter trista faktas trista nivå. En av förskingrarna dör omedelbart efter första förhöret, den andre flyr ur landet, dömes till fem års straffarbete i sin frånvaro, återvänder och dömes i en ny process för andra gången till samma straff. En koncern med världsrykte är inblandad, stora svenska statsintressen är hotade, men allt andas kyrkogårdens frid. En belgisk boulevardtidning tar visserligen upp saken, men dess svaga röst kväves i en ocean av tystnad i TGO-ledningens välförstådda intresse av diskretion. Det är bara några TGO-chefer, som kanske kan lösa gåtan, men de vet att tiga är guld. När TT, sedan saken efter 15 månader läckt ut, ber att få fram rättgångshandlingarna blir svaret nej. Det kan man kalla regi, skicklighet, konspiration, ja, nästan vad man vill.

Vad det lider måste TGO-chefen ta upp saken med finansministern och LKAB-cheferna, men hur skall nu denna samling klara saken? När finansministern informeras, är det hela mer eller mindre officiellt, d. v. s. om finansministern anser att saken angår staten och skattebetalarna. Men risken måste ju tas. TGO-ledningen vet att den fortsatta framgången är beroende av denne regeringsmedlem. Han fick reda på förskingringarna i slutet av januari 1958 och fick som jag sagt ytterligare upplysningar sju månader senare. Nu börjar dragkampen om *vem* som skall be-

tala kalaset. Herr Sträng är inte bang, han lägger på skattebetalarna 7,2 miljoner kronor, och TGO lägger på en av sina vehiklar, nämligen rederibolaget, återstående 4 miljoner kronor. Eftersom staten genom LKAB svarar för ungefär nio tiondelar av rederibolagets inkomster påläggs skattebetalarna ytterligare 3,5 miljoner kronor, visserligen inte bokföringsmässigt, inte formellt, inte juridiskt, men i realiteten. TGO-förlusten på förskingringen har reducerats till en halv miljon kronor! Undra sedan på att TGO:s bolagsstämma för någon vecka sedan var den gladaste, den pratsammaste och intressantaste hittills och höjde den för förlusten juridiskt ansvarige verkställande direktören till skyarna! Utdelningen är oförändrad och förskingringen avklarad på ett angenämt lågt moraliskt plan. Vad kan de stackars aktieägarna mera begära?

Dessförinnan fick vi en uppvisning i konsten att tiga och att föra böcker. Så beslöt enligt uppgift TGO-ledningen den 7 december 1958, att förlusten skulle redovisas som *rabatt!* Följaktligen kunde väl LKAB, herr finansminister, bokföra förlusten som vinst?

En liten detalj i sammanhanget gällde förskingringens inverkan på inlösesumman. Där soulagerades staten med 700 000 kronor, men finansministerns kända blygsamhet förbjöd honom att berätta detta för riksdagen. Det såg snyggare ut att låta summan framstå som ett resultat av statens skickliga och nitiska förhandlare. Finansministern, som ju har ett känsligt samvete, upptäckte plötsligt, att 1927 års malmavtal pålägger staten skyldighet att svara för TGO:s förskingringar — jag låter herr Sträng klara ut, varför han lekte blindbock med riksdagen. Han uttrycker det så anspråkslöst: »Med hänsyn härtill ansåg jag det inte motiverat att i propositionen nr 55 särskilt peka på förskingringen.»

Låt mig här göra en kompromette-

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergsholagens försäljningsbolag i Belgien

rande parentes! Finansministern meddelade riksdagen den 12 januari i år, att statens samlade skuld till TGO för LKAB är 919,5 miljoner kronor. Men i propositionen nr 55, som förelades riksdagen i februari detta år, låter det som om staten tjänat 19,4 miljoner genom att det slutliga beloppet på några veckor nedsatts till drygt 900 miljoner kronor. Här kan man verkligen säga att vad stort sker sker tyst. En sådan jättelik present på 19,4 miljoner kronor presenteras riksdagen med ett minimum av ord, varav inte ett enda talar om vad saken egentligen gällt. Skulle detta ha skett hade man nämligen varit tvungen att meddela, att TGO redan förut lagt beslag på dessa 19 miljoner kronor och att regeringen den 12 januari var på vippen att donera dem en gång till.

Det var emellertid inte bara för att skona riksdagen från tröttande redogörelser för en jätteförskingring som finansministern tappade minnet. Han delar nämligen, säger han i dag, »bolagens åsikt, att en offentlig redovisning i ett tidigt skede hade inneburit risker för ekonomiska skadeverkningar som skulle ha drabbat i sista hand aktieägarna». Det är verkligen så sant som det är sagt. Det skulle ha drabbat TGO:s aktieägare, ty jag vägrar att tro, att riksdag och regering med vett och vilja skulle pålägga de svenska skattebetalarna och statskassan skyldighet att betala i runt tal 11 miljoner kronor för att likvidera en förskingring, som staten inte har ett jota att göra med.

Finansministern delar emellertid inte denna uppfattning. Han betraktar än i dag — jag citerar — »det förskingrade beloppet för LKAB:s vidkommande som en förlust i en affärsrörelse». Om skattebetalarna betalar ett antal miljoner för att för statens räkning förvärva LKAB är det statens och skattebetalarnas sak, men om LKAB får betala för andras förskingringar är det en sak som bara

angår LKAB! Det är alltså en privatsak för finansministern, en bokföringssak för LKAB, en trivialitet för goda vänner mellan skål och vägg. Står det verkligen så illa till, herr finansminister, att dylikt skall vara nödvändigt?

Det må nu så vara att finansministern finner förskingringar vara »en särskilt motbjudande form av förluster», men folk kommer att fråga även framdeles exempelvis: »Hur var det hela möjligt? Hur kan 12 miljoner kronor försvinna på åtta år utan någon reaktion? Hur kunde det hemlighållas? Hur kan TGO bokföra förskingringar som rabatt till LKAB? Hur kan finansministern dölja en direkt förskingringsförlust på 7,2 miljoner kronor för riksdagen, och hur kan han behandla detta ärende nästan som en privatangelägenhet?»

Det finns många andra detaljer i denna fråga som är dunkla och lindrigt sagt egendomliga, men redan vad som framkommit är så allvarligt, att det motiverar några bestämda slutsatser. Jag antecknar — låt oss säga under protest — finansministerns redogörelse för förvaltnings- och kontrollmöjligheter i TGO:s bolagslabyrinter. Den motiverar kravet på att TGO och inte staten borde betala förskingringarna. Jag noterar vidare hans erkännande, att han känt till förskingringen i ett år och fyra månader men hemlighållit den för allmänheten och riksdagen, kanske även för den övriga regeringen, samt att han kunnat göra saken offentlig om han velat, liksom hans försvar för bolagets smussel. Här är verkligen plats för indignation.

Låt mig bara i förbigående påminna om att den kommunistiska gruppen i en särskild motion vid beslutet om statsinlösen varnade riksdag och regering för det fortsatta samröret med TGO, inte minst för medlemskapet i det belgiska förskingringsbolaget och för TGO:s möjligheter att genom rederibolaget exploatera statens inkomster på malm-

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade försakingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

skeppningen. Finansministern har i dag mot sin vilja och sitt handlande bevisat, att icke skattebetalarna bör betala försakingringen i TGO:s dotterdotterbolag.

Slutligen har det i denna fråga blottats så många egendomligheter, att regeringen borde känna det som en akt av renlighet att hela frågan blir föremål för en objektiv parlamentarisk utredning.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! När jag i går kväll läste finansministerns svar kunde jag utöver de intressanta sakupplysningarna inte undgå att fästa mig vid den strama och — om jag så får säga — efter vanan något litet nedlåtande ton som präglade svaret. Efter att ha hört herr Hagbergs inlägg här tror jag mig emellertid våga konstatera, att man kan hålla finansministerns räkning för den ton, som han valt att hålla i denna debatt. Jag har alltså åtminstone något att tacka honom för.

Anledningen, herr talman, till att denna debatt hålles i dag — mitt i riksdagens slutspurt med en föredragningslista av sakärenden, i vilka vi har att fatta beslut, längre än någon annan dag under vårsessionen — är uppenbarligen att finansministern har valt att hålla en argumentationslinje, som innebär att han konsekvent skjuter hänsynen till Grängesbergssbolagets handläggande av frågan framför sig. Interpellationsdebatten, som väl kommer att kräva åtskilligt av kammarens hårt trängda tid, kunde ha hållits för mer än en månad sedan. Finansministern uppger emellertid, att det har varit grundläggande för honom att i sina åtgärder ta hänsyn till det sätt på vilket frågan handlades inom det bolag, med vilket det numera statsägda LKAB samverkar, nämligen TGO. Jag kan alltså notera, att finansministern i den regering, som

mot Grängesbergssbolagets vilja och mot en allmänt utbredd opinion drivit igenom statsköpet av Grängesbergsaktierna i LKAB, i denna fråga — som han själv flera gånger i interpellationssvaret nedvärderat till en detaljfråga — låter sig ledas av den formella hänsynen just till Grängesbergssbolaget. Vi kan också lägga märke till att syftet med det förstatligande som har skett bland annat — åtminstone i den offentliga propagandan kring affären mellan staten och Grängesbergssbolaget — synes vara att ge svenska folket en ökad insyn i ett av dess viktigaste företag och en verklig känsla av ökat meddelägan- de. Detta motsvaras nu av en hänsyn enbart till den partner, som man fortfarande har att göra med. Men det intressanta är ju inte, huruvida denna rörande men otroliga förklaring är den verkliga eller inte, utan det intressanta är, om finansministerns svar går ihop med hans och Grängesbergssbolagets syn på behandlingen av ärendet. Om man undersöker den saken visar det sig att medan det av Grängesbergssbolagets redogörelse i den bilaga, som lämnades till bolagsstämman i torsdags i förra veckan, klart framgår att, sedan försakingringen var upptäckt, återstod frågan, om Grängesbergssbolaget och LKAB själva skulle ta initiativet till ett offentliggörande och vid vilken tidpunkt detta i så fall skulle ske. Observera alltså att i Grängesbergssbolagets redogörelse sägs det klart ut, att man icke hade bestämt sig för huruvida man skulle publicera det inträffade och vid vilken tidpunkt detta skulle ske. I finansministerns svar framhålls på ett motstridigt sätt, att det var en avvägningsfråga när ett offentliggörande skulle företas. Kvar står alltså att finansministern uppenbarligen i sin egenskap av representant för aktieägarna i LKAB har haft den uppfattningen att ett offentliggörande skulle ske, och det är mot denna bakgrund man har att grans-

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

ka finansministerns åtgärder under den tid som förlupit sedan den 28 januari 1958, då han första gången fick besked om förskingringen.

Självfallet har såväl ett privatägt som ett allmänägt företag rätt att pröva, huruvida en angelägenhet som berör företagets ekonomiska intressen skall publiceras vid den ena eller andra tidpunkten. Man har också rätt att bedöma, på vilket sätt offentliggörandet av en sådan stor händelse skall ske. Men finansministern har här uppenbarligen — åtminstone enligt interpellationssvaret — haft den riktiga inställningen, att man förr eller senare måste ge svenska folket, som på sitt sätt är aktieägare i LKAB, och förmodligen även den svenska riksdagen en tillfredsställande redogörelse för saken. På våren 1958 bedömdes hänsynen till försäljningsintressena i Belgien såsom varande ett absolut hinder för detta. Jag förmodar att häri låg ett skäl till att finansministern inte då tog något initiativ, i samband med att han underrättades om förskingringen. Men sedan finansministern hade noterat att Grängesbergssbolagets ledning icke utnyttjade tillfället att vid sin bolagsstämma 1958 meddela sina aktieägare någonting om det inträffade, borde han väl från sina egna utgångspunkter ha haft anledning att pröva frågan om när offentliggörandet skulle ske.

Finansministern tycks emellertid helt enkelt ha skjutit denna sak på framtiden, väntande på att något skulle hända på annat håll. Han tog icke något initiativ, meddelar han, i samband med LKAB:s bolagsstämma strax efter årsskiftet i år. Skälet till att han nu över huvud taget framträtt är ju icke att han själv önskat offentliggöra saken, utan att pressen på egen hand har ombesörjt detta. Finansministern kan inte nu — fastän han skjutit denna interpellationsdebatt till några dagar efter Grängesbergssbolagets bolagsstämma, då saken

faktiskt kom att meddelas — hänvisa till att han avvaktat detta tillfälle. Grängesbergssbolaget meddelar nämligen i sin redogörelse klart och tydligt att det icke har något annat skäl att offentliggöra saken vid bolagsstämman än att det hela redan läckt ut. Hade pressen icke uppmärksammat förhållandena, skulle det följaktligen inte i dag föreläggas någon åstundan från Grängesbergssbolagets sida att lämna någon redogörelse — och väl inte heller från finansministerns sida.

När skall egentligen en sådan här affär anses bli av det intresse och den vikt, att finansministern finner anledning orientera den svenska riksdagen därom? Hänsynen till försäljningsintressena kan väl inte rimligen utsträckas över hur många år som helst. Man måste också hela tiden hålla med i räkningen att den dag, då pressen kommer på en nyhet av detta slag och publicerar den så att säga indirekt mot huvudmännens önskan, får saken helt andra dimensioner än som skulle ha blivit fallet, därest offentliggörandet skett på vanligt sätt. Jag har tagit med mig en liten bråkdel av de stora och nu väl kända tidningsartiklar som har förekommit i ärendet. Finansministern måste väl ändå hålla med mig om att man i detta avseende har uppnått precis motsatsen till vad man åsyftade, nämligen en mycket dramatisk publicitet kring själva förskingringsaffären.

Finansministern talar med affärsmannens suveräna säkerhet om det risktagande som varje företag har att räkna med. Ingår i detta risktagande att man spelar tärning om huruvida man själv skall publicera en förskingringsaffär eller låta någon ambitiös journalist välja sättet och tidpunkten för publiceringen?

Det mest allvarliga ur riksdagens synvinkel, såvitt jag förstår, är att finansministern icke begagnade tillfället att i samband med avgivandet av proposi-

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

tion nr 55 i år, daterad den 30 januari, lämna riksdagen en redogörelse för vad som förevarit. Grängesbergssbolaget hade dock avhållit en bolagsstämma mellan upptäckten av förskingringen och denna tidpunkt men icke utnyttjat detta tillfälle för ett meddelande om saken. Finansministern hade alldeles säkert haft möjlighet att underrätta bolaget om att han ansåg det förenligt med sin skyldighet såsom parlamentariskt ansvarig inför riksdagen att välja denna tidpunkt att i proposition nr 55 ge en korrekt skildring av vad som inträffat. Nu säger finansministern på ett mycket försåtligt sätt i ett par av de sista raderna i sitt svar, att förskingringen »påverkade ju lösesumman i förhållandevis mycket ringa utsträckning». Det är ju riktigt att själva lösesumman, som den definieras i proposition nr 55, endast påverkas med 0,7 miljoner kronor, i för staten gynnsam riktning, och det är väl detta finansministern syftar på med »i förhållandevis mycket ringa utsträckning». Men samtidigt har LKAB måst ta på sig en förlust av 7,2 miljoner kronor av de 11,9 miljoner som förskingringen totalt omfattade. Det kan väl under sådana förhållanden inte sägas att lösesumman påverkas »i mycket ringa utsträckning». Finansministern erkänner att han har undanhållit riksdagen en upplysning vid det naturliga tillfället att lämna en redogörelse.

Jag kan inte finna, herr talman, annat än att den ringaktning för den allmänna opinionen, som herr Kellgren så värtaligt ordade om, till fullo motsvaras av finansministerns ringaktning för riksdagen i hans svar och åtgärder i denna fråga, en ringaktning som inte är klädsam för finansministerämbetets nuvarande innehavare.

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! Jag ber att till chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för hans svar. Med hän-

syn till kammarens stora arbetsbelastning och till att tre interpellanter tidigare har yttrat sig och belyst finansministerns svar, kommer jag att fatta mig ganska kort. Jag tror emellertid att det finns ett par saker som, om jag har följt tillräckligt noga med i debatten, inte har blivit tillräckligt berörda.

Jag skulle vilja ha närmare besked om innebörden i vad som står att läsa i svaret, där finansministern säger: »När den svenska pressen trots den offentliga domstolsförhandlingen inte uppmärksammat denna var det ett avvagningsproblem för bolagen, när ett offentliggörande skulle ske.» Har man rätt att ur detta utläsa, att vad pressen skriver och anser sig böra skriva skall vara avgörande för om man skall ge eller inte ge vissa informationer till riksdagen i så viktiga frågor som denna? Man kan väl av den här anförda formuleringen frestas draga den slutsatsen, att när inte pressen rör i saken behöver man inte själv heller göra något åt den. Jag tycker att det är väldigt farligt att säga så i ett sådant svar och därmed indirekt överlåta till dagspressen att ta initiativ till offentliggörande av hithörande frågor. Det hade varit klokare att följa den gamla regeln, att det är bättre att förekomma än att förekommas. Det hade säkert, som också har påpekats av såväl herr Kellgren som herr Helén, varit bättre för finansministern ur förtroendesynpunkt att något tidigare och på lämpligt sätt ha meddelat det skedda till riksdagen. Det vittnar om alltför stor godtrogenhet att förutsätta, att bara därför att det i samband med rättegångsförhandlingarna icke blev något offentliggörande, så skulle det också förbli tyst till den tidpunkt, då det behagade vederbörande själv att kungöra saken.

Jag skulle för övrigt kort och gott vilja instämma i de anmärkningar som gjorts av de tidigare talarna utom herr Hagbergs, som jag i likhet med herr

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergsbolagets försäljningsbolag i Belgien

Helén tar avstånd från. Vi är inte ute i samma ärende som han tycks vara. Jag vill bara uttala samma förhoppning som de andra interpellanterna, herr Helén och herr Kellgren, att detta obestriddliga misstag inte upprepas och att de svåra avvägningsproblem som man har haft att ta ställning till kommer att inverka på framtida förhållanden så, att riksdagen inte en gång till ställs åsido som har skett i det här fallet.

Jag tror inte så mycket på att hänsynen till försäljningsverksamheten skulle ha gjort ett offentliggörande så skadligt som man velat göra gällande. Då sådana hänsyn med sådan kraft åberopas är det motiverat att ställa frågan: Hur mycket skada åstadkoms genom att förskingringen blev offentliggjord på ett tidigare stadium än som varit avsett? Jag kan inte tro att det uppstod någon nämnvärd skada.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Jag skall kommentera interpellanternas inlägg. Jag kan säga som många andra, att eftersom här är ont om tid skall jag inte ta alltför lång tid på mig.

Herr Kellgren talade om bolagens ringaktning av den offentliga opinionen och menade, att det vore motiverat med bättre insyn från riksdagen och allmänheten i inte enbart de statliga utan även de privata bolagen. Å andra sidan tycks herr Kellgren dela den uppfattning, som bl. a. har företrätt av bägge bolagsstyrelserna och finansministern, att ekonomiska värden sätts på spel om man publicerar denna materia för tidigt till allmänt bruk. Det är avvägningen mellan dessa synpunkter man kan ha olika uppfattningar om. Jag fick inte klart det intrycket, att herr Kellgren vill göra gällande att bolagsstyrelsernas och undertecknads upp-

fattningar var oriktiga, utan snarare att hans inlägg helt allmänt hade den tendensen, att en bättre insyn i företagen vore önskvärd.

Jag får nog för min del säga, att skall ett affärsföretag i bolagsform som LKAB arbeta i konkurrens med olika företag på den privata marknaden, så kan man ställa i starkt tvivelsmål, huruvida den noggrannare insynen är till fördel för det statliga företaget. En ambitiös allmän inblick i ett företag av bolagstyp innebär alltid ett moment av byråkrati och tungroddhet, en bundenhet som kanske innebär vissa nackdelar i konkurrensen med privata företag. Den utredning som just nu sysslar med de statliga bolagsformerna har nog mer och mer kommit över till ståndpunkten att arbeta för att ge de statliga affärsdrivande företagen en längre gående frihet än de för närvarande har. Företagsledningarna får naturligtvis ställas vid skampålen i efterhand om några galenskaperna händer. Även här är det således fråga om vissa avvägningar.

Man får också komma ihåg, att den svenska aktiebolagslagen föreskriver en längre gående insyn i företagen, även i de privata företagen, än vad de flesta övriga länders bolagslagstiftningar gör. Vi har klara lagbestämmelser om skyldighet för de svenska bolagen att ha auktoriserad revisor. I vårt land finns möjlighet till minoritetsrevision. Sådana bestämmelser saknas som regel i motsvarande utländska lagstiftningar.

För det förskingrande bolaget gäller emellertid icke den svenska bolagslagen. Minerais Suédois är ett belgiskt företag underställt belgisk lagstiftning och skall bedömas med utgångspunkt härifrån. En aldrig så god insyn i de svenska företagen skulle således icke gärna ha kunnat förhindra en förskingring i ett bolag, som inte har svensk status utan arbetar med belgisk status och enligt belgisk lagstiftning.

Man kan naturligtvis fortsätta detta

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade försakingringen inom LKAB:s och Grängesbergsholagens försäljningsbolag i Belgien

resonemang och fråga: Vill man komma dithän, att man över huvud taget med motivering av att kontroll är önskvärd skall förbjuda de svenska moderföretagen att organisera utländska dotterbolag? Jag är inte säker på att man vill ta konsekvenserna av ett sådant förbud, ty det skulle ställa den svenska industrien i ett ogynnsamt läge med risker inte bara för bolagsherrarna utan även för alla de anställda som är beroende av att industrien fungerar. Också ur folkhushållets synpunkt vore ett sådant förbud ofördelaktigt. Frågan om insyn är följaktligen litet mer komplicerad än man kanske allmänt fick intryck av när man hörde herr Kellgrens inlägg i debatten.

Jag kommer sedan till frågan, huruvida det varit lämpligt att avge en deklaration tidigare om det skedda eller huruvida bolagsstyrelserna förtjänar respekt för att de avstått från att publicera saken. Jag hänvisar till den bilaga som medföljde verksamhetsberättelsen för TGO, där den verkställande direktören säger: »I detta sammanhang må påpekas, ehuru det fullt klart framgått av de i pressen publicerade redogörelserna, att varken LKAB:s nuvarande ledning eller ledningen för Malmexport AB» — det försäljningsbolag vari TGO och LKAB är hälftendelägare — »har något ansvar för vad som inträffade i Antwerpen.» Han fortsätter sedan: »Vad frågan om ett offentliggörande beträffar, bedömde vi i LKAB:s och Grängesbergsholagens ledning saken så, att det i första hand var bolagens skyldighet att göra polisanmälan samt att på allt sätt hjälpa till att saken grundligt utreddes och att rättvisan hade sin gång. Så har också skett. Domstolsbehandlingen var självfallet offentlig, och den överlevande av de skyldiga har som redan sagts fått sitt straff. När pressen ändå inte uppmärksammade saken, återstod frågan om Grängesbergsholaget och LKAB själva skulle ta initiativet till ett

offentliggörande och vid vilken tidpunkt detta borde ske. Detta har givetvis varit en avvägningsfråga, där man från de båda bolagens sida bl. a. måste ta hänsyn till dels aktieägarnas och allmänhetens insynsintresse, dels också den effekt en publicering kunde ha på bolagens affärer, särskilt under den period då det gällde att utreda vad som skett samt bygga upp en ny organisation i Belgien och inarbeta denna hos kunderna. Såväl Grängesbergsholagens som LKAB:s ledning och styrelser, som i denna fråga handlat i fullt samförstånd, har funnit övervägande skäl tala för att man icke hittills borde ta initiativ till ett offentliggörande.»

Detta skrevs i maj 1959.

De här synpunkterna underströks av Grängesbergsholagens styrelseordförande, justitierådet Eklund, i ett inledningsanförande som han höll på stämman.

Jag delar därför inte herr Hagbergs uppfattning att stämman var sällsynt pratig. Herr Hagberg använde ytterligare några adjektiv för att karakterisera stämman. Det har sagts mig att den var över på 28 minuter. Då håller i varje fall inte beskyllningen om pratighet.

Justitierådet Eklund säger: »Jag vill framhålla att styrelsen varit och fortfarande är helt ense med verkställande direktören om önskvärldheten av att man icke från de förfördelade bolagens sida skulle ta initiativ till ett offentliggörande av saken medan bolagets och polisens utredningar ännu pågick. Ingripande och ömtåliga åtgärder måste dessutom vidtas för att genomföra en omedelbar omläggning av den löpande försäljningsverksamheten på den belgiska marknaden. Styrelsens och verkställande direktörens slutliga ställningstagande till publiceringsfrågan blev nu föregripet av pressen.»

Detta talar ju närmast för att det hade varit styrelsens avsikt att ge publicitet åt det hela vid den tidpunkt styrelsen ansåg vara lämplig.

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

Därmed har jag väl kanske också givit något av ett svar på herr Heléns inlägg, där han — om jag uppfattade honom rätt — gjorde gällande, att om inte det hela hade läckt ut genom pressen, så skulle TGO fortfarande ha hållit tyst med saken. Ja, det får stå för herr Heléns räkning. Jag är inte alls övertygad om att herr Helén har rätt där. I sitt uttalande säger justitierådet Eklund, att nu blev ställningstagandet till publiceringsfrågan föregripet av pressen. Detta talar ju sekundärt för att man ändå skulle ha givit publicitet åt saken, och det naturliga tillfället att ge den publiciteten skulle ha varit vid årsstämman den 21 maj 1959.

Justitierådet Eklund fortsätter: »Att uppskovet med publiceringen varit till gagn för aktieägarna vitsordas emellertid enligt min mening av att reorganisationen kunnat genomföras utan att förbindelserna med de stora malmköparna blivit störda eller bolagets affärer i övrigt på de berörda marknaderna oroats.»

Man får sålunda här slå fast, att den partner som representeras av TGO helt har ställt sig bakom verkställande direktören och styrelsen. Styrelsens deklARATIONER godtogs utan någon protest på bolagsstämman. Det har sagts mig, att det gavs icke mindre än fyra tillfällen under dessa 27 eller 28 minuter för aktieägarna att kritisera styrelsen och direktören i anledning av det skedda, dels omedelbart efter ordförandens redogörelse, dels i samband med beslutet om ansvarsfrihet, dels på den punkt på dagordningen som heter Övriga frågor och dels vid behandlingen av frågan om minoritetsrevisionen. Vid alla dessa tillfällen delade aktieägarna styrelsens uppfattning. Stämman var rätt väl besökt, bättre än i vanliga fall. Det kan ju ha sitt intresse att veta, att även aktieägarna denna gång representerades av personer som har sin civilanställning i de dagliga tidningarna och

även i den ekonomiska facktidskrift, som under senare veckor mycket häftigt har angripit TGO. Stämman slutade med ett förtroendevotum för verkställande direktören och styrelsen, och de delvis nyblivna aktieägarna hade inte någon avvikande mening att anföra när det gällde denna förtroendemanifestation för styrelsen och verkställande direktören.

Nu vore det mig fjärran att göra gällande, att aktieägarna skulle vara behäftade med något slags personlig rädhåga och att de av den anledningen inte skulle våga rensa upp med styrelsen. Jag tror inte alls att det var på det sättet. Jag tror, att sedan man fått tänka igenom det här litet mera lugnt och fått höra vilka ekonomiska konsekvenser ett hastigt offentliggörande av det hela kunde ha medfört, kom man på samma sätt som styrelsen i TGO och styrelsen i LKAB och finansministern till den slutsatsen, att det inte fanns någon anledning att hasta och att i förtid tala om det här.

Det är också rätt frestande att göra följande konstaterande. I ett företag med till hälften statsintressen och till hälften privata intressen sker en förskingring, som inte är slutligt avvecklad när LKAB avslutar sitt verksamhetsår, det verksamhetsår som var föremål för styrelsens behandling den 18 december 1958, föremål för revisorernas berättelse, daterad den 10 januari 1959, och föremål för behandling vid LKAB:s bolagsstämma den 16 januari 1959. LKAB:s verksamhetsår slutar nämligen den sista september, och den här förskingringen fick sin slutliga etapp avgjord den 12 november. Man hade lyckats få fatt på Jacques Blondeel, som hade överklagat den dom som hade fällts i juli månad i hans frånvaro, och detta överklagande prövades inför belgisk domstol, som den 12 november 1958 fällde den avgörande domen som innebar ett fastställande av julidomen.

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergsholagens försäljningsbolag i Belgien

Om man håller på principen att varje verksamhetsårs redovisning skall röra sig om vad som har hänt under det verksamhetsåret, kunde förskingringen tidigast tas upp till diskussion när det gällde TGO vid den bolagsstämma som hölls den 21 maj i år och när det gällde LKAB på nästa bolagsstämma som väl kommer att hållas någon gång vid årsskiftet 1959/60.

Jag har nog rätt säkert den uppfattningen, att det icke har varit TGO:s avsikt att undanhålla sina aktieägare den här redovisningen vid majstämman, och jag har också den uppfattningen, att en redovisning skall lämnas staten i dess egenskap av aktieägare när LKAB håller sin stämma någon gång vid årsskiftet 1959/60. Affären slutagerades under det verksamhetsår för LKAB som nu pågår, och utan att behöva vara alltför formell kan man nog hålla på principen att det är då redovisningen skall lämnas.

Sedan kan man naturligtvis på nytt komma tillbaka till frågan, om ändå inte alla de här ekonomiska hänsynstagandena borde ha fått vika för det offentliga intresset, om inte finansministern oavsett att stämmorna inte hade hållits borde ha skyndat fram och publicerat vad han visste i ärendet. Ja, ärade kammarledamöter, är det så alldeles säkert att det skulle ha varit det riktiga? I styrelsen för LKAB har vi kända, pålitliga män, ett par landshövdingar, riksbankschefen, ett par riksdagsmän. Finansministern är aktieägare, men bedömningen, huruvida en sådan sak skall publiceras före den bolagsstämma som egentligen skall ta upp frågan, bör enligt min mening i första hand ankomma på vederbörande styrelse. Det kan ju tänkas att finansministern säger, att han till skillnad från LKAB:s styrelse bedömer publiceringsfrågan så angelägen, att han bör desauvera LKAB:s styrelse och förmedla nyheterna till pressen, men finansministern har ju i det här

fallet inte enbart det statliga företaget att ta hänsyn till utan även det privata företaget, som vi fortfarande samarbetar bra med i fråga om försäljningen av malmen — förhållandet är här det allra bästa. Detta är ytterligare en komplikation att ta hänsyn till innan finansministern hastar ut och ger publicitet åt saken. Jag har nog fattat finansministerns uppgift så, att han bör lämna ansvaret även i en sådan fråga till de betrodda och kända män han har tillsatt och inte springa före.

Skulle det då ha inneburit någon fara om man hade givit sig på den här publiciteten så fort saken blev bekant? Jag skall tillåta mig citera några ord som LKAB:s verkställande direktör — en man som har varit journalist i 15 av sina 30 aktiva år — sade på Publicistklubbens sammanträde när frågan diskuterades där. Det var en intern församling, och föredraget var icke avsett för offentligt bruk, men jag har fått hans tillåtelse att om jag så finner önskvärt citera delar av föredraget inför kammaren, och jag tycker jag kan göra det, eftersom föredraget på ett klart sätt belyser de faktorer som företagsledningarna har haft att ta hänsyn till när det har varit fråga om ett offentliggörande. Det är en gammal journalist med 15 aktiva journalistår bakom sig som nu talar:

»Antag att vi någon gång för ungefär ett år sedan hade offentliggjort en kommuniké, som hade lämnat ett mycket stort antal viktiga och intressanta frågor öppna. Jag måste understryka, att vi inte skulle ha vågat säga något, som vi inte säkert visste. Det har i tidningarna i detta fall förekommit en mängd oriktiga uppgifter, även ogrundade beskyllningar, och ingen tidning blir förbrädd härför. Det är precis vad alla väntar sig. Men om vi lämnade en enda oriktig uppgift, så skulle vi bli utställda vid vår tids skampålar i tidningarna. Jag såg i Belgien utanför en

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade försakingringen inom LKAB:s och Grängsbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

kyrka landets enda kvarstående s. k. pillorie från medeltiden — en pelare med en bur upptill — och jag tänkte: vilket oskyldigt folknöje!

Nåväl, antag att vi utfärdat en sådan kommuniké. När det nu i april 1959 reste ett par tre svenska journalister till Belgien trots att praktiskt taget allt kunde erfaras i Stockholm, så hade den gången säkerligen en manstark trupp flugit ned. Var fanns uppgifter att få? Inte hos polisen, som vid det laget visste föga mer än vi om detaljerna och som dessutom säkerligen inte hade uttalat sig. Vår egen personal, icke minst chaufförer och skrivbiträden, våra affärsförbindelser i hamnen och vid stålverken hade väl varit de som man först måst vända sig till, om man över huvud taget ville få ut något nytt. Vi hade fått en följetong vecka efter vecka, ja, månad efter månad, av mer eller mindre vederhäftig publicitet. I brist på annat hade säkerligen skildringar från bröderna Blondeels liv i spelhålor, på nattklubbar och kapplöpningsbanor fått fylla rapporterna hem. Jag tror, att under sådana förhållanden vårt arbete för att få affärerna att flyta hade allvarligen försvårats. Det är svårt att värdera sådant och mycket annat, som troligen hade inträffat. Tror herrarna, att ett svenskt exportföretag i allmänhet skulle vara villigt ge två procents kassarabatt, om man därigenom kunde undvika en sådan störning av förhållandet till stuveriföretag och kunder? Det hade i så fall för oss för 1958 blivit 4,5 miljoner kronor. Ni tycker kanske det är för mycket på den här särskilda punkten. Men jag skulle vilja fråga, hur många miljoner anser mina åhörare, att företagen och aktieägarna borde ha betalat för att pressen skulle få veta den här saken några månader tidigare?»

Han gör i fortsättningen all erforderlig reverens för pressens uppgifter såsom att det är dess sak att kräva

offentlig insyn, det är dess sak att anklaga.

»Det har skrivits i denna sak, att offentlighet kräves, därför att inte herrar direktörer skall få vara sina egna domare. Det är i princip riktigt. Men pressen är själv, då det gäller opinionsbildningen, åklagare, försvarare och domare. Den är en partisk domare, som främst ser till publicitetsintresset, och den är och måste ock i frågor av denna intrikata natur vara en domare utan tillgång till alla fakta.»

Ja, ärade kammarledamöter, som finansminister hade jag att ta ställning till om jag emot de båda självständiga styrelserna skulle ge denna fråga publicitet med de risker för störningar som detta hade fört med sig, när det var fråga om att organisera upp ett nytt bolag för den viktiga försäljningen på Belgien, att rekonstruera det från grunden och — märk väl — på en marknad som sannerligen inte var säljarens marknad. Ett så hårt försäljningsklimat, som TGO och LKAB hade att räkna med när denna fråga aktualiserades, har vi inte bevittnat under hela efterkrigstiden.

Detta är följaktligen förklaringen till att jag höll denna fråga för mig själv. Jag ansåg att det borde vara styrelsernas sak att göra den första bedömningen, och om frågan skulle redovisas skulle det göras på de bolagsstämmor, där den verksamhetsberättelse redovisades, under vilka denna fråga utvecklades. TGO:s stämma har nu hållits, medan LKAB:s kommer om något halvår.

Frågan om fördelningen av förlusten har spelat en viss roll i de debattinlägg som har skett. Vi har sedan 1927 ett malmavtal, som klart anger fördelningen av vinsterna, nämligen 60 procent för staten och 40 procent för TGO. Omvänt är det samma förlustfördelning — det bjuder ju logiken och konsekvensen. Man kan naturligtvis säga att

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängsbergsbolagets försäljningsbolag i Belgien

eftersom denna förskingring upptäcktes ett par månader efter det att boskillnaden skett mellan TGO och LKAB, skulle egentligen LKAB ha tagit hela förlusten. I den nya konstellationen har TGO bara 4,25 procent av aktieintresset. Men detta hade väl ansetts vara ett ganska orimligt ståndpunktstagande. Här har LKAB och TGO arbetat samman under åtskilliga decennier och fördelat vinsterna efter vissa regler. Denna förskingring har pågått under sex eller sju år. Skulle den omständigheten, att man har gjort den formella boskillnaden tre månader innan förskingringen upptäcktes ha föränlett, att man skulle bedömt förlustriskerna och förlustfördelningen på ett annat sätt? Jag betraktar detta som ganska orimligt.

Det är inte på det sätt — som kammarens ledamöter kanske fick intryck av när de avlyssnade herr Hagbergs orationer — att det saknas anständighet inom den privata företagsamheten. I varje fall är det ett gott förhållande mellan staten och TGO och så har det varit under alla tider. Här har man råkat ut för denna förlust på 12 miljoner kronor, som i absoluta pengar är ett stort belopp. Förlusten har emellertid tillkommit under en tid då LKAB:s och TGO:s försäljningar rört sig om 5 000 miljoner kronor och härav representerar förlusten 0,2 procent. Man rör sig med stora värden här, och därför är de relativa talen inte utan intresse, men man har kanske en benägenhet att bara fixera det stora absoluta beloppet. Det har rätt ett gott förhållande mellan företagen. De är beroende av varandra i fortsättningen, eftersom vi säljer malmen tillsammans i det gemensamma bolaget Malmexport. Jag finner det helt rimligt att fördelningen av förlusten skedde som den gjorde. Jag skulle inte vilja rekommendera någon annan fördelning, och jag skulle vara intresserad att veta, om någon av interpellanterna skulle ha intresse av att en annan för-

delning komme till stånd. Ett vittnesbörd därom kunde ju vara på sin plats. Om man i sak accepterar min argumentation, är ju hela denna debatt om förlustfördelningen relativt obehövlig.

Jag skall inte, herr talman, uppehålla mig vid herr Hagbergs störsjö av överhäftigheter och insinuationer. Han tog tillfället i akt — och jag begrep detta mycket väl — att hålla ett anatema över privatföretagens allmänna skumma ambitioner och oduglighet. Han talade om brandskattning av statskassan. Han säger: Hur kunde finansministern hålla tyst? Jag har väl på de sista punkterna givit besked härom. I motsats till herr Hagberg tycker jag att fördelningen var rimlig. Jag skall inte använda herr Hagbergs uttryckssätt, hans vokabulär och hans sätt att diskutera i en anständig debatt. Det bär mig emot, även om jag för all del kan vara rätt tolerant på den punkten. För att något moderera herr Hagbergs eget uttryckssätt skulle jag emellertid kunna säga, att det är lätt att vara stor i mun när man från hans utgångspunkter har anledning att hålla agitationstal från kammarens talarstol. Det är litet annorlunda när man sitter i ansvarsställning och när det rör sig om ekonomiska frågor, där anställda och företag och i sista hand det svenska folkhushållet är så intimt berörda.

Herr KELLGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ger finansministern alldeles rätt i att ansvaret för offentliggörandet i detta fall främst måste ha åvilat de berörda bolagens styrelser, och att finansministern gjort rätt i att inta en avvaktande hållning och invänta bolagsstyrelsernas åtgöranden. Själva handläggningen av detta ärende från finansministerns och finansdepartementets sida har jag därför ingen anledning att kritisera. Min kritik riktar sig mot bolagens sätt att sköta denna affär.

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

Däremot gjorde finansministern mig ledsen, när han på tal om insynsfrågan antydde, att den kanske är mera komplicerad än vad jag tror. Jag vill då tala om för kammarens ledamöter, att jag har följt insynsfrågan ända sedan 1947 års insynskommitté började sitt arbete under professor Nials ledning. Den kommittén utarbetade olika förslag till förbättring av insynen i enskilda företags ekonomiska förhållanden, och jag har under de tio år som gått sedan dess nödgats konstatera, att kommitténs intentioner icke har följts av de enskilda företagen. Där har man tyvärr inte den förståelse man borde ha för allmänhetens och löntagarnas önskan om insyn i företagen.

Sedan vill jag göra en liten kommentar till det, som herr Helén anförde.

Vi kan väl här slå fast, att avslöjandet av denna förskingring kom vid en tidpunkt, då ifrågavarande exportbolag bildades och LKAB just fått sin nya skepnad i och med staten fick avgörande inflytande. Jag noterar med tillfredsställelse, att herr Helén sätter sin lit till finansministern och regeringen när det gäller att komma till rätta med affärer av detta slag och att han ställer större krav på den offentliga verksamheten i det fallet än jag föreställer mig att han gör beträffande den privata. Det är mycket värdefullt att konstatera, att en folkpartist i det fallet ger samhället prioritet, när det gäller att förbättra möjligheterna till kontroll.

Däremot har jag svårt att förstå vad herr Helén menade, då han antydde att det inte förelåg ärliga avsikter när staten etablerar samarbete med ett privat företag, samma stat som har förstatligat malmfälten i Norrland. Vem är det då som misstänkliggör i detta fall och vem är det som då vill förhindra att det upprättas ett förtroendefullt samarbete mellan offentlig och privat verksamhet? Det måste väl vara herr Helén.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Kellgren, jag har inte misstänkliggjort det samarbetet. Jag vill konstatera, att det är utomordentligt glädjande att samarbetet i detta fall har skett på sätt som finansministern redogjort för, och jag har ingen som helst anledning att gå in på frågan huruvida den uppgörelse som träffats mellan LKAB och Grängesbergssbolaget varit rimlig eller inte. Så här efteråt kan jag emellertid oömbedd konstatera, att den har varit fullt rimlig.

Det avgörande är emellertid här, att finansministern i sitt interpellationssvar fortsätter på samma linje som tidigare, nämligen att skjuta Grängesbergssbolaget framför sig och inte låtsas om sitt ansvar inför riksdagen. Men han har väl ändå ett sådant ansvar!

Finansministern har ännu inte svarat på när han haft för avsikt att inför riksdagen lämna en redogörelse för det inträffade. Han har bara gjort vissa antydningar om när han ansåg att det statliga bolaget borde ha meddelat sina aktieägare och offentligheten vad som skett — men finansministern drog inte konsekvenserna härav beträffande sin egen ställning gentemot riksdagen.

De argument finansministern anförde här mot ett tidigt publicerande tog alla sikte på det läge som rådde under 1958, men såvitt jag förstår kunde hans argument inte vara fullt tillämpliga på den situation som rådde den 30 januari 1959, då finansministern senast riktade sig till riksdagen med proposition nr 55.

Jag konstaterar också att finansministern med citatet från LKAB-chefens föredrag inför Publicistklubben gjorde vissa allmänna antydningar om pressdebattens ovederhäftighet i denna fråga. Eftersom finansministern tidigare tillmätt den bilaga som Grängesbergssbolagets direktörer fogat till årets revisionsberättelse en så avgörande betydelse, vilket jag också gör, vill jag läsa

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

upp vad som där står om pressdebatten: »Det allmänna förloppet av vad som förekommit torde vara bekant för aktieägarna genom de ingående redogörelser som givits i pressen. Dessa redogörelser är i huvudsak baserade på upplysningar som vi tillhandahållit när saken kom till pressens kännedom, och de har i allt väsentligt återgivits på ett korrekt sätt.» Det är väl ändå ett viktigare vittnesbörd om vad som förekommit än de folkloristiska iakttagelser om livet i Belgien som Grängesbergssbolagets chef ansåg värda publicitet.

Till sist, herr Kellgren, om man ställer större krav och krav av en annan art på ett allmänägt företag än på privatägda företag, innebär det icke på något sätt att man önskar att en större del av de svenska företagen skall gå över i allmän ägo. Det är heller ingen sensation att en liberal har denna principiella uppfattning.

Herr **BOHMAN** (h):

Herr talman! Jag skulle trots tidsnöden vilja knyta några ytterligare principiella reflexioner till denna debatt. Jag tycker att det är en faktor som inte har uppmärksamrats tillräckligt, nämligen att det måste vara fullständigt otillfredsställande, att en ren slump skall vara avgörande för om företeelser som dessa offentliggörs eller inte. Det är ju en ren tillfällighet, att förskingringen kunnat hemlighållas. Om den inträffat här hemma i Sverige, hade det inte funnits någon som helst möjlighet att hålla tyst. Det verkar som om man av finansministerns uttalande indirekt kunde dra den slutsatsen, att han skulle ansett det vara högst otillfredsställande om man här hemma hade följt med vad som hänt och om man här hemma hade publicerat dessa händelser då de inträffade. En sådan ståndpunkt skulle alltså innebära, att den bevakning som pressen i vanliga fall utövar i det sven-

ska samhället när det gäller sådana företeelser skulle vara felaktig och otillfredsställande. Det resonemanget kan man givetvis inte gå med på.

Man må ha vilken uppfattning som helst om Grängesbergssbolagets handlingssätt att hemlighålla det inträffade. Det är inte den frågan vi har anledning att diskutera här i kammaren. Den är i första hand en fråga mellan bolagsledningen och aktieägarna, d. v. s. bolagsstämman. Vad vi bör diskutera här är om statens bolag skall kunna betraktas på samma sätt som enskilda företag. Även om man liksom jag har den uppfattningen, att statliga företag i princip skall ha samma ställning som enskilda i olika avseenden, leder denna principella uppfattning inte till att det hemlighållande som här skett kan godtagas. Aktieägarna är ju här staten, regering och riksdag. Finansministern är inte aktieägare. Finansministern representerar aktieägarna och är alltså i detta fall ett ombud för staten. Det må vara hänt att finansministern har fullt förtroende för den styrelse som han säger sig ha själv tillsatt, men i och med att styrelsen har rapporterat för aktieägarnas ombud, för finansministern, vad som inträffat, faller såvitt jag förstår ansvaret på honom. I det läget bör aktieägarnas ombud vara skyldig att inför sina huvudmän ge en orientering om alla extraordinära betydelsefulla företeelser inom ett sådant bolag.

Jag kan inte, herr finansminister, dela den uppfattning som kommit till uttryck i interpellationssvaret, att förskingringar är en normal affärsrisk. Förskingringar hör såvitt jag förstår inte alls till de normala affärsriskerna. Man har inte rätt att räkna med att sådana ingår i den vanliga affärsverksamheten. Även om man betraktar statliga företag som formellt privaträttsliga, kan man ändå inte komma ifrån de offentligrättsliga synpunkterna. Här är fråga om förvaltningen av allmänna upp-

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

gifter och det är det som bör diskuteras. Det finns ingen möjlighet att betrakta finansministern som en privaträttslig företrädare för ett privat rättssubjekt. De offentliga aspekterna kan man inte se bort ifrån. Även om det alltså i detta fall kan tänkas, att ett offentliggörande skulle ha skadat det enskilda företaget, vilket naturligtvis är i hög grad diskutabelt, så menar jag att finansministern ändå är i princip skyldig att hålla sina huvudmän underrättade om vad som inträffat. Som herr Helén framhållit hade ju finansministern tillfälle till det i varje fall i vintras då proposition nr 55 lades fram.

I sitt svar har finansministern gjort gällande, att man skulle ha väntat till dess att alla konsekvenser av denna förskingringshistoria klarlagts, d. v. s. till dess att Blondeel dömts definitivt i november. Jag har inte den uppfattningen. I och med att denna sak upptäcktes och i och med att den anmälades för finansministern borde offentliggörandet ha ägt rum. Men även om man har den uppfattning som finansministern har, så skulle väl i varje fall inte november 1958 ha varit det avgörande datum utan juli 1958, då Blondeel dömdes. I juli 1958 hade ju ingen människa en aning om ifall man skulle kunna få tag i Blondeel och om det skulle kunna bli någon ytterligare rättslig prövning. I varje fall i juli borde saken alltså ha omförmäls.

Vad som har hänt har hänt, och det finns väl ingen anledning att i den här debatten spilla ytterligare krut. Och vi har väl heller ingen anledning att här i riksdagen diskutera vad som sagts i Publicistklubben. Vad som skett aktualiserar emellertid frågan om statliga företags ställning och om kontrollen och revisionen av dem. Jag undrar om inte den utredning som nu sitter och som skall syssla med de statliga företagsformerna borde titta just på denna fråga, och jag undrar om det inte i det sammanhang-

et bör vara särskilt angeläget för denna eller någon annan utredning att fundera över om inte riksdagens revisorer bör bli inkopplade också på statliga företag. I varje fall bör det väl inte få vara så, att finansministern personligen, utan att fråga regeringen och utan att fråga riksdagen, skall ensam bestämma om sådana här saker skall hemlighållas eller inte. Det får inte heller vara så att han skall ensam avgöra innebörden och innehållet i överenskommelser mellan de två företagen och hur förluster och vinster mellan dem skall utjämnas. Andra representanter för staten måste kopplas in på sådana svåra avvägningar.

Herr andre vice talmannen tog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Herr Bohman sade i början av sitt anförande, att förskingringar inte hör till de normala affärsföreteelserna. De är i varje fall så pass normala, att det ingår i försäkringsbolagens verksamhet att ge försäkringar för dem och följaktligen också att sätta premier på dessa relativt normala risker. Mer onormala är de inte. På samma sätt förhåller det sig ju med stöld och inbrott.

Vi skall väl inte gräva i vad som förekommit under 1950-talet i ett bolag i ett annat land. Det skulle inte ha mycket värde för framtiden, om vi inte försökte vinna några lärdomar av vad som hänt. En del lärdomar har väl kommit fram i debatten, men andra finns fortfarande att ta vara på.

Rent allmänt har, som finansministern sade, de svenska revisorerna en starkare ställning än revisorerna i en del andra länder. Men kvar står det ganska olämpliga förhållandet att revisorerna betalas av dem som de skall revidera. En revisor som gör anmärkningar kan följaktligen riskera att icke bli återvald som revisor nästa år och därmed i fortsättningen gå miste om den inkomst som

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergsholagens försäljningsbolag i Belgien

revisorskapet givit honom. Det förefaller också, som om det varit i den situationen som den belgiske revisorn befunnit sig. Det gäller alltså att ge revisorerna en starkare ställning inom bolagen, inte bara de statliga aktiebolagen utan även de enskilda, eftersom samma aktiebolagslag gäller för dem. De auktoriserade revisorerna har vid flera tillfällen aktualiserat kravet på att få en självständigare och starkare ställning i sin verksamhet.

Det är möjligt att den fråga vi nu diskuterar och som egentligen har en annan upprinnelse och inte har någonting med den svenska aktiebolagslagen att göra kan tjäna som stimulans för en översyn av den svenska aktiebolagslagen vad beträffar revisorernas ställning.

Finansministern har framhållit — det brukar inte ofta framhållas — att ett alltför klumpigt revisionsförfarande och en ständig övervakning av ett företags verksamhet inte alltid är till fördel för företagets möjligheter att hävda sig på marknaden.

Herr Bohman har tagit upp det krav, som ofta framföres av dem som inte är intresserade av att de statliga företagen skall kunna arbeta smidigt och affärsmässigt, nämligen att föra in så mycket byråkrati som möjligt i de statliga företagen. Han föreslår, att de statliga företagens verksamhet skulle granskas av riksdagens revisorer.

Riksdagens revisorers huvudsakliga uppgift är att se över den statliga förvaltningen och följa de frågor som därmed sammanhänger. De har varken tid eller möjligheter i övrigt att vidga sin verksamhet till andra områden. Vill man vidga riksdagens revisorers arbetsområde, finns det uppgifter som ligger mera nära till hands. Det finns statliga åtaganden inom ett riksdagens verk på ett par miljarder kronor. Borde inte riksdagens revisorer även kontrollera Internationella banken och Internationella valutafonden och undersöka om

det är risk att svenska statsmedel kan försvinna den vägen? Om Valutafonden gör olämpliga åtaganden, kan miljontals kronor försvinna. Skulle inte riksdagens revisorer resa runt i världen och undersöka, om Valutafonden träffar fördelaktiga eller ofördelaktiga avtal i de underutvecklade länderna, avtal som kan medföra att där investerade svenska pengar försvinner? Här är det fråga om ett riksdagens eget verk som åtagit sig förpliktelser på miljarder kronor ute i världen. Det finns där intressanta resmål, lika intressanta som Belgien.

Jag tror att det är fördelaktigt att riksdagens revisorer håller sig till de områden där de hör hemma och att man inte för in dem även på aktiebolagens område. Hur skulle de svenska riksdagsrevisorerna ha betett sig i det nu aktuella fallet? Skulle de ha tagit ansvaret för förskingringen i Belgien, om de haft större insyn i LKAB? Skulle riksdagens revisorer ha ställts under åtal för att de inte fullföljt sina förpliktelser i samband med en förskingring i ett utländskt dotterföretag till ett svenskt aktiebolag? Vill de svenska riksdagsrevisorerna ta på sig de moraliska förpliktelser och det juridiska ansvar som följer med en revision som de inte kan fullfölja? Är riksdagsrevisorerna mogna att resa runt och uppdaga sådana stölder ur kassorna som inträffat i t. ex. detta belgiska bolag? Jag tror inte de är det, och jag tror inte de vill vara med om att ta ett sådant ansvar.

Om vi önskar stärka inflytandet och insynen från riksdagens sida i de statliga aktiebolagen, finns det möjligheter att göra det i affärsmässiga och smidiga former och inte göra det i avsikt att sätta krokben för denna verksamhet, såsom herr Bohman är ute för att göra. Vi kan knyta an till den strävan som finns bland de auktoriserade revisorerna att få en starkare ställning. Ingenting hindrar att vi när det gäller de statliga aktiebolagen bildar ett revisionsaktiebo-

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergsholagens försäljningsbolag i Belgien

lag, som anställer auktoriserade revisorer, siffergranskare, tekniska revisorer, om vi vill ha sådana, o. s. v., vilka kan utföra de uppgifter inom statsägda aktiebolag, som aktiebolagslagen ger dem, och kan fullfölja uppgifterna från en starkare position än revisorerna i de privata bolagen nu har möjlighet att göra i och med att de statliga revisorerna skulle vara betalda av revisionsaktiebolaget och inte av dem de reviderar. Man skulle kunna tänka sig att varje statligt bolag vore skyldigt att ta åtminstone någon av sina revisorer från det av staten ägda revisionsaktiebolaget. I styrelsen för detta revisionsaktiebolag skulle man då kunna tänka sig företrädare för såväl Kungl. Maj:t som riksdagen.

Det är direkt olämpligt att, som nu kan vara fallet, en person, som har privata intressen låt oss säga inom cellulosaindustrien, skall resa runt och revidera ett konkurrerande statligt företag. Sådana förhållanden är absurda — sådana positioner skall vi inte föra in riksdagsmännen i, och vi skall inte sätta krokben för de statliga företagen på det sätt som en dylik verksamhet skulle innebära.

Vill vi emellertid från riksdagens sida ha ökad insyn och kontroll över revisionen kan vi, som sagt, sätta företrädare för riksdagen och Kungl. Maj:t i styrelsen för ett av staten ägt revisionsaktiebolag och sedan på vanlig affärsmässig grund, med aktiebolagslagens stöd, låta revisionen ske från detta revisionsaktiebolag. Det innebär inte att man skall springa till pressen med varenda förskingring. Så gör man inte inom det enskilda näringslivet. Det finns gott om exempel på förskingringar som hållits hemliga — också det är en fullt normal företeelse.

Herr förste vice talmannen övertog förhandlingarnas ledning.

Herr HANSSON i Önnarp (cp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministerns senaste rätt långa inlägg övertygade mig inte alls om att det var tillfredsställande att få en information på det sätt som här skett, d. v. s. att svenska folkets valda ombud, riksdagsmännen, skall i en tidning få läsa om denna förskingring och att finansdepartementet under så lång tid inte kunnat finna någon kanal att redovisa saken. Jag hoppas verkligen — det vill jag ha sagt i denna debatt — att finansministern inte anser detta tillfredsställande som princip, även om det i detta fall kan finnas vissa argument till försvar.

Vidare utgår finansministern, om jag tolkade honom rätt, från att alla andra länders tidningar skulle ha varit lika dåligt underrättade som tidningarna här i Sverige. Jag föreställer mig att så inte varit fallet och att det är en ren tillfällighet att den svenska nyhetsförmedlingen i den aktuella frågan varit så dåligt informerad. Med detta vill jag också ha sagt, att hänsynen till den negativa betydelsen som en redovisning befaras innebära för försäljningsverksamheten betydligt överdrivits.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag kan helt instämma i det anförande som herr Hansson i Önnarp nyss höll och framhålla, vilket också herr Helén gjorde i ett mycket kraftfullt inlägg, de anspråk som den svenska riksdagen har på statsråden, när det gäller redovisning av sådana här ting.

Här har talats — herr Hagnell gjorde det mycket mångordigt — om riksdagens revisorer och deras ingripanden. Jag vill emellertid fästa kammarens uppmärksamhet på att riksdagen nu har ett speciellt organ, som är i tillfälle att ytterligare granska dessa frågor genom att infordra handlingar, och det är kon-

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

stitutionsutskottet. Vi kanske kan påräkna, om granskningen i konstitutionsutskottet ger anledning till det, en debatt i frågan nästa år. Jag hoppas att herr Sträng, om han då fortfarande är finansminister, vilket väl inte är alldeles säkert, kommer att deltaga i den debatten och inte sitter och avlyssnar vad som sägs genom några apparater inne i ett annat rum här i huset. Jag tror att också denna fråga är väl förtjänt av ett meningsskifte mellan herr Sträng och företrädare för riksdagen.

Det är emellertid en sak som inte blivit berörd i denna debatt. Den ansluter sig till herr Hanssons i Önnarp andra fråga, där han undrar vilka åtgärder regeringen vidtagit i anledning av nämnda förskingring. Det gäller alltså här framtiden. Finansministern säger alldeles riktigt i svaret: »Det är emellertid givet, att jag betraktar förskingringar som en särskilt motbjudande form av förluster, som måste systematiskt förebyggas.»

På den punkten tycker jag vi skall kasta en blick mot framtiden och inte bara se på det förflutna. Hur skall man kunna förebygga förskingringar? Jag kan inte se någon annan möjlighet än att man inför en betryggande revisionskontroll av företagen. Detta är alldeles särskilt viktigt när det gäller de statliga företagen. Jag har tidigare, under förra årets dechargedebatt i anledning av ett reservationsvis framfört ärende, påpekat det egendomliga i att finansministern fann sig föranlåten att entlediga en alltför nitisk revisor, som allti-jämt, såvitt jag har mig bekant, inte uppehåller denna revisorsbefattning. Fortfarande låter finansministern en suppleant verkställa revisionen av vissa halvstatliga eller statliga företag.

Jag skulle vilja rikta en fråga till finansministern: Hur vill finansministern egentligen att en revisor i ett statligt företag skall vara beskaffad? Vi är säkerligen, finansministern och jag, över-

ens om att slappa och odugliga revisorer, som under årtal överser med förskingringar och dylikt, icke är önskvärda. Men finansministern har tydligen också den uppfattningen att övernitiska revisorer, som kanske trampar landshövdingar och andra socialdemokratiska pampar på tårna i olika sammanhang, inte heller är önskvärda. Jag upp-repar: Hur vill finansministern att en revisor skall vara beskaffad?

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! I denna fråga ingår två huvudproblem: dels publicitetsproblemet och dels frågan om ansvarsskyldigheten, inte minst den ekonomiska. Jag vill konstatera, att de övriga partiernas talesmän föredrar att begränsa sig till den förstnämnda frågan, och detta får väl tolkas så att man är enig om — inklusive avståndstagandet från mig personligen — att staten, skattebetalarna, skall svida för förskingringen. Eller hur, herr Hansson i Önnarp?

Finansministern har föredragit att ägna sitt anförande åt den förstnämnda sidan av saken. Helt kunde han väl inte tåga i fråga om den andra, men det var ju uppenbart vilket som var det käraste ämnet för honom. Finansministerns motivering för hemlighållandet går i huvudsak ut på ett instämmande i den allmänna argumentationen från företrädarna för de kapitalistiska företagen för att de utan insyn från allmänhetens sida skall kunna driva sin verksamhet. Såvitt jag förstår har det på socialdemokratiskt håll varit en mycket stark opinion mot just dessa rättigheter. Man kan bara tolka finansministerns uttalande i denna fråga så, att han vänder sig mot denna opinion, att han helt solidariserar sig med smussel och hemlighållande av viktiga uppgifter, ehuru han måste vara medveten om att detta inte minst berör den verksamhet han själv är satt att bevaka. Jag tror

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergsbolagets försäljningsbolag i Belgien

inte, herr finansminister, att det våldats någon skada för malmförsäljningen, om denna fråga offentliggjorts på ett anständigt sätt i stället för att saken kommit ut genom indiskretioner och genom tidningarna.

Jag tror inte att de belgiska malmköparna skulle ha ansett sig ha skäl att vägra att köpa norrbottensmalm eller svensk järnmalm från det nya försäljningsbolaget bara därför att man hade avslöjat en förskingring i det gamla försäljningsbolaget. Det är väl ändå att måla hin på väggen att förutsätta, att detta kunde vara den verkliga faran. Där emot håller jag med om — det understök jag i mitt förra anförande — att för aktieägarna i TGO hade avslöjandet nog kunnat medföra vissa bekymmer. Men inte för malmförsäljningen, inte för staten, inte för det nya malmförsäljningsbolaget, det är jag ganska säker på.

Ännu ett par ord om publicitetsfrågan. Jag tolkar finansministerns förklaring, att han höll saken för sig själv, som ett svar på min fråga, huruvida han informerat övriga regeringsledamöter och tillsammans med dem handlagt ärendet. Han har alltså inte gjort detta. Finansministern tar själv det hela och fulla ansvaret, inte sant? Här har han alltså handlagt ett ärende som — man må i övrigt tycka vad man vill om saken — tvingar de svenska skattebetalarna att betala en väldig massa miljoner på grund av en förskingring i ett bolag, där staten och LKAB, enligt finansministerns egen förklaring, inte haft någon juridisk möjlighet att genomföra en effektiv kontroll.

Hur kan man då som finansministern säga, att detta är en rimlig fördelning, att först skall staten genom LKAB betala 7,2 miljoner kronor och sedan skall staten, på grund av att TGO inte betalar någonting — det har ju gjorts en överföring till rederibolaget, som TGO äger och som naturligtvis har mycket stor praktisk betydelse för veder-

börande — dessutom betala sin andel i rederibolaget, och den är väl nio tiondelar av inkomsten i företaget? Bortåt 11 miljoner kronor kostar alltså den där transaktionen skattebetalarna.

Är det resonligt det? Jag tycker det är oresonligt, jag. Om statsmakterna fullföljt denna sak, betvivlar jag att man ens juridiskt skulle haft möjlighet att ålägga LKAB betalningsskyldighet. Men moraliskt måste saken vara fullständigt klar. Moraliskt måste det vara en orimlighet att det statliga företaget, som inte haft någon som helst möjlighet att kontrollera försäljningsbolaget, skall svida för de förluster som försäljningsbolaget gjort i samband med förskingringen.

Finansministern har mycket lätt glidit över det ekonomiska handlingssättet, om jag bortser från själva fördelningen av den ekonomiska ansvarsbördan. Det förhållandet att regeringen den 12 januari meddelar riksdagen, att det kostar sammanlagt 919,5 miljoner kronor att bli ensam ägare av LKAB för att sedan efter någon vecka tala om att beloppet är reducerat till 900 miljoner kronor, alltså med nära 19,5 miljoner kronor, har inte förklarats med ett ord. Det måste väl i alla fall vara en viktig fråga för riksdagen och även för regeringen. Även om den har hand om mycket pengar, betraktar den väl inte 19,5 miljoner kronor som snuspengar eller felräkningspengar, som man utan vidare kan säga är en rent administrativ sak.

Finansministern har hållit denna sak för sig själv och inte bara underlåtit att informera riksdagen utan även sina regeringskolleger om dessa 19,5 miljoner kronor. Inte heller får riksdagen reda på transaktionen med de 700 000 kronorna, som skedde vid omräkningen efter förskingringen. Själva sakfrågan beträffande dessa 700 000 får vi reda på, men någon förklaring till hur detta har skett, d. v. s. någon verklig

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

information om hur det har gått till uraktlåter man att ge. Är inte detta märkligt, herr finansminister?

Jag konstaterar att de övriga partierna tycks vara överens med finansministern, att skattebetalarna skall svida för denna förskingring. Jag beklagar detta. Jag kan förstå, om herr finansministerns egna partikamrater känner sig moraliskt förpliktade att stödja sin finansminister. Men trots detta kan jag icke begripa att skattebetalarna skall åläggas denna betalningsplikt under här rådande förhållanden.

Vad som inträffat i denna sak för i minnet en berömd replik i Hamlet: »Det är något ruttet i staten Danmark.» Frågan är om inte handläggningen av detta ärende kommer att tvinga många människor att upprepa Hamletrepliken men med utbyte av »Danmark» mot »Sverige».

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Herr Hagnell gör en jämförelse mellan den statliga och privata kontrollen. En riksdagsman bör emellertid erinra sig att denna kammare har som sin skyldighet att vara väktare av den konstitutionella kontrollen av regeringen. Man kan diskutera vad som är kvar av 1809 års regeringsform, vars 150-årsminne vi snart går att fira. Men en sak är klar, om man t. ex. läser 58 § regeringsformen, nämligen att redovisning skall ske inför riksdagen av alla de åtaganden staten gör. Det kommer man aldrig ifrån, herr Hagnell, vilken uppfattning man än har om den förmenta bristande privata redovisningen. Herr Hagnell gör sig alltså skyldig till ett fullständigt felaktigt konstitutionellt resonemang i den grundläggande frågan om riksdagens kontrollrätt, som är reglerad i grundlagen. Visserligen har man på socialdemokratiskt håll i decennier spritt den villfarelsen, att man därvidlag rör sig med mossbelupna

paragrafer, vars bestämmelser man inte behöver iakta. Den saken vore mycket enkel att visa genom citat ur de konstitutionella debatter vi haft under senare åren. Vart den konstitutionella vanhävden leder visas av att man här i kammaren drar fullkomligt orimliga paralleller mellan privata företag och statliga.

Herr Hagnell talar om att de privata revisorerna är betalda av sina uppdragsgivare. Men de statliga revisorerna är ju också betalda av sina uppdragsgivare. Det har ju gått så långt att en statlig revisor blivit avkopplad för överdrivet nit, såsom herr von Friesen påpekade — märk väl, att utredningen är hemligstämplad beträffande frågan om han förbrutit sig eller inte.

Man anklagar många gånger pressen för att den inte har kommit med alla fakta. Det skulle verkligen ha sett illa ut här i landet, om vi inte hade haft pressen. Jag skulle kunna citera ett uttalande av utrikesminister Undén i första kammaren under andra världskriget och även av en socialdemokratisk rättsvetenskapsman där han hävdade, att om vi inte haft den fria pressen här i landet, skulle det inte varit mycket bevänt med den svenska riksdagens kontroll. Man kan skratta åt det och tro att det är en överdrift som här sagts, men den som sett den häpnadsväckande nonchalans, varmed den svenska riksdagen förbrutit sig mot grundläggande paragrafer i regeringsformen och hört herr Hagnells försök att komma ifrån detta imperativ, som ändå finns i den högsta rättsnormen, som bör vara grundläggande, förstår, att man har långt kvar till det rättsmedvetande som konstituerar både rättsstaten och folkstyrelsen.

Herr Hagnell vet säkerligen, att det för några månader sedan kommit en avhandling, som belyser möjligheterna till kontroll av statliga företag. Det har inte minst från socialdemokraterna

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergsholagens försäljningsbolag i Belgien

många gånger tidigare hävdats att man måste ha en bättre ordning. Många gånger har socialdemokraterna framhållit, inte minst Rickard Sandler på den tid han direkt arbetade med dessa saker, att riksdagens möjligheter till kontroll är alltför ringa. Det skulle, herr talman, se underligt ut, om den författningsutredning, vars förslag vi snart har att motse, skulle förbigå detta problem. Med tanke på det fall herr von Friesen berörde, har man en känsla av att en statlig revisor inte har en sådan trygghet i anställningen, att han anser sig kunna utan att riskera att förlora sitt uppdrag rikta en hård kritik.

I år har ju riksdagen begärt en utredning om statstjänstemännens oavsätlighet. Men man måste också se till att de tjänstemän och ämbetsmän, som utövar denna redovisningskontroll i statliga företag, inte har känslan av att de skall placeras om därför att de kommer med mycket hård och enligt min mening välbefogad kritik.

Dessutom, herr talman, kvarstår ju ändå rätten för det grundlagsvårdande utskottet, som i själva verket här har den främsta förpliktelsen, att granska statsrådets åtgärder. Men det har många gånger konstaterats — även i den avhandling jag nämnde — att det är mycket svårt för konstitutionsutskottet, även om det arbetar aldrig så många dagar, att fullgöra denna granskning. Vi vet nämligen så litet om de direktiv, som från regeringens sida ofta ges till de statliga verksamhetsgrenarna, att vi inte kan bedöma hur det egentligen ligger till. Kommer härtill att utredningarna är hemligstämplade, trots att tryckfriheten är grundlagsfäst inte bara i den särskilda grundlagen, tryckfrihetsförordningen, utan även i regeringsformen, så kan varken riksdagen eller pressen veta med säkerhet vilka direktiv som föreligger. Det är ju egentligen, herr talman, ett häpnadsväckande förhållande att i en tid, då

staten expanderar och för varje år som går lägger allt större domäner under sitt inflytande, minskas i realiteten den fundamentala kontroll, som riksdagen har att utöva enligt författningen.

Man talar vackra ord om demokratin, men när det gäller att praktisera den i centrala frågor är det inte mycket bevänt med möjligheterna att hävda rättsstaten. Vilken uppfattning herr Hagnell än har — och herr Hagnell har ju alla möjligheter att motionera om bolagsordningar som gäller privata företag — så måste respekten för gällande författningar och förpliktelserna enligt regeringsformen upprätthållas. Det är ju ganska märkligt, att statsrådet under senare år här stått och talat om att 1809 års författning är så gammal att man egentligen inte behöver efterleva den. Den högsta rättsnormen skall man alltså inte efterleva, men alla de rättsnormer, som har sin främsta rättskraft från den högsta rättsnormen, skall allmänheten lyda! Ett sådant rättsfilosofiskt resonemang kan endast tolereras av ett samhälle, som inte är medvetet om vilka krav man kan ställa på rättssäkerhet.

Herr talman! Jag hoppas verkligen att socialdemokraterna, när författningsutredningen kommer med sitt förslag, inskräpper betydelsen av dessa krav. Och märk väl att riksdagen är suverän i fråga om beskattningsrätten. Regeringen har därvidlag att redovisa för riksdagen, så att denna vet vilka förpliktelser statens åtaganden medför. Här är grundlagens bud uppenbara, och ingen minister och ingen regering kan komma ifrån det parlamentariska svaret. Man kan inte med några av de jämförelser, som herr Hagnell här gjort, över huvud taget belysa det förhållandet, att statsmakterna och framför allt riksdagen har mycket små möjligheter till den kontroll, som är absolut nödvändig för att rättssäkerheten skall tryggas.

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! I de sista inläggen har jag funnit en viss förskjutning i argumenteringarna. Herr Bohman tycks acceptera uraktlåtenheten från min sida att ge publicitet i denna sak i varje fall till den 15 juli 1958, och herr Helén tycks acceptera min uraktlåtenhet att ge denna publicitet under hela 1958.

Jag vill på den punkten säga, att jag inte betraktade affären som avslutad förrän vid årsskiftet 1958/59. I uppgörelsen ligger ju också en överenskomelse mellan de båda bolagen om förlustfördelningen, och därför menar jag att det finns rimliga skäl för uppfattningen att jag i varje fall inte kan anklagas för att jag inte givit någon publicitet i ärendet under år 1958.

Då kan man fråga sig: Varför kom inte finansministern med någon redogörelse under 1959? Herr Helén använde uttrycket: »Han skjuter TGO-stämman framför sig.» Jag kan väl på den punkten förklara mig så, att man fortfarande från båda företagens styrelser ansåg, att det icke var lämpligt att ge publicitet i saken.

Jag kan förklara mig så, att båda företagens styrelser fortfarande ansåg, att publicitet icke var lämplig. Man utgick väl från TGO:s sida från att publicerandet lämpligast skulle ske när man redovisade sitt fögderi inför aktieägarna, och det ligger mycket i det. Det är väl en allmänt godtagen princip, både inom företag, inom organisationsliv och annorstädes, att styrelsen vill framlägga redovisning inför sina uppdragsgivare, innan publicering på styrelsens initiativ verkställs. Här förelåg inte någon möjlighet till offentliggörande från de berörda företagens sida förrän tidigast i maj för det ena och möjligen vid årsskiftet 1959/60 för det andra företaget. Märk väl, att avslutningen av denna affär skedde under LKAB:s nu löpande år.

Man kan då fråga: »När hade finansministern tänkt göra denna redovisning?» Eftersom jag i detta avseende inte har givit publicitetssynpunkten företräde utan låtit den komma i andra hand, tycker jag att det riktiga är att min redovisning inför riksdagen sker i samband med nästa års statsverksproposition. Då har väl — föreställer jag mig — denna fråga slutreglerats vid LKAB:s bolagsstämma för innevarande år och ärendet redovisats där, och då bör lämpligen redovisningen komma till riksdagen i samband med förslag om inlösningssummans utbetalning till TGO. Det kan sägas vara ett formellt resonemang men jag anser ändå att det håller.

Herr von Friesen och även herr Bräconier har fört en konstitutionell debatt. Herr von Friesen har — om jag fattat honom rätt — föregripit 1960 års dechargedebatt. Han annonserar redan nu, att finansministern här har att vänta en anmärkning. Jag gjorde omedelbart den reflexionen: Varför skulle jag undgå en anmärkning från herr von Friesens sida år 1960? Herr von Friesen har praktiskt taget varje år — jag tror att första gången var år 1948 eller 1949 — haft vissa synpunkter på min ringa person i konstitutionsutskottet, och vi bör väl inte gå ifrån vanorna på denna punkt. Därför är det alldeles konsekvent att herr von Friesen utnyttjar nästa år för att ta upp bl. a. denna fråga, om han finner det vara angeläget. »Hur skall en revisor se ut?», frågar han. Det skall vi tala om nästa år, när herr von Friesen kommer med sin konstitutionella anmärkning. Det är mycket möjligt, att denna anmärkning — om jag skall dra en slutsats av herr von Friesens anförande — i mera konkret form kan röra sig om en speciell revisor.

Herr Hagberg var betydligt nedtempererad i sitt senaste anförande. Därför kanske det kan finnas anledning att

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

t. o. m. gå i svaromål gentemot honom, även om han inte kunde sluta utan att citera Hamlets yttrande om ruttenheten i Danmark och ifrågasätta, om inte det kunde tillämpas även på vårt land. Han tillät sig också fråga: »Bör finansministern solidarisera sig med smussel och hemlighållande?» Det är en beskyllning från herr Hagbergs sida mot ledningen av TGO och ledningen av LKAB, där bl. a. ett par värderade ledamöter av denna kammare sitter som representanter. Herr Hagberg tycks se bort från att dessa företag granskas av auktoriserade revisorer i vanlig ordning och vad det gäller LKAB av högt betrodda, juridiskt utbildade män. En av dem är t. o. m. regeringsråd. Varken revisorerna i LKAB eller revisorerna i TGO har haft anledning till anmärkning i anledning av förskingringshistorien. Denna är en olycka och en olustig företeelse, men sådant kan hända. Styrelsen för TGO har emellertid beviljats ansvarsfrihet, och hittills har revisorerna i LKAB inte haft någon anmärkning att göra. Jag föreställer mig, att de inte heller i detta avseende kommer att ha anledning därtill, när uppgörelsen med slutsumman av det hela redovisas i nästa års berättelse.

Trots att vederbörlig revision har skett och trots att det ena av företagen har presenterat hela problemet inför aktieägarna på en årsstämma med full yttrande- och anklagelsefrihet och där fått ansvarsfrihet och förtroende, så drar sig inte herr Hagberg för att stiga upp här i kammaren och insinuera, att det försiggår ett smussel och hemlighållande som finansministern solidariserat sig med. Sådana argument kan man ju inte bemöta. Det skulle vara att slå vatten, inte på en gås utan på tio kankske, och jag skall inte ge mig in på någon polemik med herr Hagberg från dessa utgångspunkter, ty han har i detta avseende visat att han är oemottaglig för vanliga anständiga argument.

Däremot skall jag ingå i ett visst svaromål i det avseendet, där herr Hagberg nu senast visade sig något nedtempererad. Det gäller frågan om de 19 miljoner kronor, som herr Hagberg efterlyste i sitt första anförande och som han i sitt senaste anförande kom tillbaka till.

Det är riktigt att i statsverkspropositionen anmälades ett, vad vi brukar kalla, bebådadt belopp för inlösen av aktierna, vilket låg 19 miljoner kronor högre än det som sedermera redovisades i den specialproposition, nr 55, som det här talas om. Bakom den första redovisningen ligger således antagandet av ett bebådadt belopp utan någon närmare argumentering, eftersom det skulle komma en definitiv proposition i frågan längre fram på vårriksdagen.

Saken förhåller sig helt enkelt på följande sätt. TGO var enligt bestämmelserna i 1927 och 1932 års malmavtal berättigat att vid inlösen av bolagets aktier i LKAB utbekomma dels en i enlighet med vissa närmare regler beräknad lösensumma, dels ock en gottgörelse för sin andel av LKAB:s fonderade medel per den 30 september 1955. Enligt det år 1956 mellan staten och TGO träffade avtalet om inlösen av TGO:s stamaktier skulle från den sålunda bestämda ersättningen avräknas ett belopp av 100 miljoner kronor, vilka för TGO:s räkning skulle kvarstå i LKAB. Vid de förhandlingar, som ägde rum mellan delegationen och TGO, uppnåddes i december 1958 enighet om att lösensumman för TGO:s aktier skulle bestämmas till 650 miljoner kronor. TGO:s andel i fonderna per den 30 september 1955 fastställdes till 269 eller i runt tal 270 miljoner kronor. Sedan drog man av de 100 miljoner kronor, vilka för TGO:s räkning skulle kvarstå i LKAB, och kom fram till att ersättningen skulle fastställas till 819 eller i runt tal 820 miljoner kronor. I enlighet med denna uppgörelse ingav

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergssbolagets försäljningsbolag i Belgien

delegationen till Kungl. Maj:t en skrivelse, som var daterad den 18 december och som även låg till grund för den bebadade anslagssumman som redovisades i statsverkspropositionen.

De närmaste dagarna efter nyår anmälde delegationen till finansdepartementet att det fanns anledning att i samband med avtalet reglera ett annat förhållande i förbindelsen mellan staten och TGO. År 1957 hade TGO fått en utdelning på 19,5 miljoner kronor, motsvarande TGO:s andel av medel som fonderats vid 1955 års bolagsstämma. Nu föreslog man att denna transaktion skulle klaras av på det sättet, att avtalet om lösenbeloppets storlek kompletterades med en bestämmelse om att de 19 miljonerna skulle gå i avräkning på vad bolaget eljest ägde att utbetala i gottgörelse för inlösta aktier och del i fonderna. Om detta ansågs lämpligt, kunde emellertid mellanhavandet regleras genom ett särskilt avväggningsförfarande mellan TGO och staten. I anledning av denna senare, mer detaljbetonade framställning från förhandlingsdelegationen upptogs förnyade överläggningar med TGO, och avtalet om ersättning för aktierna kompletterades med en bestämmelse om att de 19 miljonerna skulle avräknas. Efter denna mer detaljbetonade uppgörelse redovisades sedan ärendet i en specialproposition till riksdagen.

Detta var hela historien om denna post på 19 miljoner kronor, som gjort herr Hagberg så misstänksam och som han i ett par omgångar här kommit tillbaka till. Jag hade ett behov av att klargöra sammanhanget, eftersom det här gäller ett av de avsnitt av herr Hagbergs anförande som kan förtjäna ett bemötande.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är intressant att jämföra herr Braconiers tolkning av grundlagen med Malmgrens kommentar.

Paragraf 58 i regeringsformen lyder: »Konungen låte årligen för riksdagen uppvisa statsverkets tillstånd i alla dess delar, till inkomster och utgifter, fordringar och skulder.» Det är den enda meningen av de två i denna paragraf som behandlar den aktuella frågan. Malmgrens kommentar är följande: »Detta sker genom den proposition angående statsverkets tillstånd och behov ('statsverkspropositionen' —), som vid riksdagens öppnande överlämnas till kamrarnas talmän.» Jag förstår, att herr Braconier har en annan och betydligt vidlyftigare tolkning av regeringsformens § 58 som grund för sitt inlägg.

Herr Braconier yttrade, att riksdagen har förbrutit sig mot åtskilliga paragrafer i grundlagen. Det vore intressant att få höra honom litet närmare utveckla hur han kommit till en uppfattning, som skiljer sig från en del andra statsrättsauktoriteters.

Jag försökte hävda, att revisorerna bör få en starkare ställning inom bolagen. De har begärt det också när det gäller de enskilda aktiebolagen. Jag ville här nämna en möjlighet till en konstruktion, som skulle ge revisorerna en starkare ställning och riksdagen en affärsmissig insyn i de statliga aktiebolagen. Varför herr Braconier i detta sammanhang skall dra in herr Baarsen kan jag inte förstå. Vad jag exemplifierade från det belgiska företaget var något som inträffat också i andra svenska företag, nämligen att revisorerna inte vågar gå fram med sina anmärkningar t. ex. om en förskingring, därför att de vet att de då blir avskedade. Herr Baarsen har icke stått i den situationen.

Herr Braconier anser förhållandena vara parallella; tyvärr kan jag inte dela hans uppfattning.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hagnell har tydligt inte begripit ett dugg av mitt anförande. Han ger en tolkning av § 58,

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergsbolagets försäljningsbolag i Belgien

när jag säger, att andemeningen i denna uppenbarligen är att statens förpliktelser skall redovisas. Kravet på att vi skall få en fullständig redovisning för riksdagen inskärpes alltså, och kontrollen därvidlag utövas av konstitutionsutskottet.

I sitt första anförande gjorde herr Hagnell en parallell mellan de privata bolagen och de statliga. Såsom jag tidigare framhållit bör vi bedöma den fråga det här gäller helt med utgångspunkt från hur grundlagen skall tolkas och vilken kontroll riksdagen skall utöva. Herr Hagnell vill genom att återopa tolkningen av § 58 nästan göra gällande, att riksdagen inte skulle äga utöva någon sådan kontroll. Anser verkligen herr Hagnell att det skall vara en vägledande princip för riksdagen, att vi inte skall kräva en fullständig redovisning? Eller vill herr Hagnell, genom att nu dra in sin tolkning av § 58 i resonemanget, betona att det som regel skall ske en sådan redovisning i statsverkspropositionen? Om herr Hagnell anser detta, måste han ju verkligen fördöma finansministerns handlingssätt vid årets riksdag, ty i den föreliggande statsverkspropositionen har vi ju inte fått någon fullständig redovisning. Därför måste herr Hagnell väl sälla sig till de reservanter i konstitutionsutskottet som ansett att det ligger någonting grundlagsvidrigt i detta förhållande. Vad jag framhöll till herr Hagnell var just att riksdagen har att utöva den kontroll som regeringsformen ålägger oss.

Finansministern tycktes anse att jag hade givit honom ett godkännande i fråga om hans inställning till offentliggörandet. Nej, det har jag inte gjort, herr finansminister. Såsom herr Sträng själv påpekade, är detta en sak som inträffade vid årsskiftet 1958/59, och då får väl konstitutionsutskottet ta upp den vid nästa års granskning, i den mån det framgår någonting av protokollen. Såsom jag underströk i mitt förra inlägg

— det har också påpekats i en avhandling — är det mycket svårt för konstitutionsutskottet att få fram vissa direktiv, eftersom de inte står angivna i några protokoll.

Jag har alltså inte velat göra något uttalande om publicitetsfrågan, förrän vi i konstitutionsutskottet har fått fram de handlingar som ger oss möjlighet att bedöma denna fråga.

Jag har inte någon anledning att svara herr von Friesen, men när finansministern här talade så raljerande om sin ringa person som om de anmärkningar, vilka bland annat herr von Friesen varit med om att framställa, bara hade syftat till att personligen komma åt herr Sträng, så måste jag säga att på det sättet har jag inte alls uppfattat dem. Jag tycker att finansministern har ett rättframt sätt att diskutera, och jag har många gånger i konstitutionsutskottet sagt att det inte gäller en personlig anmärkning utan är fråga om att utöva den konstitutionella kontrollen. Jag hoppas att författningsutredningen skall komma till sådana resultat att man i fortsättningen skall slippa tillgripa 107 § i dylika fall och bara behöva kritisera åtgärden. Jag tycker inte att finansministern personligen skall kritisera herr von Friesen därför att denne har fullgjort sin konstitutionella plikt i konstitutionsutskottet.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern talade, som herr Braconier påpekade, om »sin ringa person». Detta är ett uttryck som måste betraktas som en något falsk undervärdering och som inte stämmer med finansministerns tidigare attityd i kamraren. Jag erinrar om den debatt, vilken finansministern möjligen syftade på, för åtskilliga år sedan då vi, om jag minns rätt, också diskuterade en affär på Belgien med svartplåt. Då fann jag mig föranlåten framhålla för finansminister Sträng att han inte borde jäm-

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergsholagens försäljningsbolag i Belgien

ställa sig med Hans Majestät Konungen. I de svenska skämttidningarna återgav man sedermera herr Sträng utrustad med en krona på huvudet. Jag är övertygad om, herr talman, att de historie-skrivare som i framtiden kommer att behandla herr Strängs långa och mycket hedrande bana i svensk politik, inte kommer att understryka blygsamheten som ett av de mest karakteristiska dragen hos honom.

Finansministern tycks göra gällande att jag såsom ledamot av konstitutionsutskottet har på något alldeles speciellt sätt förföljt honom. Vi hade för fyra veckor sedan en debatt här i kammaren, där jag på rent rättsliga grunder ansåg mig i någon mån böra urskulda finansministern för hans förfaringsätt. Detta renderade mig från högerledaren epitet herr Strängs vapendragare, ett epitet som herr Hjalmarson, som den gentleman han är, sedermera tog tillbaka under debatten. Att jag då skulle ha någon särskild lust att förfölja finansministern kan väl ändå inte anses riktigt.

Vidare säger finansministern att jag har anteciperat nästa års konstitutionsutskotts ställningstagande. Det har jag visst inte gjort. Jag har bara fäst kammarens uppmärksamhet på att det är konstitutionsutskottet som skall granska alla protokoll från statsrådet och de regeringshandlingar som företas av enskilda statsråd. Vilka slutsatser vi sedan kommer till kan jag inte uttala mig om i det här fallet. Mitt anförande, där det väsentliga inte alls berördes av finansministern, får betraktas som en mycket vänlig förmaning, men kanske också som något litet av en varning att i det här speciella fallet beträffande revisorn inte företa några åtgärder som skulle kunna ge det kommande konstitutionsutskottet någon anledning till anmärkning mot herr Sträng.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! I den avgörande sak-

fråga som den här interpellationsdebatten handlar om, nämligen finansministerns redovisningsskyldighet gentemot riksdagen, har vi nu äntligen fått ett besked. Finansminister Sträng säger att han hade varit beredd att i kommande statsverksproposition lämna en redogörelse för vad som förevarit. Låt mig då notera att finansministern därmed delar ansvaret för den ogynnsamma publicitetssituation som nu uppkommit. Man har hela tiden löpt risken av att få det slag av publicitet som uppkommer på grund av att tidningsmännen spårar upp en för dem och allmänheten väsentlig nyhet och som är ogynnsammare än det slag av publicitet som man själv inleder. När finansministern alltså valt det förfarandet måste detta innebära att han har satsat på ett sådant risktagande. Skälet till att han icke den 30 januari meddelade riksdagen vad som förevarit är enligt finansministern att saken då ännu inte hade förevarit på LKAB:s bolagsstämma. Skälet till detta var i sin tur att händelsen av LKAB:s ledning icke ansågs utagerad förrän efter redovisningsårets utgång den 30 september. Finansministern vet mycket väl att det inte finns något som hindrar att i en årsredovisning inta uppgifter om viktiga händelser som inträffar mellan redovisningsårets utgång och dagen för bolagsstämman. Sådana meddelanden finns t. ex. i TGO:s senaste årsredovisning. Bolagsstämman ägde enligt uppgift rum i mitten av januari, alltså före avgivandet av den proposition, där jag hela tiden efterlyst det rätta datum.

Finansministern har här genom att nedvärdera de risker som en ogynnsam publicitet medför och genom att sätta den rättssäkerhetssynpunkt, som ligger till grund för publicitetskravet, i efterhand gjort sig skyldig till att saken fått ett ogynnsammare förlopp än den hade behövt få, ur synpunkten av såväl regeringens ansvar inför riksdagen som framgången för svensk malmexport.

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergsholagens försäljningsbolag i Belgien

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag är naturligtvis mycket tilltalad av herr Braconiers och herr von Friesens senaste deklARATIONER att det är fjärran från dem att attackera mig personligen. Om de attackerar mig, säger de, är det på grund av min handläggning av mitt ämbete. Då får jag väl säga det, att jag inte har blivit ett dugg bättre än jag var 1949 i det avseendet. Därför får jag väl ta riskerna för att få sådana anmärkningar även i fortsättningen. Jag fattade faktiskt herr von Friesens annons i sitt första inlägg som en klar bekännelse åt det hållet. I övrigt är jag den förste att understryka att herr von Friesen ur finansministerns synpunkt var en alldeles utomordentlig försvarare av konstitutionsutskottets majoritets ståndpunkt innevarande år, och om jag inte har tackat herr von Friesen personligen för detta — det är jag litet osäker på — är jag beredd att göra det nu offentligen inför hela kammarerna.

Men är det kanske inte att föregripa statsrådets självständiga ställningstagande om herr von Friesen underförstått varnar finansministern för att om finansministern gör det och det så riskerar han en anmärkning vid nästa års konstitutionsutskotts granskning av fögderiet? Kanske finansministern anständigtvis borde få ta ställning utan att det annonseras varningar för vad som skall hända om han gör så eller så. Är det inte bättre att om han gör något gallet så får han ta risken att få anmärkningar. Det är nog en bättre ordning i det långa loppet.

Den här debatten har tyvärr blivit lång. Jag skall därför allra sist bara säga till herr Helén att jag naturligtvis inte har någon som helst möjlighet eller anledning att föreskriva dagordningar för LKAB:s styrelsesammanträden och stämmor. Formellt var det ingenting som hindrade att bolaget tog upp denna

fråga på sin januaristämman. Det gjorde bolaget emellertid inte. Man har formell möjlighet att sätta tidpunkten till nästa stämman. Jag förutsätter att man då tar upp saken. Jag utgår ifrån att den som då kommer att vara finansminister — det har ju ställts i tvivelsmål i ett tidigare inlägg att det skulle vara densamma. (Herr Helén: Nej, det sade jag visst inte.) Det var inte herr Helén som gjorde det, jag tror det var herr von Friesen. Jag utgår ifrån att finansministern då redovisar förhållandena för riksdagen.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara rätta ett uttalande av finansministern. Jag har inte sagt att offentliggörandet borde ha skett i juli 1958. Jag har sagt att det borde ha skett, så snart finansministern fick vetskap om det inträffade, och jag har tillagt att om det inte offentliggjorts förr så skulle det i varje fall ha skett i juli 1958, då utredningen och domstolsförfarandet var avslutade.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Detta är inte en temperaturfråga egentligen. Om jag i mitt anförande nöjde mig med att göra några korta kommentarer i anledning av det som blivit klarlagt av finansministern i hans repliker, så betyder det icke att det föreligger en saklig skillnad mellan de åsikter jag anförde i mitt första anförande och dem jag uttryckte i mitt andra anförande. Jag har kvar den uppfattning jag först gav uttryck åt att det har inte minst här under diskussionen blottats allvarliga saker. Herr Strängs medgivanden är av den arten att saken bör bli föremål för en parlamentarisk utredning. Jag anser fortfarande, och herr Sträng har inte på något sätt kunnat övertyga mig om motsatsen, att det är orimligt att skattebetalarna skall svida för denna förskingringshistoria. Det är orimligt därför att statens bolag inte

Svar på interpellationer och fråga ang. den inträffade förskingringen inom LKAB:s och Grängesbergsholagens försäljningsbolag i Belgien

haft ett reellt inflytande över det bolag där förskingringen ägde rum.

När man kommit därhän att finansministern har medgivit på de punkter där ännu någon tvekan kunde föreligga att antagandena i sina huvudpunkter var motiverade, ja, då behöver man inte göra mera än konstatera faktum. Det finns inte något behov av att slå den som redan ligger på marken.

I sitt senaste anförande tog finansministern upp transaktionen med de 19,5 miljonerna. Han föredrog ett papper som enligt hans mening visade att han inte haft för avsikt att vilseleda riksdagen.

Jag har framför mig proposition 55 och där står: »Sedermera har vid förnyade överläggningar mellan de sakkunniga och representanter för TGO bestämts, att ersättningen för fondandelar skall minskas med ett belopp om 19 470 000 kronor och sålunda utgöra 250 116 000 kronor. Den sammanlagda ersättningen uppgår därefter till 900 116 000 kronor.» Vem kan ur detta utläsa en redogörelse för vad som ligger bakom? Kan någon härur utläsa att Grängesbergsholaget redan hade erhållit 19 miljoner, som regeringen den 12 januari begärde att få överlämna till bolaget? Det är alldeles omöjligt. Även om man vore tankeläsare och skulle ha förmågan att tränga igenom det skrivna ordets dunkel här, skulle det nog vara mycket svårt att räkna ut att det var detta som var avsikten med det medvetet oklara och fördöljande skrivsättet.

I övrigt tycker jag saken är klar. Ingen lär kunna bli övertygad av herr finansministern om att en förskingring, som började 1950, som avslöjades i januari 1958 och som pålägger det svenska folket stora ekonomiska bördor, bör hållas hemlig till dess det behagar styrelsen i Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund att offentliggöra densamma. Det är nog ingen överdrift att påstå, att om icke saken hade läckt ut ge-

nom denna indiskretion och om inte pressen hade slagit alarm, så skulle TGO:s aktieägare ännu inte fått reda på saken och inte heller vi. Naturligtvis bör man inte förneka herr Strängs goda vilja när han säger, att vi skall få besked i statsverkspropositionen 1960, men om han hade låtit sitt handlande vägledas av den syn han här har framfört, att det beror av bolagsstyrelserna när saken skall offentliggöras, hade den naturligtvis inte blivit offentliggjord heller år 1960.

Det hör till det mest bedrövliga i hela denna sak att avgöranden som gäller så mycket pengar ytterst har träffats av finansministern utan att ens den övriga regeringen inkopplats och att man därvid har vidtagit en rad åtgärder för att försvåra eller omöjliggöra för riksdagen — det hade naturligtvis varit omöjliggjort, om inte avslöjandet kommit på andra vägar — att verkligen sätta sig in i vad det här handlar om.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Vad beträffar de 19 miljonerna har jag läst upp en förklaring, som jag menar är helt acceptabel. Det anmäldes ett preliminärt belopp och talades om att det skulle komma en slutredovisning; den preliminära redovisningen och slutredovisningen skiljer sig på 19 miljoner staten till godo. Ingen kan anmärka på vare sig det ena eller det andra, och det går inte att göra gällande att det i detta sammanhang skulle finnas något smusel eller någon oklarhet.

Herr Hagberg har en konstitutionell benägenhet att icke referera saker och ting som de skall refereras. Nu sade han i sitt senaste anförande, att finansministern böjer sig för TGO och att det är först när det behagar TGO att offentliggöra saken som den skulle bli publik.

Svar på interpellation ang. rekryteringen till försvarets arvodistbefattningar

Man har anledning att räkna med att den i så fall aldrig skulle bli offentliggjord, sade herr Hagberg. Emot detta står TGO:s eget besked, att det var bolagets avsikt att redovisa saken inför sin bolagsstämma, och jag anser att vi anständigtvis måste tro hederliga människor på deras besked. Om bolaget säger ifrån, att det var dess mening att meddela detta på bolagsstämman, har jag den uppfattningen, att bolaget också skulle ha gjort det.

Sedan får vi inte glömma, att TGO och LKAB var helt eniga i frågan om publicitet och offentliggörande. Jag utgår från att LKAB lämnar sin redovisning när det skall ske, och jag har för min del sagt, att när den saken är avklarad är det lämpligt att också finansministern omnämner saken. Sedan får vi väl överlåta åt några andra att avgöra, vem som efter den här debatten ligger på marken, herr Hagberg eller jag.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på interpellation ang. rekryteringen till försvarets arvodistbefattningar**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Nelander frågat mig om jag med anledning av den i maj 1958 inom försvarets civilförvaltning slutförda utredningen angående lönebestämmelserna för pensionerad personal inom försvaret vill redogöra för de åtgärder som man från regeringens sida ämnar vidtaga i syfte att öka rekryteringen av pensionerade officerare och underofficerare till försvarets arvodistbefattningar och därigenom minska statsverkets härmed förenade kostnader.

Med anledning härav får jag anföra följande.

För pensionerad personal avsedda arvodesbefattningar inom försvaret har, i den mån de inte kunnat besättas med pensionsavgången personal, rekryterats bl. a. med annan personal i reserven än pensionsavgången, med värnpliktiga officerare och underofficerare samt med civila befattningshavare. Avlöningsförmånerna för pensionsavgången personal utgöres f. n. av skillnaden mellan arvode i viss angiven löneklass — i allmänhet slutlöneklassen för kapten respektive fanjunkare — och utgående tjänstepension. Till annan innehavare av arvodesbefattning än ålderspensionär utgår löneförmåner bestämda i förhållande till innehavarens militära grad; är vederbörande anställd som civil befattningshavare utgår dock lön, som bestämts på grundval av värdering av de till befattningen hörande göromålen. Vid den översyn av löneställningar för arvodesbefattningar som försvarets civilförvaltning verkställt har ämbetsverket sökt inplacera samtliga arvodesbefattningar i lönegrader med hänsyn till göromålen å befattningen. Civilförvaltningen — som ansett att de med lönesättningen för arvodespersonalen sammanhängande spörsmålen bör lösas efter förhandlingar mellan civildepartementet och vederbörliga personalorganisationer — har för sin del funnit lämpligt att till pensionsavgången innehavare av arvodesbefattning skulle utgå arvode bestämt till viss kvotdel av lönen i lägsta löneklassen i den för arvodesbefattningen angivna, efter vedertagna tjänsteförteckningsnormer bestämda lönegraden. Andra innehavare av arvodesbefattningar borde enligt ämbetsverkets uppfattning såsom extra tjänstemän inplaceras i denna lönegrad.

Resultatet av civilförvaltningens utredning överlämnades till Kungl. Maj:t i mitten av juni månad 1958. Beredningen av ärendet pågår alltjämt. Vidare måste som civilförvaltningen anfört förhandlingar föras i frågan. Jag anser

Svar på interpellation ang. rekryteringen till försvarets arvodistbefattningar

mig därför inte nu kunna uttala mig om vilka åtgärder som bör vidtagas med anledning av den verkställda utredningen. Frågorna är emellertid komplicerade och kräver ingående överväganden. Man kan inte heller bortse från att frågan om behovet av åtgärder för att stimulera rekryteringen till arvodesbefattningar inom försvaret måste ses mot bakgrunden av det allmänna läget på arbetsmarknaden och den totala tillgången på pensionerad militär personal.

Då interpellanten även synes vilja göra gällande att besparingsskäl talar för att revidera avlöningsbestämmelser för arvodesbefattningarna, vill jag slutligen endast framhålla, att vissa undersökningar och beräkningar tyder på att man i dagens läge inte skulle erhålla några besparingar genom en övergång till det av civilförvaltningen föreslagna systemet.

Med det anförda, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Nelanders interpellation.

Vidare anförde:

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret på min interpellation av den 4 februari. Jag får dock erkänna, att jag med bästa vilja inte har kunnat upptäcka så mycket positivt i detsamma i fråga om åtgärder från regeringens sida att öka rekryteringen av pensionerade officerare och underofficerare till försvarets arvodistbefattningar.

Onekligen har man den känslan, att denna fråga från statsmakternas sida har behandlats med ganska stor ligkiltighet, ja, ointresse. Fem år behövde man för att konstatera att en utredning var behövlig — en utredning som riksdagen begärde redan 1950. Den 1 juni 1951 fick försvarets civilförvaltning uppdraget att undersöka behovet av en

utredning. Efter nära två år föreslog civilförvaltningen att uppdraget skulle lämnas till 1949 års tjänsteförteckningskommitté. Den 18 juni 1953 fick civilförvaltningen beskedet att uppdraget i stället skulle fullföljas, och efter ytterligare ett år var förvaltningen, stödd av försvarsgrensheferna, klar med utredningens nödvändighet. År 1956 fick civilförvaltningen uppdraget att själv göra översynen. Resultatet härav överlämnades till Kungl. Maj:t för i dagarna ett år sedan.

Det är i detta sitt yttrande som civilförvaltningen anser att om systemet med befattningar för pensionad personal — i dagligt tal benämnda arvodesbefattningar — skall bibehållas i försvarsorganisationen, bör dessa göras litet mer lockande för den formellt kompetenta pensionerade personalen. Själv anser jag att staten har fördel av att behålla detta system. Det vore onekligen av intresse att höra om statsrådet har en annan mening.

Som det nu är måste — fortfarande enligt civilförvaltningen — 50—60 procent av arvodesbefattningarna besättas med icke formellt kompetent personal till kostnader som med cirka 5 miljoner kronor överstiger dem som skulle funnits vid användning av enbart pensionerad personal. Icke minst i det beträngda statsfinansiella läge, vari vi nu befinner oss, borde väl varje extra miljon till statskassan vara välkommen. Jag vill också erinra om att detta förhållande har bestått under det sista decenniet, varför man torde kunna uppskatta försvarets merkostnader under denna tid och av denna orsak till bortåt 50 miljoner kronor.

Jag skall omedelbart medge att man inte hade kunnat spara hela detta belopp, eftersom arvodesinstitutionen är så omfattande att tillräckligt rekryteringsunderlag inte funnits förrän för tre år sedan beträffande underofficerare vid armén och marinen och beträffande underofficerare vid flygvap-

Svar på interpellation ang. rekryteringen till försvarets arvodistbefattningar

net samt officerare inte torde fullt uppnås förrän om ytterligare några år.

De pensionerade fanjunkare respektive kaptener det här rör sig om är i åldern 50—65 år med en aktiv tjänst bakom sig på cirka 25—30 år. Det måste väl ändå vara en fördel för försvaret att för fortsatt användning under kanske tiotalet år ha kvar en sådan kvalificerad och utbildad personal i stället för att nyanställa.

Arméchefen har under flera år föreslagit en uppflyttning av åtminstone en lönegrad. Detta skulle för de cirka 1 000 arvodestjänsterna kosta omkring 1 miljon kronor, men ändå skulle man fortfarande spara cirka 4 miljoner, om man nämligen kunde besätta alla dessa arvodesbefattningar med ur tjänst avgångna underofficerare, respektive officerare.

Anmärkningsvärt är också att överenskommelsen att statstjänare inte skall erlägga mer än 1,8 procent i folkpensionsavgift, eftersom förmånen av folkpensionen för de statsanställda är av ringa omfattning, såvitt jag vet inte tillämpas för dessa arvodister. Så tolkar man nämligen den nådiga kungörelsen av den 28 november 1958. Jag ifrågasätter om detta kan vara riktigt.

Nu säger statsrådet att det av civilförvaltningen framlagda förslaget inte torde innebära några besparingar för staten. Jag har litet svårt att förstå slutledningen i detta. Dessa i tjänst behållna pensionerade arvodister avlönas ju i realiteten till hälften med sin egen pension, som de fått även om de legat på sofflocket eller haft anställning i den privata marknaden. Detta måste väl i varje fall ge besparingar för staten. Sedan beror det naturligtvis på den kvotering av lönegradssumman som man gör och som väl måste bli fastställd efter förhandlingar. Såvitt jag förstår måste under alla förhållanden besparingar uppstå. Civilförvaltningen anger i sin utredning att exempelvis av de 613 för underofficerare avsedda be-

fattningarna 32 procent nu innehas av reservutnämnda, värnpliktiga eller civila, d. v. s. en tredjedel av hela antalet är inte besatta med pensionerade befattningshavare. Även om siffran för liknande officerare är något lägre, borde den härpå kommande delen av de 12 miljonerna bli 3 å 4 miljoner och den ungefärliga inbesparade delen för de anställdas pension följaktligen utgöra cirka 1,5 å 2 miljoner.

Till sist: försvarsministern menar att behovet av att stimulera rekryteringen till dessa arvodesbefattningar måste ses mot bakgrunden av det allmänna läget för arbetsmarknaden. Ja, givetvis. Men dels är det väl inte så bra att dessa befattningshavare vid sin pensionering i alltför hög grad släpps ut att konkurrera på en kärv arbetsmarknad, dels skulle otvivelaktigt staten göra åtskilliga besparingar och behålla en än större del av dem det här gäller, om man gjorde arvodesbefattningarna litet mer lockande.

Jag vill allra sist bara erinra om att när de avgår från sin arvodestjänst, får de pension efter slutlönen vid den ordinarie tjänsten, i vilken de alltså stod kanske tio å femton år tidigare.

Jag menar alltså, att efter ett helt års beredning i departementet tiden borde vara inne för tagande av initiativ till förhandlingar med personalorganisationerna för lösandet av denna fråga, vilket jag anser skulle bli till båtnad inte bara för befattningshavarna utan också för staten.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag skall inte riva upp någon lång debatt i en fråga, som man verkligen skulle kunna ha en lång debatt om. Orsakerna till att jag nu tar till orda är två.

Herr Nelander tror inte så mycket på min uppgift om att man inte nu kan göra besparingar. Men det ligger

Svar på interpellation ang. rekryteringen till försvarets arvodistbefattningar

ju till så att för närvarande, som herr Nelander säger, en tredjedel av dessa befattningar uppehålls av civila eller värnplikligt befäl eller reservofficerare. Herr Nelander menar väl inte att vi skall avskeda dem om vi går över till ett system, som är mera lockande, och därför skulle öka våra möjligheter att få officerare och underofficerare? Vi är under en lång följd av år bundna vid denna tredjedel civila, och det är därför vi för närvarande inte kan göra några större besparingar. Det är så jag uttryckt mig i interpellationssvaret.

I övrigt rör det sig om en lönefråga, som måste lösas genom förhandlingar. Vi har inte tagit några initiativ till sådana förhandlingar, och jag känner inte till att personalorganisationerna gjort det heller. Det är därför inte så märkvärdigt att man ännu inte slutgiltigt tagit ställning till den utredning, som civilförvaltningen hade färdig för ett år sedan. Det är nämligen en mängd andra omständigheter i sammanhanget, som man måste bedöma, och en av dessa omständigheter sammanhänger med att tillgången till ledig, pensionerad personal för dessa befattningar under de senaste åren inte varit så god. Däremot är det mycket lätt att räkna ut att under de närmaste åren tillgången kommer att väsentligt öka. Det borde med andra ord vara möjligt att få mer militär personal till dessa befattningar. Huruvida det är nödvändigt att locka med högre löner och bättre förmåner, har jag inte nu velat ge definitivt besked om med hänsyn till att vi inte är klara med hur sådana eventuella förhandlingar skall läggas upp.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Statsrådet säger, att man inte skulle spara någonting i nuvarande läge, beroende på att det finns så många civila befattningshavare. Ja, det är möjligt att det delvis kan vara så, men detta beror i sin tur på den

långa förhållningen, ett tiotal år, av hela denna fråga. Det är den som gjort, att vi fått så många civila befattningshavare — och dem kan vi givetvis inte avskeda; det begär ingen. Men någon gång måste det väl fattas ett beslut, om det skall bli någon ändring i framtiden.

Sedan sade statsrådet, att vi inte har så stor tillgång på pensionerad personal. Nej, jag underströk just att rekryteringsunderlaget inte är tillräckligt för att använda hela arvodesinstitutionen för pensionerade befattningshavare. Men för en del av dem har vi redan kommit i ett annat läge, och förhållandena blir helt annorlunda om bara ett par år. Om man anser det vara till fördel att ha arvodesbefattningarna besatta med pensionerade officerare och underofficerare — och så gör jag — så måste man göra vissa ändringar i deras villkor och ge dem större förmåner. Staten skulle tjäna på det, och det skulle innebära besparingar.

Jag har av civilförvaltningens yttrande läst ut, att civilförvaltningen anser detta vara rätta vägen, alltså att göra villkoren mera lockande, och jag tror också att herr statsrådet innerst inne godtar och vill gå på den linjen.

Denna fråga har nu varit föremål för beredning i departementet under ett helt år, och jag tycker därför det enda riktiga är, att departementet nu tar initiativ till förhandlingar i frågan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7

Föredrogs statsutskottets memorial nr 132, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om skyddsrum vid universitetsbiblioteket i Uppsala.

Kammaren biföll till en början på framställd proposition utskottets hemställan att detta memorial måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Ändring i valutalagen, m. m.

Härefter godkändes den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

Herr talmannen meddelade, att ifrågasvarande omröstning komme att äga rum vid början av kamrarnas sammanträden torsdagen den 28 innevarande maj.

§ 8

Föredrogs, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkande nr 52.

§ 9

Föredrogs första lagutskottets memorial nr 28, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 25 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom, dels ock i ämnet väckta motioner ävensom motioner om vissa åtgärder i syfte att bekämpa brottsligheten.

Kammaren beslöt till en början, på hemställan av utskottet, att företaga detta memorial till avgörande efter allenast en bordläggning.

Härefter biföll kammaren utskottets i memorialet gjorda hemställan.

§ 10**Ändring i valutalagen, m. m.**

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350) så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 3 april 1959 dagtecknad proposition, nr 129, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll,

dels föreslagit riksdagen att, jämlikt § 87 regeringsformen, antaga vid propositionen fogat förslag till lag om änd-

ring i lagen om förfogande över utländska betalningsmedel m. m. under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden (valutalag) den 22 juni 1939 (nr 350) så ock om fortsatt giltighet av samma lag;

dels begärt riksdagens samtycke till att Kungl. Maj:t med stöd av 1 § tredje stycket valutalagen i dess föreslagna lydelse förordnade, att vad i 2 § första stycket 1), 2) och 4)—7) samt 5 § 1) och 3) ävensom 9 § samma lag stadgades skulle äga tillämpning under tiden från och med den 1 juli 1959 till och med den 30 juni 1960;

dels ock inhämtat riksdagens yttrande över ett inom finansdepartementet upprättat förslag till valutaförordning.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta, likalydande motioner, nämligen inom första kammaren nr 473 av herrar *Hanson, Per-Olof, och Bergh, Ragnar*, samt inom andra kammaren nr 578 av herr *Bohman m. fl.*

I motionerna hade hemställts, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 129,

1) antaga ett genom motionerna framlagt förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350), enligt vilket valutalagen skulle äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1960,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte med beaktande av vad i motionerna anförts låta verkställa utredning — under medverkan av representanter för näringslivet — angående dels skyndsam avveckling av nuvarande valutareglering, dels utformningen av beredskapslagstiftning i fråga om valutareglering, varvid förutsattes att förslag i förstnämnda hänseende skulle kunna framläggas till nästa års riksdag,

3) uttala att riksbanken utan dröjsmål måtte med beaktande av vad i mo-

Ändring i valutalagen, m. m.

tionerna anförts och efter förhandlingar med berörda parter vidtagna lättningar genom generella dispenser samt i avseende å uppgiftsskyldigheten m. m. så att valutabankers samt enskilda personer och företag icke betungades i vidare mån än som vore oundgängligen nödvändigt för upprätthållande av en vid varje tillfälle erforderlig valuta-reglering.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A. dels — med avslag å det i motionerna I: 473 och II: 578 framställda yrkandet om fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1960 av lagen om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350) — antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen om förfogande över utländska betalningsmedel m. m. under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden (valutalag) den 22 juni 1939 (nr 350) så ock om fortsatt giltighet av samma lag,

dels samtycka till förordnande om fortsatt valuta reglering i enlighet med vad i propositionen förordats,

dels ock vad beträffade det genom propositionen framlagda förslaget till valutaförordning i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anför;

B. besluta att motionerna I: 473 och II: 578 i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ewerlöf, Schmidt, Larsson, Nils Theodor, Domö, Regnell, Löfgren, Eliasson* i Sundborn och *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte

A. — med avslag å Kungl. Maj:ts förvarande proposition samt med bifall till det i motionerna I: 473 och II: 578 under punkten 1) framställda yrkandet — antaga i reservationen intaget förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

B. i anledning av motionerna I: 473 och II: 578 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning rörande valuta regleringen.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! De flesta av de många fullmaktslagar vi fick under kriget har successivt upphävs eller ersatts av andra. Vi har bara några stycken kvar, vilka bygger på den felaktiga föreställningen att vi fortfarande lever, som det heter, under »utomordentliga, av krig föranledda förhållanden». Till dessa lagar hör valutalagen, och det är inte en dag för tidigt att den lagen avskaffas eller uppmjukas. Den är till sin natur långtgående och genomgripande, och den förorsakar näringslivet högst betydande olägenheter.

Den proposition vi nu behandlar innebär emellertid icke något avskaffande av lagen. Den innebär tvärtom på en viss punkt en skärpning av lagen. Den valutalag som nu gäller kan tillämpas under krig eller krigsfara, eller, som jag nyss sade, under utomordentliga av krig föranledda förhållanden, och den kan under de omständigheterna tillämpas, då »så prövas undergärligen nödvändigt för uppnående av det mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet». Denna begränsning har slopts i propositionen. Bortsett från krig och krigsfara kan fullmaktslagen nu tillämpas då, som det heter, så prövas erforderligt för uppnående av de mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet eller eljest med hänsyn till rikets betalningsförhållanden med utlandet.

I själva verket innebär förslaget ingen begränsning alls. Författningstexten säger strängt taget ingenting annat än att när Konungen förklarar, att han behöver en sådan reglering, då har han möjlighet att få den genomförd. Så skall enligt min mening inte en fullmaktslag ut-

Ändring i valutalagen, m. m.

formas, och så har heller inte andra fullmaktslagar utformats, då man successivt gjort om dem en efter en. Departementschefen är medveten om denna utvidgning, men han avvisar de betänkligheter som man skall kunna anföra, eftersom riksdagen, då den ger sitt samtycke till fullmaktens ianspråktagande, kan pröva dess omfattning, den tidrymd under vilken den skall tillämpas och även innehållet i själva tillämpningsförfordningen, som materiellt fixerar det reglerade området. Riksdagen anses på det sättet få ett direkt inflytande över valutaregleringen.

Jag tycker inte att resonemanget håller. I så fall skulle man givetvis ha kunnat anföra precis samma synpunkter, då det gällt andra fullmaktslagar, men det har man inte gjort. Där har man i stället noggrant fixerat de omständigheter som gör lagen tillämplig.

Lagstiftningsalster som denna fullmaktslag är till sin natur extraordinära. Det får vi inte glömma. Ingen tvekan råder om att vi kan behöva fullmaktslagar, men de skall givetvis reserveras för sådana fall, där de verkligen behövs och då man inte hinner avvakta det vanliga lagstiftningsförfarandet med lagrådets hörande och samstämmiga beslut av Konung och riksdag. Man skall alltså inte ge så generella fullmakter som man gör i den föreslagna valutalagen. Det är på sätt och vis en ny princip i svensk lagstiftning man här inför, när man till den grad som här skett lättar på begränsningarna beträffande lagens tillämpning.

Jag tror inte heller att tanken, att riksdagen skulle kunna i praktiken begränsa fullmakterna, är realistisk. Den innebär att riksdagen skulle i efterhand granska hur fullmakterna använts och på grundval därav pröva, vilka behov som finns i fortsättningen. Om nu Kungl. Maj:t, som har ansvaret för valutaregleringen, säger sig behöva vissa fullmakter, måste det vara mycket svårt för riksdagen att säga nej. Än svårare

måste det vara att säga vilka bemyndiganden inom valutalagens ram som verkligen behövs. Att mönstra ut vissa av dessa bland alla dem som Kungl. Maj:t har begärt blir en vanskelig uppgift. I realiteten blir riksdagens prövning alltså formell. Men samtidigt får riksdagen ett betydligt större ansvar än tidigare för valutaregleringen.

Jag tycker att bankoutskottets granskning av den nu aktuella propositionen bekräftar dessa farhågor. Trots de vägande erinringar och den kritik mot den nuvarande lagen och valutaförfordningen som framförts i motionerna har majoriteten utan egentlig realbehandling godtagit propositionen i dess helhet. Den har inte gjort några försök att begränsa bemyndigandena eller ens att bilda sig en uppfattning om kritikens berättigande. Majoriteten har inte ens velat vara med om en utredning, fastän en sådan utan olägenhet skulle ha kunnat vidtagas.

Herr talman! Än mera anmärkningsvärt är att vidga valutalagens räckvidd i ett läge, då andra länder begränsar sin reglering av valutorna, då det internationella samarbetet går mot allt större frihet och det borde ligga i vårt eget intresse att liberalisera handeln och främja den svenska exporten på alla upptänkliga sätt. Visserligen slopas enligt propositionen hembudsskyldigheten och rätten att öppna brev för att kontrollera att valutaregleringens bestämmelser iakttas, men i övrigt är allt kvar från krigs- och kristiden. Den enda skillnaden är alltså att man har gjort det lättare att ta fullmakterna i anspråk än det var på den tiden då vi verkligen hade krigs- och kristidsförhållanden.

Förfaringssättet belyser hur svårt det är att bli av med regleringen eller mjuka upp den, sedan den en gång har införts. Man blir på något sätt slav under regleringen. Man styr den inte, tvärtom. Det förefaller som om man inte vågade mjuka upp eller avskaffa de dirigeringsmöjligheter man en gång fått. Man vet

Ändring i valutalagen, m. m.

inte vad som då skulle hända. Instrumentet kan, tycks man anse, alltid vara bra att ha.

Jag skall gärna medge att den nuvarande lagstiftningen i praktiken har tillämpats på ett sätt som givit rätt stor rörelsefrihet. Man har givit dispenser, utfärdat undantagsbestämmelser och på andra sätt försökt göra det smidigare, men instrumentet för regleringen har ändå funnits kvar. Det föreligger alltså skyldighet att begära tillstånd för så gott som alla valutatransaktioner. Man har kvar hela anmälningsförfarandet och den rika blankettfloran. Visserligen är de löpande betalningarna, alltså konvertibilitetens genomförande i slutet av förra året, i stort sett fria, och vissa kapitalöverföringar går också lätt.

Trots detta har man behållit kontrollinstrumentet i full kraft för att kunna övervaka den del av valutatransaktionerna som man inte tycker att man kan släppa. Den omfattande kontrollen leder till en pappersexercis utan like, en byråkratisering och en arbetsbelastning, som drabbar framför allt bankerna och export- och importhandeln. Ett enda bankkontor i Stockholm påstås ha 12 å 15 hyllmeter försäljningsanmälningar och licensansökningar om året — i ärenden som utan vidare är klara. Regleringen upprätthålles här bara för kontrollens skull. Jag upprepar. Kontrollen har blivit självändamål. Man har uppskattat att våra svenska affärsbanker skulle kunna använda 200—300 tjänstemän till verkligt produktiva uppgifter, om de slapp hela detta onödiga arbete, som sammanhänger med valutaregleringen. Långt mycket större skulle besparingen bli för import- och exporthandeln.

Jag vill understryka att det inte är fråga om otillåtna transaktioner, utan om fullt lojala åtgärder, nödvändiga och nyttiga förfaranden. Det säger sig självt, att kontrollen är utomordentligt kostnadskrävande och sannerligen inte

främjar handeln. Handelsministern, som enligt min uppfattning lagt ner ett ur många synpunkter beundransvärt arbete då det gällt samordningssträvandena inför Europa-marknaden, skulle säkerligen på detta närliggande område kunna göra en för handeln betydelsefull insats genom att hjälpa till att lätta på tvånget.

Ingen har påstått, inte heller motionärerna, att vi i dag kan slopa all valuta-kontroll. Men vi bör naturligtvis sträva efter friaste möjliga betalnings- och kapitalrörelser. Tiden är alltså ännu inte inne för full frihet, men regleringen måste begränsas till vad som är absolut nödvändigt, och den får inte vara självändamål.

Motionärerna i ärendet har nöjt sig med att i första hand begära en utredning om valutalagens innehåll, en utredning som skulle ske under medverkan av representanter för de delar av näringslivet som framför allt berörs av regleringen. Minoriteten i bankoutskottet har stött detta krav. I tidigare utredningar fanns nämligen ingen representation för näringslivet. De utredningar som har gjorts arbetade innan konvertibiliteten genomfördes och grundade sina slutsatser delvis på material från 1955. Den omständigheten och de just nu pågående integrationssträvandena utgör ett verkligt skäl att fundera ytterligare, innan man skapar en ny lagstiftning.

Det finns, herr talman, ett skäl till. Motionärerna har påvisat, att vissa jurister, bland andra riksbankens egen förutvarande expert, har gjort gällande, att valutaförordningen går längre än valutalagen och att en del bestämmelser i valutaförordningen alltså skulle sakna täckning i lagen. Det skulle innebära, att några av de bestämmelser vi har i dag skulle vara olagliga. Jag vill personligen inte göra något direkt påstående, men en jurist förefaller det som om mycket talar för att kritiken är berättigad. Men oberoende av hur det för-

Ändring i valutalagen, m. m.

håller sig därmed, borde det väl egentligen räcka att en sådan här anmärkning framförs från vederhäftigt håll för att man skall titta närmare på bestämmelserna i fråga. Det kan inte vara tillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt, att vi har regler vilkas fulla laglighet på vissa håll ifrågasätts. Bankokskottets majoritet har inte alls brytt sig om att gå in på den frågan.

Valutaförordningen är förut inte i sin helhet granskad här i riksdagen. Den har inte sänts ut på remiss, och de bestämmelser som kritiseras i motionen fanns inte i det förslag som en gång i tiden granskades av riksdagen. Jag tycker inte att det är för mycket begärt, att man under sådana förhållanden bör kunna tillmötesgå önskemålen om en utredning på denna och vissa andra punkter.

Jag vill här peka på ett särskilt omstritt tillämpningsförfarande. Det rör riksbankens villkor för svenska investeringar i utlandet. Sådana investeringar är i dag många gånger nödvändiga för att svensk industri skall kunna hävda sig, inte minst på sexstatsmarknaden, och sådana åtgärder borde därför underlättas av statsmakterna. Men de villkor som riksbanken uppställer för att ett svenskt företag skall få rätt att överföra valuta är i hög grad belastande. Villkoren försvårar för de svenska dotterföretagen utomlands att driva sin verksamhet på ett affärsmässigt sätt. Även i fråga om dessa villkor kan det råda tveksamhet beträffande lagligheten. Även de borde alltså ha övervägts innan man gjort en ny lagstiftning.

Jag tror inte att det hade behövt innebära någon olägenhet, om man hade väntat med att genomföra en ny lagstiftning. Riksbanksfullmäktige har själva i sin skrivelse i ännu till Kungl. Maj:t i början av året framhållit, att om detta nya förslag inte skulle hinna behandlas under vårsessionen, bör en förlängning av den nuvarande lagen till och med den 30 juni 1960 kunna

komma till stånd. Den nuvarande lagen är visserligen inte bra; det är inte trevligt att ha en lag som har överlevt sig själv, men det är bättre att ha det på det sättet än att göra en ny lag, som inte håller måttet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr SKÖLDIN (s):

Herr talman! När vi i bankokskottet haft att pröva det förslag som framlagts i propositionen och de motioner som väckts i anslutning till denna, har vi inte kunnat undgå att uppmärksamma, att förslaget ju innebär en teknisk omläggning och en modernisering av den del av vår beredskapslagstiftning som avser valutan. Förslaget innebär att åt valutalagen i likhet med vad som tidigare skett i fråga om andra fullmaktslagar, t. ex. allmänna förfogandelagen och allmänna ransoneringslagen, ges giltighet tills vidare.

Om valutaregleringen enligt förslaget skall träda i tillämpning i fredstid blir beroende av i vad mån riksdagen kommer att ge Kungl. Maj:t fullmakt här till. Denna fullmakt kommer att vara tidsbegränsad till ett år, och lagförslaget innebär således ingen permanentning av själva valutaregleringen. Innehållet i valutaregleringen blir vidare beroende av om Kungl. Maj:t ges samtliga de befogenheter som valutalagen medger eller om dessa kommer att begränsas. Härav följer i sin tur, att valutaförordningen kan komma att få en större eller en mindre omfattning.

Erfarenheten har väl ändå visat, att behov av en valutareglering kan föreligga även då inte krig eller krigsfara råder. Detta förhållande har motionärerna inte heller bestritt. Som de sakkunniga vid sin översyn av valutalagen visat, förekommer i ett stort antal länder, däribland våra nordiska grannländer, även i fredstid en valutareglering, som också är hårdare än den vi

Ändring i valutalagen, m. m.

har. Enligt den nu gällande svenska valutalagen krävs för att valutaregleringen skall kunna tillämpas i fredstid att »utomordentliga, av krig föranledda förhållanden föreligger». Detta uttryck i lagen kan knappast sägas väl beskriva det läge som nu råder och som under en lång följd av år har ansetts nödvändig göra ett bibehållande av valutaregleringen, även om den har blivit uppmjukad på senare tid.

Uppenbarligen kan vi i dagens läge inte helt undvara en valutareglering. Under sådana förhållanden synes det väl emellertid fullt motiverat att göra vissa jämkningar i ordalagen i lagen. Att som motionärerna föreslagit förlänga den nu gällande valutalagen i oförändrad form bör enligt utskottets mening inte ske. I stället bör, såsom föreslagits, valutalagstiftningen anknytas till de omständigheter som främst motiverar en valutareglering under fredsförhållanden, nämligen den penningpolitiska målsättningen och betalningsförhållandena med utlandet.

Vad beträffar de formella förutsättningarna för förordnande om valutareglering i fredstid fordras enligt förslaget alltså riksdagens samtycke. Vidare kommer förordnande om valutareglering att gälla endast ett år åt gången. Slutligen har det skapats möjligheter för riksdagen att differentiera Kungl. Maj:ts fullmakt, vilket måste sägas vara en fördel jämfört med nuvarande förhållanden. Riksdagen kommer således att få vidgade möjligheter att utöva inflytande på valutaregleringens omfattning.

Den nu föreslagna lydelsen av valutalagen ansluter sig bättre till annan modern beredskapslagstiftning, och de angivna sakliga och formella förutsättningarna för dess tillämpning är bättre utformade än i nuvarande lag. Såvitt jag förstår är motionärernas kritik mot det framlagda lagförslaget inte särskilt väl underbyggd. Man torde därför få söka de verkliga motiven till kritiken

på annat håll. Delvis återspeglas de väl i motionärernas yrkande, att en utredning skall verkställas om skyndsam avveckling av valutaregleringen, ett yrkande som dock endast delvis framföres av reservanterna i utskottet. Och herr Bohman sade nyss att han ansåg, att man i dagens läge inte kunde räkna med möjligheten att avskaffa vår nuvarande reglering. Motionärernas kritik mot förslaget ger därför mest intryck av att vara en förevändning för något annat, nämligen — som herr Bohman också sade — för ett fullständigt avskaffande av denna lagstiftning.

Emellertid framgår det med all önskvärd tydlighet av remissyttrandena över utredningens förslag, att en fullständig avveckling av valutaregleringen inte nu kan ske. Omtanken om valutareserven medger väl knappast heller någon möjlighet att omedelbart avveckla valutaregleringen. Eller anser möjligen motionärerna, som vanligtvis brukar ägna sig åt svartmålning när det gäller valutareservens storlek, att läget är sådant att detta skulle vara möjligt?

I detta sammanhang bör också observeras, att det stora flertalet länder har valutareglering i en eller annan form. Det kan påpekas, att av medlemsländerna i Internationella valutafonden inte mindre än 56 länder i likhet med Sverige, enligt utredningens uppgifter, har undantagsbestämmelser som medger en valutakontroll under en övergångstid.

Motionärerna har som stöd för sitt yrkande om utredning av valutaregleringens omfattning redovisat vissa kritiska synpunkter på förslaget till valutaförordning. Detta förslag ansluter sig emellertid mycket nära till den nuvarande förordningen. Flertalet av bestämmelserna i denna har varit under riksdagens bedömande i en eller annan form. Beträffande den av motionärerna nämnda skärpningen av valutaförordningen, som ju tillkom 1944, kan framhållas, att förslaget då visserligen inte

Ändring i valutalagen, m. m.

underställdes riksdagen men att det tillkom under samlingsregeringens tid och att således samtliga politiska partier, som var representerade i samlingsregeringen, kan sägas ha varit ense om de bestämmelser som då infördes. I sammanhanget kan det vara av intresse att notera att en av reservanterna i bankoutskottet, dess ordförande, i egenskap av konsult var medlem av denna samlingsregering och alltså själv varit med om att införa denna lagstiftning utan riksdagens hörande.

I den mån ändringar nu vidtagits i valutaförordningen har de syftat till uppmjukningar. Bestämmelserna om hembudsskyldighet och brevkontroll har sålunda uteslutits. För den händelse motionärerna åsyftar att åstadkomma ändringar i valutaförordningen bör det vidare observeras, att sådana ändringsförslag lika väl bör kunna komma under övervägande efter antagandet av den lagstiftning som nu föreslås. Vidare kan erinras om att eventuella önskemål om ändringar i valutaregleringen från näringslivets sida kan komma under prövning i valutastyrelsen, där inte mindre än tre ledamöter representerar näringslivet.

I det anförande, som herr Bohman nyss höll, sade han bland annat att rörelsefriheten inom detta område är sådan att det inte finns anledning att framföra några klagomål. Då återstår ju bara, herr Bohman, att det uppkommer vissa besvärigheter för bankerna. Jag är den förste att medge att så är fallet, men då utskottet ansett det nödvändigt att i dagens läge bibehålla gällande bestämmelser, har de lättnader, som av alla anses önskvärda, inte kunnat föreslås.

Herr Bohman var vidare inne på att lagligheten av dessa bestämmelser i förordningen hade ifrågasatts. Det är, som väl de flesta känner till, häradshövding Rosenberg som anfört vissa sådana synpunkter. Men om nu detta är en olaglighet år 1959, så var det väl en olag-

lighet även år 1944 och har varit det under alla år, utan att några anmärkningar framförts. Till saken hör att häradshövding Rosenberg som sakkunnig deltagit i den utredning som behandlat frågan, och jag föreställer mig, att det hade varit möjligt för honom att därvid få dessa synpunkter pröva. Då han mig veterligt inte tog något initiativ härtill i utredningen, tycker jag inte att man skall fästa alltför stort avseende vid saken.

Herr talman! Med vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till bankoutskottets förslag.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Tillåt mig att anlägga några synpunkter på förevarande ärendet!

Det förefaller ju som om det inte är många som inte inser, att det måste finnas möjlighet att införa valutareglering vid krig och vid krigsfara, och det tycks ju också vara så att ingen egentligen förnekar behovet av att upprätthålla en viss valutareglering även för det nuvarande. Man blir därför ganska förvånad, när man ser att ledamöter av bankoutskottet i en reservation går emot regeringens förslag till en ny lag. Jag måste säga att jag inte kan finna skälen särskilt bärande. Jag skall inte gå in på själva frågan om beredskapslag eller en ettårig lag utan går genast över till det avsnitt av reservationen, där det uttalas att behov föreligger av en ny översyn av vår valutalagstiftning och att denna översyn bör företagas i nära samverkan med företrädare för näringslivet.

Här finner vi ju att bakgrunden till reservanternas åsikt är, att Kungl. Maj:ts befogenheter bör minskas. Men om man skall införa en fullmaktslag, som skall gälla även vid krig och krigsfara, är det väl nödvändigt att lagen och den därtill sig anslutande valutaförordningen täcker de möjligheter som man

Ändring i valutalagen, m. m.

kan räkna med och de metoder som behöver användas för att man skall kunna uppnå den effekt man önskar. Det är väl därför inte så förfärligt mycket att göra i fråga om utredning om andra bestämmelser — de torde nog bli ungefär desamma — ty lagen och förordningen är ju ur materiell synpunkt inte för det närliggande det viktigaste, utan det är tillämpningen. Bortser vi från vad som händer vid krig och krigsfara — något som väl inte är så väsentligt i dagens sammanhang — innebär ju regeringsförslaget att Kungl. Maj:t eventuellt skall årligen för påföljande år hos riksdagen begära att en valutareglering skall gälla, och samtidigt som riksdagen får denna framställning har riksdagen möjlighet att bedöma tillämpningen. Det har ju t. ex. i år vid riksbanksfullmäktiges berättelse fogats en redogörelse för valutastyrelsens verksamhet, där tillämpningen blivit noggrant beskriven, och varken tidigare i år inför dechargen eller nu vid behandlingen av propositionen har det riktats någon anmärkning mot tillämpningen. Ingen har krävt att det skulle vara en annorlunda beskaffad tillämpning än den nuvarande.

Man har full anledning att säga, att riksdagens möjlighet att påverka valutaregleringen blir större efter ett antagande av Kungl. Maj:ts förslag än vad den varit förut, då det blir själva tillämpningen som kommer i blickpunkten i samband med att Kungl. Maj:t föreslår förlängning av valutaregleringen för ett år framåt. Jag menar därför att några särskilda skäl för avslag å propositionen för att möjliggöra en utredning om valutalagens och valutaförordningens bestämmelser inte föreligger.

Herr Bohman sade att valutaregleringen tillämpas med en viss tung byråkratism — den vållar bankerna mycket besvär, och man tvingas kontrollera saker och ting, som är självklara. Jag skall inte yttra mig om det. Jag vill bara säga att i riksbanken, som är cen-

tralstället i detta avseende, är tio damer sysselsatta med denna reglering, och det verkar ju inte storslaget i jämförelse med de 300 eller vilket antal det var som herr Bohman nämnde.

Men jag vill inte förneka att det kan föreligga onödig byråkratism. Jag vill inte förneka att man skulle kunna förenkla. Det är ju mycket möjligt att det, som herr Bohman säger i sin motion, kan finnas anledning att förenkla blankettsystemet. Men detta bör ju kunna ske även om riksdagen i dag bifaller Kungl. Maj:ts förslag till lag, och vägen till reformer i valutaförordningen är väl inte heller avskuren i fortsättningsen. Riksdagen kan nämligen varje år som villkor för beslut om förlängning av valutaregleringen foga, att en sådan översyn sker. Man behöver inte avslå propositionen för att bli i tillfälle att göra den översyn, som här kan komma i fråga.

Mest aktuell är väl frågan varför vi behöver valutareglering i dag. Hur hänger över huvud taget detta samman? Herr Bohman anmärker att man vidtagit förändringar i lagen och gjort den mera vittomfattande, därför att tillämpningsvillkoret »utomordentliga, av krig föranledda förhållanden» har ersatts med två klara beskrivningar: att man kan ha valutareglering såsom ett medel för att nå det penningpolitiska syftet och för att reglera betalningsförhållandena med utlandet. Det är just precis vad vi behöver. Det är vad som har visat sig nödvändigt i en fredstid sådan som den nu föreliggande. Och det är väl snarast välgörande om man kan utbyta det mångtydiga uttrycket »utomordentliga, av krig föranledda förhållanden» mot en klar beskrivning av de två enkla fall det gäller.

Då kan man ju ställa frågan om detta är nödvändigt. Ja, det är nödvändigt för att klara betalningsförhållandet till vissa länder. Herr Bohman har i sin motion sagt att det inte behövs någon valutareglering av den anledningen, ty

Ändring i valutalagen, m. m.

man har ju clearinglagen. Ja, herr Bohman, det är kanske möjligt att klara dessa frågor gentemot öststaterna med tillhjälp av clearinglagen. Clearinglagen förutsätter centrala betalningsställena hos båda avtalsparterna. Det har man ju i öststaterna, och det kan vi besluta att vi skall ha genom riksbanken. Men vi har ju bilateral handel även med andra länder än öststaterna. Vi har betalningsavtal med Spanien, där det inte är möjligt för Sveriges riksbank att få till stånd en överenskomst om centrala betalningsställena. Spanien vill inte ha centrala betalningsställena utan drömmar, som alla gör, om att komma fram till ett multilateralt system. Därför har vi ett avtal, som möjliggör för de svenska bankerna att vara betalningsställena, och riksbanken har en clearingcentral för alla bankerna. Med Brasilien har vi icke något avtal, men det föreligger ett defectoförhållande att Brasilien, som är emot all dylik reglering, går med på att ha sina förbindelser över vissa svenska banker, varefter dessa banker har en clearing över riksbanken. Här kan icke frågorna lösas med clearinglagen, utan de kan bara lösas med tillhjälp av en valutareglering.

Vad skulle det betyda om vi upphävde valutaregleringen för dessa fall? Det skulle antingen betyda att våra exportörer till dessa länder finge mycket svårare att få betalt för sin export eller också att vi finge sälja bra mycket mindre. Valutaregleringens bibehållande är alltså ett aktuellt behov, som man inte kommer ifrån.

Beträffande frågan om kapitalexporten förklarade herr Bohman att de villkor, som valutastyrelsen uppställer för kapitalexporten, utgör ett stort hinder. Jag skall inte yttra mig om dessa villkor, men de kan naturligtvis överses. Jag fäster uppmärksamheten på att ifall riksdagen tycker att de uppställda villkoren är för rigorösa, går det an att i samband med förlängning av va-

lutaregleringen varje år göra påpekande om vad man behöver jämka.

Men i själva huvudfrågan får man väl ändå ha klart för sig att viss kapitalexport för svenska investeringar i utlandet är nyttig. Herr Bohman har verkligen pekat på vissa sådana fall där den är påkallad och investeringarna också i stort sett får ske. Det finns emellertid investeringar som är absolut skadliga för det svenska näringslivet. Jag skall inte gå in på dem.

Men sedan finns det investeringar som är tveksamma. Jag läste härförliden i en stor stockholmstidning en skildring om att ett stort svenskt företag skaffat sig koncession på skogsmark i Kanada och tänker grundlägga en stor cellulosaindustri där. För detta ändamål behövs en kapitalinvestering på hundratals miljoner kronor. Det sades i tidningen att det mesta av detta kapital skall man väl uppbringa utomlands, men man tänker dessutom begära tillstånd till export av kapital från Sverige.

Låt mig nu fråga: Vilka fördelar skulle en sådan kapitalexport ge? Vi skulle ju inte därigenom bli i tillfälle att exportera några svenska varor. Man skall i ett främmande land med ett främmande lands råvaror skapa en vara, som är en exportvara även för Sverige. Man kan säga: Men i själva investeringsögonblicket skulle kanske Sverige kunna få exportera maskiner för industriens utrustning, och det bleve ju en export. Ja, jag medger det. I ett läge, där den svenska produktionskapaciteten är svagt utnyttjad och vi har sysselsättningssvårigheter, finge man ta den frågan under allvarligt övervägande, trots att det skulle bli en mycket långsiktig exportkredit. Om den svenska produktionskapaciteten däremot är väl utnyttjad, skulle man väl vara minst sagt tveksam, ty vi har klart för oss, att det svenska folkhushållet får ingen inkomst av detta. Man säger att det blir vinster för företaget. Ja,

Ändring i valutalagen, m. m.

det blir det kanske, men de vinsterna grävs nog ner i det stora företaget där ute. Ingen svensk skogsägare kommer att få sälja en enda pinne till denna industri, ingen svensk jobbare får arbete där. Det är väl ändå klart, att man i sådana fall blir tveksam och frågar sig, om en sådan kapitalexport är nyttig ur svensk synpunkt.

Jag har med dessa illustrationer bara velat visa, att vi i dag behöver en valutareglering.

Man säger att reservanterna inte vill avskaffa valutaregleringen. De vill ju förlänga den nuvarande valutalagen ett år. Jag har visserligen i riksbanken varit med om att säga, att om det inte blir en ny lag, får vi förlänga den gamla, och jag skulle inte haft någonting emot detta, om inte en omständighet inträffat, som har ställt oss i ett helt nytt läge. Det är den omständigheten att motionärerna har fört fram och mer eller mindre vidhåller påståendet, att den nuvarande valutaregleringen inte vilar på laglig grund. Därmed menar man att förordningen icke täckes av lagen; förordningen skulle alltså vara olaglig. Jag menar att denna juristtolkning — herr Bohman talade i det stycket som jurist — skall man kanske inte ta för hårt. Enligt min mening kan nämligen en Kungl. Maj:ts förordning inte dömas olaglig av någon annan instans än riksdagens konstitutionsutskott.

Denna valutaförordning har, såsom herr Sköldin påpekade, ägt bestånd sedan 1944. Tvisten gäller väl i viss mån huruvida den beskrivning, som samlingsregeringen då presenterade riksdagen i fråga om ändringar i valutaförordningen, var uttömmande och stod i överensstämmelse med då gällande valutalag. Jag vill inte säga att jag tror på några juridiska konsekvenser av dessa juridiska hårklyverier som man sysselsätter sig med här. Men den diskussion, som tidigare har förts praktiskt taget uteslutande i vissa teoretiska juristkretsar, har ju genom motionen och genom

reservationen fått en spridning, en anpassning till det praktiska, som måste innebära, att den möjlighet som förelåg, innan propositionen framlades, nämligen att tillämpa den gamla lagstiftningen ännu något år, har blivit ytterligt försämrad. Det kommer att bli flera som tror att det går för sig att kringgå valutalagen. Man kommer att sätta i gång med flera processer, och det kommer att möta motstånd att upprätthålla valutaregleringen, vilket är synnerligen olyckligt. Därför måste jag för min del säga, att min standpunkt, sådan den en gång uttrycktes i riksbankens skrivelse till Kungl. Maj:t om en förlängning av den nuvarande lagen, inte längre håller. Jag står därför inte längre på den linjen. Jag finner det vara av yttersta vikt att vi genomför den föreslagna lagstiftningen.

Nu kan man kanske säga till mig: ja men då är det ju propositionen som ställt till detta. Det kan man väl inte säga. Närhelst en modernisering av valutalagen hade kommit att föras på tal här i riksdagen, hade denna fråga blivit väckt. Vad jag vill säga här är, att genom motionen och denna manstarka reservation har ett läge inträffat som jag finner vara svårt att bemästra. Jag kan inte förstå, att det skall vara nödvändigt att avslå propositionen med den modernisering av 1 § i valutalagen som där föreslås och som är nödvändig i dag bara därför att man vill hålla vägen öppen för förändringar, förbättringar och förenklingar. Det finns för dem, som så önskar, fortsatt möjlighet att kräva sådana ändringar och förbättringar. Skulle emellertid inte Kungl. Maj:t och riksbanken vilja lyssna på det örat, kan ju riksdagen genom beslut i samband med förlängning av valutaregleringen sätta makt bakom orden.

Herr talman! Jag hemställer därför att kammaren måtte bifalla utskottets förslag.

Ändring i valutalagen, m. m.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Herr Sköld har på sitt mycket övertygande sätt — åtminstone från hans egna synpunkter — försökt få oss att tro, att den här ifrågavarande lagstiftningen inte alls skulle vara någonting farligt. Man skulle så lätt kunna göra påpekanden och få till stånd de ändringar som i aktuella fall kunde behövas. Jag känner mig inte riktigt säker på att det skulle gå så lätt, detta först och främst av det skälet att herr Sköld och hans gelikar har i denna fråga en helt annan grundinställning. Herr Sköld åskådliggjorde också ganska tydligt detta genom att på ett så negativt sätt dra upp ett exempel om en investering i fjärran länder. Han tog därvid inte någon som helst hänsyn till vad som skulle inträffa, därest inte denna investering komme till stånd från svensk sida. Det kunde ju lika gärna ha blivit något annat land som gjort denna investering, och sedan hade man konkurrerat med oss, och vi hade inte heller fått sälja några maskiner. Jag måste därför säga att jämförelser av det här slaget inte är relevanta.

Man får en känsla av att enligt herr Skölds tankegångar behövs det en lagstiftning för att det skall kunna inrättas regleringsorgan, där vederbörande skall sitta och noggrant bedöma hur vi skall tillåtas använda våra pengar. Jag tror inte riktigt på detta sätt att reglera användningen av pengarna. Det finns nog i stället all anledning att härvidlag resonera på det sätt som vi gör inom industrien, när vi — åtminstone enligt vad vi tror — handlar på ett framsynt sätt. Vi släpper gärna in utlänningar för att se på vad den svenska industrien har att bjuda, eftersom vi tror att vi också skall få något i utbyte av dem. Vi anser att vi med stängda dörrar förlorar mer än vi släpper ut genom öppna dörrar. På samma sätt har jag det bestämda intrycket av att Sverige skulle genom en onödigt omfattande valutareglering med dess mycket noggranna och ingripande

bestämmelser gå miste om en hel del i följd av de minskade möjligheterna till ett internationellt samarbete även på det ekonomiska området.

Man vill nu, trots att det på en del punkter har framförts allvarliga betänkligheter, göra lagstiftningen mera permanent. Vi reser i och för sig inga bevisningsutskottet har föreslagit att riksdagen skulle skjuta på frågan och låta den nuvarande förordningen bestå ännu ett år, för att det under tiden skall kunna företagas en utredning, där näringslivets representanter kan få komma till tals på ett annat sätt än som hittills varit möjligt. Jag tror att det är riktigt att man på det sättet försöker knäcka problemen, innan lagens form har fått en mera permanent karaktär. Det skulle vara lyckligt, om vi därigenom kunde komma fram till en ordning, varigenom även vårt land kunde bidra till ett större förtroende mellan olika länder, samtidigt som näringslivets berättigade synpunkter kunde tillgodoses och en mängd krångel och sådant elimineras.

Jag vill till sist understryka att dessa synpunkter inte på något sätt får tas som uttryck för ett slags defeatism i valutasituationer, innebärande att man skulle vara tvungen att gå med på direkt skadliga och felaktiga manipulationer. Detta har vi möjlighet att skydda oss för, även med beaktande av de synpunkter jag här anfört.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Löfgren hade fått den uppfattningen, att jag var emot ett internationellt ekonomiskt samarbete och ett utbyte av företag länderna emellan samt att jag fruktade för en konkurrens mot svensk industri från utländsk bas med svenskt kapital. Det var inte det som jag främst avsåg med mitt exempel. Det finns nämligen en annan sida också, herr Löfgren.

Om här blir en stor kapitalexport

Ändring i valutalagen, m. m.

från Sverige betyder det, att detta kapital måste uppbringas på den svenska marknaden. För att man skall kunna göra det utan att skapa inflation måste riksbanken skärpa sin penningpolitik och företa en åtstramning av de svenska investeringarna, vilka måste minskas i motsvarande grad. Det får ske antingen genom en kreditreglering eller genom en räntehöjning. Detta förhållande hänvisar direkt på det uttryck, som finns i 1 § i den föreslagna valutalagen.

Det förhåller sig alltså på det sättet, att en kapitalexport av detta slag icke behöver vara till fördel för den svenska allmänheten och icke heller för det svenska näringslivet i gemen utan kanske till skada genom en skärpt kreditreglering eller räntehöjning — det kan också bli fråga om bådadera — som eventuellt framkallas därav. Dessa konsekvenser får man inte släppa ur sikte.

Herr LÖFGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte ge mig in på alltför ingående replikskiften med herr Sköld på denna punkt, ty jag förstår, att vi har litet olika åsikter.

Herr Skölds sista argumentering gäller givetvis endast under den förutsättningen, att det är ur ensidigt svensk synpunkt som det kan vara skadligt att pengar föres ifrån landet. I detta sammanhang bör ihågkommas att om man genom regleringar i onödigt hög grad också hindrar ett placering i Sverige av kapitaltillförande och arbetstillfälliggivande rörelser, så går vi miste om fördelar, även om man inte vet hur mycket vi skulle ha kunnat få in till vårt eget land. Jag tror, att det kan vara rätt svårt för oss att avgöra, om riskerna i första hand består i vad herr Sköld angav eller om de ligger i att vi utestänger möjligheter, som vi annars skulle ha kunnat få.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Herr Sköldin gjorde gällande, att vi på detta område strängt

taget bara anknyter till beredskapslagstiftningen i övrigt. Det gör vi inte, herr Sköldin. Den här lagstiftningen är inte utformad som andra beredskapslagar, vars ikraftträdande man i varje fall försöker hänga upp på något så när objektiva förhållanden. Här är det, för annat än krig eller krigsfara, fråga om rent subjektiva bedömningar av vad kan provas vara erforderligt. Det innebär, att när Kungl. Maj:t hävdar, att fullmakterna behöver tas i anspråk, då är också förutsättningarna inne för lagens tillämpning. Så skall inte våra fullmaktslagar vara konstruerade. De är — som jag förut nämnde — exceptionella lagstiftningsprodukter och skall inte användas på detta sätt.

Herr Sköld påstod, att riksdagen kan ställa villkor varje år när den prövar fullmakterna och begränsa dessa på olika sätt. Visst går det, men det är mycket svårt att göra det, när Kungl. Maj:t begär en fullmakt och det ändå är Kungl. Maj:t som har ansvaret för valutaregleringen. Vi ser vad som hänt i år, då motionsvägen har framförts mycket vägande kritik mot valutaförordningens bestämmelser i skilda hänseenden. Inte har bankoutskottet och riksdagen gjort något försök att begränsa de fullmakter som Kungl. Maj:t har begärt. Man har bara sagt ja och amen.

Herr Sköldin påvisade, att andra länder har hårdare valutalagar. Visst finns det sådana, men det finns också länder som har betydligt mildare lagar och mer liberal praxis än vi. Det finns ingen anledning att Sverige som ett typiskt exportland skall följa efter de länder som har hårdare reglering, exempelvis Norge, som för övrigt är mera restriktivt än vi på så gott som alla områden. Vi lever under friare förhållanden, och det vore bättre om vi handlade därefter och sökte fördömen på andra håll.

Herr Sköldin sade vidare att vår motion var en förevändning; för vad

Ändring i valutalagen, m. m.

sade han inte. Motionärerna har sagt klart ifrån — även reservanterna i bankoutskottet har gjort det — att man i Sverige liksom i andra länder och i det internationella samarbetet över huvud måste sträva efter en liberalisering på detta och på andra områden. Vi bör försöka få en friare världshandel som skänker välbefinnande åt oss och åt andra länder. Men vi har också erkänt, att vi inte är beredda att släppa valutaregleringen i sin helhet just i dag. Vi bör i stället undersöka på vilka områden vi kan inskränka valutarestriktionerna till det som är oundgängligen nödvändigt.

Som jag tidigare erinrade har vi behållit det instrument som vi hade under kriget och under efterkrigsåren utom beträffande hembudsskyldigheten och brevhemligheten. Vi har alltså kvar restriktionerna för kontrollens skull. I praktiken har man varit liberal när det gäller löpande betalningar, men även de är i princip underkastade övervakning. För att det eventuellt finns några bevar att hålla efter lägger vi alltså en börda även på de laglydiga medborgarna. Det förfaringsättet brukar vi inte tillämpa på andra områden av samhället. Varför skall vi tillämpa det just på valutaområdet?

Herr Sköldin pekade på vår valuta-reserv. Men betalningsrörelserna går aldrig bara i en riktning. De går i båda. Är vi liberala, blir våra motparter också liberala. Jag tror inte att en mer liberal valutastiftning behöver innebära någon risk för vår valutaserv.

Vidare pekade herr Sköldin på vad som hände 1944. Men inte menar väl herr Sköldin att, bara därför att samlingsregeringen under krigstid vidtog en viss åtgärd, vi sedan här i riksdagen måste anse oss bundna därav. Den omständigheten att en av reservanterna i bankoutskottet satt som ledamot av den dåvarande regeringen saknar också all relevans i dag. Vi behöver inte i dag re-

sonera på samma sätt som vi gjorde under krigsförhållanden.

Jag tror att det var herr Sköldin som nämnde namnet Rosenberg. Det finns åtskilligt fler juridiska experter som har ifrågasatt riktigheten av valutaförordningens bestämmelser. Det är för övrigt riktigt att herr Rosenberg medverkade som expert vid utredningen om den nya valutalagen. Men om jag inte är fel underrättad, hade han inga möjligheter att avge ett eget yttrande.

Jag förstår inte riktigt herr Sköld när han säger att motionärernas synpunkter på laglighetsfrågan närmast är att betrakta som »juridiska hårklyverier». Det kan väl inte kallas juridiska hårklyverier om man vill diskutera, huruvida en förordning verkligen täcks inom ramen för den lag som riksdagen och Kungl. Maj:t gemensamt har accepterat. Det finns dock medborgare i detta land som låter själva lagtexten vara avgörande för sitt handlande. Det kan vara jurister eller icke jurister. Dessa måste ha rätt att utgå ifrån att vad som står i lagen skall vara ett rättesnöre för deras handlande.

Kommer det sådana anmärkningar som här har framförts gentemot valutaförordningen, borde det väl vara angeläget för riksdagen såsom rättssäkerhetens vårdare att granska förordningen och inte släppa den förbi sig utan att framföra någon som helst kritik och utan att ge möjlighet till den utredning som motionärerna har begärt.

Förordningen har aldrig varit föremål för remiss. Kungl. Maj:t har lagt fram ett förslag till ny lag, och det borde väl föranlett Kungl. Maj:t att fundera litet över lagen och förordningen, eftersom Kungl. Maj:t bör vara medveten om att rättssäkerheten hos dessa bestämmelser ifrågasatts av experter vid upprepade tillfällen.

Slutligen tog herr Sköld upp de svenska investeringarna utomlands. Herr Löfgren har delvis bemött herr Sköld,

Ändring i valutalagen, m. m.

så jag skall inte fördjupa mig i någon allmän-ekonomisk debatt på den punkten. Jag vill bara i likhet med herr Löfgren påpeka att om vi investerar utomlands, får vi räkna med att utlänningarna investerar hos oss. Detta kanske medför vinst för det svenska folkushållet. Det är på samma sätt med investeringar som med export och import. Vi skulle visserligen för att spara valuta kunna inskränka vår import och endast bevilja den import som passar oss. Men ett sådant resonemang kan inte föras i ett exportland som Sverige. Vi måste bygga vårt välstånd på ömsesidighet och största möjliga frihet i det internationella varuutbytet.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! För det första instämmer jag gärna i herr Bohmans yttrande att ett exportland som Sverige har intresse av största möjliga ömsesidighet. Men jag vill bestrida att en liberal kapitalexportpolitik från svensk sida får som konsekvens att kapital strömmar hit. Vidare är det icke klart hur statsmakterna vill ställa sig till en helt fri kapitalimport till Sverige. En sådan kan medföra konsekvenser som vi kanske inte vill ta.

För det andra har det sagts att man inte i utskottsmajoriteten och i kammaren har tagit hänsyn till motionärernas anmärkningar mot gällande bestämmelser. Till detta vill jag bara säga att det har man inte gjort i reservationen heller. Reservanterna hade mycket väl kunnat foga subsidiära yrkanden till sitt huvudyrkande om avslag på den föreslagna lagstiftningen och alltså begära ändringar i denna. Det har reservanterna inte gjort, antagligen därför att valutastyrelsens berättelse med redogörelse för tillämpningen tidigare har varit underställd riksdagen men lämnats utan anmärkning. Följaktligen kan det väl sägas att i stort sett finner man tillämpningen ganska passabel.

För det tredje vill jag bara säga att när jag använde uttrycket juridiska hårklyverier menade jag inte den här frågan, huruvida lagen och förordningen står i klar överensstämmelse med varandra, utan frågan om huruvida Kungl. Maj:ts förordning är olaglig. Har en Kungl. Maj:ts kungörelse icke blivit föremål för anmärkning i konstitutionsutskottet och dömts olaglig av konstitutionsutskottet, är den enligt min mening laglig. Det var detta jag ville framföra. Då säger herr Bohman, att det borde vara angeläget för riksdagen att ändra sådana differenser som här kan föreligga. Det gör kammaren om den bifaller utskottets förslag, ty då kommer sådana här differenser icke längre att föreligga.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Jag skall bara be att få göra några randanmärkningar till diskussionen och börjar då med en detalj som kanske kan ha sitt värde för att belysa den skilda uppfattningen hos vad man kunde kalla undersåtar och översåtar.

Herr Bohman talade om den arbetsbelastning som blanketthanteringen innebär för bankerna. I så fall kan bankernas effektivitet inte vara så stor, genmälde herr Sköld, eftersom riksbanken har tio damer som klarar av alltsammans. Det låter kanske övertygande, men bara för den som inte känner förhållandena på närmare håll. För egen del har jag tillbragt några månader av mitt liv med att sortera V-, P- och S-exemplar till röda inköps- och blå försäljningsanmälningar. Det krävde, herr Sköld, en hel del arbete att få in anmälningarna från kunderna, komplettera dem, kollationera dem mot den egna bokföringen och skicka dem fint sorterade till dåvarande valutakontoret. Man visste att de där togs om hand av pensionerade sedelräknerskor från riksbanken som säkert var finger-snabba men kanske inte så förfärligt

Ändring i valutalagen, m. m.

bankkunniga. Ibland, det måste jag medge, kände man sig såsom insamlarna av den stora boendeundersökningen på sin tid måste ha känt sig när det blev bekant att deras väldiga material aldrig blev bearbetat. Vi har ju den gamla historien om amanuensen som frågade vad han skulle göra med en del handlingar och fick beskedet: »Ordna dem i nummerordning och kasta bort dem!»

Så talar herr Sköld om »tveksamma investeringar». Uttalandet får någon mening först om man tror att myndigheter bättre än näringslivets representanter kan bedöma det berättigade i en investering. Här kan det vara skäl att erinra om de svårigheter som på sin tid lades i vägen för Volvos exportdrive till Förenta staterna. Volvo lär nu vara det företag som drar mest dollar till landet.

Jag skulle gärna ha velat kommentera herr Skölds syn på kapitalexport mera principiellt, men jag kan i stort sett avstå från det efter vad herr Löfgren och herr Bohman här har anfört.

Normalt skall det röra sig om en trafik i båda riktningarna. Det internationella samarbetets idé är ju sådan, och det skulle vara till fördel för alla länder om den principen bleve mera allmänt godtagen — följaktligen också för vårt land. En sådan investering som den som Stora Kopparberg nu projekterar i Kanada skulle inte ge arbete åt en enda svensk jobbare, säger herr Sköld. Den erfarenheten har man inte gjort tidigare i sådana sammanhang. Tvärtom har det visat sig att svenska företag på grund av svenska anställdas duglighet har varit angelägna om att ta dem med ut till arbetsplatser världen över. Dessutom är det såvitt jag förstår ensidigt att fälla ett sådant omdöme utan att samtidigt påpeka att utländskt kapital i många sammanhang bereder arbete åt svenska arbetare.

Detta var detaljsynpunkter. Vad den stora frågan beträffar kan man väl bara

konstatera att såväl herr Sköldin som herr Sköld gjorde det lätt för sig genom att argumentera som om reservationen innebure avslag på förslaget till valutaregleringslag och krav på avskaffande av den nuvarande lagen. Så är inte fallet, som var och en ser som tar del av handlingarna. Reservationen innebär tvärtom att vi på sedvanligt sätt skulle förlänga lagen på ett år och begagna detta nya år till en mycket välbehövlig översyn av en del bestämmelser.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sköld gjorde gällande, om jag inte missförstod honom, att en Kungl. Maj:ts förordning som var utfärdad med stöd av en fullmaktslag var laglig om den inte hade kritiserats av konstitutionsutskottet vid dess granskning i efterhand. Jag är ledsen att behöva konstatera, att herr Sköld i så fall här har fel.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Kanske herr Bohman ville anföra beviset!

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt avsevärt bidra till att förlänga denna debatt och inte heller att ingripa i den senaste replikväxlingen mellan herrarna. Eftersom jag biträtt reservationen, skall jag kanske ändå säga några ord.

Det tycks ju trots meningsskiljaktigheterna råda enighet om principen, att Sverige, som är ett land med större utrikeshandel per invånare räknat än de flesta andra länder, har intresse av relativt fria betalningsförhållanden och om att en liberalisering i och för sig är önskvärd i den mån det är möjligt att uppnå den. Det tycks även råda enighet om att man också i andra lägen än krig och krigsfara kan vara tvungen att ha en lagstiftning på detta område av beredskapsnatur.

Jag står inte främmande för att man

Ändring i valutalagen, m. m.

här måste göra en avvägning mellan å ena sidan kravet på liberaliseringar, angelägenheten av att en reglering inte kvarstår hur länge som helst, samt å andra sidan de konsekvenser som lättnader kan få på kapitalmarknaden och på ränteläget. Som redan sagts är man enig om att vi inte nu kan avveckla regleringen utan i denna situation av många skäl tills vidare måste behålla den. Reservanterna har inte tagit ståndpunkt till alla de kritiska erinringar som gjorts i motionen utan mera byggt på en allmän övertygelse om att här behövs en översyn med hänsyn till de förändringar som skett i fråga om konvertibilitet, de europeiska integrationssträvandena m. m. Jag har själv kommit till den uppfattningen, som jag tycker i hög grad präglar reservationen, att det inte är någon ko på isen utan att vi lugnt kan förlänga den lag som nu gäller och under tiden göra en översyn. Det kan vara motiverat bl. a. med att förslaget till valutaförordning inte varit föremål för remiss. Jag kan inte se att det skulle innebära de faror som man på sina håll tycks ha för sig. Jag kan heller inte finna att de informationer vi fick i bankoutskottet ger anledning att ändra på denna ståndpunkt.

Härmed, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Jag har när jag suttit och lyssnat till denna debatt inte kunnat undgå att bli förvånad över den indignation och de farhågor som reservanterna har givit uttryck åt. Jag har inte kunnat finna annan förklaring än den, att man blivit fixerad av den mycket innehållsrika motion som har presenterats i detta ärende och väl delvis ligger till grund för reservanternas ståndpunkt. Jag har sällan träffat på en motion — det kan jag säga ärligen och uppriktigt — där jag har funnit en

så fantasirik beskrivning av alla de faror som skulle kunna rullas upp, därest Kungl. Maj:ts proposition följdes. Man har konstruerat en rad situationer och i samtliga dessa dragit de mest dystra konsekvenser. Jag kan inte frigöra mig från intrycket, att motionsskrivaren har haft en ambition, nämligen att måla en viss potentat på väggen bara för nöjet att sedan få piska honom. Även reservanterna förklarar här, att de i själva sakfrågan egentligen inte har några invändningar att göra; vi behöver en valutareglering såsom ett instrument i den allmänna ekonomiska politiken och med hänsyn till att vår valutaställning i dag inte är sådan att vi vågar ta alltför uppenbara risker för en valutauttömning.

Men så säger man: Låt oss behålla den nuvarande lagstiftningen ytterligare ett år, och låt oss utreda och fundera vidare innan vi gör lagen permanent! Det är riktigt att vi här gör lagen permanent, men dess materiella innehåll sådant det tar sig uttryck i valutaförordningen presenteras ju för riksdagen varje år med möjlighet för riksdagen — såsom utskottets talesman här har sagt — att göra de förändringar och justeringar som kan bli aktuella med hänsyn till erfarenheterna.

Jag har många gånger här i kammaren och i medkammaren fått höra kritik över att våra fullmaktslagstiftningar fortfarande släpar med kriterier som var riktiga under krig och krigsfara men som är hopplöst föråldrade i dagens läge. Jag tycker att den kritiken har varit befogad. Vi bör inte 1959 och 1960 ha en lag som bygger på kvalifikationen »krig eller krigsfara eller av krig föranledda, utomordentliga förhållanden». Med rätta har det kritiserats, och på alla andra områden har vi steg för steg rensat bort de här gamla kvalifikationsbegreppen och sagt, att om lagen behövs fortsättningsvis skall kriterierna stå kvar i överensstämmelse med vad dagens situation motiverar.

Ändring i valutalagen, m. m.

Vi försöker göra detta också i den proposition som här presenterats riksdagen. De båda kriterier som skall utgöra grunden för lagstiftningen bör vara angelägenheten av att föra den penningpolitik vi anser vara nödvändig och angelägenheten av ett skydd för valutarenserven. Det är kriterier som säkerligen gäller långt fram i tiden och som motiverar en lagstiftning tills vidare som kompletteras med valutaförordningen, i vilken riksdagen varje år har möjlighet att göra av erfarenheten betingade justeringar.

Herr Regnéll använde här uttrycket översåtar och undersåtar. Det är ett utslag av den gamla uppfattningen om att samhällsintresset under alla förhållanden här skulle vara stridande mot det enskilda intresset. När man talar för vidare, generösare och liberalare möjligheter till kapitaltransaktioner säger man, att det inte finns någonting som garanterar att valutastyrelsen bedömer läget riktigare än det enskilda företaget gör, och man säger att om vi skall ha pengar tillbaka till Sverige, måste vi se till att det kommer pengar ur Sverige. Beträffande det sista instämmer jag helt i vad herr Sköld här sade att det är en underbar logik, som inte har någon som helst förankring i den krassa och kalla ekonomiska verklighet som vi lever i.

Hur går det till när ett enskilt företag gör anspråk på att få exportera kapital för investeringar utomlands? Ingen kan begära att det enskilda företaget skall sätta sig ner och bedöma om det är en riktig transaktion, sedd från samhällets och folkhushållets synpunkt. Vilket företag skulle bygga på sådana bedömningsgrunder i sina affärer? Nej, företaget bedömer helt enkelt, om det är förenligt med dess förtjänst, om det är bra för dess ekonomi och för aktieägarna att exportera kapital, och får företaget inte göra det anser det sig illa behandlat. Det finns emellertid ingenting som talar för att vad som kan

vara nyttigt och ekonomiskt fördelaktigt för ett begränsat antal aktieägare i ett visst företag är riktigt och nyttigt sett från hela folkhushållets synpunkt.

När de här frågorna däremot bedöms av valutastyrelsen, har vi garanti för en mera nyanserad bedömning. Där finns näringslivet representerat, och där sitter representanter för samhället, som har skyldighet att göra mera allmänna bedömningar och se frågan från folkhushållets synpunkt. Jag föreställer mig att bedömningen i valutastyrelsen är mer nyanserad och från folkhushållets synpunkt riktigare än det enskilda företags ensidiga bedömning.

Man kanske kunde få det intrycket av den här debatten, att den svenska valutastyrelsen över huvud taget är negativt inställd till kapitaltransaktioner med utlandet. Så är det ju inte; en rad transaktioner har godkänts utan några som helst protester. Låt mig nämna som ett exempel, att Scania-Vabis har en stor exportförsäljning till Sydamerika av sina lastvagnar. Om företaget vill fortsätta att sälja lastbilar på Sydamerika — och det är nödvändigt för att det skall kunna hålla sina svenska arbetare sysselsatta — krävs det att företaget bygger en sammansättningsfabrik nere i Sydamerika, så att även den sydamerikanska arbetskraften får sysselsättning. Det är alldeles uppenbart att det är ett svenskt intresse att ge tillstånd till den valutaexport som det här är fråga om — det gäller indirekt och direkt att även hålla svenska arbetare här hemma i Sverige i sysselsättning.

Jag har mig inte bekant att valutastyrelsen när det har förelegat sådana legitima skäl eller ett klart sysselsättningsintresse i vårt eget land har vägrat att ge tillstånd till erforderlig kapitalexport för önskade investeringar. Denna litet nyanserade bedömning bör nog komma med i riksdagsprotokollet nu i debattens avslutningsskede.

Stöd åt jordbruket

Herr **BOHMAN** (h):

Finansministern gjorde gällande att motionen innehåller en fantasirik beskrivning — det skall vara en komplimang, förstår jag — av de risker som den nya lagstiftningen kommer att medföra. I själva verket står det inte alls någonting sådant i motionen, utan motionen talar om de olägenheter som den hittillsvarande lagstiftningen har medfört. Motionärerna har ansett, att när nu en ny lag skall genomföras och hela förordningen för första gången läggs på riksdagens bord, borde man understryka dessa olägenheter, så att vi slipper dem i den nya lagstiftningen.

Jag är litet rädd för att göra ett påstående med anledning av herr Skölds fråga till mig, eftersom väl herr Sköld omedelbart kommer att säga: Bevisa det! Jag vågar nog ändå vidhålla mitt konstaterande, att en svensk domstols prövning av lagenligheten av utfärdade författningar inte har någonting som helst att göra med konstitutionsutskottets granskning. Det finns domstolsavgöranden som bekräftar riktigheten av det påståendet.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Den nya lagstiftningen innehåller i stort detsamma som den gamla, herr Bohman, dock att den nya lagstiftningen innebär en del uppmjukningar. När jag beskriver motionen som fantasirik, stämmer det lika bra vare sig man tänker på den gamla eller på den nya lagstiftningen. Det är ytterst dålig korrespondens mellan den gamla lagstiftningens verkningar och alla de fasligheter som lagen innebär enligt motionen.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talman den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Löfgren

begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Bohman begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 117 ja och 97 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11**Stöd åt jordbruket**

Föredrogos i ett sammanhang jordbruksutskottets utlåtanden nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående statligt stöd till jordbrukets rationalisering, m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande det särskilda stödet åt det mindre jordbruket jämte i ämnet väckta motioner, samt bevillningsutskottets betänkande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till för-

Stöd åt jordbruket

ordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475) jämte i ämnet väckta motioner.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet *Netzén*, hade tillkännagivit sin avsikt att i samband med behandlingen av förstnämnda utlåtande besvara herr Eliassons i Moholm interpellation angående försörjningsberedskapen.

Jordbruksutskottets utlåtande nr 29

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1959/60 beräkna till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 173 000 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 17 april 1959 avlåten proposition, nr 147, vilken hänvisats till jordbruksutskottet, under återoppanande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, framlagt de förslag till åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, vilka i huvudsak framginge av följande i propositionen lämnade sammanfattning.

»I propositionen framlägges förslag angående prissättningen på jordbrukets produkter under 6-årsperioden 1 september 1959—31 augusti 1965. Förslagen grundas på en mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation träffad överenskommelse, i vilken nu gällande prissättnings-system föreslås skola med vissa ändringar och tillägg tillämpas under nämnda 6-årsperiod.

Till utgångspunkt för överenskommelsen har legat bland annat beräkningar av skillnaden mellan industriarbetarnas genomsnittliga årslön i dyrortsgrupperna 2 och 3 samt jordbrukarnas arbetsinkomst för år. Denna inkomst har beräknats på grundval av material ur den

jordbruksekonomiska undersökningen på gårdar med i medeltal 15 respektive 25 hektar åker inom slättbygdsområdena. Vidare har till grund för överenskommelsen legat vissa överväganden angående utvecklingen på världsmarknaden samt en undersökning av de producent- och konsumentpriser, som gäller i vissa andra västeuropeiska länder.

De föreslagna ändringarna i gällande prissättningsystem består bland annat däri, att de nuvarande 5- och 6-procent-reglerna ersättes av en ny spärregel, i propositionen kallad 3-procentregeln. Denna har utformats så, att den på ett effektivt sätt skall kunna uppväga förändringar i prisnivån på världsmarknaden samt i kostnadsnivån för jordbruksföretagen. Vidare skall en anknytning ske till den allmänna årslöneutvecklingen för industriarbetare i dyrortsgrupperna 2 och 3 för att inkomstnivån inom jordbruket skall följa med i den allmänna inkomstutvecklingen. Denna regel har i propositionen kallats inkomstregeln. Prisskyddet föreslås avvägt så, att den inkomstnivå, som kan uppnås vid början av den nya prissättningsperioden, kan beräknas ge möjlighet att utfylla en del av den inkomstklyfta, som då kan väntas komma att föreligga. Härutöver lämnas jordbrukarna möjlighet att under perioden genom rationaliseringsvinst i de egna företagen utfylla återstoden av inkomstklyftan.

Enligt överenskommelsen skall vid utgången av den nya prissättningsperioden bedömningen av inkomstlikstältheten i jordbruket anpassas till förhållandena i storleksgruppen 20—30 hektar inom slättbygdsområdet. Om jordbrukarinkomsterna i denna storleksgrupp därvid skulle befinnas ligga högre än jämförelseinkomsten, bör denna skillnad utjämnas successivt.

För tillämpning av den s. k. 3-procentregeln skall fortlöpande beräknas en världsmarknadsprisindex och en kostnadsprisindex. När skillnaden mellan dessa båda index under 3 månader

Stöd åt jordbruket

i följd överstiger 3 procent eller indexenheter, skall enligt spärregeln införselavgifterna ändras så, att det ovägda medeltalet av jordbruksnämndens producentprisindex för ifrågavarande 3 månader beräknas komma att ändras med hälften av nämnda skillnad, d. v. s. med 1,5 procent eller däröver. Enligt den s. k. inkomstregeln skall den procentuella förändringen av industriarbetarnas årslön — omfattande den avtalsmässiga förändringen av årslönerna för det löpande året samt de statistiskt registrerade merinkomsterna under den senast förflutna 12-månadersperioden — föranleda den justering av införselavgifterna, som erfordras för att möjliggöra en motsvarande procentuell ökning av brukarens årsinkomst i storleksgruppen 10—20 hektar.

I anslutning till de överenskomna grunderna framlägges i propositionen förslag till de mittpriser, prisgränser och införselavgifter, som skall gälla under den nya prissättningsperioden. Såväl mittpriser som prisgränser skall enligt särskilda regler justeras i samband med de ändringar av införselavgifterna, som kan ske enligt nyss angivna spärregler. Införselavgifterna har bestämts så, att vid de importpriser, som bedömes som mest sannolika vid i ingångsläget rådande marknadsläge, de erforderliga mittpriserna kan uppnås. Vidare föreslås att liksom hittills interna regleringsavgifter på brödsäd, fabrikspotatis, mjölk, grädde och ost samt kött och fläsk skall uttagas. De kompensationsavgifter, som i anledning av den interna avgiftsbelastningen upptages vid import, avses emellertid i olikhet med vad som gäller enligt nuvarande prissättningssystem i fortsättningen skola vara i princip fasta.

Enligt överenskommelsen skall därjämte vid skördeskador 4-procentregeln i modifierad form tillämpas för 1959 års skörd.

I propositionen framlägges vidare bland annat förslag till grunder för

användningen av införsel- och regleringsavgiftsmedel m. m., samt till närmare användning av införselavgiftsmedlen under regleringsåret 1959/60 och till stödet åt odlingen och beredningen av lin och hampa under sagda regleringsår.

Medelsbehovet för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under budgetåret 1959/60 beräknas till 101 730 000 kronor, därav 96 000 000 kronor till allmänt mjölkpristillägg, 1 750 000 kronor till stöd åt odlingen och beredningen av lin och hampa, 1 500 000 kronor till fraktbidrag för fodersändningar till Västerbottens och Norrbottens län samt 2 480 000 kronor till diverse kostnader i samband med jordbruksregleringen. På grund av reservationer beräknas anslagsbehovet till de prisreglerande åtgärderna till 96 500 000 kronor. De för leveranstilllägg för mjölk samt extra mjölkpristillägg i norra Sverige erforderliga medlen föreslås i samband med framläggandet av en proposition angående utformningen av det särskilda stödet åt det mindre jordbruket skola anvisas under ett särskilt anslag. Vidare hemställs om medgivande att även under budgetåret 1959/60 disponera investeringsanslagen till lagring av jordbruksprodukter samt inlösen av inhemskt oljeväxtfrö för de med anslagen avsedda ändamålen ävensom om bemyndigande att i fortsättningen tillhandahålla Föreningen Svensk spannmålshandel vissa statskrediter. Förslag framlägges även om att medlen på det för budgetåret 1958/59 anvisade anslaget till gottgörelse till jordbruket för av dess utövare erlagd energiskatt för motorbrännolja till traktorer skall tillföras Fonden för främjande av forskning och försöksverksamhet på jordbrukets område.

Vidare framlägges förslag till vissa författningsändringar.»

Kungl. Maj:t hade i enlighet med vad sålunda anförts föreslagit riksdagen att I. godkänna de i propositionen fram-

Stöd åt jordbruket

lagda förslagen beträffande grunderna för prisregleringen på jordbrukets område under 6-årsperioden 1 september 1959—31 augusti 1965;

II. godkänna förslagen om mittpriser, prisgränser samt införselavgifter och andra avgifter i samband med jordbruksregleringen ävensom förslagen om den närmare utformningen av de prisreglerande åtgärderna under perioden 1 september 1959—31 augusti 1965;

III. lämna utan erinran vad i propositionen anförts beträffande reglerna för användningen av de medel, som influtit eller under regleringsåren 1959/60—1964/65 inflöte genom upptagande av införselavgifter ävensom andra i samband med jordbruksregleringen influtna eller under sagda regleringsår inflytande avgiftsmedel;

IV. lämna utan erinran vad i propositionen anförts beträffande användningen av de medel, som influtit eller som inflöte under regleringsåren 1956/57—1958/59 och som inflöte under regleringsåret 1959/60 genom upptagande av införselavgifter ävensom andra i samband med jordbruksregleringen influtna eller under sistnämnda regleringsår inflytande avgiftsmedel;

V. medge Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder i övrigt för reglering under perioden 1 september 1959—31 augusti 1965 av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, departementschefen angivit i propositionen;

VI. medge Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för stöd åt odlingen och beredningen av lin och hampa under regleringsåret 1959/60 i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, departementschefen angivit i propositionen;

VII. bemyndiga Kungl. Maj:t att medge Hallands läns linodlareförening och Gotlands hampodlareförening uppskov med erläggande av de under åren 1959—1963 till betalning förfallande amor-

teringarna på och räntorna för föreningarna ur hemslöjdslånefonden beviljade lån;

VIII. å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område anvisa ett reservationsanslag av 96 500 000 kronor;

IX. medge, att de å riksstaten under kapitalbudgeten, fonden för förslag till statsverket, för budgetåret 1953/54 anvisade investeringsanslagen till Lagring av jordbruksprodukter, till Inlösen av inhemskt oljeväxtfrö och till Ytterligare lagring av jordbruksprodukter finge under budgetåret 1959/60 användas för de med anslagen avsedda ändamålen;

X. medge, att de medel, som anvisats å det å riksstaten för budgetåret 1958/59 under nionde huvudtiteln anvisade anslaget till Gottgörelse till jordbruket för av dess utövare erlagd energiskatt för motorbrännolja till traktorer finge tillföras den under statskontorets förvaltning stående Fonden för främjande av forsknings- och försöksverksamhet på jordbrukets område;

XI. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att under perioden 1 september 1959—31 augusti 1965 tillhandahålla Svensk spannmålshandel, ekonomisk förening, en rörlig kredit av 190 000 000 kronor samt ställa säkerhet för kredit åt föreningen å checkräkning i riksbanken eller affärsbank intill ett belopp av 35 000 000 kronor;

XII. bemyndiga Kungl. Maj:t att medge Svensk spannmålshandel, ekonomisk förening, att med anlitan av nyssnämnda kredit i riksgäldskontoret i viss omfattning finansiera handels och kvarnindustriens omhändertagande av brödsädsskörden under regleringsåren 1959/60—1964/65;

XIII. godkänna vad i propositionen föreslagits beträffande reglering av skördeskador å 1959 års skörd;

XIV. antaga vid propositionen följande förslag till

a) förordning om ändrad lydelse av

Stöd åt jordbruket

5 § förordningen den 7 juni 1956 (nr 402) angående reglering av utförseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.;

b) förordning om ändrad lydelse av 2 och 5 §§ förordningen den 7 juni 1956 (nr 405) angående tillverkningsavgift för vissa produkter av potatis, m. m.;

c) förordning om ändrad lydelse av 6 och 7 §§ förordningen den 7 juni 1956 (nr 406) angående mjölkavgift m. m.;

d) förordning om ändring i förordningen den 5 juni 1953 (nr 375) med vissa bestämmelser angående prisregleringen för råg och vete;

e) förordning om ändrad lydelse av 1, 2 och 4 a §§ förordningen den 3 juni 1955 (nr 284) angående slaktdjursavgift m. m.;

f) förordning om ändrad lydelse av 2 a och 5 a §§ förordningen den 10 juli 1947 (nr 378) om vissa avgifter å mjölk, grädde och ost.

I samband med propositionen nr 147 hade utskottet behandlat ett flertal till utskottet hänvisade motioner.

I motionen I: 358 av herr *Sundin m. fl.*, likalydande med II: 434 av herrar *Larsson* i Hedenäset och *Gustafsson* i Kårby, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att en parlamentarisk kommitté, med representanter för de politiska partierna samt för näringsliv, arbetsmarknad och försvarsmakt, tillsattes för utredning av frågan om livsmedelsberedskapens läge samt av förutsättningarna att tillförsäkra jordbruksbefolkningen skälig inkomstnivå för sin insats att trygga beredskapsnivån, enligt de grunder som i motionen angivits.

I motionen I: 479 av herr *Aastrup m. fl.*, likalydande med II: 607 av herr *Ohlin m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 147 måtte besluta

1. att avslå Kungl. Maj:ts förslag om införande av stödköpsförfarande för fodersäd;

2. att exportpremier å fodersäd endast måtte medgivas under de särskilda omständigheter som angivits av motionärerna; samt

3. att 50 procent av importavgifterna för fodermedel fördes till en särskild fond, som skulle användas till att förstärka leveransbidraget till det mindre jordbruket under stallfodringsperioden.

I motionen I: 480 av herr *Bengtson m. fl.*, likalydande med II: 593 av herr *Hedlund m. fl.*, hade hemställts, »att riksdagen vid behandling av propositionen nr 147 måtte

A. beträffande grunderna för prisregleringen på jordbrukets område under 6-årsperioden 1 september 1959—31 augusti 1965

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om bemyndigande för statens jordbruksnämnd

a) att, om planerna på en gemensam nordisk marknad eller ett europeiskt frihandelsområde förverkligas eller om de förutsättningar för utrikeshandeln, från vilka jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation i övrigt utgått, skulle ändras väsentligt, efter överläggningar med jordbrukets förhandlingsdelegation framlägga förslag till sådana åtgärder, att syftet med den träffade jordbruksöverenskommelsen förverkligas;

b) att till motverkande av otillbörligt pristryckande import från länder med centraliserad export vid sidan av kvantitativ reglering även vidta prisutjämnande åtgärder antingen genom införande av särskild införselavgift eller genom centralisering av importen till lämplig importsammanslutning på sätt som föreslagits i jordbruksnämndens skrivelse;

c) att till stöd av fodersädspriset efter samråd med jordbrukets förhandlingsdelegation genomföra stödköpsförfarande med utnyttjande av de medel, som föreslås i jordbruksnämndens skrivelse;

2) besluta att i överensstämmelse med vad som föreslagits i jordbruksnämndens

Stöd åt jordbruket

dens skrivelse följande produkter må överföras till jordbruksregleringen:

a) lucernmjöl och fälttorkat hömjöl (tulltaxenr 12.10)

b) makaroner, spagetti och liknande veteprodukter (tulltaxenr 19.03)

c) glukos (tulltaxenr 29.43)

d) majsstärkelse i detaljhandelsförpackningar, vägande per styck högst 1 kilogram netto (stat. nr 11.08.101);

B. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om parlamentarisk utredning om hur vid tillämpning av en ny arealgräns för slättbygdsområdena vid den allmänna prisavvägningen målsättningen om inkomstlikställighet för den i jordbruket arbetande befolkningen skall förverkligas och samtidigt livsmedelsförsörjningen i en avspärrningssituation samt för landsbygdens ekonomiska liv väsentliga näringspolitiska, befolkningspolitiska och sociala synpunkter skall kunna tillgodoses på sätt som avsågs genom 1947 års principbeslut;

C. att riksdagen måtte uttala att beslut i ovannämnda syfte måtte fattas i god tid och sättas i kraft, innan en ny arealgräns inom slättbygdsområdena tillämpas vid den allmänna prisavvägningen; samt

D. att riksdagen måtte beakta även vad i övrigt anförts i motionen».

I motionen I: 481 av herr *Carlsson, Georg, m. fl.*, likalydande med II: 594 av herr *Elmwall m. fl.*, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga att frågan om objektiv kvalitetsbedömning av spannmål måtte bli föremål för utredning så att förslag i motionens syfte kan föreläggas riksdagen, innan de nya kvalitetsbestämmelserna träder i tillämpning år 1960,

att frågan om utvidgning av prisorternas antal upptages till övervägande under avtalsperioden med beaktande av i motionen anförda synpunkter,

att jordbruksnämnden bemyndigas att vid utfärdande av föreskrifter för användande av utjämningsmedel på mjölk-

5 — Andra kammarens protokoll 1959. Nr 20

och mejerihanteringens område beakta vad i motionen anförts i detta hänseende,

att förslag framlägges till nästa års riksdag om återförande till jordbruksregleringens tillämpningsområde av kemiskt rent mjölksocker (tulltaxenr 29:43) och uttagande för denna produkt av samma införselavgift som gäller för kemiskt icke ren vara, och

att stödköp av fodersäd tillgripes då priset på havre tenderar att sjunka under 31 öre per kg».

I motionen I: 482 av herr *Domö m. fl.*, likalydande med II: 584 av herr *Hedlund m. fl.*, hade hemställts, »att riksdagen med godkännande även i denna punkt av det mellan statens jordbruksnämnd och förhandlingsdelegationen träffade avtalet måtte medge, att regleringsmedel till ett belopp av högst 2 miljoner kr. per år ställs till regleringsföreningarnas disposition för att av dem användas för forsknings-, försöks- och upplysningsverksamhet enligt de riktlinjer, som angetts i jordbruksnämndens framställning».

I motionen I: 483 av herr *Elofsson, Gustaf, m. fl.*, likalydande med II: 585 av herrar *Nilsson* i Bästekille och *Nilsson* i Svalöv, hade hemställts, »att riksdagen måtte med ändring av Kungl. Maj:ts förslag i proposition nr 147 besluta att luzern- och hömjöl skall föras in under jordbruksregleringen».

I motionen I: 484 av herr *Eskilsson m. fl.*, likalydande med II: 589 av herr *Hæggbloom m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte dels hos Kungl. Maj:t anhänga om utredning rörande det svenska jordbrukets ekonomiska förhållanden i huvudsaklig överensstämmelse med vad motionärerna anfört, dels vid behandling av proposition nr 147 angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område beakta vad de i övrigt anfört i denna motion.

I motionen I: 489 av herr *Jonasson* och herr *Carlsson, Eric*, hade hemställts,

Stöd åt jordbruket

»att riksdagen för sin del måtte besluta, att sådan förmalning av brödsäd, som verkställles mot lön för tillgodoseende av odlarens och i hans tjänst anställda personers husbehov, undantages från skyldighet till förmalningsavgift, samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder i enlighet härmed».

I motionen I: 490 av herr *Nilsson, Yngve, m. fl.*, likalydande med II: 592 av herrar *Hansson* i Skegrie och *Nilsson* i Bästekille, hade hemställts, »att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 147 måtte besluta, att tullen om 20 öre per kg för färskpotatis fastställles att utgå under tiden 6 juni—12 juli;

alternativt att gränsskyddet för matpotatis under juli månad efter utgången av tullperioden skall utformas som en fast införselavgift om 8 öre per kg».

I motionen I: 491 av herr *Nilsson, Yngve*, och herr *Eskilsson*, likalydande med II: 587 av herr *Hæggbloom m. fl.*, hade hemställts, »att riksdagen vid behandling av proposition nr 147 måtte uttala att resandes rätt att fritt införa sådana jordbruksregleringsvaror som är avgiftsbelagda skall begränsas till sammanlagt 5 kg, varav högst 2 kg må utgöras av matfett och av sistnämnda kvantitet högst 1 kg smör».

I motionen I: 492 av herr *Nilsson, Yngve, m. fl.*, hade hemställts, »att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 147 måtte besluta att såväl kemiskt rent druvsocker (tulltaxenr 29.43) som majsstärkelse i detaljhandelsförpackningar, vägende per styck högst 1 kg netto (stat. nr 11.08.101), skall återföras under jordbruksregleringen och beläggas med samma införselavgift och i förekommande fall kompensationsavgift som annat druv- och stärkelsesocker i fast form resp. majsstärkelse i större förpackningar än 1 kg».

I motionen I: 493 av herr *Nord m. fl.*, likalydande med II: 586 av herrar *Rimås*

och *Åhman*, hade hemställts, »att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 147 måtte besluta, att förmalningsavgift icke må utgå vid sådan förmalning av brödsäd, som verkställles mot lön för tillgodoseende av odlares och i hans tjänst anställda personers behov».

I motionen I: 494 av herrar *Olsson, Ernst*, och *Svensson, Rikard*, likalydande med II: 583 av herrar *Nyberg* och *Börjesson*, hade hemställts, »att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 147 måtte avslå departementschefens uttalande beträffande prisavdrag för utomstående odlare vid leverans av potatis till stärkelsefabriker».

I motionen I: 495 av herr *Petersson, Bertil*, och herr *Larsson, Nils Theodor*, likalydande med II: 591 av herrar *Hæggbloom* och *Kollberg*, hade hemställts, »att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utfärdande av förordning som möjliggör för wellpappfabriker att erhålla restitution å införsel- och kompensationsavgifter, som utgår å stärkelsepreparat, på basis av majsstärkelse, som dessa fabriker använder i sin fabrikation av wellpapp».

I motionen I: 496 av herr *Spetz m. fl.*, likalydande med II: 590 av herr *Svensson* i Ljungskile *m. fl.*, hade hemställts,

»1) att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 147 icke måtte fatta beslut om den storleksgrupp av jordbruk, som om sex år skall läggas till grund för inkomstjämförelsen emellan jordbruket och andra folkgrupper,

2) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig utredning av huru man med bibehållande av 1947 års målsättning skall kunna lösa de tekniska problem, som aktualiserats i samband med inkomstjämförelsen emellan den i jordbruket sysselsatta arbetskraften och andra jämförbara folkgrupper».

I motionen I: 497 av herr *Spetz m. fl.*,

Stöd åt jordbruket

likalydande med II: 597 av herr *Gustafsson* i Uddevalla m. fl., hade hemställts

»att riksdagen måtte besluta

att Uddevalla måtte fastställas som prisort med oreducerade inlösningspriser, samt

att Trollhättan måtte som prisort jämnställas med Vänersborg».

I motionen I: 306 av herr *Gustafsson*, *Nils-Eric m. fl.* hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsam utredning och förslag rörande det norrländska småbrukets roll och framtida ställning, där allmänt näringspolitiska, befolkningspolitiska, beredskapsmässiga och jordbrukspolitiska synpunkter beaktas».

I förevarande utlåtande nr 29 hemställde jordbruksutskottet

A. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och i anledning av motionerna I: 484 och II: 589, såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionerna I: 480 och II: 593 samt I: 496 och II: 590 — nämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna de av utskottet framlagda förslagen beträffande grunderna för prisregleringen på jordbrukets område under 6-årsperioden 1 september 1959—31 augusti 1965;

B. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 306, I: 358 och II: 434, I: 480 och II: 593, I: 484 och II: 589 samt I: 496 och II: 590, såvitt de avsåge yrkanden om utredning av jordbrukets ekonomiska förhållanden m. m., giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i ämnet;

C. att riksdagen måtte

dels godkänna de av utskottet förordade förslagen om mittpriser, prisgränser samt införselavgifter och andra avgifter i samband med jordbruksregleringen ävensom förslagen om den närmare utformningen av de prisreglerande åtgärderna under perioden 1 september 1959—31 augusti 1965,

dels medge Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder i övrigt för reglering under sagda period av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer utskottet angivit, samt således

1) beträffande allmänna synpunkter och förslag i fråga om jordbruksregleringens utformning, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 480 och II: 593 samt I: 491 och II: 587 — förstnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna vad utskottet anfört;

2) i fråga om brödsäd och brödsädsprodukter, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 353 och II: 420, I: 488 och II: 599, I: 489, I: 493 och II: 586, I: 497 och II: 597, I: 480 och II: 593 samt I: 481 och II: 594 — sistnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna vad utskottet anfört;

3) rörande fodersäd och andra fodermedel m. m., med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 479 och II: 607, I: 480 och II: 593, I: 481 och II: 594 samt I: 483 och II: 585 — samtliga nämnda motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna vad utskottet anfört;

4) i vad anginge potatis och potatisprodukter, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och i anledning av motionerna I: 495 och II: 591 samt med avslag å motionerna I: 480 och II: 593 ävensom I: 492 — sistnämnda tre motioner såvitt nu vore i fråga — I: 490 och II: 592 samt I: 494 och II: 583, godkänna vad utskottet anfört;

5) beträffande oljeväxter och fettvaror (utom mejeriprodukter), med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionerna I: 484 och II: 589, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

6) i fråga om mjölk och mejeriprodukter m. m., med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag

Stöd åt jordbruket

å motionerna I: 481 och II: 594, såvitt nu vore i fråga, I: 498 och II: 596 samt II: 614, godkänna vad utskottet anfört;

7) rörande köttvaror m. m., med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 474 och II: 580, såvitt nu vore i fråga, I: 485 och II: 588, I: 486 och II: 595 samt I: 487 och II: 598, godkänna vad utskottet anfört;

8) i vad anginge ägg m. m. bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

D. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 479 och II: 607, såvitt nu vore i fråga, lämna utan erinran vad utskottet anfört beträffande reglerna för användningen av de medel, som influtit eller under regleringsåren 1959/60—1964/65 inflöte genom upptagande av införselavgifter ävensom andra i samband med jordbruksregleringen influtna eller under sagda regleringsår inflytande avgiftsmedel;

E. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 482 och II: 584, lämna utan erinran vad utskottet anfört beträffande användningen av de medel, som influtit eller som inflöte under regleringsåren 1956/57—1958/59 och som inflöte under regleringsåret 1959/60 genom upptagande av införselavgifter ävensom andra i samband med jordbruksregleringen influtna eller under nämnda regleringsår inflytande avgiftsmedel;

F. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, medge Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för stöd åt odlingen och beredningen av lin och hampa under regleringsåret 1959/60 i huvudsaklig överensstämmelse med vad i utlåtandet angivits;

G. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, bemyndiga Kungl. Maj:t att medge Hallands läns linodlareförening och Gotlands hampodlareförening uppskov med erläggande

av de under åren 1959—1963 till betalning förfallande amorteringarna på och räntorna för föreningarna ur hemslöjds-lånefonden beviljade lån;

H. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område anvisa ett reservationsanslag av 96 500 000 kronor;

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, medge att de å riksstaten under kapitalbudgeten, fonden för förslag till statsverket, för budgetåret 1953/54 anvisade investeringsanslagen till Lagring av jordbruksprodukter, till Inlösen av inhemskt oljeväxtfrö och till Ytterligare lagring av jordbruksprodukter finge under budgetåret 1959/60 användas för de med anslagen avsedda ändamålen;

J. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, medge att de medel, som anvisats å det å riksstaten för budgetåret 1958/59 under nionde huvudtiteln anvisade anslaget till Gottgörelse till jordbruket för av dess utöware erlagd energiskatt för motorbränslen till traktorer finge tillföras den under statskontorets förvaltning stående Fonden för främjande av forsknings- och försöksverksamhet på jordbrukets område;

K. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att under perioden 1 september 1959—31 augusti 1965 tillhandahålla Svensk spannmålshandel, ekonomisk förening, en rörlig kredit av 190 000 000 kronor samt ställa säkerhet för kredit å föreningen å checkräkning i riksbanken eller affärsbank intill ett belopp av 35 000 000 kronor;

L. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, bemyndiga Kungl. Maj:t att medge Svensk spannmålshandel, ekonomisk förening, att med anlitande av nyssnämnda kredit i

Stöd åt jordbruket

riksgäldskontoret i viss omfattning finansiera handelns och kvarnindustriens omhändertagande av brödsädsskörden under regleringsåren 1959/60—1964/65;

M. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, godkänna vad i utlåtandet föreslagits beträffande reglering av skördeskador å 1959 års skörd;

N. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 480 och II: 593, I: 483 och II: 585 samt I: 492 — samtliga motioner såvitt nu vore i fråga — antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 5 § förordningen den 7 juni 1956 (nr 402) angående reglering av utförseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 2 och 5 §§ förordningen den 7 juni 1956 (nr 405) angående tillverkningsavgift för vissa produkter av potatis, m. m.;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 6 och 7 §§ förordningen den 7 juni 1956 (nr 406) angående mjölkavgift m. m.;

4) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 5 juni 1953 (nr 375) med vissa bestämmelser angående prisregleringen för råg och vete;

5) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 474 och II: 580, såvitt nu vore i fråga, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 1, 2 och 4 a §§ förordningen den 3 juni 1955 (nr 284) angående slaktdjursavgift m. m.;

6) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning antaga det vid propositionen

fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 2 a och 5 a §§ förordningen den 10 juli 1947 (nr 378) om vissa avgifter å mjölk, grädde och ost.

Vid detta utlåtande hade fogats ett särskilt yttrande av herrar *Sigfrid Larsson*, *Franzén* och *Pettersson* i Dahl, varjämte reservationer avgivits under följande rubriker:

Överenskomna allmänna grunder för prisregleringen m. m.

1) av herrar *Sigfrid Larsson*, *Franzén* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett att utskottet under punkten A. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 484 och II: 589 ävensom med bifall till motionerna I: 480 och II: 593 samt med avslag å motionerna I: 496 och II: 590, samtliga nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna de av reservanterna framlagda förslagen beträffande grunderna för prisregleringen på jordbrukets område under 6-årsperioden 1 september 1959—31 augusti 1965;

2) av herr *Franzén*, utan angivet yrkande;

Allmänna synpunkter och förslag i fråga om jordbruksregleringens utformning

3) av herrar *Sigfrid Larsson*, *Eskilsson*, *Franzén*, *Pettersson* i Dahl, *Hæggblom* och *Östlund*, vilka ansett att utskottet under punkten C. 1) bort hemställa, att riksdagen måtte

beträffande allmänna synpunkter och förslag i fråga om jordbruksregleringens utformning, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 480 och II: 593, såvitt nu vore i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 491 och II: 587,

dels godkänna vad reservanterna anfört,

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utfärdande av sådana föreskrifter, att avgiftsfri resandeinförsel

Stöd åt jordbruket

av jordbruksregleringsvaror begränsades per person och resa till en kvantitet av högst 5 kilogram, varav högst 2 kilogram finge utgöras av matfett och av denna kvantitet högst ett kilogram av smör;

Brödsäd och brödsädsprodukter

4) av herrar *Nord, Nils Hansson, Franzén, Svensson* i Ljungskile och *Antby*, vilka ansett att utskottet under punkten C. 2) bort hemställa, att riksdagen måtte i fråga om brödsäd och brödsädsprodukter, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och med bifall till motionerna I: 489 samt I: 493 och II: 586 ävensom med avslag å motionerna I: 353 och II: 420, I: 488 och II: 599, I: 497 och II: 597, I: 480 och II: 593 samt I: 481 och II: 594 — sistnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna vad reservanterna anför;

5) av herrar *Nord* och *Svensson* i Ljungskile, vilka ansett att utskottet under punkten C. 2) bort hemställa, att riksdagen måtte i fråga om brödsäd och brödsädsprodukter, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 497 och II: 597, I: 489 samt I: 493 och II: 586 ävensom med avslag å motionerna I: 353 och II: 420, I: 488 och II: 599, I: 480 och II: 593 samt I: 481 och II: 594 — sistnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna vad reservanterna anför;

6) av herrar *Sigfrid Larsson, Franzén* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett att utskottet under punkten C. 2) bort hemställa, att riksdagen måtte i fråga om brödsäd och brödsädsprodukter, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 480 och II: 593, såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionerna I: 353 och II: 420, I: 488 och II: 599, I: 489, I: 493 och II: 586, I: 497 och II: 597 ävensom I: 481 och II: 594, sistnämnda

da båda motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anför;

Fodersäd och andra fodermedel m. m.

7) av herrar *Sigfrid Larsson, Eskilsson, Franzén, Pettersson* i Dahl, *Hæggbloom* och *Östlund*, vilka ansett att utskottet under punkten C. 3) bort hemställa, att riksdagen måtte rörande fodersäd och andra fodermedel m. m., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 480 och II: 593 samt I: 483 och II: 585 ävensom med avslag å motionerna I: 479 och II: 607 samt I: 481 och II: 594 — samtliga nämnda motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna vad reservanterna anför;

8) av herrar *Nord, Nils Hansson, Svensson* i Ljungskile och *Antby*, vilka ansett att utskottet under punkten C. 3) bort hemställa, att riksdagen måtte rörande fodersäd och andra fodermedel m. m., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 479 och II: 607 ävensom med avslag å motionerna I: 480 och II: 593, I: 481 och II: 594 samt I: 483 och II: 585 — samtliga nämnda motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna vad reservanterna anför;

Potatis och potatisprodukter

9) av herrar *Sigfrid Larsson, Yngve Nilsson, Franzén, Pettersson* i Dahl, *Hæggbloom* och *Östlund*, vilka ansett att utskottet under punkten C. 4) bort hemställa, att riksdagen måtte i vad anginge potatis och potatisprodukter, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 495 och II: 591 samt I: 490 och II: 592 ävensom med bifall till motionerna I: 480 och II: 593 samt I: 492 — sistnämnda tre motioner såvitt nu vore i fråga — liksom ock med avslag å motionerna I: 494 och II: 583, godkänna vad reservanterna anför;

10) av herrar *Sigfrid Larsson, Franzén* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett

Stöd åt jordbruket

att utskottet under punkten C. 4) bort hemställa, att riksdagen måtte i vad anginge potatis och potatisprodukter, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom motionerna I: 495 och II: 591 samt med bifall till motionerna I: 490 och II: 592, I: 480 och II: 593 ävensom I: 492 — sistnämnda tre motioner såvitt nu vore i fråga — liksom ock med avslag å motionerna I: 494 och II: 583, godkänna vad reservanterna anförte;

11) av herrar *Nord, Gunnar Berg* och *Franzén*, vilka ansett att utskottet under punkten C. 4) bort hemställa, att riksdagen måtte i vad anginge potatis och potatisprodukter, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 495 och II: 591 ävensom med bifall till motionerna I: 494 och II: 583 liksom ock med avslag å motionerna I: 480 och II: 593 samt I: 492, sistnämnda tre motioner såvitt nu vore i fråga, samt I: 490 och II: 592, godkänna vad reservanterna anförte;

Oljeväxter och fettvaror (utom mejeriprodukter)

12) av herrar *Eskilsson, Hæggbloom* och *Östlund*, vilka ansett att utskottet under punkten C. 5) bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande oljeväxter och fettvaror (utom mejeriprodukter), med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt i anledning av motionerna I: 484 och II: 589, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anförte;

Mjölk och mejeriprodukter m. m.

13) av herrar *Sigfrid Larsson, Franzén* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett att utskottet under punkten C. 6) bort hemställa, att riksdagen måtte i fråga om mjölk och mejeriprodukter m. m., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 481 och II: 594, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 498 och II: 596 samt II: 614,

dels godkänna vad reservanterna anförte,

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att förslag framlades till 1960 års riksdag om återförande till jordbruksregleringens tillämpningsområde av kemiskt rent mjölksocker (tulltaxenr 29.43) och uttagande för denna produkt av samma införselavgift som gällde för kemiskt icke ren vara;

14) av herr *Lundmark*, utan angivet yrkande;

Köttvaror m. m.

15) av herr *Pettersson* i Dahl, utan angivet yrkande;

Införselavgiftsmedlens storlek och användningen av sådana medel m. m.

16) av herrar *Nord, Nils Hansson, Svensson* i Ljungskile och *Antbg*, vilka ansett att utskottet under punkten D. bort hemställa:

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och motionerna I: 479 och II: 607, såvitt nu vore i fråga,

dels lämna utan erinran vad reservanterna anförte beträffande reglerna för användningen av de medel, som influtit eller under regleringsåren 1959/60 — 1964/65 inflöte genom upptagande av införselavgifter ävensom andra i samband med jordbruksregleringen influtna eller under sagda regleringsår inflytande avgiftsmedel,

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att statens jordbruksnämnd måtte få i uppdrag att söka nå överenskom melse med jordbrukets förhandlingsdelegation om en förstärkning av stödet åt det mindre jordbruket i enlighet med de grunder reservanterna angivit eller på annat likvärdigt sätt;

17) av herr *Sigfrid Larsson*, som ansett att utskottet under punkten E. bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och med bifall till motionerna I: 482 och II: 584, lämna utan erinran

Stöd åt jordbruket

vad reservanten anført beträffande användningen av de medel, som influtit eller inflöte under regleringsåren 1956/57—1958/59 och som inflöte under regleringsåret 1959/60 genom upptagande av införselavgifter ävensom andra i samband med jordbruksregleringen influtna eller under nämnda regleringsår inflytande avgiftsmedel;

Författningsfrågor

18) av herrar *Sigfrid Larsson, Franzén* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett

att i utskottets hemställan under N. bort upptagas en punkt 7), vari hemställdes att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 480 och II: 593, såvitt nu vore i fråga, överföra makaroner, spagetti och liknande produkter (tulltaxenr 19.03) från tulltaxan till vederbörande författning rörande införsel av jordbruksregleringsvaror samt därför antaga i reservationen intaget förslag till förordning om ändring i den vid förordningen den 7 juni 1956 (nr 401) angående reglering av införseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m. fogade bilagan;

samt att utskottet under punkten N. 1) bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 483 och II: 585 ävensom I: 492 liksom och med bifall till motionerna I: 480 och II: 593, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, antaga i reservationen framlagt förslag till förordning om ändring i förordningen den 7 juni 1956 (nr 402) angående reglering av utförseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.;

19) av herrar *Sigfrid Larsson, Eskilsson, Franzén, Pettersson* i Dahl, *Hæggbloom* och *Östlund*, vilka ansett

att i utskottets hemställan under N. bort upptagas en punkt 7), vari hemställdes att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 480 och II: 593 samt I: 483 och II: 585, nämnda fyra motio-

ner såvitt nu vore i fråga, antaga i reservationen intaget förslag till förordning om ändring i den vid förordningen den 7 juni 1956 (nr 401) angående reglering av införseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m. fogade bilagan;

samt att utskottet under punkten N. 1) bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionen I: 492 ävensom med bifall till motionerna I: 480 och II: 593 samt I: 483 och II: 585, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, antaga i reservationen framlagt förslag till förordning om ändring i förordningen den 7 juni 1956 (nr 402) angående reglering av utförseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.;

20) av herrar *Sigfrid Larsson, Yngve Nilsson, Franzén, Pettersson* i Dahl, *Hæggbloom* och *Östlund*, vilka ansett

att i utskottets hemställan under N. bort upptagas en punkt 7), vari hemställdes att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 480 och II: 593 samt I: 492, nämnda tre motioner såvitt nu vore i fråga, överföras glukos (tulltaxenr 29.43) och majsstärkelse i detaljhandelsförpackningar, vägande per styck högst 1 kilogram netto (stat. nr 11.08.101) från tulltaxan till vederbörande författning rörande införsel av jordbruksregleringsvaror samt därför antaga i reservationen framlagt förslag till förordning om ändring i den vid förordningen den 7 juni 1956 (nr 401) angående reglering av införseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m. fogade bilagan;

samt att utskottet under punkten N. 1) bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 483 och II: 585 ävensom med bifall till motionerna I: 480 och II: 593 samt I: 492, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, antaga i reservationen framlagt förslag till förordning om ändring i förordningen den 7 juni 1956 (nr 402) angående

Stöd åt jordbruket

reglering av utförseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.;

21) av herr *Lage Svedberg*, utan angivet yrkande.

Jordbruksutskottets utlåtande nr 30

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1959/60 beräkna dels (p. 5 och 6) till Lantbruksstyrelsen: Avlöningar och Omkostnader förslagsanslag av 2 967 800 kronor respektive 402 000 kronor, dels (p. 8 och 9) till Lantbruksnämnderna: Avlöningar och Omkostnader förslagsanslag av 12 781 200 kronor respektive 2 994 500 kronor, dels ock (p. 10 och 11) till Lantbruksnämnderna: Utrustning och Utbildningskurser för viss personal reservationsanslag av 70 000 kronor respektive 20 000 kronor.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln vidare föreslagit riksdagen att för budgetåret 1959/60 dels (p. 15) till Bidrag till jordbrukets rationalisering anvisa ett reservationsanslag av 9 000 000 kronor, dels (p. 17) till Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti anvisa ett förslagsanslag av 300 000 kronor ävensom medgiva, såväl att den årliga räntan å den stående delen av lån från egnahemslånefonden, som beviljats efter ingående av år 1920 men före den 1 juli 1940, finge för år 1960 nedsättas till 3,6 procent, som ock att i avseende å köpeskilling för sådan jordbrukslägenhet eller byggnad å åbolägenhet, som år 1920 eller senare år försålts från kronoegendom, räntan finge, i den mån köpeskillingen förräntades enligt enahanda grunder, som gällt eller gällde för den stående delen av före den 1 juli 1940 beviljat egnahemslån för jordbrukslägenheter, under år 1960 utgå efter 3,6 procent, dels (p. 19) till Statens avdikningsanslag

anvisa ett förslagsanslag av 1 500 000 kronor, dels (p. 73) till Särskilda utbildningskurser anvisa ett reservationsanslag av 136 700 kronor, dels (p. 115) medgiva att under budgetåret 1959/60 finge beviljas statsbidrag å tillhoppa högst 2 200 000 kronor till skogsodlingsåtgärder på sämre jordbruksmark samt å tillhoppa högst 1 400 000 kronor till med statens skogsförbättringsanslag i övrigt avsedda ändamål, dock med den inskränkning som angivits under punkten, med rätt för Kungl. Maj:t att göra jämkning i ifrågavarande fördelning, samt till Statens skogsförbättringsanslag anvisa ett förslagsanslag av 3 600 000 kronor, dels (p. 147) till Bidrag till kostnader i samband med lantmåteri- och vägförrättningar m. m. anvisa ett förslagsanslag av 345 000 kronor.

I statsverkspropositionen, bil. 30 p. 11, hade Kungl. Maj:t tillika föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Jordfonden för budgetåret 1959/60 beräkna ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 17 april 1959 avlåten proposition, nr 148, vilken hänskjutits till jordbruksutskottet, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels godkänna de framlagda förslagen rörande den framtida inriktningen och utformningen av den statliga verksamheten med jordbrukets rationalisering, dels godkänna de framlagda förslagen till vissa organisatoriska förändringar i syfte att främja jordbrukets fortsatta rationalisering m. m., dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningarna för lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna, vilka angivits i propositionen, ävensom att upphäva personalförteckningen för jordbrukets upplysningsnämnd, dels fastställa viss angiven avlöningsstat för lantbruksstyrelsen, att tillämpas tills

Stöd åt jordbruket

vidare från och med budgetåret 1959/60, dels fastställa viss angiven avlöningsstat för lantbruksnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60, dels för budgetåret 1959/60 anvisa till Lantbruksstyrelsen: Avlöningar och Omkostnader förslagsanslag av 2 935 700 kronor respektive 402 000 kronor, till Lantbruksnämnderna: Avlöningar och Omkostnader förslagsanslag av 12 509 500 kronor respektive 2 971 500 kronor, till Lantbruksnämnderna: Utrustning och Utbildningskurser för viss personal reservationsanslag av 70 000 kronor respektive 20 000 kronor, dels å kapitalbudgeten för budgetåret 1959/60 under Diverse kapitalfonder till Jordfonden anvisa ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor. Vidare hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva, att under budgetåret 1959/60 statlig kreditgaranti finge beviljas, dels för lån avseende yttre rationalisering intill ett belopp av 14 000 000 kronor, för lån till inre rationalisering intill ett belopp av 15 000 000 kronor, för jordbruksegna-hemslån m. m. intill ett belopp av 20 000 000 kronor och för driftslån intill ett belopp av 6 000 000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att, om förhållandena skulle ge anledning därtill, medgiva jämkning i sagda fördelning, dels för lån avseende uppförande av lagerhus m. m. för jordbruksändamål intill ett belopp av 5 000 000 kronor, dels för lån avseende trädgårdsnäringens rationalisering intill ett belopp av 2 000 000 kronor. Därjämte hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att biträda akkord och eljest eftergiva statens rätt på grund av garantiåtagande för lån avseende jordbrukets yttre och inre rationalisering samt för jordbruksegna-hemslån och driftslån, dels ock medgiva, att Kungl. Maj:t vidtog i propositionen föreslagna ändringar i lantbruksnämndstaxan.

Utskottet hade i detta sammanhang

behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 499 av herr *Bengtson m. fl.*, likalydande med II: 604 av herr *Hedlund m. fl.*, i vilka motioner hemställdes, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 148 måtte dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att den utredning varom framställning gjordes i motion nr II: 593 i anledning av propositionen nr 147 i sig måtte innesluta en utredning om den yttre rationaliseringen och om de samarbetsformer mellan olika centrala ämbetsverk och enskilda länsorgan som genomförandet av den yttre rationaliseringen erfordrade, dels besluta att stödet till rationaliseringen i avvaktan på förenämnda utredning måtte få utgå under enahanda betingelser som nu rädde, dels besluta att anslaget till den inre rationaliseringen för budgetåret 1959/60 måtte upptagas till 17 225 000 kronor i enlighet med vad i motionerna anförts, dels besluta, med frångående av propositionens förslag, att skog för kompletteringsändamål måtte värderas i enlighet med de principer som härutinnan föresloges av 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning, samt att skog oavsett ägarekategorier skulle under likartade förhållanden kunna utnyttjas i kompletterings-syfte, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att förslag till lösning av skogskompletteringsfrågan snarast förelades riksdagen;

2) I: 504 av herr *Sundelin m. fl.* och II: 602 av herr *Antby m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställdes, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 148 måtte dels beträffande den framtida inriktningen och utformningen av den statliga verksamheten med jordbrukets rationalisering beakta vad i motionerna anförts, dels beträffande den statliga administrationen på jordbrukets område samt i fråga om föreslagna ändringar i personalförteckningar avslå Kungl. Maj:ts förslag att inrätta en skoglig sektion inom lant-

Stöd åt jordbruket

bruksstyrelsen samt nyinrätta 17 befattningar som assistenttjänster vid lantbruksnämnderna, och i anledning härav å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa a) till Lantbruksstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 885 700 kronor, b) till Lantbruksstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 357 000 kronor, c) till Lantbruksnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 12 239 500 kronor, d) till Lantbruksnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 2 639 500 kronor, e) till Lantbruksnämnderna: Utrustning ett reservationsanslag av 46 000 kronor — innebärande en sammanlagd besparing av 732 000 kronor — samt dels å kapitalbudgeten för budgetåret 1959/60 under diverse kapitalfonder till Jordfonden anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor, innebärande en besparing av 3 000 000 kronor;

3) I: 503 av herr *Nilsson, Ferdinand*, och herr *Jonasson*, vari hemställt, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 148 måtte besluta vad som i motionen anförts;

4) II: 615 av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.*, däri hemställt, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 148 måtte uttala, att vid utformningen av målsättningen för det statliga rationaliseringsstödet Norrlands speciella förhållanden måtte särskilt beaktas, samt att statligt stöd även måtte kunna lämnas till rationaliseringsåtgärder vid kombinationsjordbruk, förutsatt att verksamheten där i dess helhet kunde bedömas bli lönsam;

5) I: 500 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 600 av herr *Hæggblom m. fl.*, likalydande, i vilka motioner hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om avveckling av avdikningslånefonden, samt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, dels att Kungl. Maj:t måtte till höstriksdagen framlägga förslag till upphävande av jordförvärvslagens be-

stämmelser i fråga om jordbrukares rätt att inköpa jord för komplettering av brukningsenheternas areal, dels att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning angående jordbrukets kapitalproblem, dels att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till ordnande genom hushållningssällskapen av driftsekonomisk rådgivning;

6) I: 502 av herr *Jonsson m. fl.* och II: 605 av herr *Jonsson* i Strömsund *m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1960 års riksdag om sådan ändring i lagen den 18 juni 1925 ang. förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom att det i motionen angivna syftet uppnåddes;

7) I: 60 av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, likalydande med II: 87 av herr *Vigelsbo m. fl.*, i vilka motioner hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte göra framställning om proposition senast till 1960 års riksdag avseende åtgärder för förstärkande av jordbruk med skog i anslutning till de riktlinjer, som berörts i motionerna;

8) I: 66 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 88 av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställt, att riksdagen måtte hemställa hos Kungl. Maj:t att skyndsamma åtgärder vidtoges för att åstadkomma regler för en prisättning, som möjliggjorde byte och försäljning av kronoskog för jordbrukets yttre rationalisering såsom förutsattes i 1947 års riksdagsbeslut;

9) I: 354 av herr *Jonasson m. fl.* och II: 435 av herr *Börjesson m. fl.*, likalydande, i vilka motioner hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t dels uttala, att domänverkets inköp av skogsmark för markfondsmedel måtte begränsas till att i huvudsak avse omarronderingar med syfte att rationalisera lokala förvaltningsenheter, dels anhålla om

Stöd åt jordbruket

prövning angående sådan ändring av gällande bestämmelser — SFS 1945: 262 — att de ändamål, för vilka markfonds-medel finge tagas i anspråk, utökades att jämväl, och med samma angelägenhetsgrad, innefatta förstärkande av domänverkets rörelsekapital, samt förvärv för domänverkets behov av annan fastighet än skogsegendom;

10) I: 182 av herr *Franzén m. fl.* och II: 227 av herr *Grebäck m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till ändrad lydelse av kungörelsen angående den statliga jordbruksegnahemsverksamheten så att s. k. driftslån måtte kunna beviljas med högst tjugutusen kronor och amorteringstiden för sådana lån bestämmas till högst femton år;

11) I: 344 av herr *Pålsson m. fl.*, likalydande med II: 232 av herr *Larsson i Norderön m. fl.*, i vilka motioner hemställdes, att riksdagen måtte uttala att bidrag ur Statens skogsförbättringsanslag i första hand skulle utgå till åtgärder som avsåge skogsodling på hagmark och annan därmed jämförbar mark och först i andra hand till skogsplantering på åkerjord;

12) I: 333 av herr *Sundelin* och II: 404 av herr *Ståhl m. fl.*, i vilka likalydande motioner, såvitt nu vore i fråga, hemställdes, att riksdagen måtte dels till Bidrag till jordbrukets rationalisering för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 6 775 000 kronor, dels medgiva, att under budgetåret 1959/60 finge beviljas statsbidrag å tillhoppa högst 1 600 000 kronor till skogsodlingsåtgärder på sämre jordbruksmark samt å tillhoppa högst 1 400 000 kronor till med statens skogsförbättringsanslag i övrigt avsedda ändamål, dock med den inskränkning som angivits i propositionen, med rätt för Kungl. Maj:t att göra jämkning i ifrågavarande fördelning, dels ock till Statens skogsförbättringsanslag för

budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor;

13) I: 94 av herrar *Sveningsson* och *Ringaby*, likalydande med II: 127 av herr *Antby m. fl.*, i vilka motioner hemställdes, att riksdagen höjde förslagsanslaget till Bidrag till kostnader i samband med lantmåteri- och vägför rättningar m. m. för budgetåret 1959/60 med 225 000 kronor till 570 000 kronor samt gjorde motsvarande minskning med 225 000 kronor å reservationsanslaget till Bidrag till jordbrukets rationalisering;

14) II: 603 av herr *Grebäck m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta dels att så stor del av statens avdikningsanslag tillsvidare behölles, att enhetliga bidragsbestämmelser kunde tillämpas inom företaget, till vilka bidrag beträffande del av företaget redan utgått ur sagda anslag, dels ock att statens avdikningslånefond behölles under en övergångstid i syfte att tillgodose sådana företag med lånemedel, där det funnes anledning förmoda att säkerhet icke i tillfredsställande utsträckning skulle kunna erhållas för erforderliga lånegarantier utan tillgång till de kompletterande, av 1956 års fondutredning föreslagna lagbestämmelser, som aviserades i propositionen nr 148;

15) I: 179 av herr *Jonasson m. fl.* och II: 225 av herr *Brandt i Sättila m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställdes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att sådana åtgärder vidtoges, att lantmätare i erforderlig utsträckning ställdes till förfogande för lantmåteriförrättningar vid rationaliseringsverksamheten inom jordbruket;

16) I: 501 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 601 av herr *Hæggbloom m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställdes, att riksdagen måtte dels avslå Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en skoglig sektion inom lantbruksstyrel-

Stöd åt jordbruket

sen, dels ock å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbruksstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 860 700 kronor; till Lantbruksnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 10 412 200 kronor; till Lantbruksnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 2 500 000 kronor och till Bidrag till jordbrukets rationalisering ett reservationsanslag av 7 000 000 kronor;

17) I: 334 av herr *Sundelin*, likalydande med II: 405 av herr *Ståhl m. fl.*, i vilka motioner hemställts, såvitt nu vore i fråga, att lantbruksstyrelsens och lantbruksnämndernas omkostnadsanslag måtte minskas med 10 procent och uppföras med belopp av 361 800 kronor respektive 2 695 100 kronor;

18) I: 92 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 130 av herr *Östlund m. fl.*, likalydande, i vilka motioner hemställts, att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts förslag att anvisa ett reservationsanslag å 20 000 kronor till Lantbruksnämnderna: Utbildningskurser för viss personal;

19) I: 91 av herr *Eskilsson* och herr *Nilsson*, *Yngve*, samt II: 125 av herr *Hæggblom*, i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen till Bidrag till jordbrukets rationalisering för budgetåret 1959/60 anvisade ett reservationsanslag av 8 000 000 kronor;

20) I: 338 av herr *Andersson*, *Axel Emanuel*, och herr *Jonsson*;

21) I: 63 av herr *Hermansson m. fl.*, likalydande med II: 89 av herr *Hansson* i *Skegrie m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta dels att lånegarantier avseende statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering finge beviljas företag oavsett storleksordning, dels ock att hos Kungl. Maj:t hemställa om härför erforderlig ändring i gällande kungörelse; samt

22) I: 64 av herr *Persson*, *Johan*, *m. fl.* och II: 90 av herrar *Ahman* och *Nilsson*

i Lönsboda, likalydande, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta dels att sådan ändring vidtoges i kungörelsen 1954: 311 om statlig garanti för lån för uppförande av lagerhus m. m. för jordbruksändamål, att det bleve möjligt att bevilja lånegaranti även för byggnad avsedd för partiförsäljning av frukt och grönsaker, dels ock att sådan ändring vidtoges i kungörelsen 1955: 354 angående statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering, att lånegaranti finge beviljas trädgårdsföretag oavsett storleksordning.

I ifrågavarande utlåtande nr 30 hemställde utskottet

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning liksom ock i anledning av motionerna I: 499 och II: 604, I: 504 och II: 602 samt I: 503, samtliga nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom motioken II: 615, godkänna de förslag rörande den framtida inriktningen och utformningen av den statliga verksamheten med jordbrukets yttre rationalisering, som utskottet i utlåtandet framlagt;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom i anledning av motionerna I: 502 och II: 605 samt I: 504 och II: 602, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna de förslag rörande verksamheten med storleksrationalisering, omskiften m. m. av skogsmark, som utskottet i utlåtandet framlagt;

III. att motionerna I: 500 och II: 600, såvitt de åsyftade ändring av jordförvärvslagen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom motionerna I: 499 och II: 604, såvitt nu vore i fråga, samt I: 66 och II: 88 liksom ock med avslag å motionerna I: 60 och II: 87 samt I: 503, sistnämnda tre motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i utlåtandet an-

Stöd åt jordbruket

förts rörande kronans medverkan i den yttre rationaliseringen samt angående villkor vid försäljning och byten av domänverket tillhörig mark;

V. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, medgiva att domänstyrelsen bemyndigades att under i utlåtandet angivna förutsättningar för kronans räkning ingå i och svara för s. k. avtalsbyten;

VI. att motionerna I: 354 och II: 435 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VII. att motionerna I: 60 och II: 87 samt I: 499 och II: 604, såvitt de avsåge hemställan om proposition till riksdagen med ytterligare förslag i skogskompletteringsfrågan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VIII. att motionerna I: 60 och II: 87 samt I: 503, såvitt de berörde vissa frågor angående finansiering av markförvärv för skogskomplettering, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IX. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt i anledning av motionerna I: 182 och II: 227, godkänna vad i utlåtandet anförts rörande ändringar i jordbruks-egnahemskungörelsen;

X. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 504 och II: 602, såvitt nu vore i fråga, I: 344 och II: 232 samt I: 503, såvitt nu vore i fråga, godkänna de riktlinjer för verksamheten till främjande av skogsodling på sämre jordbruksmark, som angivits i utlåtandet;

XI. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 333 och II: 404 samt I: 503, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att under budgetåret 1959/60 måtte beviljas statsbidrag å tillhoppa högst 2 200 000 kronor till skogsodlingsåtgärder på sämre jordbruksmark samt å tillhoppa högst 1 400 000 kronor till med statens

skogsförbättringsanslag i övrigt avsedda ändamål, dock med den inskränkning, som närmare angivits i statsverkspropositionen, samt med rätt för Kungl. Maj:t att göra jämkning i ifrågavarande fördelning;

XII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 94 och II: 127 samt I: 504 och II: 602, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att bidragsverksamheten med stöd av lantmåteribidragskungörelsen skulle i enlighet med vad i utlåtandet anförts upphöra från och med den 1 juli 1959;

XIII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 500 och II: 600 samt II: 603, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i utlåtandet föreslagits i fråga om avveckling av avdikningslånefonden;

XIV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 499 och II: 604, I: 503 och II: 603, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna de övriga förslag rörande den framtida inriktningen och utformningen av den statliga verksamheten med jordbrukets inre rationalisering, som framlagts i utlåtandet;

XV. att motionerna I: 500 och II: 600, såvitt däri yrkades att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till ordnande genom hushållningssällskapen av driftsekonomisk rådgivning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

XVI. att motionerna I: 500 och II: 600, såvitt de äsyftade en utredning angående jordbrukets kapitalproblem, icke måtte någon riksdagens åtgärd föranleda;

XVII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 499 och II: 604, såvitt nu vore i fråga, lämna utan erinran de förslag rörande fastare samverkan mellan av rationaliserings-

Stöd åt jordbruket

verksamheten inom jordbrukets och skogsbrukets områden berörda myndigheter och statsunderstödda organisationer, som angivits i utlåtandet;

XVIII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt i anledning av motionerna I: 179 och II: 225, godkänna vad i utlåtandet föreslagits i fråga om avdelande av särskilda förfogandelantmätarorganisationer för lantmåteriförrättningar m. m. berörande jordbrukets och skogsbrukets yttre rationalisering samt om ökad samverkan mellan vissa personalgrupper inom lantbruks- och lantmåteriorganisationerna;

XIX. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 501 och II: 601 samt I: 504 och II: 602, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningarna för lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna, vilka angivits i utlåtandet, ävensom att upphäva personalförteckningen för jordbrukets upplysningsnämnd;

XX. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 501 och II: 601 samt I: 504 och II: 602, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

1) fastställa av utskottet framlagd avlöningsstat för lantbruksstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

2) fastställa av utskottet framlagd avlöningsstat för lantbruksnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

3) å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Lantbruksstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 935 700 kronor;

b) till Lantbruksnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 12 509 500 kronor;

XXI. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning även-

som med avslag å motionerna I: 334 och II: 405 samt I: 504 och II: 602, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbruksstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 402 000 kronor;

XXII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 501 och II: 601, I: 504 och II: 602 samt I: 334 och II: 405, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbruksnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 2 971 500 kronor;

XXIII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 504 och II: 602, såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbruksnämnderna: Utrustning ett reservationsanslag av 70 000 kronor;

XXIV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 92 och II: 130, såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbruksnämnderna: Utbildningskurser för viss personal ett reservationsanslag av 20 000 kronor;

XXV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 92 och II: 130, såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Särskilda utbildningskurser ett reservationsanslag av 136 700 kronor;

XXVI. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 333 och II: 404, I: 501 och II: 601, I: 499 och II: 604 samt I: 94 och II: 127, samtliga nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, liksom ock motionerna I: 91 och II: 125, å riksstaten för budgetåret

Stöd åt jordbruket

1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Bidrag till jordbrukets rationalisering ett reservationsanslag av 9 000 000 kronor;

XXVII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti ett förslagsanslag av 300 000 kronor;

XXVIII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, medgiva, att under budgetåret 1959—60 statlig kreditgaranti finge beviljas dels för lån avseende yttre rationalisering intill ett belopp av 14 000 000 kronor, för lån till inre rationalisering intill ett belopp av 15 000 000 kronor, för jordbruksegnahemslån m. m. intill ett belopp av 20 000 000 kronor och för driftslån intill ett belopp av 6 000 000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att, om förhållandena skulle ge anledning därtill, medgiva jämkning i sagda fördelning, dels för lån avseende uppförande av lagerhus m. m. för jordbruksändamål intill ett belopp av 5 000 000 kronor, dels för lån avseende trädgårdsnäringens rationalisering intill ett belopp av 2 000 000 kronor;

XXIX. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, medgiva, att den årliga räntan å den stående delen av lån från egnahemslånefonden, som beviljats efter ingången av år 1920 men före den 1 juli 1940, finge för år 1960 nedsättas till 3,6 procent;

XXX. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, medgiva, att i avseende å köpeskillning för sådan jordbrukslägenhet eller byggnad å åbolägenhet, som år 1920 eller senare år försålts från kronoegendom, räntan finge, i den mån köpeskillningen förräntades enligt enahanda grunder, som gällt eller gäller för den stående delen av före den 1 juli 1940 beviljat egnahemslån för jordbrukslägenheter, under år 1960 utgå efter 3,6 procent;

XXXI. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln, anvisa till Statens avdikningsanslag ett förslagsanslag av 1 500 000 kronor;

XXXII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 333 och II: 404, såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Statens skogsförbättringsanslag ett förslagsanslag av 3 600 000 kronor;

XXXIII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning även som med avslag å motionerna I: 94 och II: 127, såvitt nu vore i fråga, samt I: 338, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Bidrag till kostnader i samband med lantmåteri- och vägförrättningar m. m. ett förslagsanslag av 345 000 kronor;

XXXIV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 504 och II: 602, såvitt nu vore i fråga, å kapitalbudgeten för budgetåret 1959/60 under Diverse kapitalfonder anvisa till Jordfonden ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor;

XXXV. att motionerna I: 63 och II: 89 samt I: 64 och II: 90, såvitt däri yrkades sådan författningsändring att statlig kreditgaranti för lån till rationaliseringsåtgärder finge beviljas trädgårdsföretag oavsett storleksordning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

XXXVI. att motionerna I: 64 och II: 90, såvitt de ej behandlats under p. XXXV, icke måtte någon riksdagens åtgärd föranleda;

XXXVII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, be-myndiga Kungl. Maj:t att biträda ackord och eljest eftergiva statens rätt på grund av garantiåtagande för lån avseende jordbrukets yttre och inre rationalise-

Stöd åt jordbruket

ring samt för jordbruksegnahemslån och driftslån;

XXXVIII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, medgiva att Kungl. Maj:t vidtog de föreslagna ändringarna i lantbruksnämndstaxan.

Vid nu förevarande utlåtande hade reservationer avgivits

1) av herrar *Sigfrid Larsson, Hermansson* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett att utskottet under IV, VI, VII, X och XIII bort hemställa

IV. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom motionerna I: 499 och II: 604, I: 503, I: 60 och II: 87, samtliga nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom motionerna I: 66 och II: 88, godkänna vad reservanterna anført rörande kronans medverkan i den yttre rationaliseringen samt angående villkor vid försäljning och byten av domänverket tillhörig mark;

VI. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 354 och II: 435, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan rörande dispositionen av markfondens tillgångar;

VII. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 60 och II: 87 samt I: 499 och II: 604, såvitt de avsåge hemställa om proposition till riksdagen med ytterligare förslag i skogskompletteringsfrågan, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anført;

X. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom med bifall till motionerna I: 504 och II: 602, I: 503, samtliga nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, samt I: 344 och II: 232, godkänna de riktlinjer för främjande av skogsodling på sämre jordbruksmark som reservanterna angivit;

XIII. att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts framställning samt i anledning av motionerna I: 500 och

II: 600 samt II: 603, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta att icke nu avveckla statens avdikningslånefond;

2) av herrar *Nord, Nils Hansson, Yngve Nilsson, Hæggbloom, Svensson* i Ljungskile, *Östlund* och *Antby*, vilka ansett att utskottet under III bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 500 och II: 600, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte till årets höstriksdag framlägga förslag till undantag från jordförvärvslagens bestämmelser i fråga om jordbrukares rätt att inköpa jord för komplettering av brukningsenheternas areal;

3) av herrar *Nord, Svensson* i Ljungskile och *Antby*, vilka ansett att utskottet under XI, XXXII och XXXIV bort hemställa

XI. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionen I: 503, såvitt nu vore i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 333 och II: 404, såvitt nu vore i fråga, medgiva att under budgetåret 1959/60 finge beviljas statsbidrag å tillhoppa högst 1 600 000 kronor till skogsodlingsåtgärder på sämre jordbruksmark samt å tillhoppa högst 1 400 000 kronor till med statens skogsförbättringsanslag i övrigt avsedda ändamål, dock med den inskränkning, som angivits i statsverkspropositionen, samt med rätt för Kungl. Maj:t att göra jämkning i ifrågavarande fördelning;

XXXII. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 333 och II: 404, såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Statens skogsförbättringsanslag ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor;

XXXIV. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 504 och II: 602, såvitt nu vore i fråga, å

Stöd åt jordbruket

kapitalbudgeten för budgetåret 1959/60 under Diverse kapitalfonder till Jordfonden anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor;

4) av herrar *Nord, Nils Hansson, Yngve Nilsson, Hæggbloom, Svensson* i Ljungskile, *Östlund* och *Antby*, vilka ansett att utskottet under XII och XXXIII bort hemställa

XII. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 94 och II: 127 samt I: 504 och II: 602, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag att bidragsverksamheten med stöd av lantmåteribidragskungörelsen skulle upphöra från och med den 1 juli 1959;

XXXIII. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom med bifall till motionerna I: 94 och II: 127, såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionen I: 338 å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Bidrag till kostnader i samband med lantmåteri- och vägförrättningar m. m. ett förslagsanslag av 570 000 kronor;

5) av herrar *Yngve Nilsson, Hæggbloom* och *Östlund*, vilka ansett att utskottet under XV bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 500 och II: 600, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till ordnande genom hushållningssällskapen av driftsekonomisk rådgivning;

6) av herrar *Yngve Nilsson, Hæggbloom* och *Östlund*, vilka ansett att utskottet under XVI bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 500 och II: 600, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av jordbrukets kapitalproblem;

7) av herrar *Nord, Yngve Nilsson, Hæggbloom, Svensson* i Ljungskile, *Östlund* och *Antby*, vilka ansett att utskottet under XIX—XXVI bort hemställa

XIX. att riksdagen måtte, i anledning

av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 501 och II: 601 samt I: 504 och II: 602, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningarna för lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna, vilka angivits i reservationen, ävensom att upphäva personalförteckningen för jordbrukets upplysningsnämnd;

XX. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 504 och II: 602, såvitt nu vore i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 501 och II: 601, såvitt nu vore i fråga,

1) fastställa i reservationen intagen avlöningsstat för lantbruksstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

2) fastställa i reservationen intagen avlöningsstat för lantbruksnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

3) å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Lantbruksstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 860 700 kronor;

b) till Lantbruksnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 10 412 200 kronor;

XXI. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 334 och II: 405, såvitt nu vore i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 504 och II: 602, såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbruksstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 357 000 kronor;

XXII. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 504 och II: 602 samt I: 334 och II: 405, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 501 och II: 601, såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbruksnämnder-

Stöd åt jordbruket

na: Omkostnader ett förslagsanslag av 2 500 000 kronor;

XXIII. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 504 och II: 602, såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbruksnämnderna: Utrustning ett reservationsanslag av 46 000 kronor;

XXIV. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 92 och II: 130, avslå Kungl. Maj:ts förslag att för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln till Lantbruksnämnderna: Utbildningskurser för viss personal anvisa ett reservationsanslag av 20 000 kronor;

XXV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt för disposition därjämte i enlighet med vad i motionerna I: 92 och II: 130 yrkats, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Särskilda utbildningskurser ett reservationsanslag av 136 700 kronor;

XXVI. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 333 och II: 404, I: 94 och II: 127 samt I: 91 och II: 125 även med bifall till motionerna I: 501 och II: 601 samt med avslag å motionerna I: 499 och II: 604, samtliga nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln anvisa till Bidrag till jordbrukets rationalisering ett reservationsanslag av 7 000 000 kronor;

8) av herrar Nord, Sigfrid Larsson, Nils Hansson, Hermansson, Pettersson i Dahl, Svensson i Ljungskile och Antby, vilka ansett att utskottet under XXXV bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 63 och II: 89 samt I: 64 och II: 90, besluta att statlig kreditgaranti för lån till rationaliseringsåtgärder finge beviljas trädgårdsföretag oavsett storleksordning;

9) av herr Svensson i Ljungskile;

10) av herr Antby;

11) av herr Lage Svedberg, de tre sistnämnda utan angivna yrkanden;

12) av herr Jon Jonsson (såvitt avsåge bidrag till ersättning åt vissa förrättningsmän enligt lagen om enskilda vägar).

Jordbruksutskottets utlåtande nr 31

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1959/60 till producentbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk beräkna ett förslagsanslag av 37 500 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 17 april 1959 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 149, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels godkänna de i propositionen framlagda förslagen angående utformningen av det särskilda stödet åt det mindre jordbruket,

dels å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket anvisa ett reservationsanslag av 114 000 000 kronor.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 478 av herr Aastrup m. fl., likalydande med II: 606 av herr Ohlin m. fl., i vilka motioner hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 149 måtte i fråga om leveransbidraget samt arealbidragen till det mindre jordbruket beakta i motionerna framlörda förslag och synpunkter;

2) II: 608 av herr Agerberg m. fl.;

3) I: 508 av herrar Persson, Helmer,

Stöd åt jordbruket

och *Öhman*, likalydande med II: 609 av herr *Holmberg*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta att dels godkänna de i motionerna ställda förslagen angående utformningen av det särskilda stödet åt det mindre jordbruket, dels å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket anvisa ett reservationsanslag av 145 000 000 kr;

4) I: 507 av herr *Jonasson*, likalydande med II: 610 av herr *Wahrendorff*;

5) I: 505 av herr *Bengtson m. fl.*, likalydande med II: 611 av herr *Hedlund m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 149 måtte dels godkänna de i propositionen framlagda förslagen med de ändringar och tillägg som angäves i motionerna, dels å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket anvisa ett reservationsanslag av 143 000 000 kronor;

6) I: 506 av herr *Eskilsson m. fl.*, likalydande med II: 612 av herr *Hæggblom m. fl.*;

7) II: 613 av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 149 måtte dels besluta att öka det extra mjölkpristillägget i norra Sverige med omkring 40 procent, att utgå med följande belopp i öre per kilogram mjölkfett: område I 250, II 230, III 180, IV 140 och område V 40 öre per kilogram mjölkfett, dels att i övrigt beakta vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 506 och II: 612 besluta att nuvarande producentbidrag från och med kalenderåret 1959 ersattes av ett arealtillägg;

B. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 478 och II: 606, I: 508 och II: 609

samt I: 505 och II: 611, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta att arealtillägg skulle utgå enligt följande skala:

2,1— 3,0 hektar	200 kronor/år
3,1— 4,0 »	300 »
4,1— 7,0 »	400 »
7,1— 9,0 »	300 »
9,1—10,0 »	200 »

C. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 478 och II: 606 ävensom I: 505 och II: 611, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i utlåtandet föreslagits i fråga om arealtilläggets anknäpning till viss brukarkategori;

D. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 508 och II: 609 ävensom I: 505 och II: 611, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta att, på sätt angivits i utlåtandet, förmögenhet överstigande 50 000 kronor skulle utesluta från rätt till arealtillägg;

E. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 478 och II: 606, såvitt nu vore i fråga, besluta att administrationen av arealtillägget skulle omhändervhas av lantbruksorganisationen;

F. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 505 och II: 611, såvitt nu vore i fråga, besluta att särskilt bidrag skulle kunna utgå till vissa småbrukare i Västerbottens och Norrbottens läns inland samt Jämtlands läns fjällbygder med upp till 2,0 hektar åker;

G. avslå motionerna I: 505 och II: 611, såvitt däri hemställts om utredning av frågan, huruvida och i vilken utsträckning de medel som avsågs för arealtillägg i stället kunde lämnas som tillägg på produktpriserna;

H. godkänna vad Kungl. Maj:t i övrigt föreslagit beträffande utformningen och administrationen av arealtillägget;

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 508 och II: 609 samt I: 505 och II: 611, samt-

Stöd åt jordbruket

liga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta att leveranstillägg för mjölk skulle utgå med 5 öre per kilogram för leveranskvantiteten 1 001—9 000 kilogram per år och med 400 kronor per år för leveranskvantiteterna 9 000—12 000 kilogram och för leveranser överstigande 12 000 kilogram minskas för överskjutande kvantitet med 4 öre per kilogram;

J. godkänna vad Kungl. Maj:t i övrigt föreslagit beträffande utformningen och administrationen av leveranstillägget för mjölk;

K. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 508 och II: 609, I: 507 och II: 610 samt II: 613, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet föreslagit beträffande det extra mjölkpristillägget i norra Sverige;

L. avslå motionerna I: 505 och II: 611, såvitt däri hemställts om införande av kalvbidrag;

M. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 478 och II: 606, I: 508 och II: 609, I: 507 och II: 610, I: 505 och II: 611 samt II: 613, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket anvisa ett reservationsanslag av 114 000 000 kronor;

II. att motionen II: 608 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 478 och II: 606 samt II: 613, såvitt de ej besvarats i det föregående, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid detta utlåtande hade reservationer avgivits

1. av herrar *Nord, Eskilsson, Hermansson, Uno Olofsson, Sundin, Hæggbloom, Svensson* i Ljungkile, *Östlund, Rimås* och *Svensson* i Vä, vilka ansett att utskottet under I. mom. B, C och E bort hemställa, att riksdagen måtte

B. i anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom motionerna I: 478 och

II: 606 samt I: 505 och II: 611 samt med avslag å motionerna I: 508 och II: 609, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta att arealtillägg skulle utgå enligt följande skala:

2,1— 3,0 hektar	250 kronor/år
3,1— 4,0 »	375 »
4,1— 7,0 »	500 »
7,1— 8,0 »	375 »
8,1— 9,0 »	250 »
9,1—10,0 »	125 »

C. med avslag å Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 478 och II: 606 ävensom I: 505 och II: 611, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta att arealtillägg skulle utgå utan anknytning till viss brukarkategori;

E. med avslag å Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 478 och II: 606, såvitt nu vore i fråga, besluta att administrationen av arealtillägget skulle omhänderhavas av jordbruksnämnden;

2. av herrar *Nord, Eskilsson, Uno Olofsson, Hæggbloom, Svensson* i Ljungkile, *Östlund* och *Rimås*, vilka i anslutning till vad som anförts i reservation nr 1 ansett att utskottet under I. mom. M bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 478 och II: 606 samt I: 505 och II: 611, samt med avslag å motionerna I: 508 och II: 609, I: 507 och II: 610 samt II: 613, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket anvisa ett reservationsanslag av 125 000 000 kronor;

3. av herrar *Hermansson, Sundin* och *Svensson* i Vä, vilka ansett att utskottet under I. mom. D, G, I, J, K och M bort hemställa, att riksdagen måtte

D. i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 508 och II: 609 ävensom I: 505 och II: 611, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta att, på sätt angivits

Stöd åt jordbruket

i reservationen, förmögenhet överstigande 80 000 kronor skulle utesluta från rätt till arealtillägg;

G. med bifall till motionerna I: 505 och II: 611, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan, huruvida och i vilken utsträckning de medel som avsåges för arealtillägg i stället kunde lämnas som tillägg på produktpriserna;

I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 505 och II: 611 ävensom med avslag å motionerna I: 508 och II: 609, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta att leveranstillägg för mjölk skulle utgå med 5 öre per kilogram för leveranskvantiteten 1 001—9 000 kilogram per år och med 400 kronor per år för leveranskvantiteterna 9 000—15 000 kilogram och för leveranser överstigande 15 000 kilogram minskas för överskjutande kvantitet med 4 öre per kilogram;

J. besluta att leveranstillägg under 30 kronor icke skulle utgå samt i övrigt godkänna vad Kungl. Maj:t föreslagit beträffande utformningen och administrationen av leveranstillägget för mjölk;

K. i anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom med bifall till motionen II: 613 samt med avslag å motionerna I: 508 och II: 609 samt I: 507 och II: 610, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna föreslagit beträffande det extra mjölkpristillägget i norra Sverige;

M. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 478 och II: 606, I: 508 och II: 609, I: 505 och II: 611 samt II: 613 ävensom med avslag å motionerna I: 507 och II: 610, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1959/60 under nionde huvudtiteln till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket anvisa ett reservationsanslag av 135 000 000 kronor;

4. av herrar Nord, Uno Olofsson,

Svensson i Ljungskile och Rimås, beträffande motiveringen;

5. av herrar Eskilsson, Hæggbloom och Östlund, vilka i anslutning till reservation nr 1 om arealtillägg ansett att i utskottets hemställan bort intagas en punkt av innebörd att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att höja regleringsavgiften för fettvaror i sådan utsträckning att inkomsterna därav ökade med cirka 11 miljoner kronor;

6. av herr Lage Svedberg, utan angivet yrkande.

Bevillningsutskottets betänkande nr 49

I en den 24 april 1959 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 156, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475).

I denna proposition föreslogs, i anslutning till propositionen nr 147 angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m., en av ökade införselavgifter betingad höjning av tullen på makaroner, spagetti och liknande produkter från 25 till 35 kronor per 100 kg.

Till bevillningsutskottet hade även hänvisats de i anledning av nu förevarande proposition väckta likalydande motionerna I: 509 av herr Thorsten Larsson och II: 618 av herr Hansson i Skegrie, vari hemställts, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 156 måtte besluta, att makaroner, spagetti och liknande veteprodukter (tulltaxenr 19.03) måtte överföras till jordbruksregleringen i enlighet med den överenskommelse, som träffats mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation.

Stöd åt jordbruket

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 156 och med avslag å de likalydande motionerna I: 509 av herr Thorsten Larsson och II: 618 av herr Hansson i Skegrie, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475).

Reservation hade avgivits av herrar *Gustaf Elofsson*, *Bengtson* och *Vigelsbo*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 156 samt i anledning av motionerna I: 509 och II: 618, antaga ett i reservationen intaget förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475).

Vad utskotten i ovan redovisade utlåtanden och betänkande hemställt föredrogs. Därvid anförde:

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NETZÉN**:

Herr talman! När jag har dristat mig till att redan i början ta till orda i debatten om de tre digra utlåtanden, som jordbruksutskottet signerat, är det faktiskt av ett par alldeles särskilda anledningar.

Jag förstår mer än väl, att i första hand jordbruksutskottets ledamöter tyckt sig ha belastats alldeles över hövan, när de så här i slutskedet av riksdagen överösts med de tre stora och utomordentligt omfattande propositioner som gäller såväl prisregleringen och rationaliseringen som frågan om det särskilda småbrukarstödet. Ser man på resultatet i de tre utlåtanden, som vi nu går att behandla, förefaller det emellertid vara bevis nog för att jordbruksutskottet både ägt viljan och även förmågan att trots tidsknappheten lösa sin uppgift på ett både grundligt och efter mitt förmenande mycket bra sätt. Och — detta vill jag gärna understryka — trots det stora antalet reservationer

avslöjar utlåtandena vart och ett för sig en mycket stor samstämmighet i de flesta centrala frågorna. Jag vill också gärna understryka att i vissa avseenden innebär skrivningarna i utskottets betänkanden klara förbättringar jämförda med de propositioner de behandlar. Efter detta försök till en objektiv värdering kanske det inte heller är förmåtet av mig att säga, att jag i vissa andra avseenden hyser motsatt uppfattning.

Gör man emellertid ett försök till en någorlunda objektiv värdering av det stora arbete utskottet haft sig förelagt, ger det mig faktiskt anledning att rikta ett tack till utskottet både för dess ambition och för dess välvilliga och positiva inställning till de utomordentligt genomgripande och i främsta rummet för den svenska jordbruksnäringen betydelsefulla frågor som det här rör sig om. Vi är väl alla överens om att vart och ett av dessa problemkomplex i sig självt rymmer så mycket brännande och kontroversiellt stoff, att det redan av det skälet hade varit orimligt att vänta sig en fullständig enighet. En sådan hade inte varit möjlig ens i fråga om det ärende, som behandlas i den första av dessa propositioner och det första av de föreliggande utlåtandena och som egentligen endast innebär ett underställande hos riksdagen av en i regelrätt ordning träffad förhandlingsuppgörelse rörande priserna. När det inte har lyckats att uppnå en absolut enighet på den punkten, är det väl inte att förvåna sig över att detta inte heller varit möjligt i de båda andra frågorna, som inte ligger till riktigt på samma sätt.

I fråga om prisuppgörelsen vill jag personligen — åtminstone i detta sammanhang — avstå från någon närmare kommentar till det mycket märkliga särskilda yttrande, som jordbruksutskottets centerpartister har hängt på utlåtandet — fullt av motsägelser och avvikande från de principer, varom

Stöd åt jordbruket

man uppenbarligen eljest har varit ense inom jordbruksutskottet. Jag förmodar emellertid att den frågan ändå kommer att debatteras, och jag kan alltså nu lämna den åsido.

Vad jag emellertid, herr talman, har funnit skäl att uppehålla mig ett par ögonblick vid är en fråga, som jag medger att man kan ha delade meningar om. Jag vill gärna deklarerat min mycket bestämda övertygelse om det inbördes sambandet mellan de tre digra propositioner och utskottsutlåtanden som det här är fråga om. Jag anser att det finns skäl att belysa detta samband både i fråga om tid och innehåll hos de tre frågor som utskottsutlåtandena gäller. Redan den historiska bakgrunden till vår nuvarande jordbrukspolitik synes mig ge tillräckliga skäl för att här tala om det sambandet.

Den jordbrukspolitik vi hittills fört i vårt land grundar sig som alla vet ytterst på vissa av 1947 års riksdag antagna allmänna riktlinjer. Detta har också framhållits i propositionen om prisuppgörelsen. För att förkorta framställningen kan jag säga, att de allmänna riktlinjerna kan delas upp i tre huvudgrupper. De utmynnar för det första i åtgärder för allmänt prisstöd åt den svenska jordbruksproduktionen, för det andra i åtgärder för statligt stöd åt rationaliseringsverksamheten inom jordbruket och för det tredje i åtgärder för det särskilda stödet åt det mindre jordbruket. Enligt dessa tre allmänna riktlinjer har jordbrukspolitiken utformats med ett både direkt och mycket intimt samband mellan dem. Det är däri jag finner att samband varit nödvändigt — trots den tidsnöd den inneburit för utskottet — och att det varit motiverat att de tre förslagen lades fram samtidigt.

Redan i själva utformningen av det allmänna prisstöd, som föreligger i den avtalsuppgörelse som är presenterad och utskottsbehandlad och nu väntar på sitt avgörande i riksdagen, ligger in-

citamentet till statens medverkan också i rationaliseringsverksamheten, vilken beröres i den andra av de tre propositionerna. Jag menar nog, att vid en så genomgripande förändring i prisstödet som nu överenskommits kan det sägas vara ofrånkomligt att i tiden söka synkronisera förslaget med riktlinjerna för rationaliseringsverksamheten.

Jag tror att samma resonemang äger giltighet beträffande småbruksstödet. Omfattningen och arten av detta särskilda stöd åt småbruket kan inte ses isolerat från den träffade prisuppgörelsen. Under alla förhållanden måste alltid småbruksstödet betraktas som endast ett tillskott till småbrukarens övriga förvärvskällor. Där antar jag att vi är praktiskt taget ense. För småbrukaren som för varje annan kategori jordbrukare gäller givetvis, att han är beroende av det gränsskydd eller det direkta prisstöd, som på annat sätt gäller för näringen i stort, och eftersom denna fråga kanske är den, där meningarna går allra mest isär beträffande nödvändigheten av samtidig behandling, så vill jag redan nu exemplifiera vilken inverkan statens stöd åt småbrukaren enligt propositionens förslag har på dennes inkomster.

Jag väljer då ett jordbruk av storleksordningen 4,1—7 hektar åker och med en mjölkinvägning av 10 000 kg per år. Siffrorna är mer eller mindre godtyckligt valda. De är medelproportionalen för småbruk på mellan 2 och 10 hektar. Då finner vi, att med arealtillägget — som ersätter producenttillägget och innebär en justering uppåt — plus leveranstillägget för mjölk, vilket enligt de ändrade skalorna innebär en förskjutning till förmån för det mindre småbruket, förbättras det sammanlagda stödet med 120 kronor per år, nämligen från 680 till 800 kronor, d. v. s. en förbättring med cirka 18 procent enbart på detta avsnitt. Man kan möjligen hävda, att detta är för litet och att ökningen borde varit större. Där skall jag

Stöd åt jordbruket

dock inte ta upp någon diskussion. Jag har bara velat redovisa siffrorna som ett belägg för påståendet, att det här sker en förbättring.

För övre Norrland tillkommer utöver arealtillägget och leveranstillägget på mjölk även det särskilda mjölkpristillägget, som höjes från 720 till 880 kronor. För övre Norrland blir det alltså sammanlagt en höjning från 1 400 till 1 680 kronor, d. v. s. med 20 procent.

Med procenttal kan man givetvis inte säga så särskilt mycket om den reella ekonomiska ställningen för småbruket i och för sig, men redan de anförda siffrorna tycker jag ger ett besked om att det föreslagna småbrukarstödet — om det ses i samband med effekten av den föreslagna prisuppgörelsen — utgör en förbättring av det komplement, som särskilt tar sikte på att förstärka småbrukets utkomstmöjligheter. Jag är dock övertygad om att denna exemplifiering kan fullständigas, och att man kan peka på åtskilliga andra av de grenar, som svenskt småbruk är engagerat i.

Det har i detta sammanhang åberopats, att propositionen skulle innebära en prutning med inte mindre än 33 miljoner i förhållande till småbruksutredningens ursprungliga förslag. Det är riktigt så till vida, att de 14 miljoner kronor som från småbruksutredningens sida förordades skola utgå till kalvbidrag inte finns med i förslaget och alltså inte heller i utskottsutlåtandet.

Men därutöver skall man kanske också justera jämförelsen något. Den i och för sig enhålliga småbruksutredningen hade velat gå längre ner i skalan och börja redan i storleksordningen 1,1 hektar, medan småbruksstödet enligt propositionen börjar först vid 2,1 hektar. Jag tror att goda skäl talar för denna korrigering. Räknar man bort vad det innebär blir inte prutningen av den storlek man velat göra gällande.

För egen räkning ber jag alltså få framhålla, att hänsyn måste tas till det

allmänna prisstödet medverkan till förbättrade ekonomiska förutsättningar även för småbruket och att förslaget i betraktande av såväl statsfinansiella som andra omständigheter nog får anses vara så avancerat, som det har varit möjligt att göra det. Jag vill också med samma skärpa hävda den meningen, att också rationaliseringsbestämmelserna har sitt mycket bestämda samband med småbruksstödet utformning.

Slutsatsen av detta resonemang blir, herr talman, att ingen av de nu aktuella tre propositionerna i själva verket kunnat behandlas var för sig. Alla tre har varit beroende av en gemensam utformning och en gemensam inriktning. Ser man till innebörden och helhetsbilden av det som de tre utskottsutlåtandena gäller, tror jag inte det är överord om man vill beteckna detta som något av ett historiskt datum i främsta rummet för den svenska jordbruksnäringen men också i övrigt. Det är 12 år sedan vår lagstiftande församling hade att ta befattning med principiella och ekonomiska frågor för näringen av den räckvidd, som jag nog menar att de tre aktuella utskottsutlåtandena har.

Kanske finns det anledning att i det sammanhanget hänvisa till att de mer eller mindre genomgripande och omfattande förändringar, som ryms inom framför allt de två förslag som gäller prisstödet och rationaliseringsverksamheten, helt enkelt har framtvingats av utvecklingen själv, betingats av de nya förutsättningar som vår jordbruksnäring har att räkna med, nya både för näringen och för landet. Den huvudsakliga målsättningen i dessa förslag avviker emellertid inte från den som vägledde riksdagen 1947 och som sedan förestavade treårsuppgörelsen 1956.

Jag skulle kanske begagna tillfället, herr talman, att säga några ord om i första hand prisuppgörelsen. På den punkten är det inte så många delade meningar i det föreliggande utskottsut-

Stöd åt jordbruket

låtandet. Tvärtom är det med glädje jag konstaterar, att även jordbruksutskottet med allvar och ambition gått till verket att bedöma de centrala frågorna, trots divergerande meningar i detaljer. Man har uppfattat det som ett förhandlingsresultat, och man har — vilket jag finner viktigt — burits av respekten för ett sådant med den enda avvikelse som jag antydde i början och som jag förmodar åter kommer att beröras i debatten. Denna jordbruksuppgörelse är ett ramavtal för det allmännas stöd åt näringen. Jag tror att ingen av förhandlarna själva på någondera sidan av förhandlingsbordet har velat göra anspråk på att det skulle representera någon absolut millimeterrättvisa, att det skulle vara ett absolut hundra procentigt säkert skydd vare sig i den ena eller den andra riktningen, vare sig som instrument för den ena ståndpunkten eller den andra. Jag tror för övrigt inte att det någonsin kommer att kunna skapas ett sådant regleringsinstrument, som skulle vara ägnat att tillgodose alla de skiftande intressen som kolliderar i dessa frågor.

Försöker man emellertid summera resultatet, tvekar jag för min del inte att uppfatta det så, att de ömsesidiga nackdelarna och de ömsesidiga fördelarna, sedda från producent- eller konsumentssynpunkt, tämligen väl uppväger varandra. Vad har då varit ambitionen för förhandlarna? I första hand har de följt och strävat efter att fullfölja 1947 års program både till anda och bokstav, kanske mera till andan än till bokstaven. Vad vi vet vid detta laget, så pass långt efter 1947, är att de prognoser som den gången gjordes för den framtida utvecklingen inom jordbruksnäringen har visat sig vara alltför försiktiga. Detta innebär ingen som helst förebråelse mot dem, som den gången försökte göra en prognos på detta utomordentligt svåra område. Det är utvecklingen själv som visat att man var för försiktig då. Utvecklingen har

gått snabbare än man kunde förutse vid krigsslutet.

Huvudtanken bakom det jordbruksprogram som spikades 1947 var att inkomstlikställigheten för jordbrukarna skulle åstadkommas genom parallella åtgärder för gränsskydd och rationalisering av produktionen. Det finns vissa tendenser i diskussionen kring dessa frågor att helst vilja se att rationaliseringstemat kom bort eller i skymundan till förmån för uteslutande en bedömning av det erforderliga gränsskyddet. Jag skulle gärna vilja erinra därom, ty redan 1947 ansågs det viktigt med parallella åtgärder både i fråga om gränsskydd och rationalisering.

I det nya avtalet synes det mig som om dessa strävanden skulle ha fått en mera realistisk grund än tidigare. Genom övergången — det hör till bilden — efter sexårsperiodens slut till den närmast högre arealstorleken, 20—30-hektarjordbruken som bas för pris-sättningen, har man om man vill se det positivt nog fått en möjlighet till mera konstruktiv uppläggning. Det innebär en otvetydig signal till sammanläggning till större och mera rationella enheter. Kanske är det också en annan vinst, att man genom det nya avtalet kan finna vägar att bemästra de svåra överskottsproblem som under den gångna treårsperioden tryckt både producenterna och konsumenterna.

I det nya avtalet har vi fått ett långtidsavtal av den typ — jag vågar nog säga det — som man siktade till redan före 1956 års omläggning av prispolitiken men som man då inte riktigt lyckades genomföra. Tanken var även då en uppgörelse på längre sikt. Kanske kan det ytterligare steg som har tagits genom det nya avtalet också leda till en avpolitisering av jordbrukspolitiken. Jag är övertygad om att båda parter, både producenter och konsumenter, skulle vinna på att debatten om de framtida utvecklingslinjerna hamnade på ett sakligare plan.

Stöd åt jordbruket

En huvudegenskap hos det nya avtalet är att det i stort sett bygger på det prissättningssystem, som trots allt vad man sagt i motsatt riktning sedan det fastställdes 1956 har visat sig vara i princip rätt tillfredsställande. Det som inte varit tillfredsställande har dels berott på starka prisfluktuationer på världsmarknaden, dels på de snabba skiftningarna på exportmarknaden, där återverkningarna för vårt lands vidkommande varit mest kännbara.

Jag skall inte försöka värdera det nya prisavtalets fördelar för respektive producenter och konsumenter. Jag har redan sagt, att jag tror att de ömsesidiga nackdelarna och fördelarna tämligen väl uppväger varandra. En fördel, som jag likväl tror kan vara ömsesidig i nuläget, är att man utan att överge den långsiktiga målsättningen har lyckats att undgå att höja konsumenternas livsmedelskostnader i ett läge då löneutvecklingen är så stram som i år.

Man skall kanske inte ge sig på den otacksamma uppgiften att spå när det gäller prisutvecklingen. Jag nöjer mig med att återge ett uttalande av en av dem som medverkat vid detta avtals tillkomst. Efter ett försök till analys nämnde han, med reservationer för att det inte inträffar alltför snabba kastningar på världsmarknaden och i kostnadsutvecklingen, att vi har utsikt att få behålla tämligen stabila och i stort sett oförändrade livsmedelspriser åtminstone fram till våren 1961. Man kan då fråga sig hur ofta vi med det nuvarande systemet med sina regler, baserade på kostnadsindex och inkomstjämförelse med industriarbetargrupperna och på världsmarknadsprisindex, skulle ha behövt räkna med rubbningar i gällande priser under den kommande treårsperioden. Ja, teoretiskt skulle justeringar ske efter prövning var tredje månad, och det skulle sålunda ha kunnat innebära inte mindre än tolv justeringar under en treårsperiod. I själva verket visar ett försök till bedömning av det nya

avtalet i den stilen — vi har inte samma kostnadsindex i det nya avtalet — att det trots mycket stora priskastningar under den gångna treårsperioden endast skulle ha inträffat vid fem tillfällen, att en justering behövt vidtagas, därav tre gånger justering uppåt av importskyddet och två gånger justering nedåt.

Utan att försöka räkna upp alla vinster för jordbrukarparten eller ens göra en inbördes gradering vill jag framhålla, att det naturligtvis är en utomordentlig vinst för jordbrukarna att brukarinkomsten nu har anknutits till industriarbetarnas löneutveckling. Denna sammankoppling olika inkomsttagargrupper emellan är, det tror jag ingen vill bestrida, i princip en ganska diskutabel historia. Den kan utan tvivel utlösa en inflationsmekanik som ingendera parten vinner något på. Men jag är övertygad om att jordbrukets förhandlare på båda sidor liksom vi inom regeringen och representanterna i jordbruksutskottet har varit väl medvetna om denna olägenhet. Men vi har ändå inte funnit något annat sätt att uppfylla den önskan som den svenska riksdagen vid så många tillfällen givit uttryck för, nämligen att sörja för inkomstlikställdhet. Det har ju varit ett väsentligt mål för jordbrukspolitikerna här i landet. Man kanske bör tillägga, att redan 1947 års beslut innebar en sådan sammankoppling. Den bibehölls i nu gällande avtal, men vad som aktualiserat olägenheterna därav är väl närmast, att den blivit mer automatisk i det nya avtalet än i det gällande. Emellertid tror jag inte man skall överdriva betydelsen av denna sammankoppling i de konkreta lägena. Får jag bara nämna några siffror för att visa vad detta betyder i kronor och ören.

Om industriarbetarlönen i jämförelsegruppen stiger med cirka 1 procent, betyder det att jordbruket skall ha en justering av sitt gränsskydd, som ger ett tillskott på cirka 10 å 12 miljoner kronor. Detta innebär att för varje krona

Stöd åt jordbruket

och öre, varmed den jämförliga industriarbetarlönen höjs, får vederbörande betala 5 öre i höjda livsmedelskostnader på den del som faller på jordbrukets område; detta i det fall att mellanhandsmarginalerna stiger procentuellt lika mycket som priset.

En olägenhet av denna sammankoppling är naturligtvis också det bekymmer som uppstår i samband med frågan, hur högt importskyddet kan tänkas få bli. I ett Europa, som är föremål för intensiva, ibland tyvärr inte alltför optimistiska förhandlingar kring integrationssträvandena, kan det vara högst betänkligt att på *ett* område, inom en del av vårt näringsliv, med berätt mod öka gränsskyddet så väsentligt som det här är fråga om.

Om man ser bort från kompensationsavgifterna finner man att gränsskyddet, sådant det kommer att te sig i initialskedet, efter den 1 september i höst uppgår till i genomsnitt 42 procent mot tidigare cirka 25 procent eller något däröver. Räknar man i det senare fallet med kompensationsavgifterna, var skyddet tidigare cirka 32 procent. Redan detta är ju siffror som inte är så särdeles uppmuntrande.

Det hör också till bilden — det skall jag inte ett ögonblick sticka under stol med — att detta ändå inte representerar den slutliga höjden av det gränsskydd som kan komma i fråga. Det finns ingen mekanism som låser detta vid någon bestämd nivå, men med hänsyn till de utomordentligt låga världsmarknadspriser på jordbruksprodukter som för närvarande råder talar all sannolikhet för att man näppeligen skall behöva räkna med ytterligare prisfall.

För att emellertid göra bilden av gränsskyddet något fullständigare — det har ju spelat en mycket stor roll inte minst i diskussionen på konsument- och löntagarsidan, där man också känt missbelåtenhet över den träffade prisöversenskommelsen — vill jag omnämna endast två sifferserier. Den första gäller

gränsskyddet *exklusive* kompensationsavgiften. Det utgjorde redan den 1/9 1956 26,7 procent. Nu gällande avgift motsvarar 32,3 procent och från den 1/9 1959 blir det 35,4 procent. Räknar man *med* kompensationsavgifterna var utgångsläget den 1/9 1956 31,7 procent, är med nu gällande avgift 40,4 procent och blir efter den 1/9 43,5 procent.

Som synes är skillnaden i och för sig kanske inte så stor, men den är tillräckligt stor för att motivera det bekymmer som anmälts på den punkten från många håll. Men kanske får man lov att se dessa importavgifter såsom priset för att vi i motsats till många andra länder — ja, till och med flertalet — i huvudsak avstår från att använda kvantitativa importregleringar som jordbrukspolitiskt medel. De förhandlande parterna har också ansett, att jordbruket på annat sätt skulle kunna erhålla motsvarande skydd, om vårt land genom internationella åtaganden tvingas minska importavgifterna.

För att allan rättvisa ändå skall skipas när man bedömer detta gränsskydd, som ibland frestar någon att tro att vårt lands jordbruk skulle vara mer omhuldat än andra länders, bör man kanske nämna ett par siffror, som bestyrker att det ändå inte förhåller sig på det sättet. Ser man på producentprisutvecklingen under den senaste tiden och dömer efter senast tillgängliga siffror finner man, att vårt jordbruk därvidlag har en mycket hedrande placering. Om man översätter dessa tal i en indexserie finner man, om vi sätter siffran 100 för producentpriserna inom Sverige, att det bara är Danmark och Nederländerna som leder — Danmark överlägset med siffran 74 och Nederländerna med 93. Därefter kommer Sverige med siffran 100.

Jag är litet tveksam när det gäller Frankrike. Före den dubblade devalveringen var siffran där cirka 104, efteråt var den 99. För Västtyskland är

Stöd åt jordbruket

motsvarande siffra 104, för Norge 109, för Storbritannien 112 och för Italien 125. Jag har bara velat nämna dessa siffror för att även därvidlag bedömningen av det svenska jordbrukets läge skall bli så rättvis som möjligt.

Herr talman! Jag är ledsen att jag förekommit den utomordentligt långa talarlista som väntar. Men det kanske må vara ursäktligt, därför att frågorna också har intresse sedda ur de allmänna synpunkter som jag här tillåtit mig att anlägga.

Jag har inte tänkt gå in på detaljerna i de reservationer — väl närmare fyrtiotalet — som garnerar de tre utskottsutlåtanden vi har att ta ställning till. Men kanske är det begripligt om jag till sist ändå får lov att ägna några ord åt det som av fullt naturliga skäl väckt mest diskussion, nämligen rationaliseringen. Begreppet rationalisering är ju i sig självt ett positivt begrepp och borde egentligen inte uppkalla någon till automatiska invändningar, så snart det kommer på tal. Tyvärr har det emellertid ändå synts som om begreppet rationalisering i samband med jordbruket skulle rymma åtskilligt av dynamit och brännbart stoff. Det beror i så fall därpå, att man satt det avskräckande ordet »bort» före rationalisering och alltså talat om bortrationalisering. Vi kan ju i år fira tolvårsminnet av den kampanj, som bedrevs mot dåvarande jordbruksministern för hans »fula attacker» i syfte att »bortrationalisera» ett par hundra tusen jordbruk. Jag har i några norrlandstidningar fått ärva de epitet som gavs den dåvarande jordbruksministern, men jag skall inte ägna någon särskild uppmärksamhet åt detta. Jag är självfallet personligen ledsen över att inte rationaliseringspropositionen kunde behandlas isolerad från prisuppgörelsen. Jag har redan angivit skälen till att så inte kunde ske. Särskilt när det nu blev ett avtal av den beskaffenhet det här är fråga om, med en långsiktig plan för inkomstjämfö-

relse vid en högre arealgräns redan om sex år, skulle det ha varit orimligt, om inte statsmakterna velat anpassa statens stöd åt jordbrukets rationalisering efter de nya riktlinjerna.

Men vad jag främst vill säga i anslutning till rationaliseringspropositionen är, att denna proposition pekar på att det inte skall finnas så att säga något övre streck för basjordbruket som anger, att därefter bör inte det allmänna bistå jordbruket längre i den viktiga rationaliseringsfrågan. Jag menar nog att gränsdragningen sedan länge varit alltför snäv; det är nödvändigt att gå utanför den gränsen. Det exempel som givits och som gäller begreppet tvåfamiljsjordbruk har delvis missuppfattats. Jag menar att riktpunkten här hör starkt in i bilden, när man bedömer målet: ett självbärande jordbruk med brukningsenheter, som har förutsättningar att självständigt bestå på lång sikt. Detta mål måste eftersträvas med all energi och utan någon fördröjning. Detta skall ske med de medel, som lantbruksorganisationen hittills förfogat över men med en förskjutning av resurserna på både det centrala och det lokala planet, så att de anspråk på bistånd, som jordbrukarna kan vara berättigade att ställa, lättare kan mötas.

Detta utesluter inte att jag helt delar den av såväl utskottsmajoriteten som högerreservanterna anförda synpunkten, att driftsrationaliseringen kanske är det allra viktigaste och att denna kommit i skymundan i propositionen. Jag medger gärna detta — utskottsmajoriteten och högerreservanterna har rätt på denna punkt. Det är bara det, att i fråga om driftsrationaliseringen har vi av många och bärande skäl ansett, att den är en jordbrukarnas egen sak mera än en fråga, som aktualiserar bistånd på samma sätt som när det gäller den yttre och inre rationaliseringen i övrigt. Men det är självklart och det utmynnar också förslaget i — liksom

Stöd åt jordbruket

saken vitsordats och understrukits av utskottet — att även på denna punkt skall den ekonomiska rådgivningen bestås med statens medverkan, även om det inte nödvändigtvis enbart skall ske genom att skapa ytterligare funktioner på det ekonomiska konsulentområdet.

Herr talman! Det vore frestande att ingå på flera detaljer. Jag vågar dock absolut inte fresta kammarens tålamod mera — det kommer sannolikt att bli tillräckligt frestat ändå i eftermiddag. Men jag blir tveksam när jag finner att folkpartiet, med en så progressiv jordbrukspolitik som herr Waldemar Svensson i Ljungskile i spetsen, inte vill medverka till att lantbruksorganisationen erhåller den förstärkning av jordfonden, som jag tror är en förutsättning för att verksamheten skall kunna bedrivas så aktivt som kan vara påkallat. Jag tror inte det är möjligt att fullfölja denna ambition, om man inte förstärker organisationen på de områden, som har den avgörande betydelsen.

Jag har velat anföra dessa synpunkter. Det är kanske möjligt att jag så småningom får anledning att återkomma i en del av de detaljfrågor som berörs i reservationerna. Jag ber emellertid att till sist få säga, att jag tror att det är ett gott tecken att det har vunnits så stor enighet kring dessa stora och utomordentligt svårtillgängliga problemkomplex i de centrala frågorna. Det har funnits och finns kanske en skymt av strävan att i ensidig riktning öka på fördelarna på ett håll utan att stå för den kompensation, som avtalsmässigt bör ges åt det andra hållet. Det är det enda som så att säga skymmer den bild, som annars ger ett så gott intryck av hur långt vi har avancerat vid bedömningen av de stora och centrala frågorna i vår jordbrukspolitik.

Herr förste vice talmannen övertog på nytt ledningen av förhandlingarna.

Herr PETTERSSON i Dahl (cp):

Herr talman! Jag vill först uttala mitt uppriktiga tack till jordbruksministern för det erkännande han här givit jordbruksutskottet för det arbete vi har haft möjlighet att prestera. Jag ber också att få tacka för hans slutord, där han särskilt uttalar sin uppskattning av att det trots allt kan råda så stor enighet i detta utomordentligt stora problemkomplex. Det är ingen tvekan om att statsrådet Netzen i detta fall har mycket rätt och att vi nu står inför ett avgörande av mycket stor betydelse för svenskt jordbruk och för hela vårt samhälle.

Vad vi alltså i dag har att ta ställning till är de jordbruksutskottsutlåtanden som emanerar från tre propositioner angående prissättningen på jordbrukets produkter, jordbrukets rationalisering samt stödet till det mindre jordbruket. Det må till en början beklagas, att dessa stora frågor tas upp i riksdagens slutskede, vilket gör att behandlingen — även om jordbruksutskottet har haft aldrig så god vilja — måste bli forcerad. Jag vill inte i detta sammanhang anklaga jordbruksministern, statsrådet Netzen, för detta, emedan jag vet att prisavtalet presenterades tämligen sent.

Beträffande rationaliseringspropositionen, nr 148, sade jordbruksministern själv, att han var ledsen över att den inte kunde presenteras separat. Det hade kanske varit möjligt att lägga fram den tidigare, men jag vill inte klandra statsrådet för detta. Jag erkänner gärna, att det föreligger ett nära samband mellan dessa båda stora propositioner.

Man kunde naturligtvis ha anledning att säga, att det ligger något annorlunda till beträffande propositionen om småbrukarstödet. Den skulle kanske ha kunnat läggas fram litet tidigare, och jag kan inte underlåta att i detta sammanhang erinra om den skrivning, som jordbruksutskottet presterade föregående år under A-riksdagen på grund av en

Stöd åt jordbruket

viss motion. Utskottet sade då, att man inte ville ange någon bestämd tid inom vilken denna proposition skulle framläggas, men utskottet ansåg det med hänsyn till riksdagsarbetet betydelsefullt, att man i så god tid som möjligt skulle avlämna förslaget om stöd åt det mindre jordbruket, vilket förslag enligt uppgift av jordbruksministern skulle föreläggas 1959 års riksdag därest intet oförutsett inträffade. Detta har nu inte skett, men jag vill säga liksom jordbruksministern, att man kan förstå sambandet också här.

Nu tror jag att jordbruksutskottet har försökt att både sakligt och kritiskt granska det förslag som ligger på riksdagens bord, och jag vill gärna understryka vad statsrådet sagt, nämligen att det här gäller mycket stora frågor, som berör drygt 300 000 familjers försörjning för framtiden.

Jag tillåter mig i detta sammanhang att ge en återblick på den utveckling som skett beträffande de frågor vi nu har att diskutera. Före det avtal, som nu snart lupit till ända, hade vi den gamla jordbrukskalkylen, som daterade sig från 30-talet, såsom grund för jordbrukets prisavtal. Den innebar att inkomster och utgifter spaltades upp och att bedömningen skedde efter de utgifter respektive inkomster man redovisade enligt detta system. Man menade då att jordbruket som näring enligt detta gamla system blev alltför starkt bundet av staten, och man ansåg att hela kalkylen var alltför komplicerad. Man ville åstadkomma ett enklare system. Jordbruket skulle bli en fri näring etc. En utredning tillsattes av dåvarande jordbruksministern Sam B. Norup. Utredningen föreslog ett system med ett femårigt avtal för jordbrukets prissättning. Efter ingående överläggningar resulterade det hela i att avtalslängden blev tre år. På hösten 1955 tog riksdagen ställning till denna fråga och beslöt i princip godkänna det nya prissättningssystemet.

Jag är angelägen att i detta sammanhang påpeka, att jag och mina partivänner vid detta tillfälle anförde kritiska synpunkter på de metoder, som infördes som säkringsåtgärder för inkomstlikställigheten. Emellertid blev det ett treårigt avtal, som således skulle gälla från 1/9 1956 till 31/8 1959.

Det är knappast att förundra sig över om Sveriges jordbrukare nu, sedan de fick kännedom om det nya sexårsavtalet, satte upp ett förvånat ansikte. Man hade nog allmänt väntat sig ett ettårigt avtal. Jag tillåter mig här erinra om att de kritiska synpunkter, som vi anlade beträffande det gamla nu snart tilländalupna avtalet, också gällde det förhållandet, att jordbruket skulle binda sig för ett treårigt avtal, då praktiskt taget alla andra grupper hade ettåriga avtal. Jag erkänner här gärna, att såväl LO som Arbetsgivareföreningen vid förhandlingar strävat efter att nå längre avtalsperioder men inte egentligen lyckats därmed. För jordbrukets del skall det alltså nu bli ett sexårigt avtal.

Jag vill dock inte här kritisera denna avtalslängd. Är det så, att detta system uppbyggts på 3-procentsregeln och importskydd samt bundet till industriarbetarnas inkomstläge i andra och tredje ortsgrupperna kommer att fungera tillfredsställande har jag ingenting att invända mot detsamma. Men härom vet varken jag eller de som varit med om att besluta om detta avtal eller någon annan i verkligheten så mycket. Vi kan endast anta, att det kan komma att fungera på ett tillfredsställande sätt. För min egen del hoppas jag att så skall ske. Samma förhoppningar ställdes också vid beslutet 1955 om det nya systemet och de spärregler, 5-procents-, 6-procents- och 25-procentsreglerna som då uppställdes. Dessa visade sig också fungera, men det beklagansvärda var bara, att när reglerna visade utslag, kunde de inte marknadsmässigt tillämpas. Jag tillåter mig därför säga, att risk föreligger, att inte heller de

Stöd åt jordbruket

regler som nu uppställts vid utslag kan tillämpas.

Nu har man således i jordbruksupp-
görelsen förutsatt, att efter sexårspe-
rioden en övergång till normjordbru-
ket som underlag för prisavvägningen
skall komma att aktualiseras. Förhand-
lingsdelegerade har härvid enligt pro-
positionen uttalat: »Vid utgången av
nu ifrågakommande prissättningsperiod
skall enligt överenskommelsen bedöm-
ningen av inkomstlikställigheten i jord-
bruket anpassas till förhållandena i
storleksgruppen IV (25 ha) inom slätt-
bygdsområdet. Skulle därvid jordbru-
karinkomsterna i sagda storleksgrupp
befinnas ligga högre än jämförelsein-
komsten, bör denna skillnad endast ut-
jämnas successivt.» Innebörden i detta
uttalande är den, att om jämförelsegrup-
pens inkomster vid periodens slut lig-
ger över industriarbetarnas i 2- och
3-ortsgrupperna skall jordbrukets in-
komstnivå sänkas. Detta avtal gäller all-
tså inkomstläget för hela Sveriges jord-
bruk, såväl större som mindre, från
2-hektarsgruppen till 300-hektarsgrup-
pen. Läser man avtalet bokstavligen kan
man således tolka det så, att man tror,
att denna storleksgrupp i jordbruket
skall ligga över industriarbetarna, och
då skall det successivt påverka jordbru-
ket så, att dess inkomstnivå skall gå
nedåt.

Här är det två principer som jag till-
låter mig att närmare resonera om. Den
ena gäller jämförelsegruppen. Finns det
möjligheter att med stora brukningsde-
lar producera fram maten billigare?
Statsrådet har här såvitt jag kan förstå
antytt — enligt vad jag hörde även i
första kammaren — att därigenom att
det blir större brukningsdelar skulle
man kanske minska överskottet på livs-
medel inom vissa sektorer.

Den andra principen gäller förhållan-
dena mellan jordbrukets jämförelse-
grupper, basjordbruk på 10—20 hektar
och normjordbruk på 20—30 hektar.
Statistiskt har man där påvisat, att skill-

naden i inkomstläge mellan dessa grup-
per nu är cirka 1 700 kronor. Det är
detta förhållande som gjort, att inkomst-
jämförelsen skall föras upp till norm-
jordbruksnivå. På detta sätt tror man
att jordbruket skall ligga i jämnhöjd
och kanske över industriarbetarnas in-
komster. Kan denna tankegång anses rik-
tig, att man vid större brukningsdelar
på slättbygden skulle kunna producera
maten billigare? Det väsentliga är ju att
få fram billigare livsmedel åt alla kon-
sumenter. Jag vill i detta sammanhang
påpeka, att jag själv är född småbru-
kare och har som näringsutövare levt
i nära kontakt med såväl mindre som
större jordbruk, varför jag haft goda
möjligheter att följa med inkomstutveck-
lingen och den levnadsstandard brukare
av jordbruk i olika storlekar bjudes. Jag
har härvid aldrig kunnat förstå att man
skall kunna spika fast familjens in-
komstnivå efter det antal tunnland res-
pektive jordbrukare brukar. Det är en
rad faktorer som här spelar in. Hit hör
i första hand familjens insatser vid jord-
bruket. Jag har sett många småbru-
kare, som med omtanke och skötsamhet
kunnat klara sig väl jämfört med de
större jordbruken. Enligt min mening
är det därför fullständigt fel att tro, att
framskapandet av större brukningsen-
heter skulle vara någon garanti för att
man skall kunna producera maten billi-
gare. Det är väl ändå så, att den billiga-
re maten i många fall producerats just
av de mindre jordbruken till gagn för
hela folkhushållet.

Möjligtvis är det detta som har före-
svävat statsrådet, när statsrådet här ta-
lar om att det kan bli mindre produk-
tion, ifall brukningsdelarna blir större.
Det är självfallet, att de mindre jord-
brukarna åtminstone per hektar har
producerat mycket mer än de större
jordbruken.

Nu har vi i jordbruksutskottet efter
överläggningar varit eniga om att vi
inte vill gå med på att spika fast den
uppfattning som kommit till uttryck

Stöd åt jordbruket

vid jordbruksuppgörelsen, d. v. s. att normjordbruket skall fastställas som jämförelsegrupp, sex år i förväg, utan vi vill lämna den frågan öppen. Vi har sagt, att även andra utgångspunkter för inkomstjämförelsen torde kunna diskuteras. Det är en rad omständigheter som spelar in, varför vi förordat en utredning om vad som skall ligga till grund för ett beslut. Vi har tänkt oss att denna utredning skulle kunna föreläggas 1964 års riksdag.

Man har alltså varit överens om från förhandlarnas sida bland jordbrukets och konsumenternas representanter att, såvitt tankegången i avtalet rätt återges, sänka prisläget. För att få, som man tror, motivering för detta skall man ha normjordbruken i stället för basjordbruken som jämförelsegrupp. När man nu konstaterat, att det gamla avtalet inte kunnat ge vad det skulle ge — jordbruket sackar efter med statistiskt 3 600 kronor och egentligen kanske än större belopp, vilket skulle jämnas ut med 1 100 kronor i år o. s. v. — är man då verkligen med berätt mod beredd att spika en sänkning av inkomstläget för hela jordbruket? Jag tillåter mig fråga, herr talman, om det finns någon annan grupp som kan påvisa något liknande. Beträffande andra grupper kan det sägas att — såvitt man har kunnat följa med och bedöma dessa frågor — deras berättigade krav alltid har varit och är, att när omkostnaderna ökar, skall också inkomsterna stiga. Men för jordbrukets del förhåller det sig de facto så, att i stället skall, sex år i förväg, spikas fast en inkomstsänkning. En sådan uppfattning kan man omöjligt dela.

Nu är det väl givet att för de cirka 200 000 mindre jordbruk, som faller under den nya storleksgruppen — det gäller såväl basjordbruk som övriga jordbruk — beröres inkomstläget i allra högsta grad av det nya avtalet. Det kan invändas att frågan om småbruket behandlas i ett annat utskottsullåtande, nr 31, och att vi inte i detta samman-

hang bör gå in på den saken. Men jag anser i likhet med statsrådet att de tre här ifrågavarande utlåtandena, nr 29, 30 och 31, har ett starkt samband med varandra. Jag vill nu bara erinra om att därest vårt land över huvud taget skall vara beboeligt på många platser, med hänsyn till jordbrukens läge ur arronderingssynpunkt, lokaliserings- och många andra omständigheter, så måste vi slå vakt om småjordbruken. Dessa har berättigade anspråk på samhällets stöd. Deras andel i landets livsmedelsförsörjning är dock ganska stor. När det gäller animalieproduktion rör det sig om cirka 75 procent; i fråga om vegetabilierna är naturligtvis inte andelen av denna storleksordning, men sammanlagt betyder dock småbrukets produktion ganska mycket.

Jag har inte nu någon anledning att kritisera statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, när han i en följdproposition till prisavtalet tagit hänsyn till detta avtal och menat att på sex år skulle en utjämning kunna åstadkommas. Det är självklart att resultatet därav blir en forcerad sammanslagning av jordbruk. Inom jordbruksutskottet har vi haft en delegation, som arbetat fram en skrivning — om vilken man till och med kunnat ena sig — beträffande vissa detaljer i såväl proposition nr 147 som nr 148. Enligt denna skrivning skulle, såvitt jag kan läsa innantill, under dessa år inte slås bestämt fast denna jämförelseareal för jordbruket, utan man skulle låta nuvarande bestämmelser angående rationaliseringen för lantbruksnämnderna gälla.

Vi på vårt håll har i ett särskilt yttrande understrukt detta. Jag hörde nu att statsrådet fann detta yttrande mycket märkligt. Han sade att det var fullt av motsägelser och avvikelser från utskottets ståndpunkt. Han förutsatte emellertid att andra talare så småningom skulle komma att beröra yttrandet, och han gick därför inte när-

Stöd åt jordbruket

mare in därpå. Jag skall inte heller nu göra det, utan det blir kanske också möjlighet för mig att senare återkomma.

Vi har också i en reservation, nr 1, framfört våra synpunkter. Vi anser att det ur varken jordbrukets eller samhällsekonomiens synpunkt är klokt att nu binda sig för vad som skall gälla efter sex år. Det finns en rad faktorer som därvidlag spelar in. Vad kan exempelvis en planerad europamarknad föra med sig? Eller hur kan en gemensam nordisk marknad påverka jordbrukets prissättning? Alla är överens om att det bör ske en utveckling hän mot sådana gemensamma marknader, men ingen vet ju hur det hela i verkligheten kommer att utfalla. Riksdagen har också nyligen fattat beslut om lagfästa tilläggs-pensioner. Hur kommer detta att i framtiden påverka näringslivet? Hur kommer en eventuell omsättningsskatt och annat att verka? Det finns alltså många faktorer, som i framtiden kommer att spela in när det gäller bedömningen av jordbruket och andra näringar.

Vi understryker i reservation nr 1 att dessa olika konsekvenser måste beaktas. Allt detta gör att det inte nu kan stå i överensstämmelse med klok bedömning att absolut bestämma vad som skall ske om fem eller sex år.

Vårt ställningstagande, herr talman, innebär alltså att vi i princip godtar avtalet. Vi har ingenting att invända mot det sexåriga avtalet och hoppas att 3-procentsregeln samt importskyddet skall ge vad som är avsett. Ingen aldrig så framsynt ledamot av denna kammare kan med säkerhet säga vad som kommer att ske om sex år eller hurudant läget då är. Jag är således övertygad om riktigheten däri, att innan ett nytt avtal ingås en grundlig utredning företas och resultatet därav lägges till grund för det nya prisavtalet.

Herr talman! Jag har härmed redogjort för vår principiella inställning till avtalet. Jag vill slå fast att det här gäl-

ler ett problem av stora mått för svenskt jordbruk och att det finns anledning till noggranna överväganden. Jag kan instämma med statsrådet, då han säger att detta är ett historiskt tillfälle och att den lagstiftande församlingen under de senaste tolv åren inte har haft att ta ställning till ett förslag av denna storleksordning beträffande jordbruket. Jag tror att man får gå ändå längre tillbaka för att finna ett förslag som bokstavligen är lika genomgripande som det här framlagda förslaget. Jag kan också dela statsrådets uppfattning, när han säger att man aldrig kan skipa hundra procentig rättvisa åt alla. Det är jag fullt medveten om, men när vi nu i alla fall skall godta detta nya, så vill vi ha så goda säkerheter som möjligt.

Herr talman! Detaljerna i detta utskottsutlåtande kommer säkert att beröras av andra talare här i debatten, och jag skall nöja mig med det principiella resonemang som jag här fört. Jag yrkar bifall till jordbruksutskottets utlåtande nr 29 med den ändring som innefattas i reservationerna nr 1, 3, 6, 7, 9, 10, 13, 18, 19 och 20 samt när det gäller utskottets utlåtande nr 30 till reservationerna nr 1 och 8.

Herr HÆGGBLOM (h):

Herr talman! Jag anser det inte nödvändigt att betunga denna säkert rätt långa debatt om jordbruksfrågorna med en redovisning för de reservationer, som framlagts av medlemmar av högerpartiet, antingen ensamma eller tillsammans med andra. En del av dessa reservationer är välbekanta för kammaren och har diskuterats tidigare, såsom frågan om gränshandeln och besparingsförslagen. För övrigt är de motiverade i det tryckta material, som står till ledamöternas förfogande.

Jag skall i stället göra några kommentarer till de saker, som har behandlats inom utskottet. Utöver propositionerna har vi haft åtskilliga motioner att ta

Stöd åt jordbruket

ställning till. I en del fall har vi från högerns sida inte accepterat ett godkännande av dessa motioners yrkanden.

Det är alltid litet komplicerat, när vi får en prisregleringsproposition, som bygger på ett förhandlingsavtal. Då har jordbruket godkänt uppgörelsen i fråga om prisförbättringar med statens stöd, och det är inte gärna möjligt att öka på de villkor som jordbruket godkänt med ytterligare liberala tillägg. Om vi grupperar motionärerna år efter år, när vi får dessa jordbruksfrågor till riksdagen på det sätt som skett i år, finner vi, att det är efter vissa linjer man motionerar. Riksdagsmännen blir t. ex. engagerade för att ge uttryck åt missnöje inom mindre grupper av jordbrukare — antingen geografiskt organiserade eller på annat sätt särställda — och kommer med yrkanden om förbättringar för dessa mindre grupper av den arten att vi skall ha flera prisorter, bättre stöd åt Norrland osv. Det kan inte påstås, att sådana yrkanden är farliga eller oförklarliga, men självfallet har inte jordbruksutskottet kunnat acceptera att förändra prisavtalet genom att tillmötesgå dem.

Sedan finns det yrkanden av litet farligare art, nämligen sådana som utgår från att man accepterar avtalet sådant det är — varvid det gäller att från jordbrukets sida fullgöra de förpliktelser, som är nödvändiga för att avtalet skall gå i lås — men vill undanta vissa grupper av jordbrukare. Det är alltså fråga om motioner av den gamla välkända typen från folkpartiet om att jordbrukarna inte skall betala förmalningsavgifter vid lönförmalning av brödsäd. I år har vi fått ytterligare en motion av samma sort, i vilken föreslås att varje leverantör av slaktsvin skall ha rätt att lämna fem grisar utan slaktdjursavgift. Jag sade att sådant är farligt, och det kommer inte minst till synes, om vi bedömer följden av att gå med på ett sådant fritagande av fem grisar per uppfödare från slaktdjursav-

gift. Som jordbruksministern förut påpekat består ju gränsskyddet dels av en importavgift — som vad fläsket betraf- far för nästa år är tänkt att ligga vid en krona och femton öre — och dels av den s. k. kompensationsavgiften, som motsvarar slaktdjursavgiftens prishöjning och för fläsket utgör 21 öre. Skulle nu jordbruket dra sig undan från att betala denna avgift kan det inte få någon annan följd än att kompensationsavgiften nedsättes i motsvarande grad. Då minskas hela gränsskyddet för jordbruket. Jag antar, att man inte har tänkt på denna konsekvens när man motionerat om att vissa jordbrukare skall fritas från att fullgöra de skyldigheter, på vilka hela avtalet bygger. Därtill kommer att de pengar, som behövs för exportstöd, kommer att falla bort, och såvitt jag vet är det inte något överflöd på medel för stödåtgärder med det exportöverskott vi har.

Detta sista förhållande — att de pengar som behövs för exportstödet faller bort — gäller också den motion, som från folkpartiets sida har väckts om att ungefär hälften av införselavgifterna på spannmål skulle fonderas och att staten ur denna fond skulle dela ut pengar via leveranstilläggen under åtta månader per år, då mjölkproduktionen är liten. Man räknar med att detta skulle kunna öka leveranstilläggen med 3 à 4 öre. Vi vet allesammans, att syftet med motionen är att ge det mindre jordbruket ett ökat stöd, men det lustiga är att man samtidigt som man opererar på detta sätt har gripits av något slags regleringsraseri, så att staten med leveranstilläggets fördelning på olika månader skall gripa in och åstadkomma ett mjölkpris, som är olika under årets olika delar, vilket säkert i varje fall inte kommer att vara till nytta för de mindre jordbruken i Norrland, där mjölkproduktionen av naturliga skäl är störst under sommaren, utan snarare kommer att gynna jordbruk i andra trakter. Det bör väl vara mejeriororganisationens sak

Stöd åt jordbruket

att med bedömande av de situationer som föreligger på marknaden bestämma vilka fördelningar av priserna på sommar och vinter som kan göras. En mängd mejeriorganisationer har också gjort det. Det är rätt förvånande, att staten här skulle kopplas in för att dirigera mjölkproduktionen.

Det var det ena, men det andra som hänger samman härmed är att man låser en del av dessa införselavgifter vid att delas ut direkt till producenten.

Man tycker att det är bättre att ge producenterna en penning i handen samt lita till att denna penning kommer till nyttigt användning hos den enskilde producenten, hellre än att använda pengarna till stöd åt exporten. Låt mig bara rekapitulera hur det ligger till inom äggproduktionen, där man får 8 miljoner av införselavgifterna på fodermedel. Tack vare dessa 8 miljoner hade vi 1958 en äggnotering som låg ungefär 70 öre över den danska. Detta betydde för samtliga äggproducenter ungefär 60 miljoner. För småbrukarna, som svarar för 62 procent av äggproduktionen, betydde det 37 miljoner. Då vore det väl i alla fall bättre att sätta in de här 8 miljonerna till stöd av exporten, som ger en sådan utdelning, än att dela ut pengarna direkt till mjölkproducenterna så att dessa får en penning i handen och ingenting mer. Detta har gjort att vi inte ansett oss kunna stödja den här motionen.

Vidare är det några motioner som tagit sikte på att i propositionen inte återfinns alla de detaljer, som jordbruksnämnden gjort framställning till Kungl. Maj:t om. Då torde det väl få anses vara ganska lojalt att erinra riksdagen om denna underlåtenhetssynd från Kungl. Maj:ts sida.

Det viktigaste är att man i propositionen hoppat över en brasklapp i frågan om vad som skulle kunna hända på utrikeshandelns område och där det endast sägs att om en nordisk marknad och ett europeiskt frihandelsområde

kommer till stånd, skall det bli omprövning. Men i jordbruksnämndens skrivelse finns en allmän formulering att om på utrikeshandelns område något skulle inträffa som kan rubba de förutsättningar man räknat med, skulle det bli omprövning. Vi motionerade om att detta skulle medtagas, och dessbättre har utskottet gått oss tillmötes i sin skrivning. Brossen på smörimporten till England och till Tyskland var en sak som inte invercade på världsmarknadsindex, ty detta index lämnar bara uppgift om priset på smör. Men om man inte kan exportera smöret, rubbar detta förhållande nämnda förutsättningar. Den saken fick vi i fjol ta hand om helt utan att ha stöd i tidigare avtal. I det fallet är det lyckligt att utskottet har enat sig om att ta avtalet i denna punkt. För övrigt har ju jordbruksministern accepterat att utskottet i vissa fall har förbättrat propositionens skrivning, och däri innefattas väl också detta.

En del andra motioner har utskottet avslagit, men där finns reservationer. Detta är nog det vanliga händelseförloppet när riksdagen skall ta ställning till de här prisuppgörelserna. I år har det emellertid legat litet annorlunda till, vilket kommer till synes både i motionerna och i utskottsutlåtandet. Den prisuppgörelse som träffats blev föremål för mycket olika bedömande bland jordbrukarna. Detta belyses därav att vid RLF:s extra stämma röstade 137 för överenskommelsen och 134 emot. Jag kan inte frigöra mig från det intrycket att den villrådighet och den många gånger starka irritation och oro som den här uppgörelsen har vållat bland jordbrukarna har berott på missuppfattningar och felbedömningar i fråga om avsikten med avtalet. Därför var det åtminstone för oss inom högern ett allmänt intresse att vi vid riksdagsbehandlingen skulle lyckas få fram en så enig tolkning som möjligt av vad förslaget innebär. Vi har engagerat oss ganska hårt för att få denna eniga tolkning. Så till

Stöd åt jordbruket

vida tycker jag att den sammanskrivning som skedde var ett gott resultat. Den gav auktoritet åt den uppfattningen att vilken jämförelsegrupp man än väljer, det nuvarande basjordbruket eller det kommande normjordbruket, så är det endast fråga om ett tekniskt val. Det betyder inte att den utvalda gruppen åtnjuter några som helst förmåner framför den andra producentgruppen inom jordbruket, vars priser också påverkas av prisuppgörelsen. Om den saken har partierna i jordbruksutskottet varit eniga.

Vidare har vi på denna omstridda punkt om normjordbruket varit eniga om att peka på att det finns vissa skäl för att ha normjordbruk som jämförelsetyp. Ett av skälen är att med ökad mekanisering blir de små storleksgrupperna inte tillräckliga för att ge full sysselsättning åt en brukare. Man kan självklart inte jämföra den årsinkomst en jordbrukare med otillräcklig årssysselsättning har med den årsinkomst en industriarbetare med full sysselsättning har. I och med att vi satsar på normjordbruk med normal produktionsinriktning kommer vi att just inom denna kategori träffa på de jordbrukare som har full sysselsättning.

Vidare har vi varit överens om att peka på att gränsskyddet, som ju rör sig om mellan 40 och 50 procent om vi räknar med kompensationsavgifterna, är så stort, att man självfallet inte utan vidare kan räkna med att höja det bara genom att vidhålla en viss jämförelseinkomst i framtiden. Vi har också varit eniga om att det när sex år har gått och den här frågan skall tas upp på nytt bör föreligga en utredning om vissa uppräknade förhållanden och en undersökning, om det inte är möjligt att använda andra jämförelsegrunder än arealstorleken.

Jag tror det kommer att visa sig vara av värde att samtliga i jordbruksutskottet representerade partier på detta sätt har kunnat ge uttryck för en enhälligt uppfattning i dessa frågor, och jag hop-

pas innerligt att den säraktion som centerpartiet rätt oväntat har gjort genom att avge ett särskilt yttrande inte skall utåt förta verkan av vad vi åstadkommit med sammanskrivningen. Man har tydligen fastnat för att uppfattningarna är delade bland jordbrukarna. Vid RLF-stämman röstade 137 ombud för ett godkännande, medan 134 röstade emot, och det är väl detta sistnämnda man tänkt på när man skrivit det särskilda yttrandet. När man godkänt utskottsutlåtandet, har man sökt fånga dem som godkänt överenskommelsen. När man skrivit det särskilda yttrandet har man velat fånga de med avtalet missnöjda. Det är sådant som förekommer i politiken, och jag kan förstå att frestelsen i vissa fall blir övermäktig. Inom högern har vi dock inte känt någon frestelse i den vägen. Vi läser med en viss tillfredsställelse, att utskottet formulerar sitt första yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts proposition så att det ställs med anledning av högermotionerna och med avstyrkande av en del andra motioner.

Vi har som sagt ansett det vara av betydande värde i dagens situation att vi har fått denna auktoritativa tolkning, att det avtal som är slutet inte innebär att man riktar dödsstöten mot några grupper av jordbrukare utan betraktar dem allesamman som producenter av nödvändiga varor, för vilka samma betalning skall utgå antingen varorna kommer från ett litet jordbruk eller från ett stort.

Därmed lämnar jag den saken och går över till rationaliseringspropositionen.

Vi har på vår sida helhjärtat accepterat principen, att när staten engagerar sig med pengar och med levande människors insatser för att åstadkomma en strukturrationalisering, är det inte rimligt att i den tid som ligger framför oss fortfarande sätta gränsen vid basjordbruket utan att strukturrationaliseringen måste utvidgas och sikta mot tvåfamilsjordbruk. Utskottet har skrivit bort

Stöd åt jordbruket

propositionens olyckliga formulering, att lantbruksnämnderna i stället för att fortfarande hjälpa alla mindre jordbruk skulle åläggas att skapa fram tvåfamiljsjordbruk. Ingen vill att de mindre jordbruken på något sätt skall bli lidande på åtgärderna för rationalisering, men det finns såvitt jag förstår goda skäl att flytta strukturrationaliseringens mål ett stycke uppåt.

Vi har erfarenhet sedan den 1 juli 1948 av en rationalisering som siktat till att skapa basjordbruk. Jag har ingen senare siffra än från 1956, men om jag jämför uppgifterna i den jordbruksräkning som gjordes då med uppgifter som daterar sig från 1951, alltså fem år tidigare, finner jag att antalet av dessa basjordbruk, som lantbruksnämnderna engagerats i att skapa fram, har minskat med 229, medan däremot normjordbruken, om vilka man år 1947 sade att det fick bli beroende av jordbrukarnas ömdöme om sådana skulle skapas, har ökat med 760 stycken.

Dessa uppgifter är ganska vägledande och egentligen rätt förbryllande. Nu har det sagts att strukturrationaliseringen bland basjordbruken har åstadkommit en förskjutning mot den större gruppen. Det är så till vida riktigt att gruppen 15—20 hektar har blivit något litet större, medan gruppen 10—15 hektar har blivit något mindre. Man har emellertid samtidigt trott, att basjordbrukens medelstorlek har ökat. När jag i går kväll undersökte utvecklingen från 1944 fram till 1956, fann jag till min förvåning att basjordbruken i medeltal var litet större år 1944 än de var år 1956. Skillnaden är inte större än två tiondels hektar, men basjordbruken var dock större för 15 år sedan än de är nu. Det förklaras väl dels av att en del av de större basjordbruken har ökats och blivit normjordbruk och dels av att den strukturrationalisering som lantbruksnämnderna understött med — inte 1 miljon om året, utan något mindre — inte betytt så mycket. Förbättringen är så

försvinnande liten, att när den slås ut på alla basjordbruk, märks det inte att en del av dessa har förbättrats.

Därmed skulle jag vilja säga att vi nog har anledning, när vi nu siktar på att med lantbruksorganisationernas hjälp skapa tvåfamiljsjordbruk, se till att vi inte övervärderar den statliga insatsen. Vi tycker nog att för litet utrymme har beretts åt den frivilliga rationaliseringen när propositionen skrevs. Först och främst har man kvar jordförvärvslagens hinder vid kompletteringsköp. Den saken har vi motionerat om, men så fort det motioneras från högerhåll om jordförvärvslagen, blir alla misstänksamma. Utskottet har också nu ganska enhälligt avstyrkt motionen och hänvisar i sitt utlåtande till, om jag inte minns fel, paragraferna 4 och 5. Utskottet glömmer däremot § 2, som jag tycker att jordbruksdepartementets chef och tjänstemän borde ha observerat, om de velat göra någonting helt och inte styckevis och delt.

I § 2 står det att man inte behöver anmäla om man köper jord till komplettering, under förutsättning att jordbruksenheten inte blir större än den huvudsakligen kan skötas av brukaren och hans familj. Detta, herr jordbruksminister, står alljämt kvar när vi nu skall skapa tvåfamiljsjordbruk, att man måste anmäla om man köper mer än som kan brukas av ägaren ensam och hans familj. Jag är övertygad om att det inte dröjer länge förrän lantbruksstyrelsen kommer med en beställning om att den punkten skall ändras, och i det ögonblicket kommer vi på högerhåll att skratta gott, eftersom vi väl får skratta sist.

Sedan har vi kapitalfrågan som spelar en stor roll när det gäller enskilda människors möjligheter att öka ut sina gårdars storlek och för driftrationaliseringen, som jordbruksministern gav oss en liten blomma för. Enligt vad jag tycker rider man emellertid för mycket på det rent formella skälet, att det

Stöd åt jordbruket

sitter en utredning, som suttit länge och kommer att sitta länge, om vi kan bedöma förutsättningarna för dess arbete, och därför kan man ingenting göra åt en ökning av hushållningssällskapens upplysningsverksamhet, säges det.

I utskottets utlåtande står det emellertid, att när man skall fullfölja planen och göra upp kalkyler för den inre rationaliseringen, skall lantbruksnämndernas ämbetsmän samråda med hushållningssällskapen, som skall planlägga driftrationaliseringen. Såvitt jag vet är det bara tre hushållningssällskap som har ekonomikonsulenter, och med vilka tjänstemän inom hushållningssällskapen skall de andra lantbruksnämnderna samråda?

Jag är inte så oroad för att vi inte får rätt även på denna punkt, även om det är riktigt som jordbruksministern säger, att jordbrukarna själva skall göra driftrationaliseringen. Hellre än att vi delar ut bidrag till det ena eller andra ändamålet bör vi ställa expertis till förfogande, ty det blir nog i det långa loppet det bästa.

Sedan har vi till slut bara kvar frågan om småbruksstödet. Där kan jag bara hänvisa till att vi menar, att det slutresultat som jordbruksministern redovisar är för klen i förhållande till vad som har lovats och till vad man har väntat. Vi accepterar att leveranstillägget förflyttas på det sätt som jordbruksministern har föreslagit. Det betyder att de pengar som går till leveransbidrag med ungefär 75 procent kommer det mindre jordbruket till del, i stället för 65 procent som nu är fallet. Vi har däremot inte kunnat biträda de motioner — från både folkpartiet och centerpartiet — i vilka har yrkats en ökning av leveranstilläggen. Jag kanske här bara skall tala för mig själv, eftersom vi inom partiet har norrlänningar med en något annan uppfattning om den här saken, men jag menar själv att det är för tidigt att glömma vad som hände för

ett år sedan, då vi hade bekymmer med smöravsättningen. Inte bara jordbruksministern utan också inom jordbruksorganisationerna talade man då om att slakta ned en del av korna. Bland annat med de bekymren för ögonen kan jag acceptera att leveranstilläggen till större delen förlägges på småbruken. En småbrukare med fyra kor har nämligen inte så lätt att öka från fyra till fem eller sex kor, och det blir alltså knappast någon produktionsökning, om leveranstillägget främst kommer det mindre jordbruket till del.

Däremot är jag oroad för att vi nu genom höjda subventioner skapar förutsättningar för en större mjölkproduktion. Det har anförts, att vi har importerat smör ända från november månad, men varför gör vi det? Jo, därför att vi håller ett smörpris som är två kronor lägre än det var tidigare och som ger oss ett mjölkpris som vi naturligtvis inte i längden kan hålla men som jag antar att det är nödvändigt att vi har kvar så länge det finns risk för en överproduktion. Om den risken inte skulle finnas, vågade man kanske låta smörpriset krypa litet uppåt igen. Under dessa förhållanden bör man inte genom att stödja mjölkproduktionen låta oss säga för en viss grupp av jordbrukare eller för jordbrukare inom ett visst geografiskt område skapa svårigheter för avsättningen på annat håll.

Jordbruksministern har utformat arealtillägget så, att högsta beloppet är 400 kronor. Det producentbidrag som nu utgår utgör högst 380 kronor. Vi tycker att de där 20 kronorna som skulle kunna komma den bästa till del inte är mycket att bråka om och att det inte finns anledning att fördenskuU göra om hela organisationen, engagera lantbruksnämnderna på nytt, engagera skattemyndigheterna o. s. v., när den största förbättringen av arealtillägget, som ersätter producentbidraget, stannar vid 20 kronor. Därför har vi föreslagit, att producentbidraget skall finnas kvar

Stöd åt jordbruket

ett år för att vi skall få tid att tänka genom saken och bedöma de ekonomiska möjligheterna. När det inte gick, har vi ingen anledning att vidhålla förslaget utan accepterar den med folkparti och centerparti gemensamma reservation som ansluter sig till småbruksutredningens förslag, men stryker den minsta storleksgruppen. Det ger inte så mycket, men det blir i alla fall något.

Anledningen till att jag ändå gärna vill att pengarna i litet större utsträckning skall läggas på arealtilläggen när vi samtidigt genom leveranstilläggen och höjningen av det särskilda mjölk-tillägget i Norrland hjälper mjölkproducenterna är att småbruksutredningen fick klara besked om att domänverket och skogsbolagen var intresserade av att människor med småbruk som kunde hålla häst och köra i skogen fick ett understöd som inte var knutet till mjölkproduktionen utan var ett socialt bidrag för att människorna skulle bo kvar i närheten av sina arbetsplatser i skogarna. Under sådana förhållanden kan en sådan utformning av arealtilläggen som småbruksutredningen har föreslagit, låt vara att det i bästa fall bara blir 100 kronor mer, vara av en viss betydelse.

Herr talman! Jag skall sluta med att yrka bifall till samtliga propositioner med tillägg av de reservationer, under vilka jag har satt mitt namn, och dessutom reservation 8) till utlåntag nr 30, där på grund av ett tekniskt missöde högermännen fallit bort, trots att i reservationen yrkats bifall till högermotionen — det gäller alltså trädgårds-skötseln. Nu får inte någon tycka att det är slarvigt; det händer mer saker i en sådan brådska som jordbruksministern har vållat. Det är en ledamot av första kammaren som har yrkat både bifall till och avslag på samma motion — det kan lätt bli sådana olycksfall i arbetet.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag skall inte uppehålla

mig vid proposition nr 148 eller det utlåtande som har avgivits med anledning av den — det kommer en annan av folkpartiets ledamöter att göra.

Jag vill bara säga, att anledningen till att jag har antecknat en blank reservation vid det utlåtandet är att åtskilliga ledamöter inom utskottet ville ha behandlingen av propositionen uppskjuten till hösten. Vi insåg att vissa tekniska svårigheter skulle uppstå därigenom, men arbetsförhållandena inom utskottet var orimliga. Man måste nog konstatera, att det inte har funnits möjlighet för jordbruksutskottets ledamöter att tränga in i alla detaljer i denna proposition på det sätt som hade varit önskvärt. Detta gäller så mycket mer som det mesta av materialet i propositionen inte grundar sig på en parlamentarisk utredning — när så är fallet brukar det finnas åtminstone någon inom utskottet som kan saken perfekt, men så har det inte varit här. Det skulle därför inte förvåna mig om man vid tillämpningen av besluten kommer att hitta ett och annat som man inte är så nöjd med, även om man inte har reserverat sig. Detta är förklaringen till den blanka reservationen.

Jag skall inte här betunga kammaren med någon utläggning av min allmänna principiella syn på de jordbruksfrågor som behandlas i de andra två propositionerna och tillhörande utlåtanden — den får skymta fram när det faller sig så. Här har det gällt att i den aktuella situationen söka enas så långt som möjligt och i övrigt reservera sig på de punkter där man ansett det viktigast att föra fram en avvikande mening.

Här har både jordbruksministern och föregående talare erinrat om att jordbruksutskottet i sin skrivning rörande det allmänna avsnittet har fört fram tanken på en ny utredning före nästa uppgörelse, alltså under loppet av den nuvarande sexårsperioden. Den skrivningen är resultatet av ett samarbete mellan partierna i jordbruksutskottet.

Stöd åt jordbruket

Det innebär självfallet att det kan finnas uttryck som jag personligen skulle velat ha annorlunda. Detta gäller t. ex. det första stycket i utskottets skrivning. Å andra sidan finns det så mycket värdefullt i denna skrivning, att såväl jag som mina partikamrater är beredda att stå för den.

När denna proposition remitterades till utskottet, framförde jag vissa kritiska synpunkter på överflyttningen av inkomstjämförelsen till normjordbruk och på att detta skulle beslutas i samband med en prisuppgörelse utan någon utredning och utan att riksdagen fått tillfälle att behandla frågan så som skedde 1947. Jag sade därvid tydligt ifrån — vilket jag även gjort i en motion, som jag tillsammans med några kamrater i kammaren väckt — att min kritiska hållning inte berodde på en önskan att skapa underlag för krav på högre priser än dem som överenskommits. Det är nog alldeles riktigt, som jordbruksministern säger och som också framgår av denna skrivning, att när man kommit till importavgifter på 42 procent och riskerar att de blir ännu högre, är det inte säkert att det ens ur jordbrukets synpunkt skulle vara önskvärt att spänna bagen hårdare.

Vad som gjorde att jag var kritisk mot att utan vidare peka ut normjordbruket som jämförelsegrupp var de indirekta olägenheter som jag var rädd skulle följa härav. I utskottets skrivning har emellertid sagts ifrån att vilken grupp man väljer — normjordbruk eller någon annan — så bör den endast vara en teknisk faktor i detta sammanhang. Hur detta skall betraktas i rationaliseringssammanhang är en annan fråga. Utskottets skrivning ger alltså möjlighet för en kommande utredning att diskutera även andra tekniska möjligheter att skapa en inkomstjämförelse mellan jordbrukarna och andra grupper.

I utskottets skrivning står även att vi har råkat in i så vidlyftiga och i många

fall nog också ganska tvivelaktiga räkneoperationer att det vore önskvärt, om man kunde komma fram på andra vägar än dem vi nu befinner oss på. Det är ju också alldeles riktigt, som har sagts här, att skulle man inte kunna realisera inkomstlikställigheten med de tekniska anordningar som man nu har enats om för den närmaste sexårsgruppen — och det vet man inte definitivt om det går — skulle man komma in i ett svåröverskådligt läge.

Utskottets skrivning täcker i väsentliga delar de önskemål som jag haft om en omprövning, men skrivningen har vidgat utredningens uppgifter utöver vad jag från början hade tänkt mig, när den nu vill ha en allmän översyn av det svenska jordbrukets ställning ur både beredskaps-, befolkningspolitisk, samhällsekonomisk och social synpunkt. Vad den leder till vet vi inte säkert. Självfallet skall den vara förutsättningslös. Det antydes att den kan leda till en ersättning av 1947 års riktlinjer. Jag anser det önskvärt att den långa avtalsperiod vi har framför oss får användas för en sådan allmän orientering om hela vårt jordbruks allmänna läge. När vi kommer in i början på 1960-talet och kan se tillbaka på ännu ett par års ekonomisk utveckling, både när det gäller vårt näringsliv här hemma och förhållandena ute i världen, är det möjligt att perspektiven i viss mån förskjutes. I varje fall vet vi då mer än i dag.

Vad det sedan kan bli av utskottets skrivning beror i väsentlig mån på vad jordbruksministern tar sig före, när han om ett par år — hoppas vi — kan effektuera riksdagens önskemål om en ny utredning. Det ligger nämligen i sakens natur att man aldrig kan skriva paragrafer i sådana här ämnen, utan man redovisar allmänna resonemang och synpunkter, som alltid går att tänja litet i ena eller andra riktningen.

Sedan skall jag inte säga så mycket om centerpartiets särskilda yttrande. Det tycks ha tillkommit i bekymren

Stöd åt jordbruket

över vad man gjort. Sådant yttrandet nu föreligger — från början var det kanske en smula annorlunda — säger det inte särskilt mycket. Man slutar emellertid med att säga, att hela frågan bör utredas, innan övergång sker till normjordbruk — men med hänsyn till vad som står i utskottets utlåtande är ju centerpartiets yttrande ingenting annat än goddag yxskaft. Ty det är ju redan sagt i majoritetens skrivning!

Härefter vill jag också säga några ord om stödet åt det mindre jordbruket, eftersom vi här diskuterar de tre propositionerna och utlåtandena i ett sammanhang, så att var och en kan disponera sitt anförande som han tycker är riktigast.

Jag vill då erinra om att det från olika håll redan på hösten 1954 sades ganska bestämt ifrån, att det mindre jordbruket borde ha ett förbättrat stöd — 1952 års jordbruksprisutredning hade nämligen gått förbi den saken helt och hållet. Denna fråga om stöd åt det mindre jordbruket kom heller aldrig med i treårsuppgörelsen 1955/56, men dåvarande jordbruksministern och jordbruksutskottet sade mycket bestämt ifrån att detta stöd måste förbättras. I småbruksutredningens förslag, som kom för bortåt ett och ett halvt år sedan, uttryckte man också förhoppningen att denna proposition skulle framläggas 1958. Jag interPELLERADE och MOTIONERADE för att få reda på när propositionen kunde komma, och i motionen skrev jag förra höstrikdagen bland annat följande: »Enligt all erfarenhet kommer förhandlingar om denna uppgörelse att draga långt ut på tiden. Man riskerar därmed att det blir en mycket begränsad tid för riksdagsbehandlingen. Om småbruksfrågan skall behandlas samtidigt under vårriksdagens sista bråda dagar, riskerar man att den icke kan ägnas den uppmärksamhet från riksdagens sida som är önskvärd.»

Sedan tillade jag: »Om småbruksstödet omfattning inte fastställs före den

allmänna prisuppgörelsen, föreligger också risk för att hjälpresurserna tages i anspråk i sådan omfattning eller disponeras på ett sådant sätt att önskvärda åtgärder ej kan vidtagas.»

Det är till punkt och pricka vad som nu skett! Om man nu vill rubba på någonting, så hänvisas det bara till — som herr HæggbloM gjorde nyss — att allting är låst, överenskommelse träffad och pengarna disponerade. Det finns ingenting att göra. Först fick alltså småbrukarna stå över i tre år, och sedan kom de i alla fall i efterhand. Det är, herr jordbruksminister, slutrepliken i den dialogen. Det är ingenting att göra åt den saken.

Vad blev det då av de många funderingarna och övervägandena i jordbruksdepartementet? Ja, om vi ser på gruppen upp till 10 hektar och går ut ifrån att den skulle ha en förbättring, så blev väl resultatet att statsrådet lyckades förvandla någonting till ingenting. Småbruksutredningens förslag var ganska anspråkslöst, men det innebar dock en viss förbättring såväl materiellt som i fråga om konstruktionen.

Tar man hänsyn till penningvärdets förändringar innebär propositionens förslag knappast någon förbättring. Man kan plocka fram sådana enstaka exempel som jordbruksministern nämnde. Jag förmodade att hans slutsats vilade på förutsättningen, att vederbörande producerade 10 000 kg mjölk, i varje fall inte mera. Hade han producerat 16 000 kg mjölk skulle resultatet ha blivit ett helt annat.

Det där är petitesser. Ser man i stort på frågan, tar man hänsyn till hur alla ekonomiska förhållanden i övrigt förskjutits och utvecklats, kan man inte påstå att propositionen innebär någon förbättring. Av de långa och många uttalandena från olika håll blir det i realiteten ingenting.

Nu har jordbruksutskottet, dvs. halva jordbruksutskottet — vi lottar ju numera emellanåt, och vi lottade två gång-

Stöd åt jordbruket

er även i det här fallet, varvid regeringssidan vann — i alla fall enats om de allmänna reflexioner som står att läsa på sidorna 38 och 39 i utskottets utlåtande nr 29. Man konstaterar där att lika väl som statsmakterna på andra områden sökt fullfölja sina intentioner beträffande jordbruket så bör de beslut som skall fattas om stöd åt de mindre jordbruken så långt möjligt motsvara gjorda uttalanden om »ett förbättrat stöd».

Sedan återstår frågan på vad sätt detta stöd skulle kunna förbättras. Därvidlag är vi naturligtvis allesammans pressade av den ekonomiska situationens svårigheter. Svängrummet är inte stort.

De tre oppositionspartierna har i alla fall varit överens om att man borde förbättra arealbidraget och i huvudsak följa de förslag som småbruksutredningen lade fram. Man har gått med på propositionens ändringsförslag i vad gäller att låta bidragen börja vid 2,1 hektar i stället för 1,1 hektar.

Förmögenhetsgränsen har man däremot inte varit helt överens om. Högers och folkpartiets representanter har accepterat jordbruksministerns argument. Centerpartiet har gått på en särskild linje i den detaljen.

Däremot har man varit överens om att undvika den kategoriklyvning som funnits vad beträffar producentbidraget och som småbruksutredningen föreslog avskaffad. För övrigt antydde det i direktiven för småbruksutredningen, att den saken borde prövas särskilt. Jordbruksministern har nu åter infört denna kategoriklyvning i anslutning till arealbidraget.

Motiveringen är ju att få bättre fart på den yttre rationaliseringen. Nu tycker jag att folkvandringen från landsbygden och småbrukarnas bortrationalisering går med ganska god fart ändå, och även om man har den uppfattningen, att den utvecklingen är önskvärd — min uppfattning är mycket nyanserad

på den punkten — är nog det lilla ökade trycket som på detta sätt kan åstadkommas inte värt allt det besvär och administrativa krångel som man får på köpet.

Nu skall lantbruksnämnderna sitta och behandla något hundratusental ansökningar varje år. Lantbruksnämnderna kommer därigenom över huvud taget på fel spår. Det gjorde de delvis från början genom att de måste syssla med så mycket som rörde producentbidraget, och det var ju inte detta som de kommit till för. Nu tvingas de återigen att åta sig detta hopplösa jobb. Det kommer att växa upp en hel del ogynnsamma reaktioner i spåren av det arbetet.

Jag skall inte närmare syssla med detaljerna i denna kategoriklyvning, men när man säger att vederbörande som övertar en gård skall varaktigt ha varit bosatt i bygden, skulle jag vilja spörja, vad det egentligen vore för olycka om någon som inte varit varaktigt bosatt i bygden köpte sig en gård. Är det så alldeles nödvändigt att strömmen skall vara hundra procentigt enkelriktad?

Jag tror att vi snart kommer i det läget att ungdomar från städer och samhällen vandrar tillbaka till landsbygden. Det kanske inte blir någon så förfärligt bred ström men ett mycket viktigt komplement till omskiktningen inom det svenska näringslivet, ifall en del ungdomar vandrar tillbaka till landsbygden. Jag tror att de kommer att göra det. I varje fall hoppas jag att en del skall göra det. Jag tycker inte att svenska statsorgan behöver vaka med argusögon över att så inte sker.

Om andra kammaren ville godkänna reservanternas förslag på denna punkt, skulle det innebära en förstärkning av småbrukarhjälpmedel med 11 miljoner utöver vad som föreslagits i propositionen. Det skulle kanske göra så pass mycket, att man åtminstone komme över gränsen, så att man kunde tala om att

Stöd åt jordbruket

det blivit någon förbättring. Högern har nöjt sig med detta. Centerpartiet och folkpartiet har menat att man borde försöka göra ytterligare någonting, men förslagen skiljer sig i den konkreta utformningen.

Här går jag tillbaka till proposition nr 147 om prisregleringen. Det är naturligtvis alldeles riktigt, som jordbruksministern och många andra påpekar, att det mindre jordbrukets ställning ju inte skall bedömas enbart och inte ens huvudsakligen på grundval av detta särskilda stöd. Det väger ju inte så väldigt tungt i det hela, utan det är fråga om hur jordbruksregleringen i sin helhet utformats. Där har vi haft några avvikande meningar. Det gäller stödet till fodersäden. Det var mycket klart utsagt 1947, att stödet åt fodersäden skulle begränsas till importavgifter, och i övrigt skulle förädlingsvärdet av animalieproduktionen vara fodersädens prisstöd. Det sades alldeles klart och tydligt ifrån — jag skall inte tynga med citat — i ett uttalande av dåvarande departementschefen.

Så var det till hösten 1955 och våren 1956, då man införde exportpremierna. Man gjorde i alla fall dessa exportpremier fasta så länge priset rörde sig mellan prisgränserna. Då skulle man hämta dessa exportpremier från importavgiften på fodersäd och inte ta dem från något annat håll. Men förra våren genomfördes lugnt och stilla ett par förändringar. Jag konstaterade i ett anförande i kammaren, att man då dels gjorde importavgifterna rörliga även inom prisgränserna, dels medgav att man fick ta interna regleringsavgifter för exportpremierna, alltså ta även andra medel. Nu håller man fast vid dessa uppmjukningar, och så lägger man dessutom till ett stödköpsförfarande. Detta är ett inslag i jordbruksregleringen som tynger det mindre jordbruket. Det är klart att det har en viss indirekt verkan på de animaliska priserna, men själva regleringsapparaten vänder udden mot

det mindre jordbruket. Vi har nu som 1956 från folkpartiets sida i en reservation tagit avstånd från denna extra påbyggnad för att hålla priset uppe på fodersäden.

I det sammanhanget skulle jag vilja fästa uppmärksamheten vid den väldiga omfattning som regleringsavgifterna över huvud taget fått i jordbruksregleringen. Propositionen redovisar, att under de sista tre åren går dessa regleringsavgifter till över 300 miljoner. Där till kommer förmalningsavgifterna, som går till över 100 miljoner. Under treårsperioden har man här alltså haft en inre regleringsapparat som omsluter över 400 miljoner kronor. Om man vill försöka skipa rättvisa mellan olika grupper av jordbrukare är det naturligtvis inte likgiltigt hur denna väldiga penningomsättning inom jordbruksregleringen fungerar, vem som betalar och vem som får fördelarna. När jag säger det, menar jag inte att det finns någon som bara betalar och någon som bara får fördelar, men det är fråga om var tyngdpunkten ligger. Det kunde verkligen vara en uppgift för de räknemästare, som räknar ut så mycket annat i detta sammanhang, att en gång försöka räkna igenom hela detta problem och se hur det verkar. Jag tror att det finns inslag i denna apparat som innebär att det mindre jordbruket i viss mån belastas. Och det var väl ändå inte meningen.

I småbruksutredningens förslag ingick bl. a. ett förslag om ett kalvbidrag på 14 miljoner kronor. Jag vill påminna om att utredningen var överens om att detta bidrag skulle finansieras med det allmänna mjölkbidraget. Även herr Hæggbom var med om att man skulle ta 14 miljoner ur den gemensamma klumpen för att förstärka småbrukarhjälpn. Men den detaljen i förslaget har opererats bort. Frågan diskuterades mycket i småbruksutredningen, och det sades, att så där kan vi inte göra förrän de tre åren har gått, ty det allmänna

Stöd åt jordbruket

mjölkbidraget är ju bundet för tre år. Nu har man hastigt och lustigt opererat bort kalvbidraget, som skulle finansieras med mjölkbidraget, och bundit detta för sex år! Där, herr jordbruksminister, är resultatet av den valda tågordningen, alltså att man först binder jordbruksregleringen och sedan kommer med propositionen om småbrukarhjälp. Jag tycker nog att det skulle ha varit en uppgift för en jordbruksminister med sociala intentioner att försöka bevaka den där inteckningen på 14 miljoner.

Om man nu skall försöka förbättra propositionens förslag, är det rimligt att man söker göra det inte bara på skattebetalarnas bekostnad utan även på ett sätt som motsvarar småbruksutredningens förslag, nämligen att man skall ta något från den gemensamma potten. Vi har övervägt hur man skulle kunna göra och har föreslagit, att man kunde ta 50 procent av fodermedelsavgifterna för att förstärka leveransbidraget. Dessa fodermedelsavgifter, som till icke ringa del betalas av de mindre jordbrukarna och till icke ringa del betungar dem, borde kunna användas på detta sätt. Då skyndar herr Hæggbloom fram med samma argument som han anfört nu i många år och börjar tala om äggen.

Ja, vi har inte föreslagit eller ens önskat att man skall ta ett enda öre från äggen. Men man har under två år och åtta månader haft en inkomst på fodermedelsavgifter om drygt 51 miljoner kronor, och under samma tid har äggexporten fått 18,6 miljoner, eller 37 procent knappt. Det går alltså att ge herr Hæggbloom precis lika mycket som han förut fått till äggexporten och att sedan ta 50 procent av foderavgifterna för att förstärka leveransbidraget. Sedan har vi i alla fall kvar en del till andra saker. Om man vill så går det. Men det är ju mycket effektivare att begagna pengarna till att upprätthålla exportpriserna, menar herr Hæggbloom, ty då påverkas hela prisnivån. Ja, men ingenting säger

att man skall använda just dessa pengar, även om man bör använda så mycket pengar för detta ändamål som man rimligtvis enligt rationella ekonomiska resonemang kan göra. Detta är en sak — men det är inte därom vi diskuterar.

Vi har emellertid skrivit i vår reservation, för att även herr Hæggbloom skulle kunna ansluta sig om han hade lust, att man skall ta 50 procent av fodermedelsavgifterna eller på något annat likvärdigt sätt åstadkomma denna utveckling. Vill man i stället gå via det allmänna mjölkprisbidraget är ju det också möjligt. Rent konstruktivt tycker jag det vore bättre att göra på detta sätt, ty det blir kanske inte lika roligt att höja fodermedelsavgifterna hur mycket som helst, ifall hälften skulle gå till småbruket. Men för all del — vi skall med tacksamhet ta emot vad vi kan få.

Vi har inte heller ställt förslaget direkt, ty man stöter ju alltid på överenskommelsen, utan reservationen är formulerad så att vi föreslår, att riksdagen skall hemställa att jordbruksministern ber jordbruksnämnden ta upp förhandlingar med förhandlingsdelegationen om en sådan här åtgärd.

Nu säger herr Hæggbloom: Skall vi nu börja reglera mjölkpriset på vinter och sommar; det vore förfärligt. Ja, det är klart att man kan sprida ut förstärkningen över hela året, men annars trodde jag att det egentligen inte fanns någon i detta land som inte var fullt på det klara med att ett av våra problem är, att vi har för stor sommarproduktion och för liten vinterproduktion. Att det skulle vara något fel att sätta in en åtgärd så att den verkar rättvänd, visste jag inte förut, men jag fick ju veta det nu genom herr Hæggblooms anförande.

Vidtog man denna åtgärd angående leveransbidraget, såsom den är föreslagen i reservationen, skulle det visserligen inte bli ett så stort belopp som småbruksutredningen föreslagit men i alla fall någonting däråt. Även vi nödgas i alla fall konstatera, att den försvårade

ekonomiska situationen har sina konsekvenser, som det är svårt att komma förbi.

Herr talman! Jag förstår att de som inte redan ätit middag börjar hoppas att få göra det, så jag får väl sluta här. Det är ju dock inte jag som bestämmer, vid vilken tidpunkt man råkar få ordet i kammaren. Några allmänna reflexioner skall jag emellertid inte ge mig in på. Jag har motiverat de huvudsakliga förslagen och vill sluta med att vad gäller proposition nr 147 yrka bifall till reservationerna 4, 5, 8 och 16 och vad gäller proposition nr 149 till reservationerna 1, 2 och 4. Jag nöjer mig med att ställa

yrkandena på detta sätt för att inte ta mera tid i anspråk.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.25.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 26 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Stöd åt jordbruket (Forts.), tillika svar på interpellation ang. försörjningsberedskapen

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande jordbruksutskottets utlåtanden nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående statligt stöd till jordbrukets rationalisering, m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande det särskilda stödet åt det mindre jordbruket jämte i ämnet väckta motioner, samt bevillningsutskottets betänkande nr 49, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475) jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, jämlikt förut skedd anteckning, till

Herr SKÖLD (s), som yttrade:

Herr talman! Min avsikt är att anlägga några synpunkter av mera principiell natur på de föreliggande förslagen.

Det har ju visat sig vara mycket svårt att finna sådana former för jordbruksregleringen, att 1947 års målsättning kunnat uppnås. Härtill har naturligtvis i viss mån bidragit att vi, efter det att 1953 den lägsta dyrortsgruppen hade avskaffats, övergick till att göra inkomstjämförelse med industriarbetare i andra och tredje dyrortsgrupperna. Det har väl också förekommit vissa drag i jordbruksregleringen, som så att säga motarbetat syftet. Det är sådana ting som lett till att vi tillfälligtvis har fått överskott på vissa jord-

Stöd åt jordbruket

bruksprodukter. Vi hade ju alldeles nyligen ett besvärande smöröverskott.

Jag kanske också vågar säga, att en bidragande orsak varit att strukturrationaliseringen ingalunda har bedrivits med den energi, som man kanske hade anledning att vänta. Lantbruksorganisationen har kanske inte förmått att följa med i jordbrukarnas strävanden att åstadkomma en förbättrad yttre rationalisering. Därtill har också bidragit, att lantbruksorganisationens arbete med den yttre rationaliseringen bands till basjordbruket, alltså jordbruk med 10—20 hektar, en gräns som man ju i grund och botten inte fick överskrida.

Om man utifrån dessa allmänna betraktelser ser på de förslag som föreligger i dag, kan man väl säga att de rättar till åtskilligt. Enligt det avtal, som vi nu behandlar, skall inkomstläget vid sexårsperiodens slut anpassas till tvåfamiljsjordbruket. De utvidgade direktiven för lantbruksorganisationens befattning med den yttre rationaliseringen gör säkert också en viss verkan, och de åtgärder, som nu vidtas för att åstadkomma bättre förutsättningar för skogskomplettering, kan också räknas till de positiva inslagen. Det föreligger även ett förslag om att det allmänna skall uppmuntra överförandet av sämre åkerjord till skog.

Man kan därför säga, att de föreliggande förslagen strävar till att bota en del av vad som förut har brustit. Men det är nog så, att vi litet till mans, i belysning av erfarenheten från de sist förgångna åren, säger oss att det kan vara tveksamt om de uppställda målen för jordbrukspolitiken ändå kan uppnås. Det kan hända att de är för ambitiösa. Det kan också hända att vår jordbruksreglering är för stel, har för svårt att följa med i konjunkturväxlingarna, har för svårt att anpassa sig efter jordbrukarbefolkningens uppfattning i olika tidslägen.

Det är rätt naturligt, tycker jag och även utskottet, att vid sexårsperiodens

slut, då nära 20 år förflutit sedan 1947 års grundläggande beslut fattades, statsmakterna går till en allmän prövning av målsättningen och metoderna för jordbruksregleringen. Det kan inte nog understrykas, att om denna prövning skall få ett gott resultat måste den, som herr Haeggbloom tidigare i dag yttrade, bli verkligt förutsättningslös. Det fordras nog att de, som går till verket med denna uppgift, gör det med ett obundet sinne, så att de verkligen kan ta upp frågorna från nya utgångspunkter och försöka finna nya vägar, som lättare leder till ett eftersträvat resultat än de vägar vi hittills prövat.

Jag tycker för min del att det är ytterst glädjande, att synpunkter sådana som de, vilka jag här i korthet har försökt antyda, har mötts av förståelse och så gott som allmänt kunnat omfattas i jordbruksutskottet, så att vi kunnat ena oss om en skrivning, i vilken vi säger att en utredning bör igångsättas och slutföras så tidigt, att det kan bli en omprövning av jordbrukspolitiken vid 1964 års riksdag.

De parafraser, som herrar Haeggbloom och Svensson i Ljungskile här tidigare har gjort av vår skrivning, har jag ingen invändning att göra emot, och jag avstår därför från att här närmare belysa vad vår uppfattning i det avseendet egentligen innebär.

Vi trodde nog i jordbruksutskottet, att vi var helt eniga på denna punkt, d. v. s. att även centerpartiets representanter var med på vad vi där avtalade. Det är vi väl mera tveksamma om i dag, när vi haft tillfälle att läsa och begrunda det särskilda yttrande, med vilket centerpartiets representanter i utskottet har beledsagat utskottets utlåtande nr 29. Detta särskilda yttrande kom ju som en tjuv om natten. Ingen hade hört talas om det. Efter en tid gick det ett rykte ute i korridorerna, att det skulle komma, och nu ser vi hur det är.

Herr Pettersson i Dahl har tidigare i

Stöd åt jordbruket

dag gjort en förklaring av vad utskottet skulle ha varit enigt om. Den kan jag inte ansluta mig till. Det är nämligen alldeles omöjligt att göra det, om man uppmärksamst studerar det aktstycke som det särskilda yttrandet utgör.

I början av detta särskilda yttrande går centerpartiets representanter emot tanken, att man skall eftersträva skapandet av tvåfamiljsjordbruk. Man säger att det kan leda till oöverskådliga konsekvenser. Ja, den meningen kan man ju ha, men när man strax innan i utskottets utlåtande har läst, att alla, även centerpartiets representanter, har anslutit sig till avtalet och i princip godkänt detta, så kan man inte uraktlåta att komma till det resultatet, att centerpartiets representanter tydligen har två meningar. Om man jämför den allmänna motiveringen med första delen av detta särskilda yttrande, finner man nämligen, att centerpartiet säger både ja och nej.

I slutet av detta särskilda yttrande finns det formuleringar, som är av den beskaffenheten, att det är svårt att komma ifrån, att man där försöker lägga vissa ord i utskottets mun, som utskottet icke har yttrat. När herr Pettersson i Dahl säger, att om detta — jag skall strax komma till vad det är — har vi i utskottet varit eniga, måste jag för min del bestrida det.

I detta särskilda yttrande sägs, att den utredning, som utskottet har rekommenderat, skall syfta till att få fram förslag till inkomstlikställighet för jordbrukarna. Vi har aldrig använt ordet inkomstlikställighet i vår motivering. Vi har över huvud taget inte talat om det. Tvärtom har det sagts, att det kan bli nödvändigt att ompröva hela regleringssystemet. Det kan hända, att vi måste söka oss fram till riktlinjer som inte överensstämmer med 1947 års riktlinjer. Vi har inte sagt, att man inte skall eftersträva att finna möjligheter att ge jordbrukarbefolkningen en rimlig inkomst i jämförelse med andra

medborgargrupper, men vi har absolut inte velat binda oss för att det skall ske genom en inkomstjämförelse mellan vissa grupper jordbrukare och vissa grupper löntagare. Det är en sak som vi vill överlämna åt utredningen att ta ståndpunkt till. Den får undersöka, om det inte går att finna andra lämpliga vägar för att trygga en dylik inkomst åt den jordbrukande befolkningen. Vi har sålunda inte sagt någonting om att utredningen skall eftersträva att komma fram till en inkomstlikställighet.

Man fortsätter med att säga, att den arealgräns för inkomstjämförelsen, som det talas om i det föreliggande avtalet, får inte nu slås fast, utan den bör omprövas av utredningen. Man säger rent ut, att då bör man väl komma fram till den gamla arealgränsen. Det är någonting som vi inte har sagt.

Jag måste säga att själva yttrandet är, som herr Svensson i Ljungskile uttryckte saken tidigare, ett goddag yxskaft. Om det nämligen går som vi har tänkt oss, nämligen att utredningen tar upp frågan om jordbrukarnas inkomster och resultatet av utredningens arbete förelägges riksdagen för beslut, så skulle jag vilja uttrycka herr Svenssons i Ljungskile tankegång på ett annat sätt; jag skulle vilja säga, att yttrandet är en självklarhet som är meningslös. Om däremot utredningen icke leder till ett resultat — det kan tänkas eftersom vi ju inte kan spå om vad som kan komma att ske efter så många år — står ju det avtal som i dag föreligger för riksdagens prövning fast, och detta avtal är ju centerpartiet enligt sitt uttalande i utskottets utlåtande berett att i princip tillstyrka.

Det finns sådana motsägelser i centerpartiets särskilda yttrande, att man inte kan förstå hur det över huvud taget kan ha kommit till. Man får på den kanten inte förvåna sig över, om vi andra tycker, att det är litet illojalt handlat mot oss att först vara med om

Stöd åt jordbruket

vår överenskommelse och sedan skriva detta särskilda yttrande och framlägga det utan att det var varit anmält i utskottet och därmed försöka ge utskottets motivering en innebörd som den alls inte har.

Jag skulle i detta sammanhang gärna vilja ta upp ytterligare en sak i fråga om det föreliggande avtalet. Herr Hæggbloom var glad över att utskottet sagt att uppmärksamheten skulle riktas på åtskilligt, som under sexårsperioden kunde komma att leda till svårigheter vid uppfyllandet av avtalet. Jag är glad över att herr Hæggbloom är glad. Jag vill emellertid påpeka, att det finns en reservation från centerpartiets sida, i vilken det sägs — om också inte rent ut — att Kungl. Maj:t inte har följt jordbruksöverenskommelsen. Man säger i reservationen, att det har avtalats mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation, att nämnden skulle få bemyndigande av Kungl. Maj:t att komma med förslag för den händelse några fataliteter — det uppräknas en hel del — skulle inträffa. Detta är emellertid inte någon del av avtalet. Det är en överenskommelse om att jordbruksnämnden skall begära bemyndigande hos Kungl. Maj:t. Det har nämnden gjort och därmed uppfyllt sin del av avtalet. Att Kungl. Maj:t sedan inte fört det löftet vidare är inte så märkvärdigt. Inget bemyndigande i världen kan få ta bort Kungl. Maj:ts ansvar för genomförandet av detta avtal, och detta ansvar har Kungl. Maj:t oavsett om jordbruksnämnden uppfyller sin plikt eller inte. Det är rätt naturligt, att Kungl. Maj:t inte lägger över det ansvaret på jordbruksnämnden, så mycket mera som denna har all rätt att komma med vilka förslag som helst. Det finns därför inte någon anledning att ge det bemyndigande som centerpartiet hemställt om i en av sina reservationer.

Detta var vad jag ville säga om jordbruksutskottets utlåtande nr 29.

Jag skulle emellertid också vilja yttra

några ord om nästa utlåtande, som rör rationaliseringen. Det är ju så, att den framtida jordbrukspolitiken påverkas inte bara av de möjligheter som prisavtalet och jordbruksregleringen erbjuder utan även, vilket sagts många gånger förut i dag, av åtgärderna för befrämjande av jordbruksrationaliseringen. Utskottet är i denna fråga i de flesta avseenden enhälligt, men det kan vara anledning att fästa uppmärksamheten på ett par reservationer. Innan jag gör det skulle jag emellertid vilja säga ett par ord till herr Hæggbloom.

Det är alldeles onödigt att försöka tillvita departementschefen en avsikt att med propositionen vilja dra ett streck över hittills gällande regler för den yttre rationaliseringen. Den som uppmärksamst läser departementschefens uttalande i detta hänseende på s. 210 i proposition nr 148 måste komma till att den enda rimliga tolkningen är, att lantbruksorganisationen skall fortsätta enligt sina hittillsvarande direktiv med det tillägget, att även tillkomsten av tvåfamiljsjordbruk skall befrämjas. Det kan visserligen vara sant, att ett uttryck i departementschefens yttrande kan tolkas på två sätt, men man behöver inte tolka det så att säga åt fel håll. Därför är det inte nödvändigt att anmärka på departementschefens inställning. Att vi har delvis skrivit om detta avsnitt för att varje möjlighet till missförstånd skall upphävas är en sak för sig.

Härmed kommer jag in på reservation nr 1 till utskottets utlåtande nr 30. I denna centerpartireservation omnämnas, att departementschefen vill ålägga lantbruksorganisationen att verka för bildandet av brukningsdelar för tvåfamiljsjordbruk. Detta ondgör man sig över och framhåller liksom i det särskilda yttrandet att det kan leda till svåröverskådliga konsekvenser. Jag fäster emellertid uppmärksamheten på att redan i nästa stycke av utskottets utlåtande, mot vilket centerpartiet inte har

Stöd åt jordbruket

reserverat sig, fastslås direktiv för att lantbruksorganisationen skall verka för tillkomsten av tvåfamiljsjordbruk. Genom att centerpartiet på detta sätt väljer ut vissa stycken och ersätter dem med sina egna formuleringar men godtar andra stycken uppkommer vissa motsägelser. Sammanställer man centerpartiets reservation med de delar av utskottets utlåtande som partiet har godtagit, får man den gräsligaste tras-matta man kan tänka sig. Jag skulle för min del tycka synd om den lantbruksstyrelse och de lantbruksnämnder, som skulle behöva arbeta efter de direktiv som skulle ges genom ett bifall av riksdagen till centerpartiets reservation nr 1 till utskottsutlåtandet nr 30.

Jag nämnde att en åtgärd, som man får betrakta såsom ett stort framsteg och som kanske gör det lättare att få jordbrukspolitiken att verka enligt avsett mönster än vad det har varit tidigare, är det beslut som nu skall fattas om skogskomplettering. Detta sker ju inte genom någon pompös programförklaring utan genom praktiska åtgärder av mycket stor räckvidd. Först och främst vill jag här fästa uppmärksamheten på att vi i utskottsbetänkandet gör ett uttalande — godkänt av alla — om att behovet av skog för den yttre rationaliseringen kan täckas med den skog som lantbruksnämnderna äger eller kan komma att förvärva, och att förvärvet av skog t. ex. från domänverket och från bolag skall ske i form av byte. Denna form av förvärv av skog för rationaliseringsändamål kommer att bli den utan all jämförelse vanligaste.

När man läser litet längre fram i reservationen nr 1 finner man emellertid, att centerpartiet anser att detta inte alls räcker. Nyss har centerpartiet anslutit sig till åsikten att det är nog, men nu skall ännu mer skog från domänverket och bolagen tillgripas.

Centerpartiet godtar liksom utskottet i övrigt ett fastslående av 1947 års direktiv att skogskomplettering icke får

leda till subventionering av den jordbrukare som köper skogen. Sådan kan undvikas med vilken värderingsmetod man än använder, när det är fråga om byte. Då man byter in natura kommer ju inga pengar emellan. Vi från utskottets sida anser, att det av praktiska skäl i sådana fall är lämpligt att man tillämpar lantbruksnämndernas prisnivå. Om det gäller en direkt försäljning av skog från domänverket får vi emellertid betänka, att domänverket har en värderingsmetodik som förelegat till omprövning hos jordbruksutskottet — under de fyra år, som jag senast har deltagit i dettas arbete, åtminstone två gånger — och att utskottet enhälligt har konstaterat att denna metodik är riktig. Det får därför anses, att den för fram till det värde som skogen verkligen har i domänverkets hand. När man som centerpartiet vill att lantbruksnämndernas prisnivå — som är lägre — skall läggas till grund för inköp för rationaliseringsändamål av domänverkets skog — inköp med pengar, så att säga — måste det leda till den subventionering, som vi tidigare enhälligt har uttalat oss emot.

Enligt mitt sätt att se kommer det att stå skog till förfogande i en alldeles tillräcklig omfattning, om man använder lantbruksnämndernas skog på ett lämpligt sätt och dessa får möjlighet att köpa de hemman — också med skog — som blir lediga och som passar att användas för rationaliseringsändamål. Vi kommer att kunna genomföra en så långt gående komplettering av skog som över huvud taget är rimlig, och vi kan med denna metod göra det utan att det blir någon subvention och utan att det allmänna gör några vinster på affären. Det kommer då att skapas förutsättningar för att den yttre rationaliseringen i denna del skall kunna ske i raskare takt, men härtill erfordras givetvis ett par ting. Först och främst kräves det, att Kungl. Maj:ts förslag om en förstärkning av lantbruksnämnderna och

Stöd åt jordbruket

lantbruksstyrelsen med skogligt utbildad personal skall genomföras; det har departementschefen förut i dag talat om, men jag nämner det ånyo. Vi har tidigare varit och är alltså eniga i jordbruksutskottet om att lantbruksnämnderna icke skall förvalta skogen, utan i den mån de får skog så att säga i förlag får de leja skogsförvaltare, såsom skogssällskapet, skogsägareföreningar eller andra som har annan förvaltning av skog om hand. Även om man inte är med på att lantbruksnämnderna skall bli skogsförvaltande företag måste var och en inse, att om det skall göras skogsbyten med bolag och med kronan både för rationalisering och för en lämplig arrondering av skogsmarken, måste lantbruksnämnderna ha tillgång till personer, som är i stånd att värdera skogen och som kan komma med en värdering från lantbruksnämndernas sida, så att dessa inte blir beroende av vad den andra parten i detta avseende kan prestera.

Jag måste därför för min del beklaga, att högern och folkpartiet — som i övrigt har varit så positivt inställda — här går på avslagslinjen och vill förmena lantbruksnämnderna denna nya förstärkning för att få den yttre rationaliseringen att fortlöpa i önskvärd takt, liksom att de är motståndare till den förstärkning av jordfonden som behövs för att jordbruksnämnderna skall kunna ta till vara de nya principerna för rationalisering och de nya möjligheterna till komplettering med skog.

Detta är vad jag för min del hade tänkt framföra beträffande utlåtandet nr 30. Nu har jag för min del inte deltagit i behandlingen av proposition nr 149, alltså den som behandlas i utskottets utlåtande nr 31 om småbrukarstödet. Jag tillåter mig dock, eftersom jag ändå har ordet, att beröra en sida av detta betänkande.

1947 slogs det fast, att det skulle utgå ett småbrukarstöd i form av ett produ-

centbidrag på mjölk till dem som innehade mindre jordbruk den 1 juli 1948. Detta understöd skulle dock dras in i samma mån som ställena bytte ägare. I det föreliggande förslaget förvandlas detta producentbidrag till ett arealtillägg. Kungl. Maj:t föreslår, att detta tillägg skall gälla för dem som den 1 juli 1959 brukar dessa brukningsdelar. Vid byte av brukare skall emellertid detta tillägg inte längre utgå.

Häremot har nu både centerpartiets, högerens och folkpartiets representanter reserverat sig. De vill att detta arealtillägg skall utgå för all framtid, oavsett vem som har dessa brukningsdelar. Arealtillägget skall följa brukningsdelen, det skall inte följa dem som innehåller den. Ursprungligen var detta stöd avsett att vara ett övergångsstöd för att ge en liten tilläggsinkomst åt dem, som under övergångstiden sitter på de olika ställena. Nu förvandlas det om reservationen bifalles till ett slags fideikommiss, som kommer att följa brukningsdelen.

Vart leder detta, ärade kammarledamöter? Det är väl ändå naturligt, att om en brukningsdel tillförsäkras en summa pengar varje år och denna brukningsdel försäljs eller utarrenderas, så kommer man att ta hänsyn till detta penningtillskott. Den som köper vet ju att han får en summa pengar och detta vet även säljaren. Detsamma gäller den som arrenderar. Tror inte kammarens ledamöter, att denna fasta förmån kommer att påverka både salupriser och arrendeavgifter? Tror man inte det, då tar man verkligen inte hänsyn till människornas sätt att reagera. Resultatet blir ju, att när den första omgången brukare har försvunnit, har den som lämnat stället tagit med sig pengar i form av högre köpeskilling eller högre arrende. Den nya ägaren har ingen nytta av detta. Men staten skall år efter år ge ut dessa pengar även sedan de på detta sätt förlorat sin betydelse.

Jag måste för min del säga, att det är

Stöd åt jordbruket

ett märkvärdigt sätt att använda statens pengar. Jag vill tillägga att resultatet väl också blir det, att när lantbruksnämnden sedan skall köpa sådana ställen som blir lediga och som lämpar sig för rationalisering, så kommer lantbruksnämnden och därmed staten att få köpa tillbaka en förmån som man tidigare beviljat. Staten kan komma att betala denna två gånger för varje ställe. Man måste ha gott om skattebetalarnas pengar om man skall tillåta sig en sådan hushållning.

Jag tycker att detta är det mest avgörande skälet emot att man gör arealtillägget till en perpetuell förmån för vissa bruksnäringsdelar. Man säger kanske att det är så litet, att det spelar ingen roll. Den som har 4—7 hektar åker får enligt reservationen 500 kronor om året. Det blir ett kapitaliserat värde av 10 000—12 000 kronor. Detta är väl pengar som har sin betydelse! Denna omständighet är väl ändå mer betydelsefull än den som herr Svensson i Ljungkile anförde. Han sade att det blir ett så litet tryck på rationaliseringen genom detta, och därför kan man se bort ifrån det. Här finns dock mycket starka skäl emot detta förslag.

Det förslag till arealtillägg som reservationen innehåller är 11 miljoner kronor dyrare än propositionens förslag. Hur skall dessa 11 miljoner betalas? Ja, i samband med utlåtandet nr 31 har högern ett förslag att riksdagen skall besluta att använda höjda fettregleringsavgifter för ändamålet. Man menar väl att man skall ha ett höjt margarinpris för att få ihop dessa pengar. Det är ett märkligt förslag, och det har aldrig väckts i utskottet. Man pekar på ett motionspar, som icke innehåller detta förslag. Förslaget från högern borde falla under bevillningsutskottet. Hade förslaget kommit motionsvägen till jordbruksutskottet i denna form, så hade utskottet blivit nödsakat att remittera det till bevillningsutskottet. Bevillningsutskottet har haft uppe en lik-

artad fråga om dessa avgifter och kommer i sitt betänkande nr 50 med ett förslag i frågan. Det skulle förvåna mig mycket, herr talman, om det skulle gå att ställa proposition på detta högers förslag. Även om det skulle gå finns det väl inte några förutsättningar för att riksdagen skall bifalla det. Lika litet finns det väl förutsättningar för att riksdagen skall bifalla det förslag, som folkpartiet kommer med att man av vissa importavgifter skall bilda en fond att användas för småbruksstödet.

Sedan riksdagen avvisat dessa två utvägar, som högern och folkpartiet var för sig har anvisat, vad återstår sedan? Jo, dessa utgifter skall täckas på ett sätt som för centerpartiet inte ter sig som en onaturlig sak, nämligen genom en ökad upplåning av statsmedel. Ett bifall till reservation nr 1 vid jordbruksutskottets utlåtande nr 31 leder till höjda statsutgifter med 11 miljoner kronor för vilka det inte skapas någon täckning. Det måste alltså täckas med lånemedel. Det är så mycket annat som skall täckas med lånemedel tycker man kanske så det inte spelar någon större roll, men jag undrar om det står i överensstämmelse med vissa borgerliga principer att på detta lättvindiga sätt ge ut pengar.

Herr talman, jag vill sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan såväl i utlåtandet nr 29 som i utlåtandet nr 30.

Härefter anförde:

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp) kort genmäle:

Herr talman! Den tid som en replik erbjuder ger mig inte möjlighet att klargöra vad jag egentligen skulle vilja tala om.

Det har väckt uppmärksamhet och vållat angrepp från samtliga talare här, både jordbruksministern och de andra tre, att vi har skrivit ett särskilt yttrande. Jordbruksministern sade att vårt yttrande var fullt av motsägelser och märk-

Stöd åt jordbruket

ligt o. s. v., och herr Hæggbloom menade att vi har gjort en säraktion och försökt imponera på minoriteten i RLF och att vi borde ha anmält vår avsikt att avge ett särskilt yttrande i utskottet. Om jag fattade herr Skölds deklaration rätt, påstod han att utskottet egentligen ingalunda har utlovat någon inkomstlikställighet. Om herr Sköld menar det, anser jag att vårt särskilda yttrande här var mer än berättigat.

Jag erkänner gärna att vi i utskottet var mycket tacksamma för att vi i vissa delar kunde bli eniga. Jag har behov av att uttrycka särskilt erkännande till herr Sköld för att han i det fallet medverkade. Men jag kan inte förstå det som lagts oss till last här, att vi i detta särskilda yttrande har gjort oss skyldiga till motsägelser. Såvitt jag kan tolka det, har vi egentligen bara understrukit den mening som vi i utskottet kom överens om att vi skulle ge uttryck åt. När nu herr Sköld har sagt det som han senast anförde är det faktiskt inte någon tvekan om att vi hade fullt fog för vårt yttrande.

Herr Hæggbloom fann det självklart, att vi skulle ha anmält vårt särskilda yttrande i utskottet. Har man inte rättighet att hysa en egen mening vid behandlingen av riksdagsärenden? Hur var det nu i det särskilda utskottets utlåtande om tilläggs pensionen? Där fanns också ett särskilt yttrande från centerpartiet och ett från högern. Centerpartiet anmälde att det skulle avge ett särskilt yttrande, men högerpartiet anmälde ingenting. När utskottet presenterade skrivningen hade högerpartiet också sitt yttrande färdigt. Jag tror inte alls att vad vi här har gjort är något egendomligt utan något som brukar ske många gånger.

Herr Svensson i Ljungkile sade att yttrandet ingenting säger. Herr Sköld fann det också meningslöst. Har man den meningen förstår jag inte att man ondgör sig så mycket som man gör.

Vi har faktiskt velat understryka vad

utskottet har sagt. Då herr Sköld säger att det finns motsägelser i början och i slutet, förstår jag att det speciellt var den sista meningen i vårt särskilda yttrande som herr Sköld hängde upp sig på, där vi hävdar att »någon ny arealgräns vid den allmänna jordbruksprisavvägningen bör icke införas, förrän resultatet av nämnda utredning redovisats och beslut i anledning av detsamma fattats av riksdagen». Det är möjligt att man tror för väl om sina kamrater. Vi kom även överens om en gemensam skrivning vid behandlingen av propositionen nr 148. Den lyder: »Liksom departementschefen finner utskottet att lantbruksstyrelsens och lantbruksnämndernas verksamhet i fråga om jordbrukets rationalisering bör ske enligt hittills gällande allmänna grunder. Den skall alltså syfta till att göra brukningsdelarna lämpade att under överskådlig tid kunna bestå som självständiga jordbruk.»

Det hade inte varit omöjligt för lantbruksnämnderna att med den förordning som nu finns tillämpa bestämmelserna så, att man kan bilda tvåfamiljsjordbruk. Hittills har den bestämmelsen gällt, att man skulle gå till lantbruksstyrelsen för att få tillstånd då, och detta har lämnats i många fall. Jag vet alltså inte om detta är någon särskilt stor nyhet. I varje fall tolkade vi, jag och mina kamrater från centerpartiet i utskottet, detta så, att om man varit enig om att uttala att det bör ske enligt hittills gällande grunder, så hade man häri något att hålla sig till. Att man sedan vill lägga in en annan tolkning i meningarna här än vad som har skrivits får stå för deras räkning som har velat göra den tolkningen.

Jag efterlyser bevis för att det skulle vara en motsägelser eller att vi har handlat illojalt, som herr Sköld har sagt. Innan detta har bevisats har jag ingen anledning att känna mig slagen för att vi har avgivit det särskilda yttrandet. Efter debatten nu vill jag säga, att det

Stöd åt jordbruket

verkligen fanns skäl att avge det. Hade vi inte gjort det, hade vi nog efter denna debatt varit mycket ångerköpta.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga några ord för att något moderera det hårdragna resonemang som herr Sköld förde om arealbidragets återverkan på saluvärdena.

Å ena sidan är det alldeles klart, att bidraget i vissa fall kan ha en sådan verkan, större eller mindre, som herr Sköld angav, men jag får nog säga att den köpare av ett mindre jordbruk som skulle våga sig på att direkt kapitalisera bidraget efter 4, 5 eller 6 procent nog är en dålig affärsman. Bidraget kan ju inte beslutas för evärdlig tid, utan det skall beviljas pengar för ett år i taget. Producentbidraget, som infördes i viss form år 1947, har ändrats några gånger sedan dess och avskaffas nu i viss mån för att uppstå under nytt namn som leveransbidrag. Man kan inte räkna med att det utan vidare skall vara möjligt att kapitalisera arealbidraget och sälja och köpa det. De politiska besluten har inte sådan stabilitet, och de ekonomiska förhållandena har icke sådan oföränderlighet, att det går att räkna 15, 20 och 25 år framåt i tiden. Den som gör det riskerar i allra högsta grad att räkna fel.

Å andra sidan kan precis samma resonemang som herr Sköld förde om bidraget föras i anslutning till varje form av jordbruksstöd. Inverkade inte de höga priserna på spannmål och oljeväxter på arrenden och jordvärden i slättbygderna i början på 1950-talet? Kan vi över huvud taget laborera med något stöd åt jordbruket eller någon annan näring utan att riskera att stödet i vissa fall kapitaliseras och räknas med i affärerna människorna emellan? Såvitt jag förstår kan vi inte det.

Varför skall man då sätta in stöten så

hårt just mot de här människorna och i stället ta alla de olägenheter, som vi är så väl förtrogna med sedan 10, 12 år tillbaka? Jag förnekar inte att herr Skölds resonemang i princip är riktigt, men det är i högsta grad överdimensionerat.

Herr HÆGGBLUM (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Pettersson i Dahl uppehöll sig mycket vid att jag skulle ha kritiserat, att centerpartiets särskilda yttrande inte hade anmälts i utskottet. Jag har här det stenografiska referatet och i detta finns inte ett ord av sådan innebörd. Herr Pettersson i Dahl kunde därför ha använt tiden bättre än att polemisera mot mig när han hade ordet för replik. Referatet av mitt yttrande finns här till påseende.

Jag tycker att herr Sköld var litet väl formalistisk när han angrep oss staccars motionärer, som måste handla i tidsnöd på grund av ordningen för propositionernas avlämnande. Han sade, att våra uttalanden inte skulle stämma så väl överens. Självfallet borde vårt förslag om att pengarna för en ökning av arealbidraget skulle tas ut genom en måttlig höjning av margarinpriset ha gått till bevillningsutskottet, men motionärerna är inte saker till om riksdagen inte hinner behandla ett ärende i laga ordning. Kungl. Maj:t har ju ändå rätt att låta regleringsavgifterna på fett-råvaror åka upp och ned, så det behövs inte någon som helst ny lagstiftning.

I fråga om permanentandet av arealtillägget vill jag säga ungefär detsamma som herr Svensson i Ljungskile har sagt. Teoretiskt är det fullt riktigt som herr Sköld säger, och år 1957 argumenterade vi inom högern efter den linjen, att om ett bidrag som lämnas låses fast vid en fastighet, kapitaliseras det. Men en betydande del av dessa fastigheter — jag tänker närmast på sådana som ägs av skogskörare — försvinner nog när de nuvarande ägarna dör, och då har det

Stöd åt jordbruket

ingen betydelse om där finns ett bidrag, som skulle kunna gå till en ny ägare. Skulle en ny ägare lockas av dessa pengar, menar jag att ingen olycka är skedd; tvärtom är det en fördel för näringslivet i orten om det kommer en efterträdare, som accepterar att existera med hjälp av dessa mycket små tilläggsbidrag. Med hänsyn därtill har jag sagt mig, som herr Sköld här antydde, att det här inte betyder så mycket i praktiken.

Jag var inte alls så hård mot jordbruksministern som med stor framgång har bedrivit sin charmoffensiv mot oss stackars talare på sådant sätt, att vi helt enkelt inte kunde vara hårda mot honom. Men när han skrivit att man i stället för den förutvarande rationaliseringsmålsättningen skulle skapa normjordbruk, kunde jag inte låta bli att peka på att de här orden »i stället» inte hörde dit, och dem har också herr Sköld varit med om att skriva bort i utskottsutlåtandet.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Om vi nu skall rida på ord, herr Hæggbloom, är det väl så att detta »i stället» kan hänföra sig till två ting. De kan hänföra sig till direktiven för den yttre rationaliseringen över huvud taget, men de kan också hänföra sig till den storleksgrupp som angavs i tidigare direktiv såsom den största, för vilken lantbruksnämnden fick arbeta. »I stället» kunde därför betyda att man lade till den nya gruppen, och läser vi början och slutet av departementschefens yttrande, måste vi komma till denna tolkning.

Herr Pettersson i Dahl sade, att han efter min genomgång här ansåg centerpartiets särskilda yttrande vara speciellt väl motiverat. Om jag skall tolka detta yttrande, betyder det ju att herr Pettersson i Dahl först nu har upptäckt vad det var han var med om att komma överens om i utskottet, och det

är ju ingenting att göra åt den saken.

Ett särskilt yttrande som är anmält får väl vem som helst ansluta sig till. Jag säger inte detta för att försvara högeranslutning till ett särskilt yttrande. Vad jag har velat påtala är att något särskilt yttrande från centerpartiet i denna fråga över huvud taget icke var anmält.

Nu vill herr Pettersson i Dahl ha bevis för vad jag här sade. Jag uppehöll mig alldeles för länge vid den här saken just för att ge studieanvisningar åt herr Pettersson för att han skulle kunna komma underfund med bevisen. Jag menade inte alls, att herr Pettersson skulle vara färdig med studiet i dag, men jag hoppas att han efter någon tid kommer underfund med att vad jag sade var riktigt.

Herr Svensson i Ljungkile medger att arealtillägget kan få en sådan verkan som jag angav, men han säger, att om vi kan låta priserna på jordbruksprodukter påverka jordvärdena, kan vi väl låta arealtillägget verka på samma sätt. Nu är emellertid jordbrukarna vana vid att priser kan stiga och falla, men om man får en kontantpension på 400—500 kronor om året utan att det är sagt att detta skall vara en övergångsföreteelse, kommer man att betrakta det som en rättighet.

Till herr Hæggbloom vill jag slutligen bara säga, att om motionärerna, till vilka herr Hæggbloom hör, hade väckt en motion att margarinaccisen skulle användas för vissa ändamål under nästa budgetår, skulle utskottet ha remitterat den till bevillningsutskottet. En sådan motion väcktes aldrig, utan det väcktes bara en motion med begäran om utredning.

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp) kort genmäle:

Herr Sköld säger att jordbrukarna är vana vid att priserna kan stiga och falla, så att dem vågar man inte kapi-

Stöd åt jordbruket

talisera. Ja, herr Sköld, småbrukarna är vid det här laget också vana vid att småbrukarhjälpen någon gång kan stiga men framför allt falla.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hæggbloom sade att jag kunde ha besparat mig att tala om högern och det särskilda yttrandet, eftersom han aldrig hade sagt det som jag påstod, men herr Hæggbloom talade om en säraktion av centerpartiet som han fann mycket underlig. Det är möjligt att jag lade fel uttryck i herr Hæggblooms mun; i så fall har jag ingenting emot att be om ursäkt för det.

Herr Sköld vill inte förklara den motsägelse som skulle ligga i det särskilda yttrandet, och han sade att om jag inte upptäcker förklaringen nu, kommer jag att upptäcka den så småningom. När skall detta ske, herr Sköld? Det vore lämpligt att klara ut, vari denna motsägelse egentligen ligger och på vad sätt vi har pratat bredvid munnen — någon annan mening kan jag inte lägga in i herr Skölds uttalande, han har ännu inte besvarat någonting.

Herr **HÆGGBLOM** (h) kort genmäle:

Herr talman! Den ärade utskottsordförandens fantasi överskrider vad jag hade väntat mig. Det är riktigt att jag talade om en säraktion. Jag sade: »Jag tror det kommer att visa sig vara av värde att samtliga i jordbruksutskottet representerade partier på detta sätt har kunnat ge uttryck för en enhällig uppfattning i dessa frågor, och jag hoppas innerligt att den säraktion som centerpartiet rätt oväntat har gjort genom att avge ett särskilt yttrande inte skall utåt förta verkan av vad vi åstadkommit med sammanskrivningen.»

Att dra den slutsatsen av att jag använde ordet säraktion, att jag opponerar mig mot att det särskilda yttrandet inte har anmälts till utskottet, kan väl

inte vara rimligt. En sådan betydelse ligger inte i ordet säraktion.

Herr **SKÖLD** (s) kort genmäle:

Herr Pettersson i Dahl sade, att jag inte ville förklara vari motsägelserna i centerpartiets särskilda yttrande består. Såsom jag sade förut har jag påvisat de textställen, som herr Pettersson bör studera för att komma till klarhet. Nu frågar herr Pettersson mig, när han skall komma till klarhet. Ärade kammarledamöter, den frågan kan jag inte besvara.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp) kort genmäle:

Herr talman! När kommer herr Sköld till klarhet själv då?

Vi hade den 18 april förra året en debatt i denna kammare, varvid herr Sköld kritiserade såväl förhandlingsdelegationen som en motion från oss, som vore alldeles tokig. Den har emellertid sedan vunnit beaktande. Det är kanske möjligt att det kan gå likadant i detta fall.

Herr **HANSSON** i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag har ingen del i det särskilda yttrande som har apostroferats så mycket av alla hittillsvarande talare, men jag har uppfattat kompromissen — som den kallas i skrivningen — som en kompromiss mellan propositionens förslag om att redan nu fatta ett beslut om en ny arealgräns och de motioner som inte vill vara med härom. Den frågan har inte berörts i den hittills förda diskussionen, men såvitt jag är rätt underrättad är detta kompromissens egentliga kärna och upphov. Propositionens krav är — som jag nämnde — att man inte skall ha någon utredning före beslutet om en ny arealgräns, utan den skall redan nu »spikas» fast. Centerpartiets motion gick ut på att vi måste ha en utredning om verkningarna av en sådan arealgräns, innan densamma infördes. Detta är alltså de två linjerna, och det är väl natur-

Stöd åt jordbruket

ligt att en kompromiss mellan dem göres på det sätt som nu är skrivet, nämligen genom att man begär en utredning av hela systemet för jordbrukspolitiken. Givetvis kommer man därigenom också att göra en översyn i enlighet med vad centerpartiet har begärt i sin motion, och man kommer att presentera denna för riksdagen, innan den nya arealgränsen införes.

Jag hoppas att man i kompromissen menar att man på det sättet skall undersöka konsekvenserna av en ny arealgräns. Menar man i stället att en utredning visserligen skall göras av riktlinjerna men att den nya arealgränsen redan nu skall »spikas» fast — ja, då är det ingen kompromiss utan då är det i stället ett längre gående förslag än vad någon har vågat begära i någon motion. Skall kompromissens skrivning tolkas så att den nya arealgränsen inte skall tillämpas förrän en ny utredning dragit konsekvenserna därav och riksdagen tagit ställning härtil, då kan jag hålla med om att det särskilda yttrandet kanske varit obehövligt. Det är emellertid nödvändigt att det nu klarläggs vad man skall uttolka ur kompromissens skrivning. Jag får nämligen för min del säga att när jag läste utkastet till denna skrivning, blev jag inte övertygad om att det var en verklig kompromiss, utan tyckte att man från det håll, där man trodde sig vara försiktig, gav litet för mycket åt motsidan. Men det är möjligt att vi kan få ett klart uttalande av vad som ligger i denna skrivning beträffande den nya arealgränsen.

Man anser i allmänhet att detta nya avtal är en bättre variant av jordbruksavtal än det vi har för närvarande. I den hittills förda debatten har man redan hunnit höja lovsånger till detta nya avtal. Jag fattade herr Hæggbloms anförande på detta sätt. Herr Hæggblohm fann sig föranlåten att säga att centerpartiets särskilda yttrande väl närmast avsåg att fånga in de 134 missnöjda på RLF-stäm-

man. Jag får nog säga att jag tolkade herr Hæggbloms anförande som ett försök att fånga in de 137 nöjda på stämman. Är det ena en rätt tolkning, så är det andra kanske också det.

Det är självklart att man i fråga om ett avtal som detta kan ha olika uppfattningar om huruvida det är bra eller mindre bra. Det beror helt och hållet på vilken utgångspunkt man väljer för sitt bedömande. Väljer man den utgångspunkten att man vill åstadkomma en verklig likställighet, kanske man får vara litet försiktig vid bedömandet. Anser man däremot att man skall välja den linjen att man kan acceptera en eftersläpning liknande den vi nu haft, då är det klart att man har en annan utgångspunkt för sitt bedömande.

Det har sagts om detta avtal, inte minst i tidningspressen, att det kommer att ge jordbrukarna mycket stora fördelar. Härondagen fann sig en tidning föranlåten att säga att centerpartiet visserligen inte ville vara med om de eventuella eftergifter som man kunde göra här, men det ville gärna få de stora fördelar som detta avtal gäve.

Man skall nog vara litet försiktig i sina bedömanden. Jag tycker man känner igen uttalandena från 1955. Då höjdes också lovsånger till det avtal som träffades. Man sade att det var mycket bättre än det tidigare och att det skulle bli en källa till välsignelse för jordbruket. Jag har emellertid följt resonemanget från ledande representanter för jordbruket under de gångna åren, och jag har märkt hur lovsångerna från 1955 har ändrat tonart från dur till moll. Det kanske går likadant med detta avtal. Skribenten i jordbrukets ekonomiska föreningsrörelses tidning hade rätt, när han skrev att detta avtal är det bästa som har kunnat uppnås i nuvarande politiska situation. Vi får kanske lov att begränsa belåtenheten till detta faktum.

Jag erkänner emellertid att det finns både plus- och minusposter i avtalet.

Stöd åt jordbruket

Vissa detaljer i avtalet bör kunna innebära väsentliga förbättringar, om ritningarna håller i praktiken. Därom vet vi dock ingenting nu. Det har t. ex. sagts — inte minst från herr statsrådets sida — att vi kommer att få ett mycket högt gränsskydd. Statsrådet sade, att det är till stor fördel för jordbruket att få ett gränsskydd, som redan i initialskedet uppgår till 42 procent. Det skyddet har vi med berätt mod gått med på, sade jordbruksministern, och han anförde till sitt försvar att det svenska jordbrukets producentpriser intar tredje platsen från botten med endast Danmark och Holland under sig. Det var ju en tacknämlig upplysning. Men den skulle ha varit ännu mera tacknämlig, om vi på samma gång hade fått reda på vilken plats det svenska jordbruket intar ifråga om produktionskostnaderna, jämfört med andra länder i Europa. Vi kan måhända få fram den uppgiften också, innan denna debatt är slut. Det skulle i så fall göra bilden mera fullständig.

När man talar om det höga gränsskyddet som varande en fördel för jordbruket, bör man nog närmare undersöka huruvida den saken är så mycket att tala om. Om man nämligen accepterar principen om inkomstlikställighet för jordbruket och menar allvar med talet om att den skall vidmakthållas, så får ju gränsskyddet bli vad det blir. Konsumenterna drabbas ju inte alls av ett ökat gränsskydd, förorsakat av att världsmarknadspriserna går i botten. Ett högt gränsskydd kan åstadkommas på två sätt. Det ena är att världsmarknadspriserna faller, så att klyftan till våra priser blir så stor, att gränsskyddet måste ökas. Det är väl ingen som vill att vi — alldeles oavsett löftet om inkomstlikställighet — skall följa med i en sådan prisnedgång. Det andra är att vi måste höja våra importavgifter, därför att kostnaderna här i vårt land ökar mycket starkt. Men om kostnaderna stiger, så betyder ju det att andra

inkomstgrupper får bättre betalt, och då skall ju jordbruket följa med, enligt inkomstlikställighetsprincipen. Följaktligen finns det heller ingen anledning att i den situationen ta fram det höga gränsskyddet och peka på det som en speciell förmån.

Nej, när man talar om de stora plusposterna i avtalet, så använder man alltför mycket superlativer i sitt tal. Jag kan inte förstå meningen i att på förhand höja en överenskommelse till skyarna, innan man vet vad överenskommelsen kommer att ge för utslag i verkligheten. Vi får nog se litet mera realistiskt på dessa saker. Jag erkänner visst att avtalet har en del plusposter. De ofta återkommande prisjusteringarna kan t. ex. vara en tillgång. De kan förhindra obehagliga överraskningar.

Det är även en annan detalj, som jag tolkar som en positiv sak, nämligen den sexåriga avtalstiden. Om vi framledes får en nordisk eller europeisk marknad, så bör en sexårig prisperiod vara till fördel för vårt vidkommande. Men fråga är, om man är positivt inställd till att bevara ett ordentligt gränsskydd, oavsett om vi får en internationell handel eller inte. Såvitt jag förstår bör vårt förhandlingsläge vara bättre, om våra priser är bundna för så lång tid. Om man tar del av referaten från förhandlingarna om frihandeln, får man också den uppfattningen att andra länders jordbrukspolitikerna håller mycket hårt på de nationella bestämmelser de för närvarande har i sin jordbrukspolitik. Departementschefen har emellertid gjort en ändring i skrivningen beträffande utlandshandeln, en skrivning som jag närmast tolkar som en försvagning. Ett mera bestämt språk på den punkten hade varit att hälsa med tillfredsställelse. Det vore nämligen beklagligt om inte ett sexårigt avtal utnyttjades som en tillgång för vår del vid förhandlingar om anslutning till en eventuell frihandel.

Stöd åt jordbruket

Detta är vad jag velat peka på som klara plusposter i det nya avtalet. I mångt och mycket är detta avtal emellertid en prolongation av det tidigare, ehuru vissa justeringar har gjorts med hänsyn till utvecklingen. De höjningar av vissa mittpriser som företagits är ganska måttliga, och de innebär knappast någon realhöjning jämfört med de priser som fastställdes 1956. Det är att hoppas att de nya s. k. spärregler, som vi nu skall få, bättre än de tidigare skall göra det möjligt att följa kostnads- och löneutvecklingen. Men det förhåller sig på samma sätt med dessa regler som med dem vi nu har; ingen vet vad de är värda förrän de tillämpats praktiskt och vi fått se resultaten av dem.

Det s. k. världsmarknadsindex har placerats till en tidpunkt, när man förutsett en ganska låg världsmarknadsprisnivå, nämligen den 1 september i år. Trots de ganska låga priser vi nu har får vi räkna med att världsmarknadspriserna fram till den 1 september kommer att falla så mycket, att den handpenning på 100 miljoner kronor, som då skall utgå, inte innebär någonting annat än ett återställande av de priser som gällde den 1 januari i år. Följaktligen kommer vi att få notera en mycket kraftig sänkning av världsmarknadspriserna fram till det datum då detta index skall fastställas. Såvitt jag förstår är den tidpunkt man valt ur jordbrukets synpunkt inte särskilt fördelaktig.

Statsrådet nämnde, att den stora vinsten i sammanhanget skulle vara anknytningen till industriarbetarinkomsten. Jag skall gärna erkänna att det är en fördel att ha ett speciellt index på den punkten, men vi har ju redan nu en sådan anknytning. Här träder emellertid en väsentlig fråga i förgrunden: På vilket sätt kommer avgifterna till den beslutade tjänstepensionen att påverka löneindex? Det har sagts, att den frågan berörs i samband med prisförhandlingarna, men därom kan man inte

finna någonting i propositionen. Det viktigaste i detta sammanhang är, huruvida dessa avgifter direkt kommer att påverka löneindex eller om de bara kommer att inräknas i den allmänna omkostnadsposten. I det sistnämnda fallet kommer avgifternas påverkan att väsentligt reduceras. Det har ju framhållits att pensionsavgifterna kommer att inverka på kontantlönen. Följaktligen borde de räknas som lön och direkt påverka löneindex. Det är mycket viktigt att den frågan klarläggs nu i samband med beslutets fattande, så att vi inte i framtiden får en tolkningsfråga av liknande slag som föranledde tjugofemprocentsdebatten i höstas.

Den detalj som vållat den största uppmärksamheten är ju rekommendationen om en ny arealgräns efter sexårsavtalets utgång. Vid remissdebatten om propositionen sade jag, att detta spörsmål är en politisk fråga av första rang, som riksdagen inte borde ta ställning till utan att ha ordentligt penetrerat den; man bör inte, som nu är förhållandet, ha en förhandlingsomgång att falla tillbaka på och kunna sig bakom. Jag tror nämligen inte att jordbruksministern skulle ha vågat lägga fram en proposition speciellt i den frågan; det är förmodligen tillräckligt många inom hans eget parti som skulle ha tvekat att acceptera en sådan sak. Den kompromiss som gjorts i utskottet talar ju för att så är fallet.

Det förhållandet att man sammankopplar en så genomgripande reform med ett prisavtal ger anledning till vissa funderingar, huruvida man handlat alldeles riktigt.

Regeringen kan naturligtvis när den lägger fram en sådan proposition säga, att detta avtal är att jämföra med avtal som träffas på lönefronten. För att kunna acceptera ett sådant resonemang borde man emellertid först få klarhet i åtminstone ett par frågor.

Den ena är, huruvida den part som förhandlat på statens vägnar har fått

Stöd åt jordbruket

regeringens uppdrag eller godkännande att ställa detta krav på en ny arealgräns som villkor för att en uppgörelse skulle träffas.

Den andra frågan är, huruvida det hotats med att om den nya arealgränsen inte godkändes så skulle den ändå genomföras genom en proposition till riksdagen.

Det som ger anledning till sådana funderingar är ju att jordbrukets förhandlare har ansett att man fått betala ett högt pris för uppgörelsen. Man betalar ju inte ett pris för en sak om inte motparten begär det. Om det därför är så att man krävt detta medgivande från jordbrukets företrädare, så kan det ifrågasättas om det var alldeles riktigt att göra det. Man hade ju inga möjligheter under förhandlingsomgången att kunna överblicka alla de konsekvenser som måste följa med en sådan ny arealgräns.

Även om inte regeringen haft något som helst finger med i spelet vid dessa förhandlingar, vare sig direkt eller indirekt, så tycker jag nog i alla fall att regeringen borde inse det felaktiga i att presentera en så genomgripande fråga som denna för riksdagen utan att ha gjort en föregående ordentlig analys över vad den betyder. Det brukar inte gå till på det sättet i riksdagen. Det finns ingen utredning alls om de rent politiska och samhällsekonomiska konsekvenserna. Ingen remissmyndighet har fått yttra sig över saken heller. Man skulle i stället kunna ge många exempel på att vi i väsentligt mindre frågor har krävt ordentliga utredningar och kartläggningar, innan de har förelagts riksdagen. Jag menar för min del att riksdagen inte bör försättas i den situation som här skett, när den skall besluta i frågor av en sådan storleksordning som den det här gäller.

Nu får vi väl emellertid tro att frågan om den nya arealgränsen har lösts på ett tillfredsställande sätt genom den kompromiss utskottet gjort, om den får

tolkas på det sätt som vi vill tolka den. Även om den innebär att 1947 års riktlinjer skall tas upp till omprövning i hela sin vidd, så har i alla fall det vunnits, att den nya arealgränsen inte blir genomförd utan en föregående noggrann utredning om konsekvenserna. För vår del tolkar vi det ju så, att den måste ordentligt överses till sina konsekvenser och riksdagen bör fatta ett direkt beslut om den saken senast vid 1964 års riksdag.

Kompromissen har också den fördelen att den på ett skickligt sätt har hävdats riksdagens medinflytande. Under överskådlig tid framöver måste vi väl ändå vara beredda på att jordbruksfrågorna blir politiska frågor.

Vad som sedan en gång kan komma fram ur denna utredning är i dag en öppen fråga, och det skall ju blåsa många vindar, innan den saken skall behandlas. Om emellertid inte de opinionsyttringar hade kommit fram i riksdagen som här skett, så är det mycket som talar för att avtalets rekommendation på den punkten skulle ha godkänts utan vidare.

Sedan får man nog som en logisk följd av uppgörelsen beträffande den nya arealgränsen också betrakta det förslag som framlagts om att rationaliseringsåtgärderna mera skall koncentreras på skapande av större brukningsdelar än tidigare. Det betraktar jag för min del som en klar konsekvens av detta förslag, och det skulle inte förvåna mig om nästa anpassningsåtgärd från statsrådets sida skulle bli en sådan uppmjukning av jordförvärvslagen, att även denna skulle bli ett medel för att snabbare undanröja de mindre egendomarna. Man kan nämligen inte se en ny arealgräns som en isolerad företeelse, utan till dess konsekvenser skall även de följdverkningar räknas, varav jag här antytt ett par. Nu menar jag för min del och, förmodar jag, även det parti jag tillhör, att dessa nya riktlinjer för rationalisering en bör tillämpas med stor försiktighet

Stöd åt jordbruket

i avvaktan på den utredning som utskottet begärt om hela frågan.

Jag vill i detta sammanhang anknyta till ett par motioner. Det är en ganska märklig kontrast, att utskottet dels godkänner, att rationaliseringsåtgärderna för jordbruket skall knytas till större enheter, dels avslår en motion där man begär att rationaliseringsåtgärderna på trädgårdsnäringens område också skall knytas till större enheter. Det vill man inte vara med om. Det hade varit logiskt riktigt att följa samma väg i båda fallen.

En annan motion, som jag väckt, gäller ett bättre skydd för färskpotatisen. Även denna motion har åkt i samma massgrav som motionerna över huvud taget i dessa spörsmål. Det finns väl inget annat att göra än att ta upp frågorna i annat sammanhang.

Om det skulle bli så att den nuvarande jordbruksministern kommer att tillsätta den begärda utredningen, skulle jag vilja ge honom ett tips. Jag hoppas att en så pass omfattande planering som här avses inte läggs i händerna på en s. k. expertutredning, utan att denna utredning får en så bred sammansättning som möjligt med representanter även för de praktiskt arbetande jordbrukarna, samt inte minst att det mindre jordbruket får en representation, som svarar mot vad det mindre jordbruket betyder inom den svenska jordbruksproduktionen.

Jag finner här att man endast använder ordet utredning. För min del har jag den bestämda meningen att en parlamentarisk utredning i stil med 1942 års utredning bör tillsättas och att till densamma bör knytas representanter för olika delar av näringslivet.

Vidare tror jag att man rent allmänt bör försöka lägga sig till med en något mera positiv syn på frågan om det mindre jordbrukets framtid. För närvarande har pessimismen gripit alltför mycket omkring sig. Huvudtemat tycks nu vara att man skall lägga ned mindre

jordbruk och plantera skog på dessa mindre brukningsdelar. För all del — det är den bekvämaste lösningen, men den är ganska fantasilös. Jag har den uppfattningen, att den moderna tekniken borde kunna vara ett medel för bibehållande även av de mindre brukningsdelarna. Både då det gäller den maskinella utrustningen och då det gäller byggnadsbeståndet bör kollektiva åtgärder kunna vara lämpliga i framtiden för detta jordbruks vidkommande.

En sak som man alltför litet beaktat är möjligheterna att skaffa kompletteringssysselsättning för dessa mindre brukningsdelars brukare. Jag betraktar det förslag till skogskomplettering som framlagts såsom inte varande en tillfredsställande lösning, men ändå är den formen av fyllnadssysselsättning den som vore närmast till hands ligande för jordbrukarna. Jag betraktar emellertid också en omskolning till annat yrke vid sidan om skötseln av en mindre egendom såsom en lösning i mera positiv riktning än den, jag skall använda inte uttrycket bortrationalisering utan rationalisering, som nu är den Höga visan när det gäller den politik som tar sikte på de mindre brukningsdelarnas framtid.

Herr talman! Jag har bara velat redovisa några principiella tankegångar rörande denna fråga i dess helhet och har inte gått in på detaljer — det kommer andra från centerpartiet att göra, t. ex. när det gäller småbruket. Jag ber att få yrka bifall till de reservationer i dessa tre utlåtanden som har avgivits från vårt håll med undantag från reservationen nr 11 till jordbruksutskottets utlåtande nr 29.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! Sedan nu herr Hansson i Skegrie i ständigt upprepade ordalag talat om en kompromiss, som skulle vara träffad inom utskottet, vill jag säga följande: Utskottets motivering

Stöd åt jordbruket

för en utredning är ingen kompromiss om arealgränsen för inkomstjämförelser. Utskottet har godtagit överenskommelsen även i detta hänseende. Den står fast också inför en ny avtalsperiod, såvida inte riksdagen före den nya överenskommelsen 1965 efter utredning beslutar annat.

Om centerpartiet vill betrakta detta som ett tillmötesgående mot sig, så är det givetvis tillåtet.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall varken lägga till eller dra ifrån något när det gäller herr Skölds uttalande. Jag bara konstaterar, som jag har gjort tidigare både i ett remissyttrande, i en motion och förut här i dag, att jag hade precis samma uppfattning som herr Hansson i Skegrie, nämligen att denna fråga nog var av den art att riksdagen borde få ta ståndpunkt till den först, utan att den dessförinnan kommit upp i en förhandlingsdelegation.

Men nu har vi i jordbruksutskottet gjort den turnering som här redovisats. För att undvika mytbildning i alltför hög grad vill jag emellertid konstatera, då jag har både Lantbruksförbundets och förhandlingsdelegationens slutprotokoll framför mig, att i Lantbruksförbundets styrelse var det åtminstone fyra riksdagsmän som lämnade sitt godkännande utan förbehåll, och i förhandlingsdelegationen skulle jag tro att det var åtminstone sex, om inte riksdagsmän så dock meningsfränder till herr Hansson. Den ende som härvidlag gjorde en principiell anmärkning var herr Ahlsten, fastän han inte med en formell reservation ville spräcka det hela.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Genom det besked som herr Sköld nu gav har mina farhågor besannats. Det var precis den tolkningen jag gjorde första gången jag läs-

te igenom utkastet till denna »kompromiss» — det är, som jag sade, ingen kompromiss, det är ingen samskrivning, utan det är en längre gående skrivning än någon vågat framföra i någon motion.

Det var det beskedet jag ville tvinga fram genom att ställa utskottet och det särskilda yttrandet mot varandra. Det särskilda yttrandet har alltså åtminstone fyllt den funktionen, att klart ljus kastats över vad som är den ena och den andra åsikten och vad som är den reella innebörden.

Jag beklagar att man tolkar saken på detta sätt. Men låt mig säga till herr Svensson i Ljungskile, att gör man denna tolkning, så är vi inte de enda som är missräknade. Herrar Svensson i Ljungskile och Ahlsten är tydligen i samma situation.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! Detta kan icke vara någon kompromiss. Det är alla fyra partiernas samstämmiga mening som här kommer till uttryck. Vår anmärkning mot centerpartiets representanter är att de genom det särskilda yttrandet har brutit sig ut ur det sammanhang, där vi trodde att det förelåg en samstämmig mening. Vi köpslog icke med varandra, vi försökte finna uttryck för vår gemensamma uppfattning.

Herr PETTERSSON i Dahl (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade inte tänkt blanda mig i debatten mera, men när herr Sköld här ensam företräder utskottet, vill jag ändå bekänna att jag inte kan instämma i hans tolkning. Vi var utom herr Sköld i delegationen tre riksdagsmän, som försökte åstadkomma en samskrivning om de punkter i propositionen, som alla var överens om inte var så lyckade.

Så här har vi sagt: »För valet av normjordbrukets grupp som jämförelse med lönearbetare i fråga om arbetsin-

Stöd åt jordbruket

komst finnes givetvis skäl. Den genomsnittliga areal, som brukningsdelarna inom denna grupp har, torde vara erforderlig för att med normal produktionsinriktning ge förutsättning för ett fullt utnyttjande av jordbrukarens arbetskraft med ett effektivt anlitande av modern jordbruksteknik.» Ingen kan väl påstå annat än att detta är riktigt.

Vi framhåller också att det kan vara andra skäl som ligger till grund för jämförelsetalen men att man kanske ansett detta vara den enklaste utvägen. »Dessa reflexioner har föranlett utskottet» — konstaterar vi i fortsättningen — »att i första hand begrunda frågan om metodiken för fastställande av förhållandet mellan jordbrukares och andra medborgargrupperns inkomster.» En sådan begrundan har vi tid med före nästa avtalsuppgörelse, då en utredning skall ha undersökt förhållandena.

Jag har ingen möjlighet att bedöma detta på annat sätt än att vi inte kan »spika» — som man brukar säga — någon arealgräns. Den utredning, som vi förutsätter skall vara klar 1964, skall ligga till grund för de förhandlingar som skall upptagas 1965.

Jag protesterar emot den tolkning som herr Sköld velat lägga i utskottets skrivning.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Som jag sagt tidigare: innan denna utredning blir färdig och kan föreläggas riksdagen skall det blåsa många vindar ännu — bland annat skall två riksdagsmannaval hållas. Jag hoppas att den riksdag, som 1964 skall ta ställning till detta spörsmål, tolkar uttalandena på det sätt som vi har gjort i det särskilda yttrandet.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZEN:

Herr talman! Jag skulle kanske inte blanda mig i diskussionen om hur man skall uppfatta enigheten inom utskottet

med utgångspunkt från den skrivning det gäller, men jag kan inte hjälpa att jag gör samma reflexion som säkerligen åtskilliga andra gjort i denna kammar, att den uppgörelse som är mest dramatisk är den mellan herr Hansson i Skegrie och herr Pettersson i Dahl. Att de inte lyckats förstå varandra tidigare är beklagligt.

Det kan väl inte gärna förhålla sig på det sättet att herr Hansson på allvar menar, att han varit med om att biträda den passus i utskottsutlåtandet, där man utan invändningar i princip godkänner uppgörelsen, emedan herr Hansson velat ge en sådan fullkomligt orimlig tydning åt utlåtandet, att överenskommelsens innebörd i fråga om den tekniska metoden att räkna inkomstjämförelser i den högre arealgruppen inte skall gälla därför att herr Hansson upptäckt missnöje bland jordbrukarna! Är det någon som kan tolka en avtalsuppgörelse på så orimliga villkor? Jag betvivlar detta.

Herr Hansson i Skegrie är väl inte alldeles obekant med att det också finns en annan part i denna uppgörelse. Ingen har sagt att detta avtal entydigt tillgodoser någon enda grupps krav eller önskningar. Det är en kompromiss, liksom de flesta avtalsuppgörelser med ömsesidiga eftergifter och uppoffringar. Ur konsument- och löntagarsynpunkt har man ansett det vara mera realistiskt, på grundval av det utredningsmaterial som kommit fram, att man strävade mot en korrigerings av inkomstjämförelsegrupperna. Detta ingår som en väsentlig del i den träffade uppgörelsen, och den kan inte av partitaktiska skäl få sättas ur spel på det sätt som centerpartiet försökt göra. Herr Hansson i Skegrie är naturligtvis oförhindrad — om han är djärv nog att göra det — att helt underkänna jordbrukets förhandlingsdelegation, när denna på jordbruksorganisationernas vägnar funnit sig kunna acceptera den träffade uppgörelsen.

Stöd åt jordbruket

Det är herr Hanssons i Skegrie uppfattning. Jag uppfattade inte hans kritik på den punkten som riktad mot mig utan såsom i första hand riktad mot Sveriges lantbruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens folk, och den uppgörelsen skall jag inte blanda mig i.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Är man missnöjd med att riksdagen ställs inför den uppgörelse som vi nu är tvingade att ta ståndpunkt till, får man vända sig till dem som träffat uppgörelsen, t. ex. Gunnar Hedlund, som tillhör denna kammare, Nils Larsson i Högsby, Elmwall, Svensson i Stenkyrka, som varit med i Lantbruksförbundets styrelse och utan reservation godkänt detta, eller i förhandlingsdelegationen Själander, Thomasson, Fällman, H. Pettersson, E. Th. Johansson, för att nämna några stycken. Herr Hansson i Skegrie får väl i första hand föra processen mot sina egna partivänner, ty det var ju på det stadiet något annat förslag möjligen skulle ha kunnat framföras.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svenssons i Ljungskile resonemang skall jag inte uppta någon tid med att besvara. Det var för mycket politiskt färgat för att det skulle vara lönt att spilla någon tid på det.

Statsrådet säger att vi har godkänt avtalet i princip. Jag fattar ordet princip så, att vi därmed inte har sagt, att vi godkänner alla detaljer som det kan innehålla, bl. a. införande av den nya arealgränsen utan föregående prövning av konsekvenserna.

Om inte detta är en samskrivning i och för den utredning som begärts, så frågar jag: Var ligger då kompromissen, var ligger eftergifterna från respektive håll?

Sedan säger herr statsrådet att jag underkänner förhandlarna från jordbrukets sida. Nej, ingalunda. De hade den mycket besvärliga uppgiften att på denna korta tid ta ställning till en fråga, som riksdagen sannolikt skulle vilja ha år på sig att ta ställning till efter utredningar och ordentliga undersökningar. Vi som sitter här företräder också jordbruket på den politiska sidan, och vad vi har gjort i motioner och i denna debatt är att vi har hävdat det inflytande, som vi har rätt till. Detta inflytande vill vi hävda här på samma sätt som vi gör i andra frågor. Först efter en ordentlig redovisning av konsekvenserna vill vi gå till ett definitivt beslut.

Tänk om jag skulle nämna frågor, som vi för en tid sedan använt timmar för att avgöra och där vi dessförinnan haft långa och ingående utredningar, men där frågans storleksordning inte kan mäta sig med denna! Jämför den ena frågan med den andra! Är inte den fråga det här gäller så pass väsentlig, att den inte bör avgöras på det sätt som här presenterats?

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NETZÉN**:

Herr talman! Bara ett par ord. Herr Hansson i Skegrie säger att centerpartiet godkänt avtalet i princip, däremot inte i detaljer. Till detaljerna räknar då herr Hansson i Skegrie frågan om de justerade arealgränserna. I fortsättningen säger herr Hansson i Skegrie att denna fråga är så stor, att den bort ha undersökts och utretts mycket, mycket grundligare och inte bara presenterats som ett förhandlingsresultat. Jag måste arligt bekänna att jag inte förstår hur en fråga å ena sidan kan vara en detaljfråga, som inte rubbar principer, och å andra sidan en konstitutionellt avancerad fråga, som skulle ha krävt mycket långa förberedelser. Nej, herr Hansson i Skegrie, det där går inte riktigt ihop.

Stöd åt jordbruket

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker nog det är en litet billig undanflykt, när statsrådet säger att detta inte kan betraktas som en detaljfråga. Det finns detaljer som också kan vara stora, det är inte nödvändigt att en detaljsak skall vara en liten sak.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Med tanke på det tjugotal talare som står efter mig på listan skall jag försöka fatta mig mycket kort, när jag nu går att säga några ord om utskottets utlåtande nr 30, som ansluter sig till propositionen nr 148 angående stöd till jordbrukets rationalisering.

Det råder väl ingen tvekan om att det är motiverat med en översyn av 1947 års beslut angående jordbrukets rationalisering, men utan att fälla någon dom över någon vill jag säga, att det är beklagligt att vi för behandlingen av en så stor och viktig fråga är i sådan tidsnöd som nu är fallet. Här hade det varit verkligt önskvärt, att man haft god tid på sig att i lugn och ro diskutera detta stora och brännande spörsmål.

Det mest observerade avsnittet i propositionen är kanske jordbruksministrarnas starka betoning av tvåmannajordbruket som framtidens melodi. Efterfrågan på jordbruk ovanför basjordbrukets storlek har ju varit påtaglig. Det har också visat sig att den storleksgruppen har ökat rätt väsentligt under de senare åren. Det är nog tveksamt om slutsatsen därav kan bli, att det uteslutande är tvåmannajordbruket som här utgör lockelsen. Säkerligen förhåller det sig ofta så att unga ambitiösa jordbrukare räknar med att ett familj jordbruk bör ha en större areal än vad vi räknar som ett basjordbruk.

Jag vill för min del säga, att vi helt naturligt skall lämna alla vägar öppna så att vi, när önskemål och möjligheter finns att tillskapa jordbruk av tvåmannajord-

typen, skall tillvarata dessa möjligheter. Å andra sidan tror jag dock att jordbrukets struktur här i landet är sådan, att i varje fall på många håll tillskapandet av goda och bärkraftiga familj jordbruk för överskådlig framtid är den mest aktuella uppgiften.

Både jordbruksministern och herr Sköld har i sina anföranden här förklarat hur propositionen i detta avseende skall tolkas, och vi har ju i jordbruksutskottet kommit fram till en formulering som jag tror kan tillfredsställa allas våra önskemål i detta avseende.

Utöver vad herr Sköld sade om principerna för skogskompletteringen kan jag nöja mig med att säga att vi från vårt håll instämmer med honom. Jag tror emellertid att det i ett avseende råder en avvikande mening, nämligen så till vida att vi menar, att man rätt ofta kan klara dessa saker genom direkta affärer jordbrukarna emellan. Rationaliseringsorganen behöver således inte inskrida i den utsträckning som man kanske på annat håll bedömer som erforderligt.

Beträffande betalningsvillkoren, som också berörts här, har jag tolkat propositionens och utskottets ståndpunktstagande så, att man avser att för framtiden handla på samma sätt som nu sker vid domänverkets försäljningar. Det har ju visat sig att de principer, som tillämpats under senare tid, har givit ett resultat som kan accepteras även av köparna.

I fråga om storleksrationaliseringen anser vi, att den i största möjliga utsträckning bör ske genom direkta affärer jordbrukarna emellan. I det sammanhanget vill jag erinra om den lagändring herr Hæggbloom här redan talat om. Vi har i detta avseende anslutit oss till den reservation, som förordar en viss ändring av jordförvärvslagen.

Nu var departementschefen fundersam inför vårt besparingsförslag beträffande jordfonden. Utöver de allmänna synpunkter på vår ekonomi, som har

Stöd åt jordbruket

gjort att vi i flera avseenden har krävt minskade statsutgifter, vill jag säga att vi här ansluter oss till vad lantbruksstyrelsen i detta fall har yrkat. Dessutom vill jag påpeka att jordfonden fått ett tillskott från annat håll. Vidare har lantbruksnämndernas inköpsverksamhet givit erfarenheter, som inte är enbart goda och som bland annat påtalats av statsrevisorerna. Jag menar sålunda att vi i detta fall har ett gott underlag för det besparingsförslag vi här framlägger.

Beträffande den inre rationaliseringen bygger ju departementschefen i stort sett på jordbruksanslagsutredningens betänkande. Även i detta fall går departementschefen in för en anpassning till utvecklingen mot större jordbruk. Jag vill också understryka vad departementschefen här har sagt, nämligen att man lägger mycket stor vikt vid myndigheternas rådgivande verksamhet.

Beträffande det ekonomiska stödet möter oss emellertid en svårighet när det gäller att bedöma om en åtgärd kan försvaras med hänsyn till regeln om lönsamhet. Man får hoppas att det där skall bli möjligt att finna en sådan formulering i anvisningarna, att skälig hänsyn kan tas till både statens och den enskilde jordbrukarens synpunkter.

Rationaliseringen på jordbrukets område är en viktig faktor i dagens svenska samhälle. Aldersgrupperingen bland jordbrukarna spelar här sin stora roll. I denna verksamhet finns utrymme för enskilda, här finns utrymme för staten. Vår uppfattning är, att den svenske bonden i de flesta fall kan klara sig själv och att samhället i mindre utsträckning behöver inskrida. Vi vill visst inte hindra att staten engagerar sig ekonomiskt, men vi anser att medelstilldelningen bör begränsas jämfört med vad Kungl. Maj:t har föreslagit, och vår reservation angående rationaliseringsanslagets storlek ansluter sig till den faktiska kapitalförbrukningen under senare år.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till vad utskottet har föreslagit utom vid de punkter, som beröres av reservationerna nr 2, 3, 4, 7 och 8. Vid dessa punkter yrkar jag bifall till reservationerna i fråga.

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s):

Herr talman! Jag skall följa herr Antibys goda föredöme och fatta mig så kort som möjligt.

Först vill jag i förbigående säga några ord om ett par detaljer i jordbruksutskottets utlåtande nr 30 angående rationaliseringen, icke förut närmare berörda även om man har snuddat vid dem under debatten.

Den ena av dessa detaljer är det önskemål som framförts av centerpartiets och folkpartiets reservanter beträffande plantering av sämre åkerjord med skog. Reservanterna föreslår att hagmark, som ligger obrukad, skall i första hand användas för skogsplantering, innan åkerjord tas i anspråk för skogsbörd. Förmodligen menar man att i den tillämpningskungörelse, som måste komma, skall föreskrivas en gränsdragning mellan dessa båda kategorier av mark, något som emellertid inte kan bli annat än en gränsdragning på papperet. I verkligheten blir det nämligen omöjligt för rationaliseringsorganen att upprätthålla en sådan gräns.

Vidare vill jag beträffande utlåtande nr 30 bara göra ett litet påpekande i anledning av att herr Hæggbloom här i dag anmärkte på att hans namn hade fallit bort i reservationen nr 8, bland dem som tillstyrkt bifall till herr Hanssons i Skegrie m. fl. motion om statlig kreditgaranti för lån till rationaliseringsåtgärder då det gäller trädgårdsföretag, oavsett deras storleksordning. Precis samma fråga behandlades i jordbruksutskottet så sent som den 18 april 1958, varvid ett enhälligt utskott avstyrkte framställningen.

Jag skall så gå över till utlåtande nr

Stöd åt jordbruket

31, som rör det särskilda stödet till småbruket.

Det har här från många håll sagts att den tid, som vi i jordbruksutskottet haft till förfogande för behandling av de tre jordbrukspropositioner det här gäller har varit mycket knapp och att utskottsbehandlingen har lidit därav. Jordbruksministern har här redogjort för anledningen till att dessa propositioner kommit så sent, och det har ju varit högst reella skäl därtill. Naturligtvis skulle det ha varit en mycket stor fördel, om vi i jordbruksutskottet haft ytterligare en vecka på oss. De flesta av utskottsledamöterna, som inte är fixerade vid utredningsuppdrag eller branschintressen, behöver tid på sig att läsa och tänka. Men när det framställdes förslag om att eventuellt sära på propositionerna eller bryta sönder rationaliseringspropositionen och skjuta vissa delar till hösten, så kom man ganska snart underfund med att det var tekniskt ogörligt. När vi bara kom i gång med arbetet, visade det sig också att man var beredd till den enighet i långa och väsentliga stycken, om vilken det talats här under den föregående debatten.

Att det knappast torde ha varit någon rationell ordning att, såsom herr Svensson i Ljungskile i höstas ville, forcera fram ett beslut om småbruksstödet före diskussionen om prisuppgörelsen, det har vi insett mot bakgrunden av prisuppgörelsens utformning och det intima sammanhang som råder mellan dess olika avsnitt.

Man har — det gäller framför allt ledamöter i småbruksutredningen — i mycket starka ordalag kritiserat propositionen och insinuerat, att det föreslagna småbruksstödet mer innebär en försämring än en förbättring. I ganska kategoriska ordalag har man gjort gällande att 1955—1956 års kostnader för småbruket borde läggas i botten, varefter det skulle ske en uppräknings med ytterligare ett antal miljoner — 15 mil-

joner eller vad man har föreslagit — som motsvarar penningvärdeförsämringen. Men vem har sagt att bidragsramen år 1955—1956 skall vara sakrosankt? Om något i 1947 års principbeslut var uttryckt i klara och otvetydiga ordalag var det det förhållandet, att det socialt betingade producentbidraget skulle vara av övergångskaraktär. Som en konsekvens härav måste man acceptera den minskning av anslagsbehovet, som betingas av antalet försvunna bidragsberättigade under åren efter 1955, för så vitt man vill hålla fast vid 1947 års målsättning och allmänna riktlinjer.

I förhållande till de för 1959/60 beräknade kostnaderna för producentbidrag, leveranstillägg och extra mjölkpristillägg innebär propositionen, såsom departementschefen påpekat, en ökning med 7 miljoner kronor; för jordbruk under 10 hektar är förstärkningen 10 miljoner kronor.

Ett annat krav från år 1947 är att det allmänna stödet skall ges det svenska jordbruket under den uttryckliga förutsättningen, att arbetet bedrivs under i möjligaste mån rationella former. Denna målsättning får inte skymmas bort vid utformandet av det särskilda småbruksstödet. I propositionen nr 149 är det också utsagt, att man vid bedömandet av småbruksstödet form och storlek måste beakta den inverkan, som prisöverenskommelsen kan beräknas medföra. Det nya avtalet — som gäller jordbruket i dess helhet — innebär att inkomstutjämnningen skall ske genom att rationaliseringsvinsterna tillföres den egna näringen.

Man kan naturligtvis i det oändliga diskutera frågan om och i vilken grad småbruket kan följa med i rationaliseringen och tillgodogöra sig dess ekonomiska fördelar. Avgången av småbruk — antingen man följer 1956 års jordbruksräkning eller Folke Larssons utredning — visar på en markant övergång till mera bärkraftiga bruknings-

Stöd åt jordbruket

delar, såsom herr Hæggholm alldeles riktigt mycket starkt underströk.

När det gäller den inre rationaliseringen kan man kanske generellt säga, att småbruket med ganska forcerad följsamhet har investerat både i mekanisering och i förbättrade driftformer, vilket visar, att man bland småbrukarna är fullt införstådd med betydelsen av modern utrustning och specialisering och med att kortare arbetstid, mindre kroppsligt slit och högre trivsel även har rent ekonomiska fördelar. Det är emellertid alldeles uppenbart, att småbruket har svårt att följa med i den allmänna inkomstutvecklingen, och det uppstår alltså ett minus i vinstmarginalen vad rationaliseringsåtgärderna beträffar vid en jämförelse med bas- och normjordbruken.

Det är detta minus jämte småbrukets beroende av naturförhållanden och lokala begränsningar — t. ex. i Norrland — som bildar den klyfta, vilken det särskilda småbruksstödet är avsett att utfylla. De olika stödformer som föreslås är arealtillägg, som skall ersätta producentbidragen, leveranstillsätt på mjölk och extra mjölkpristillsätt för norra Sverige.

Vad arealtillägget angår måste det enligt min och utskottets mening vara en fördel förknippad med att det gamla producentbidraget, som förde med sig åtskilliga olägenheter, ersättes av denna mera rationella form, där stödet är knutet till arealen och utgår till brukare. I detta sammanhang kan man också påpeka kravet på mantalsskrivning på fastigheten i fråga. Allt detta utom avtrappningen — eller arealtilläggets storlek — har samtliga utskottsledamöter godtagit.

Jag har sökt i de yttranden, som avgivits vid remissen av småbruksutredningens förslag, efter kritiska synpunkter på anslaget storlek och avtrappning, men dessa detaljer synes ha väckt mycket litet beaktande bland remissinstanserna. Det verkar som om dessa

hade tänkt, att denna sak kunde överlåtas åt jordbruksministern och finansministern att klara upp.

När det gäller storleken går meningarna isär. Utskottsmajoriteten förordar Kungl. Maj:ts förslag, som börjar vid 2 hektar med 200 kronor, toppas vid 4—7 hektar med 400 kronor och upphör vid 10 hektar. Reservanterna vill ha höjningen redan från början med 250 kronor vid 2—3 hektar. Deras förslag toppas vid 4—7 hektar med 500 kronor och sinar ut vid 9—10 hektar med 125 kronor.

Merkostnaden för reservanternas förslag blir — som påpekats förut — 11 miljoner kronor. Här anmäler sig givetvis — som alltid i sådana sammanhang — frågan: Vad medger den statsfinansiella situationen? Den höjning av arealbidraget, som högern och folkpartiet föreslår, belöper sig — som jag nämnde — till 11 miljoner kronor, som är avsedda att tas på riksstaten.

Jag har gjort en anteckning i kanten för precis samma sak som herr Sköld påpekade, nämligen högerns reservation nr 5, där det föreslås att denna kostnad skulle genom ett bemyndigande från Kungl. Maj:t täckas genom en höjning av regleringsavgiften på fettvaror. Jag gör samma förmodan som herr Sköld och ifrågasätter, herr talman, huruvida proposition kan ställas på detta yrkande med denna motiveering.

Jag skall inte uppta tiden ytterligare med de övriga frågorna utan ber att med det sagda få yrka bifall till utskottets utlåtande nr 31.

Herr SVENSSON i Vä (cp):

Herr talman! Jag har inte deltagit i behandlingen av propositionen nr 147 och inte heller vid behandlingen av proposition nr 148. Det är endast proposition nr 149 jag skall syssla litet med, alltså med frågan om småbrukarstödet.

Bedömandet av skyldigheten att ge

Stöd åt jordbruket

småbrukarna allmänt stöd måste såvitt jag förstår ske mot bakgrunden av vissa ur samhällelig synpunkt ganska viktiga frågeställningar. Till de viktigaste av dessa hör för det första huruvida den del av livsmedelsproduktionen som småbruket svarar för har sådan beredskapsbetydelse att det ur denna synpunkt är berättigat med särskilt småbrukarstöd och för det andra om den vid småbruket sysselsatta befolkningen är så stor att det ur ekonomisk och samhällelig synpunkt kan anses för svarbart med särskilt stöd åt småbruket och om detta stöd har sådan omfattning att det kan begränsa en alltför hastig avfolkning av landsbygden och småbruket.

Småbrukets andel i vår totala jordbruksproduktion anges för närvarande till omkring en fjärdedel. I vårt lands skogsbygder är den betydligt större. Sålunda räknar man med att småbruket i Nordsverige svarar för tre fjärdedelar av produktionen och att åkerarealen till omkring 75 procent i detta område hänförs till jordbruk under tio hektar. Jag skulle tro att i stort sett motsvarande siffror gäller för skogsbygderna i hela vårt land och i varje fall på det småländska höglandet, där jag själv är småbrukare. Av totalskörden räknad i skördeenheter svarar småbruket för omkring 30 procent.

Det kan vara intressant att se hur man sett på dessa frågor tidigare. 1942 års jordbrukskommitté betonade i sitt betänkande att erfarenheten från de båda senaste krigen med all önskvärd tydlighet visade vilken vital betydelse det hade att man i en krigs- och avspärrningssituation med egna resurser kan trygga folkförsörjningen. Kommittén framhöll vidare, att det inte minst ur militär beredskapssynpunkt var viktigt att livsmedelsförsörjningen var tryggad inom landets gränser.

Man tog inom kommittén upp frågan om det var möjligt att genom lagring trygga livsmedelsförsörjningen i en

längre avspärrningssituation. Detta skulle enligt kommitténs mening innebära att man skulle hålla så stora lager att dessa, lagda till den inhemska produktion som skulle kunna bestå på längre sikt utan stöd från det allmännas sida, skulle förslå att trygga försörjningen även under avspärrning. Kommittén kom emellertid fram till att det inte är möjligt att trygga försörjningen på detta sätt. Man ansåg det ur alla synpunkter vara bättre att under normala förhållanden trygga en produktion som var så stor att den efter utvidgning och omställning under förhållandevis kort övergångsperiod kan trygga den inhemska försörjningen under en längre avspärrning. Man resonerade på ungefär samma sätt, och resultatet gick i ungefär samma riktning år 1947. Även år 1955 uttalade man sig på snarlikt sätt. Jordbruksutskottet säger i sitt utlåtande nr 39 år 1955, att småbrukarfrågan hör till de viktigaste av de frågor som berör landsbygdens levnadsvillkor och påpekar i sammanhanget den stora vikten ur militär beredskapssynpunkt av att det inte uppstår en alltför bred marginal mellan den inhemska livsmedelsproduktionen och den normala förbrukningen av livsmedel.

Den andra frågeställningen, den som rör den i småbruket sysselsatta befolkningens storlek och dess roll ur befolkningspolitiska, kommunalpolitiska och sociala synpunkter, erbjuder en hel del problem.

Även om småbrukarbefolkningen under de sista tio åren har minskat med omkring 100 000 människor så finns det fortfarande omkring en halv miljon människor som erhåller sin huvudsakliga bärning från småbruket och som allt fortfarande lever kvar ute i våra landsbygdskommuner. Det är klart att småbrukarbefolkningen ännu spelar en betydande roll i dessa landsbygdskommuners ekonomiska och sociala liv. Med hänsyn härtill anser jag det vara av stor vikt att småbrukarna får sådana exi-

Stöd åt jordbruket

stensvillkor, att en inte alltför snabb avveckling sker. Dessutom är det betydelsefullt att sådana åtgärder vidtas, att den minskning av jordbruksbefolkningen som man ändå måste räkna med inte får som följd en motsvarande minskning av landsbygdsbefolkningen. Jag tror att det finns anledning att ur dessa synpunkter noga överväga de olika åtgärder angående småbrukets framtid som man tar upp till diskussion. Frågan gäller nämligen, som jag ser det, inte endast och allenast småbruket som sådant. Den rör de ekonomiska och sociala utvecklingsmöjligheterna för stora delar av vår svenska landsbygd. Den är därför även ett samhällligt spörsmål av icke ringa vikt.

Problemets räckvidd framgår med skrämmande tydlighet av uttalandet i den specialundersökning av fil. lic. Folke Larsson, som finns redovisad i småbrukarutredningens betänkande. Han påtalar där att avflyttningen vid en oförändrad utveckling synes bli så omfattande, att landsbygden på grund av en alltmer glesnande befolkning framtiden kan komma att ställas inför betydande svårigheter.

I detta sammanhang vill jag ånyo erinra om vad jordbruksutskottet säger i sitt yttrande nr 39 år 1955 med anledning av tanken att överföra sämre jord till skogsmark. Utskottet understryker jordbruksminister Norups uttalande i denna fråga där han säger, att man vid behandlingen av detta spörsmål bör fästa största vikt vid den verkan en sådan överföring kan få för bygden i sin helhet. Det framhölls att spörsmålet är av mycket ömtålig natur, och detta vill jag för min del starkt understryka. Ett viktande befolkningsunderlag kan medföra, att förutsättningarna för samhällsliv i en bygd försvinner. Jag tror inte att samhället som helhet blir rikare härigenom.

Stödet åt småbruket bör, anser jag, vara så avvägt, att det verksamt kan bidra till en lugn social och ekonomisk

utveckling på landsbygden. För min del är det inte väsentligast om det finns 100 000 eller 200 000 småbrukare. Det väsentligaste är att det finns människor kvar där ute på landsbygden som kan få sin utkomst och som kan bidra till den ekonomiska och sociala utvecklingen. Vi har redan här och var i bygderna erfarenhet av en alltför uttunnad befolkning. Säkerligen har många ledamöter i denna kammare i likhet med mig fått framställningar från olika bygder där man påpekat, att nu har den och den landsbrevbärrarlinjen indragits och nu har den och den busslinjen indragits. Motiveringen för dessa indragningar är alltid densamma: Det finns för litet människor, det betalar sig inte längre. Ja, det är en dyster bild. Om utvecklingen går vidare i denna riktning kan det leda till resultat som inte är att hälsa med tillfredsställelse ur hela samhällets synpunkt.

Den utredning som tillsattes år 1955 angående småbrukets stöd framlade i fjol — jag tror det var i början av året — sitt förslag till ett särskilt stöd åt småbruket. De beräknade kostnaderna för detta stöd var hållna inom en så pass snäv ram, att man måste beteckna de föreslagna åtgärderna som ett minimikrav.

I proposition nr 149 angående stöd åt det mindre jordbruket har emellertid jordbruksministern på flera punkter frångått de förslag som jordbruksutredningen framlagt. I många sammanhang har, som tidigare påpekats här i dag, under senare år en hel del ganska positiva uttalanden gjorts om ett effektivt småbrukarstöd. På andra områden har statsmakterna försökt att fullfölja sina intentioner beträffande jordbruket. När man emellertid tar del av förslaget till småbrukarstödet i propositionen nr 149 finner man, att Kungl. Maj:t inte underskrivit vad utredningen föreslagit och att inga väsentliga förbättringar har antytts.

Jag skall inte uppta tiden med att gå

Stöd åt jordbruket

in på alla de olika förslag som vi har behandlat i de reservationer jag anslutit mig till. Jag skall nöja mig med att säga ett par ord om arealtillägget, eftersom det har varit föremål för diskussion här tidigare.

I reservation 1 av herr Nord m. fl., som biträdades av samtliga tre borgerliga partier, framställs ett yrkande som bygger på småbruksutredningens förslag. Emellertid har vi i vad det gäller enheter mellan 1,1 och 2 hektar anslutit oss till propositionen. Men vi har i reservationen gått emot den s. k. kategoriklyvningen och alltså även där följt småbruksutredningen. Vi anser det vara en av de väsentligaste punkterna beträffande arealtillägget att denna åtskillnad mellan äldre och nytillträdande jordbrukare har strukits. Enligt propositionen skall emellertid arealtillägget inte utgå till brukare som tillträder efter den 1 juli 1959. Härmed konserverar man ytterligare det irritationsmoment som vidlåder producentbidragsförordningen.

Det må vara att det, såsom herr Sköld nyss sade, kan anses vara ett slöseri med pengar att binda arealtillägget till fastigheten, men i varje fall har vi gjort den erfarenheten ute i landet, att jordbrukarna inte kan inse det rimliga i att en nytillträdande jordbrukare, som i regel är i största behov av bidraget, fränkännes det som den äldre brukaren får i detta avseende.

Detta är kanske i sig själv inte något bärande skäl för att införa den ordningen, att arealbidraget skall vara knutet till fastigheten, men det kan ju hända att en eller annan bland våra småbrukare av omständigheternas makt har tvingats stanna kvar i ett småbruk i stället för att lämna bygden och ge sig ut i en näring, som måhända kan te sig tämligen oviss, och känner det litet orättvist. Jag tror i likhet med utredningen att ett bidrag av den storlek varom här är fråga har tämligen underordnad betydelse när den enskilde skall ta ställning till om han skall överta ett små-

bruk eller inte. Jag förstår att det kan väcka en viss irritation och att vissa anmärkningar kan riktas mot att stödet lämnas i förhållande till åkerarealen, och därför har vi i reservation 3, som jag också har biträtt, uttalat att frågan, huruvida och i vilken utsträckning de pengar som avses för arealtillägg i stället kunde lämnas som tillägg på produktpriserna, borde utredas när erfarenhet vunnits av det föreslagna systemet med arealtillägg.

Jag får slutligen säga, herr talman, att jag inte fäster någon större vikt vid om småbrukarstödet har den ena eller den andra utformningen. Huvudsaken för mig är att småbrukarstödet får den effekt som jag tidigare har talat om här, att det befrämjar en lugn ekonomisk och social utveckling på vår svenska landsbygd.

Herr talman! Detta var bara några tankar som jag ville framföra i anledning av propositionen. Jag ber att få yrka bifall till reservationerna nr 1 och 3 på samtliga de punkter som berörs av dessa reservationer.

Herr JONSSON i Strömsund (s):

Herr talman! När jag nu ändå har hamnat på talarlistan skall jag väl säga några ord om ett par av de ting som vi här håller på att behandla.

Jordbruksministern sade för några timmar sedan att de föreliggande förslagen enligt hans mening är av genomgripande natur. Jag skulle vilja instämma i det påståendet i varje fall när det gäller utlåtandet 29, som behandlar nya grunder för prissättningen, och det kan också få gälla en del av de nya bestämmelser för rationaliseringsverksamheten som behandlas i utlåtande nr 30.

När det gäller utlåtande 31 menar jag däremot att de föreslagna stödåtgärderna för det mindre jordbruket icke kan anses ha någon genomgripande betydelse. Det är väl som utskottet har konstaterat så att bidrag från det

Stöd åt jordbruket

allmännas sida av den här karaktären inte i längden kan ha någon ingripande ekonomisk betydelse för en brukningsform som liksom arbetas emot av den tid vi befinner oss i. Hur mycket vackert det än kan sägas om småbruket måste vi väl vara överens om att det är en brukningsform som hade en uppgift att fylla under självhushållningens tid, då det gick att arbeta med handredskap, men att det i dagens högt mekaniserade jordbruk är svårt att med konstlade åtgärder få fram inkomster av sådan storlek som vi vill att människorna i det här landet skall ha.

Kanske vi inte talar om alldeles samma sak då vi talar om småbruk — det är ju en viss skillnad mellan småbruket i södra Sveriges slättbygder och i norr. Norrut — och det är närmast förhållandena där jag vill säga några ord om — har vi egentligen inga andra småbruk än stödjordbruk. De är berättigade i sådana bygder där arbetsmarknaden kan ge den utfyllnad av inkomsten som småbrukaren behöver, och därför är det egentligen inte jordbrukspolitik som har den största betydelsen för de här människorna, utan i långt högre grad arbetsmarknadspolitik. Jordbrukspolitiska åtgärder av den karaktär som här föreslås har strängt taget inte någon större betydelse för vederbörandes ekonomi.

Nu skulle det väl ha varit naturligt för mig att med dessa utgångspunkter säga, att vi inte bör ha några arealtillägg, men jag vet hur det är med innehavarna av småbruket; många har kommit så högt upp i åldersgrupperna, att de har svårt att hävda sig på arbetsmarknaden, och många har inte sådan arbetsförmåga och yrkeskunnighet att de kan tänkas bli placerade på större jordbruk, även om det skulle gå att skapa sådana i närheten. Jag betraktar därför införandet av arealtillägg som en åtgärd av övergångskaraktär för att fylla ut deras inkomster under en tid som inte får bli alltför lång.

Det är klart att de 400 kronorna kan ha en viss betydelse för dem som lever under dessa villkor, men jag tror ändå inte att deras misär, om jag får använda det uttrycket, är så stor att detta belopp ens för dem har någon avgörande betydelse längre, och det kan absolut inte ha någon avgörande betydelse för deras ekonomi om de i stället för högst 400 kronor, som utskottet har föreslagit, får 500 kronor, såsom reservanterna har föreslagit. Jag unnar mycket väl dem som befinner sig i denna situation att få 100 kronor till, men såsom vi har hört betyder det ytterligare 11 miljoner kronor i utgifter för staten, pengar som skattebetalarna måste erlagga. Jag anser inte att betydelsen av denna extra hundralapp är så stor, att den motiverar den åtgärd som reservanterna har tänkt sig.

Det förvånar mig rätt mycket att högern, som under hela denna riksdag har uppträtt på ett särskilt sparsamt sätt även då det gällt frågor som jag tycker har haft mycket större social betydelse än den här, nu har föreslagit att dessa 11 miljoner skall tas av skattemedel — det blir resultatet, vad som än står i reservationen om fettregleringspengar. Därest förslaget om högre arealbidrag godkännes av riksdagen, måste de betalas med skattepengar eller, om man skall vara uppriktig, pengar som lånas upp för detta ändamål.

När herr Svensson i Vä drar upp hela den riskfyllda utvecklingen på landsbygden med befolkningsavflyttning och annat, kan jag dela hans uppfattning att detta är någonting betänkligt, men jag återkommer till vad jag nyss har sagt: tro aldrig att det går att hindra denna avflyttning genom att ge dem som sitter på lantbruket 100 kronor mer i arealtillägg! Det kommer inte att göra någonting vare sig till eller ifrån.

När jag nu ändå står här skall jag be att få säga ett par ord om några ting som beröres i utlåtande nr 30. Jag häl-

Stöd åt jordbruket

sar med tillfredsställelse att lantbruksnämnderna får rätt att arbeta även med större jordbruk än de tidigare har kunnat. Det finns inte så stora möjligheter i det län där jag hör hemma, men i vissa områden av länet bör det gå, och där skall vi försöka hjälpa de människor som vill ha mera jord och kan sköta denna att få jordbruk som kan ge dem en bättre inkomst. Jag vill dock understryka vad jag tidigare har sagt, att detta icke blir någon absolut ny uppgift. Vid sidan om den får vi göra vad vi kan för att på alla sätt försöka förbättra jordbruk som inte gärna kan bli några tvåmansjordbruk men som ändå genom rationaliseringsåtgärder kan göras mer ekonomiska.

Det har här klagats över att skogs-kompletteringen dröjer — det är en särskild proposition man då åsyftar. Det må vara att den dröjer, men skogs-kompletteringen i praktiken dröjer inte; den är i full gång åtminstone i de norrländska länen. Med den erfarenhet jag har från detta område vill jag understryka vad herr Sköld har sagt, nämligen att vi nog kan få fram den skog som behövs för att lantbruksnämnden i Jämtlands län skall kunna klara efterfrågan. Det är nämligen inte så att alla bönder ropar efter mera skog; det finns ett behov men efterfrågan är ändå begränsad.

Herr Anthy sade att bönderna skulle kunna göra upp de här sakerna sinsemellan. Ja, det går naturligtvis att klara om de får köpa granngårdar som har litet skog, men såsom det ligger till hos oss och i andra norrländslän med skogsbygder, där enskilda spekulanter eller jordbruk har skog som skall säljas, och jordbrukare centralt bosatta behöver mer skog, måste det vara en institution, som ger sig in på de vidlyftiga bytesaffärer med kronan eller bolagen som erfordras för att det skall bli resultat.

Skogskompletteringen är i gång, och vi kan skaffa skog. Får vi vara i fred

för statsrevisorer och riksdag i den verksamheten, har nämnden möjlighet att klara upp detta. Sedan bör man också komma ihåg att småbrukarna — och de är dock de flesta — långt ifrån alla vill ha skog. Det finns de som vill detta, men det är inte samtliga småbrukare som anser att de absolut måste äga skogen för att arbeta i den. Huvudsaken är att skogen finns och ger arbete och utkomst. Äganderätten spelar inte alltid den roll man vill göra gällande.

Jag hade tänkt säga mycket mera, och jag hade ursprungligen ett manuskript också, som jag lämnade kvar i bänken, därför att vid denna tid av debatten är allt man suttit och plitat med redan behandlat. Jag har bara velat framföra dessa motiveringar till ett par av de punkter som jag tycker är av vikt. Jag kommer givetvis på samtliga punkter att rösta för bifall till utskottets förslag.

Herr AGERBERG (h):

Herr talman! I likhet med de närmast föregående talarna skall jag försöka begränsa mig till att behandla några få detaljer, och jag skall också göra ett försök att så litet som möjligt tugga om vad andra före mig har sagt. Jag tänkte i första hand säga några ord om småbrukarstödet, eftersom det ligger mig nära om hjärtat och jag i någon mån representerar jordbruket i de norra delarna av landet.

Får jag emellertid först upprepa åtminstone så pass mycket av vad som sagts förut att även jag är ganska besviken över det resultat man nu kommit till beträffande småbrukarstödet. Det har talats ganska länge om det kommande småbrukarstödet, och man har i många tongångar under de gångna åren utlovat stöd åt det mindre jordbruket. Med detta som bakgrund tycker jag att resultatet är ganska magert. Men som tidigare också har sagts har det väl sin grund i det statsfinansiella lä-

Stöd åt jordbruket

get, och det kan vi inte uteslutande lasta jordbruksministern för.

Jag tänkte i samband härmed ägna någon tid åt att tala om en fråga som jag och några medmotionärer tagit upp i anledning av propositionen om stödet åt det mindre jordbruket, nämligen frågan om arealtillägget. Det har sagts att det nuvarande producentbidraget bör slopas som bidragsform, och det vill jag gärna instämma i. Det är olämpligt att knyta ett sådant bidrag till produktionen under en gången tidsperiod, och jag anser också att det föreslagna arealtillägget är att föredraga. Men det hindrar inte att man skulle kunna göra vissa undantag. Det gäller speciellt för de norra delarna av landet, där vi har alldeles speciella betingelser för jordbruket. Som vi sagt i motionen är det ofrånkomligt att jordbruket där åtminstone under överskådlig tid måste vara inriktat på mjölkproduktion. Ingen annan produktionsgren inom jordbruket ger motsvarande inkomstmöjligheter. Därför anser vi att det är angeläget att man också försöker upprätthålla den produktionen i så stor utsträckning som möjligt. Om mjölkproduktionen minskas i alltför hög grad inom vissa områden, kommer det att allvarligt äventyra de kvarvarande jordbrukarnas existensmöjligheter. Mjölkkvantiteterna blir för små för att man skall kunna upprätthålla mjölkbillinjerna o. s. v., och på det sättet blir det omöjligt också för de andra att fortsätta.

Nu har det sagts att det är olämpligt att knyta ett speciellt stöd till mjölkproduktionen, speciellt med tanke på risken för produktionsöverskott. I de norra delarna av landet produceras dock en så liten del av den totala mjölmängden, att jag tror att en ökning där uppe ganska litet skulle inverka på det totala överskottet. Tvärtom finns det lokalt ett ganska betydande underskott. Detta gör att det på många ställen redan nu föreligger svårigheter med färskmjölkförsörjningen,

och det inverkar också på det sättet att konsumenterna får betala högre pris på grund av högre transportkostnader. Dessutom är jag inte alldeles övertygad om att risken för överskottsproduktion av mjölk eller smör, som vi tidigare talat om, kommer att bli så allvarlig i fortsättningen. Det har visat sig tidigare att man tagit fel, när man försökt profetera på detta område.

Det har sagts, bland annat i debatten här i dag, att en ökning av mjölkproduktionen inom vissa områden — man talade om Norrland i det sammanhanget — skulle öka avsättningssvårigheterna på andra håll i landet. Som jag sade förut skulle ökningen sannolikt inte omfatta så stora kvantiteter att den totalt sett skulle betyda något nämnvärt. För övrigt får vi i Norrland också finna oss i att man ger speciellt stöd åt vissa produktionsgrenar i de södra delarna av landet, vilket vi inte opponerat oss emot, fastän vi delvis får vara med om att betala stödet.

Vi har i denna motion föreslagit en utredning för att undersöka möjligheterna att ersätta arealtillägget med någon form av mjölkpristillägg inom vissa delar i norra Sverige. Vi har inte ansett oss kunna precisera, hur ett sådant bidrag skulle utgå, ty det är förenat med många besvärliga detaljfrågor. Vi har därför inte ansett oss kunna lägga fram ett definitivt förslag på den punkten.

Jordbruksutskottet, som har behandlat denna fråga mycket välvilligt, har refererat flera av våra argument och säger sedan att utskottet finner de i motionerna anförda synpunkterna beaktansvärda, så mycket mera som tillgången på konsumtionsmjölk i vissa bygder kan bli otillräcklig. Det var ju glädjande att läsa detta, och man väntar sig sedan ett positivt ställningstagande. Men utskottet skriver i fortsättningen: »Motionen bör emellertid enligt utskottets mening inte för närvarande föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Stöd åt jordbruket

Jag vet inte vad utskottet avsett med uttrycket »för närvarande», om utskottet tänkt ta upp frågan senare. Så torde väl inte bli fallet, och vi skall därför försöka ha frågan i minne. Utskottet skriver dock, att man förutsätter att Kungl. Maj:t och berörda myndigheter skall noggrant följa verkningarna på produktionen inom ifrågavarande delar i norra Sverige av arealtilläggets införande och föreslå de justeringar som kan befinnas påkallade.

Herr talman! Jag vill också säga något om ett par andra små detaljer i jordbruksutskottets utlåtande, nämligen de som rör jordbruksrationaliseringen. Jordbruksministern nämnde att drift-rationaliseringen har kommit litet i skymundan. Jag noterar emellertid med stor tillfredsställelse att jordbruksministern har uttalat sig mycket positivt angående drift-rationaliseringens behöv-lighet och värde för jordbruket. Jag kan också instämma i att det i första hand bör ankomma på jordbruket självt att sörja för denna rationalisering. Enligt min mening bör emellertid även statsmakterna stödja denna verksamhet. Vi behandlar inte den frågan i dag, men i någon mån har vi ändå varit inne på den saken, bland annat när frågan om investeringskalkyler behandlats. I propositionen har föreslagits att lantbruksnämnderna i större utsträckning än tidigare skall göra investeringskalkyler, när man föreslår statligt stöd till rationaliseringsåtgärder. Jag har dock ingen övertro på dessa investeringskalkyler. Det blir gärna alldeles för invecklat och krångligt att göra fullständiga kalkyler för de många gånger ganska små åtgärder det är fråga om. Detta hindrar givetvis inte att man bör kunna göra sådana kalkyler, när det gäller mera kostnadskrävande saker.

Jordbruksministern har föreslagit, och utskottet har understrukt det, att lantbruksnämnderna bör samarbeta med hushållningssällskapen. Det gör man för övrigt redan nu i ganska stor

utsträckning, i varje fall i de län där det finns ekonomikonsulenter. Jag vill emellertid säga att dessa kalkyler är ganska svåra att göra, om de skall bli sakkunnigt utförda och bli av verkligt värde. Om de inte göres riktigt, så blir det lätt som i det klassiska exemplet från torrlägningsverksamheten, om vilken det i något fall berättats att man gjorde en beräkning av kostnaderna för ett företag och sedan gick man baklänges och räknade ut den behövliga båtnaden. Så kan det bli även i detta fall, om man inte har nödig sakkunskap, när man skall göra upp kalkyler-na. Där tror jag liksom jordbruksministern att det är värdefullt med samarbete.

Skall kalkylerna göras riktigt, så behöver vi specialister, och det saknar vi — med undantag av de nämnda ekonomikonsulenterna. Det har visserligen både i propositionen och i utskottsut-låtandet föreslagits att medel skall tagas i anspråk för att utnyttja den expertis som finns vid Lantbruksförbundets driftsbyråer, men den verksamheten skulle bli av mycket begränsad betydelse. Den expertisen har nämligen så mycket annat att syssla med, att den endast i mycket begränsad omfattning kan ägna sig åt denna verksamhet. Jag tror därför att lösningen på denna fråga är, att vi skaffar fram en speciell jordbruksekonomisk expertis på detta område. Den saken är ju också föremål för särskild utredning, och vi får hoppas att frågan blir välvilligt behandlad, när den så småningom kommer på riksdagens bord.

Bara ett par saker till i förbigående, herr talman! Jordbruksministern har föreslagit, och utskottet har instämt i det, att jordbrukets upplysningsnämnds kansli skall överföras till lantbruksstyrelsen för att göra verksamheten effektivare och mindre kostnadskrävande. Jag tvivlar emellertid mycket starkt på att det blir mindre kostnader eller större effektivitet efter denna anordning. Vi

Stöd åt jordbruket

har nog inte den erfarenheten att en verksamhet av detta slag blir effektivare, om den lägges under ett statligt ämbetsverk. I stället bör nog verksamheten bedrivas mera fritt och obundet och inte vara så byråkratiskt reglerad som den måste bli i ett ämbetsverk.

Herr talman! Jag skulle ha slutat med att ställa ett yrkande, men jag förstår att det är meningslöst att här yrka bifall till den motion jag tidigare talat om, och jag inskränker mig därför till att uttrycka den förhoppningen att Kungl. Maj:t och berörda myndigheter noterar det uttalande som jordbruksutskottet gjort på denna punkt. I annat fall får vi påminna om saken senare.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NETZEN**:

Herr talman! Herr Eliasson i Moholm står nu närmast på talarlistan, och jag ber om ursäkt för att jag här bryter listan för att lämna det interpellationssvar, som är utlovat på dagens föredragningslista.

Med andra kammarens tillstånd har herr Eliasson i Moholm frågat mig, om jag anser, att vår försörjningsberedskap är tillfredsställande och, om jag inte så anser vara fallet, vilka åtgärder jag har för avsikt att vidtaga för att stärka vår försörjningsberedskap.

I motiveringen till sin fråga har interpellanten hänvisat till en tidningsuppgift, att under de sista åren landets jordbruksproduktion inte skulle förmått att mer än till 60 å 70 procent täcka vår livsmedelsförsörjning i händelse av en avspärrning.

I anledning härav torde jag få erinra om att i jordbruksutskottets utlåtande nr 29 — ett av de utav utskottets utlåtanden, som behandlas här i dag — på sidorna 33—35 återges en av statens jordbruksnämnd lämnad redogörelse för det aktuella läget beträffande försörjningsberedskapen. Av denna framgår, bland annat, att om man räknar med normal skörd har självförsörjnings-

graden de senaste åren legat uppe i cirka 105 procent. För åren närmast före det andra världskriget har motsvarande tal angivits till 96 procent. Jordbruksproduktionen i dag ligger sålunda på en högre nivå än den, som 1947 års riksdag ansåg lämplig med hänsyn till avsättningsförhållandena och den ligger högst avsevärt över vad man i 1942 års jordbrukskommitté betecknade som ett minimalalternativ.

Den nuvarande produktionen baserar sig i viss omfattning på import av fodermedel, handelsgödsel och flytande drivmedel. Den exakta betydelsen av ett bortfall av denna import är emellertid svår att beräkna. Jag vill dock något erinra om situationen.

Den egentliga jordbruksproduktionen är för närvarande till ett par procent baserad på importerat foder. Motsvarande andel var före kriget omkring 5 procent.

Mera betydande är uppenbarligen jordbruksproduktionens beroende av importerad handelsgödsel. Hur stor del av jordbruksproduktionen, som kan anses hänförlig till de importerade handelsgödselmedlen är emellertid vanskligt att bedöma. De siffror, som interpellanten hänvisar till, grundar sig på undersökningar av den troliga skördeökningen per kilogram handelsgödsel i genomsnitt under slutet av 1930-talet. Sedan dess har totalförbrukningen av fosfatgödsel i det närmaste tredubblats och för kali- och kvävegödsel mer än tredubblats. På grund av sjunkande gränsnyttan vid stigande förbrukning bör den troliga skördeökningen per kilogram handelsgödsel nu ligga lägre än före kriget. Enligt vad jag inhämtat, undersöker jordbruksnämnden för närvarande möjligheterna att ersätta de äldre normerna med nya. Under alla förhållanden blir en uppskattning av de skördetillskott, som härrör från de tillförda handelsgödselmedlen, osäker. Viktigare är den aktuella situationen för olika gödselmedel.

Stöd åt jordbruket

Minst beroende av import är försörjningen med kvävegödsel. Omkring hälften av den nuvarande kväveförbrukningen baseras på inhemsk vara, vilken nu motsvarar betydligt mer än hela förkrigsförbrukningen av kvävegödsel. För ökningen i den inhemska produktionen har framför allt Salpeterverken i Köping svarat, där tillverkningen alltjämt är i stigande. Vid bedömningen av beredskapsläget i fråga om kvävegödsel synes också böra beaktas, att importbehovet normalt kan helt fyllas genom kalksalpeter från Norge.

Fosfatförbrukningen är för närvarande endast till några få procent baserad på rent inhemsk råvara. Den inhemska tillverkningen av tomasfosfat har dock ökat väsentligt efter igångsättandet år 1953 av en produktion vid Norrbottens järnverk. Vissa möjligheter torde också finnas att vid en avspärrning, liksom skett under den senaste krisen, igångsätta en — under normala förhållanden inte lönande — framställning av superfosfat på basis av apatiten i svensk järnmalm. Under den senaste avspärrningen tillgodosågs på detta sätt en mycket betydande del av det aktuella fosfatbehovet.

Behovet av kaligödsel kan inte till någon nämnvärd del tillgodoses genom utvinning inom landet. Ett tillfälligt uteblivande av en kaligödsling torde dock inte lika snabbt kunna återverka på produktionsresultatet som en brist på kvävegödsel.

Av råfosfat och av viktigare slag av färdiga handelsgödselmedel har riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, efter vederbörliga bemyndiganden, låtit lägga upp vissa beredskapslager, avsedda att möta de första påfrestningarna efter en avspärrning. Av kvävegödsel omfattar dessa lager främst för sockerbetsodlingen avsedd chilesalpeter.

Till vad nu anförts kommer den förefintliga lagerhållningen av jordbruksprodukter samt de förberedelser på

drivmedels- och arbetskraftsområdena, som jordbruksnämnden anfört i sin i utskottsutlåtandet återgivna redogörelse. Utvecklingen på beredskapsområdet följes vidare fortlöpande av de berörda myndigheterna. Att därutöver vidtaga några åtgärder för att stärka vår aktuella försörjningsberedskap finner jag för närvarande inte påkallat.

Med det anförda anser jag mig ha besvarat herr Eliassons interpellation.

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra ett tack för svaret på interpellationen och framför allt för den utförliga och lugnande redogörelse som däri lämnas.

Jag kan emellertid inte vara riktigt lika lugn som statsrådet. Han försöker med siffror visa, att vårt försörjningsläge skulle vara bättre nu än före det senaste kriget. Vi har en produktion på ungefär 105 procent av konsumtionen, men denna siffra går kraftigt upp och ned de olika åren.

Statsrådet erinrar om att siffran tidigare var 96 procent. Nu ser emellertid svenskt jordbruk helt annorlunda ut än då. Hästbeståndet har minskat från 600 000 till 200 000, traktorerna har ökat i antal från 20 000 till 120 000, och medan vi tidigare hade bara något hundratal skördetröskor har vi nu 20 000. Dessutom importerar vi, såsom här har berörts, fodermedel och konstgödsel i större utsträckning än tidigare. Den stora och avgörande frågan kommer nu att gälla importen av olja till de skördetröskor och traktorer som finns nu men som inte fanns tidigare.

Det är riktigt att importfodret har mycket liten betydelse, ungefär 3 procent, men om vi räknar med konstgödsel, blir produktionen 68 procent av vad vi behöver. Jag vill påpeka att dessa beräkningar inte har tagit hänsyn till behovet av olja, och försörjningen med drivmedel torde bli den

Stöd åt jordbruket

svåraste punkten i detta avseende. Jag vill fråga, hur svenskt jordbruk i händelse av avspärrning skall kunna fylla sin uppgift att förse konsumenterna med livsmedel i tillräcklig utsträckning.

Vi håller nu på att diskutera, hur jordbruket skall rationaliseras med hänsyn till storleken, och talar om att den totala produktionsvolymen redan nu tycks vara för stor, eftersom vi gör förluster på exporten av jordbruksprodukter. Hur stor produktion skall det svenska jordbruket i dag behöva ha med hänsyn till sin sårbarhet för att det vid en avspärrning skall kunna förse människorna med livsmedel? Det har hänt alltför mycket sedan 1947 för att man skall kunna jämföra siffran 96 procent med den av herr statsrådet nämnda 105 procent.

En annan fråga är var produktionen skall placeras. Skall den, såsom man säger i dag, förläggas till de stora konsumtionsorterna, då befolkningen i händelse av krig kommer att spridas ut till andra områden?

Statsrådet säger att han inte finner några åtgärder aktuella för närvarande. Jag förstår den uppfattningen, framför allt mot bakgrunden av att den tidigare i dag mycket omtalade utredningen även skall ta hänsyn till beredskapskraven.

Jag skall sedan, herr talman, ytterligare med några få ord beröra det utlåtande angående prissättningen som i dag föreligger. Det är väl uppenbart för alla att det nya avtalet kom som en chock för Sveriges jordbrukare. Det var så många saker som man tyckte var självklara som här tagits bort, t. ex. reglerna om basjordbruk, och att avtalet skulle omfatta många år, vilket man bara några månader tidigare hade sagt att man omöjligen kunde acceptera. Vid en andra genomgång måste man emellertid säga, att detta avtal har flera positiva drag än negativa. Låt mig erinra om att vi nu för första gången har lyckats nå enighet mellan bägge sidor-

na om hur stor den inkomstklyfta är som skall fyllas ut från den 1 september 1959, nämligen 3 600 kronor. Det är dessutom klart och tydligt uttalat, att 1 100 kronor av denna brist skall täckas med de prisförbättringar som omedelbart skall träda i kraft, medan resten skall täckas med rationaliseringsvinster.

När det avtal som vi nu har trädde i kraft år 1956 påpekades det, att det i själva verket förelåg en eftersläpning på i runt tal 2 000 kronor, men om den summan kunde parterna inte enas, och i stället för att fyllas ut har denna klyfta på 2 000 kronor blivit avsevärt förstorad under den avtalsperiod som nu har gått. En annan fördel är att vi nu kommer att få ett gränsskydd av den storleksordningen att vi i varje fall hoppas att det är tillräckligt. Man har tagit bort den gamla 25-procentsregeln, taket som vi tidigare talat om, och det bör ju ge större trygghet.

Till de negativa punkterna hör framför allt att en stor del av jordbrukarna har den bestämda uppfattningen, att de blivit ställda vid sidan om den inkomstlikställighet som andra jordbrukare skall få. Man har flyttat inkomstgränsen, säger man, så att en stor del av Sveriges jordbrukare ingalunda kommer att bli delaktiga av dessa förbättringar. Så är emellertid inte förhållandet. Framför allt i förhållande till de negativa förhandlingsresultaten som vi fick 1956 kommer här icke att ske någon försämring.

En annan negativ sak är att större delen av klyftan skall fyllas ut av rationaliseringsvinster. Bland experterna råder mycket delade meningar om hur stora dessa rationaliseringsvinster kan bli varje år. Själva har vi den uppfattningen efter tidigare erfarenheter att det är mycket svårt att få täckning för hela detta belopp på detta sätt.

De positiva inslagen torde dock överväga, och jag tror att detta är anledningen till att majoriteten av RLF-

Stöd åt jordbruket

stämman, trots att det där rådde delade meningar, dock har godkänt avtalet. Även lantbruksförbundet har enhälligt tillstyrkt det.

Vi i högerpartiet är av den uppfattningen att man skall respektera ingångna avtal, och så skall givetvis också ske i fråga om denna överenskommelse. Vad jag finner mest angeläget att understryka är den gemensamma skrivningen, som här tyvärr i så stor utsträckning har diskuterats. Där slår man fast, att innan vi kommer fram till det nya prissättningssystemet 1965 skall man ha gjort en allsidig utredning rörande hela det svenska jordbruket. Man skall se på beredskapen, befolkningspolitiken, samhällsekonomin och de sociala synpunkterna. Detta, herr talman, är i själva verket inget annat än en reell omprövning av hela jordbrukspolitiken i landet. Den kommer att innebära en översyn av rationaliseringen och dess målsättning samt av hela småbruksproblemet. Man har framför allt beaktat de synpunkter som framförts i särmotioner, nämligen om speciella norrlandsproblem.

Det är egentligen bara en av motionerna som jag inte finner riktigt klar, nämligen motion II: 594 av herr Elmwall m. fl. Där diskuteras clearingen av konsumtionsmjölken. Man gör gällande att denna skulle vara till nackdel för de områden som producerar konsumtionsmjölk. Jag tror säkert att man har den uppfattningen, men vi har den lika bestämda uppfattningen, att en större del bör clearas ut. I motionen talas om mälaronrådena. Man vill ha en annan fördelning av inkomsterna på konsumtionsmjölken. Jag skulle då vilja fråga motionärerna: Gäller denna omfördelning bara en förstärkning för de jordbruksområden som ligger runt Mälaren, eller gäller det hela MC-området? Ty en sak är klar: vad man än önskar, så är det en inkomstomfördelning vid sidan om den uppgörelse som nu träffats.

Om man accepterar uppgörelsen är det ju ändå klart, att man kan ha vissa andra önskemål. Visst skulle vi i Mellansverige vilja ha flera prisorter för brödspannmålen. Vi hoppas också att det problemet skall lösas. Jag skulle emellertid vilja sikta på en annan fråga, nämligen kapitalförsörjningsproblemet för jordbruket i framtiden. Vi vet att det på grund av inflationen ställs större krav på dem som skall starta ett jordbruk. De har fått större och större kapitalsvårigheter, och jag tror att detta är ett problem som måste lösas ganska snart.

Låt mig till sist, herr talman, understryka att vad jag anser vara värdefullast är, att man vid förhandlingarna mellan förhandlingsdelegationen och jordbruksnämnden äntligen har kunnat komma fram till en enig uppfattning om hur stor inkomstklyftan är och sättet hur den skall fyllas. Det bådär dessutom gott för framtiden att utskottet lyckats få fram en enig skrivning tack vare en särskild delegation.

Man har alltså så till vida nått politisk avspänning i denna fråga. Till utlåtandet har emellertid tyvärr fogats ett särskilt yttrande från centerpartiet. Härigenom har rivits upp en debatt i kammaren som i varje fall inte bådär gott för framtida enighet. Kanske kommer detta särskilda yttrande i själva verket att bli en björntjänst åt jordbruket. Förhoppningen må dock vara, att denna säraktion icke skall komma att alltför mycket skada svenskt jordbruk i framtiden.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Hur frestande det än kunde vara att ur mina speciella synpunkter beröra alla tre propositionerna och utskottsutlåtandena och alltså spänna över hela fältet, skall jag dock med hänsyn till den långa talarlistan och den sena timmen inte göra detta. Jag skall be att endast något få uppe-

Stöd åt jordbruket

hålla mig vid en fråga, som är av väsentlig betydelse för vårt norrländska jordbruk, närmast i anslutning till propositionen om småbruksstödet och jordbruksutskottets utlåtande nr 31.

Låt mig först citera några ord som jordbruksutskottet skrev så sent som i höstas. Det hette där: »Spörsmålet om ett särskilt hänsynstagande till jordbrukets produktionsbetingelser i övre Norrland och behovet av stöd till bland annat mjölkproduktionen där anser utskottet böra bli föremål för ingående överväganden i samband med utformandet av den aviserade propositionen angående det fortsatta stödet åt det mindre jordbruket.»

Så har då den dag kommit då — efter åratals utredningar och överväganden — småbruksstödet skall fastställas, om inte just i dag så någon gång i början av nästa. Ser det ut att bli ett tillfredsställande resultat? Kan detta bli den hävstång, som ger någon inkomstlyftning åt de norrländska jordbrukarna?

Tillåt mig konstatera att en inkomstlyftning åt jordbrukarna i övre Norrland vore synnerligen önskvärd och behövlig. Som bevis härför må anföras några belysande siffror, som framkommit vid den av professor Lennart Hjelm vid lantbrukshögskolan ledda lönsamhetsundersökningen för Norrbottens län. Sedan inkomster, icke blott av jordbruket utan även av skogen liksom av förvärvsarbeten vid sidan om, sedan allt detta framräknats har det även undersökts vad företagarvinsten skulle bli med ersättning enligt gällande lantarbetsavtal för den egna och familjens arbetsinsatser. Resultatet blev inte någon vinst utan ett betydande minus i samtliga storleksgrupper.

I kustlandet blev resultatet för storleksgrupperna 2—5 hektar ett minus på 3 327 kronor per brukningsdel, i gruppen 5—10 hektar ett minus på 5 590 kronor per brukningsdel och i gruppen över 10 hektar ett minus om ej mindre än 9 362 kronor. För inlandets vidkom-

mande är företagarunderskottet mellan 4 069 och 6 068 kronor per brukningsdel.

Dessa siffror, sammanställda av en opartisk utredningsman, bevisar väl att i den berörda landsdelen brottas jordbrukarna med en synnerligen otillfredsställande lönsamhet för sin näring. Siffrorna tyder även på att de jordbrukare, som på grund av arbetsmängden på den egna gården inte har tillfälle att skaffa sig kompletterande sysselsättning, även får brottas med den sämsta lönsamheten.

Sett mot bakgrunden av det förhållandet, att jordbruket i övre Norrland är en väsentlig förutsättning för utnyttjandet av landsdelens naturtillgångar, och i beaktande av dess betydelse ur beredskapssynpunkt framstår det ej blott som en rättvisesak för de berörda yrkesutövarna utan jämväl som en viktig samhällelig angelägenhet, att jordbrukets fortsatta existens i denna landsdel säkras.

Småbruksutredningen föreslog på sin tid en uppräknings av det extra mjölkpristillägget med 15 procent. Detta har, vilket skall erkännas, av jordbruksministern föreslagits bli ytterligare uppjusterat med 5 till sammanlagt 20 procent. Med all uppskattning av den välvilliga gesten från statsrådets sida måste jag dock konstatera, att detta på långt när inte är tillräckligt för att jordbrukarna i övre Norrland skall uppnå ett inkomstläge som närmar sig andra befolkningsgruppers och andra landsdelars.

Till detta är att lägga — det har tidigare nämnts här i kammaren — att i motsats till vad som är förhållandet i andra landsdelar, i övre Norrland inte behöver befaras något produktionsöverskott ens av mjölk och produkter därav. Tvärtom framstår det ur många synpunkter som angeläget med produktionsstimulerande åtgärder.

Det var från dessa synpunkter som vi några norrlänningar djärvdes i en mo-

Stöd åt jordbruket

tion yrka, att det extra mjölkpristillägget för övre Norrland skulle uppräknas med omkring 40 procent. Jag finner det allt fortfarande vara välmotiverat och behövt att så sker. Med tillfredsställelse har jag kunnat konstatera, att detta vårt motionsyrkande upptagits i reservation nr 3 till utskottets utlåtande nr 31 och där förts vidare. Även om jag beklagar att några norrlänningar i utskottet inte givit sin anslutning till denna reservation och därmed till vårt förslag, vågar jag hoppas, att vid voteringen i denna fråga norrlänningarna oavsett partitillhörighet under punkten K röstar med reservationen nr 3 av herrar Hermansson, Sundin och Svensson i Vä.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Det förefaller av yttranden som fällts här i kammaren av herr Waldemar Svensson, som om en viss mytbildning skulle vara på gång när det gäller lantbruksförbundets styrelsesammanträde och beslut i fråga om jordbrukets prisuppgörelse. Lantbruksförbundets styrelse är ingen institution som har ett avgörande inflytande härvidlag. Det är en rådgivande instans. Avgörandet när det gäller jordbrukarparten ligger hos RLF-stämman. Jag hade det tvivelaktiga nöjet att liksom herr Ahlsten såsom suppleant vara inkallad till detta sammanträde, som herr Svensson i Ljungskile tidigare har omnämnt. Det går därför inte att komma till mig med några legender. Jag har anteckningar från detta sammanträde, som jag har gjort fortlöpande, och dem har jag lyckligtvis med mig.

Ordföranden redogjorde för förhandlingsdelegationens åtgärder och uppgörelsens innebörd. Han nämnde också att herr Ahlsten från början förklarat, att han ville avge en reservation på punkten om arealgränserna. Ordföranden hade emellertid, såvitt man kunde förstå, övertalat honom att avstå där-
10 — Andra kammarens protokoll 1959. Nr 20

ifrån för att i stället skriva ett särskilt yttrande. Så småningom avstod herr Ahlsten även från den tanken, och till sist lät han anteckna sig såsom frånvarande vid justeringen.

Eftersom herr Svensson i Ljungskile nämnt några riksdagsmän tillhörande centerpartiet, som skulle ha deltagit i beslutet, vill jag säga rent ut att det har vi gjort. Herr Hedlund tog upp en särskild diskussion i frågan om arealgränserna och begärde att få besked, om avtalet var delbart eller ej. Ordföranden förklarade att så inte var fallet. Då förklarade herr Hedlund, att han komme att biträda uppgörelsen men förbehöll sig rätten att få avge ett särskilt yttrande på denna punkt. Detta yttrande är avgivet, och till detsamma har jag anslutit mig liksom även övriga centerpartiriksdagsmän.

Vad RLF-stämman beträffar har jag blivit underrättad om att en tidsfrist av 14 dagar lämnades för dem som ville avge reservationer och särskilda yttranden. Så lång tid tog det inte att få fram detta särskilda yttrande. Jag vill också framhålla, att det var just på dessa punkter som herr Hedlund tog upp en diskussion.

Efter vad jag kunnat se har Waldemar Svensson väckt en motion i denna kammare, nr 590, vari han hemställt om direkt avslag på förslaget om den storleksgrupp som skulle läggas till grund för jämförelserna efter sex år. Det vill synas mig som om herr Svensson följt ungefär samma linje som herr Ahlsten, när han nu avstått från att yrka bifall till sin motion. Man kanske kan säga att han yrkat avslag.

Herr talman! Jag tänkte beröra ett par detaljer i jordbruksutskottets utlåtande nr 29. Men jag kan inte underlätta att först säga, att utlåtandets avfattning tyder på en viss tidsnöd. När riksdagen nu i elfte timmen får utlåtanden över tre för jordbruket så viktiga och för tusentals jordbrukare avgörande propositioner till behandling, kom-

Stöd åt jordbruket

mer givetvis tidsnöden att påverka handläggningen även här. Riksdagen är i tidsnöd, utskottet har befunnit sig i tidsnöd, Kungl. Maj:t har varit i tidsnöd, och hur det ursprungligen legat till för underhandlarna, därom förmåles ingenting.

Hos bönderna kan iakttagas ungefär samma reaktion som vid åsynen av Sthenbocks kurir: »Ur stugan tittar bonden med undran och med skräck.» Ingen visste vad budskap kuriren bar, och ingen vet med säkerhet vad resultatet blir av riksdagens beslut i dessa frågor. Om bönderna hade åhört debatten, hade kanske skräcken varit större än undran. Ingen må väl heller missförstå bondens undran över denna forcerade köpslagan om hans framtida existens och ekonomiska villkor. Bonden är van att noga övertänka och planlägga sitt handlande. Gör han inte detta, så vet han att risken för ett misslyckande är ganska stor.

Att sedan frågan om arealgränserna som underlag för prisbedömningen införts som argument vid den översyn av prissättningssystemet, som nu skett i enlighet med gällande avtal, har på de flesta håll uppfattats som en operation som inte borde höra hemma på avtalsområdet. Jag är ledsen över att behöva säga detta. Det hade varit till fördel, om handläggningen varit sådan, att jordbrukarna fått en klar uppfattning och överblick över följderna, innan frågan avgöres. En lösning som mer överensstämmer med de berördas uppfattning borde ha eftersträfvats.

Jordbruksutskottet har tydligen, i varje fall på någon punkt, reagerat mot handläggningen. Det anser, att en utredning om det svenska jordbrukets ställning bör ske och slutföras i god tid före utgången av den sexåriga avtalstiden. Utskottet tillägger: »Därvid bör man också i ljuset av hittillsvarande erfarenheter något mera överväga olika landsändars behov och förutsättningar.»

Det var sådana erfarenheter som låg

till grund för motionerna I: 481 och II: 594, som jag varit med om att bära fram. Det vill synas, som om uttagandet av mjölkavgift och fördelningen av dessa medel kommit att hårt belasta ekonomin för jordbrukarna i mälardalarna och Östergötland. Därvarande mejeriorganisation redovisar för det senaste året en nettoutbetalning av i runt tal 30 miljoner kronor. Enligt meddelande nr 4/1958 från Jordbrukets utredningsinstitut producerade åren 1954—1955 de olika bygderna följande antal skördeenheter per hektar, nämligen Götalands södra slättbygder och mellanbygder 3 689, Götalands norra och Svealands slättbygder 2 489, Götalands och Svealands skogsbygder 2 329, Norra Sverige 1 984.

Siffrorna anger förhållandet vid basjordbruken — 10—20 hektar — de olika bygderna emellan. På de sydsvenska jordarna erhålles sålunda cirka 1 200 skördeenheter mera per hektar än på de mellansvenska, och Norrland ligger cirka 350 skördeenheter per hektar lägre än de mellansvenska. Till synes är således från denna beräkningsgrund ej någon som helst utjämning försvarbar från Mellansverige till södra Sverige. Däremot skulle en viss utjämning till Norrland vara försvarbar. Men så synes inte ske — de utjämningsbidrag det här är fråga om går till södra Sverige. För Norrland redovisas dock samtidigt en inkomst från skogen per mansarbetstimme som med kronor 3: 50 överstiger vad som redovisas för Götalands och Svealands skogsbygder. Samtidigt redovisas för Mellansverige en inkomst per mansarbetstimme i jordbruket som med 1,06 öre understiger erhållen timpenning i södra Sverige. Norrland ligger här tio öre under Mellansverige.

Efter det uttalande av utskottet som jag citerat hade man nog väntat sig en mera ingående behandling av dessa motioner. Utskottet hänvisar till beslutet 1958, då utjämningsavgiften på mjölk sänktes med 1 öre — från 11,85 till 10,85

Stöd åt jordbruket

öre. Syftet var gott — men tyvärr har sänkningen eliminerats genom andra åtgärder. Det är nämligen så, att det slutliga avräkningspriset på producerad mjölk beror på många andra faktorer än k-mjölkspriset. Här kommer in i bilden graden av mekaniseringen och centraliseringen av mejeridriften, avräkningssystemet, sättet att frakta och debitera infrakten av mjölken till mejerierna, priset på skummjölk, kärnmjölk och vassle till producenterna och mycket annat. I det mellansvenska område jag här diskuterar har de skärpta konsumentkraven tvingat fram en långt driven centralisering och mekanisering. Under uppbyggnadstiden fram till 1940 kostade detta leverantörerna stora pengar och i jämförelse med andra mejerier låga avräkningspriser. Så småningom har emellertid detta arbete givit resultat. Men man må komma ihåg — jag understryker detta — att detta rationaliseringsarbete till fromma för konsumtionen icke alltid ger producenten ett bättre resultat. Han har nämligen icke längre möjlighet att bedriva smådjursuppfödning i samma utsträckning som när han hade mejeriet inom räckhåll som leverantör av mejeriavfall.

Jag måste således vidhålla den i motionen framförda uppfattningen. Så länge utjämningsavgifterna upptages med stöd av statliga, av riksdagen fastställda bestämmelser, så har riksdagen och i sista hand regeringen ansvaret. Jag anser inte, att någon del av landet i övrigt får för mycket för sin mjölkproduktion. Tvärtom är jag övertygad om att var och en behöver varje öre han får ut av sitt arbete. Men jag måste konstatera att det ekonomiska läget är sådant i de bygder jag här åsyftar, att ingen subventionering av mjölkproduktionen till andra områden är möjlig. Ett gammalt ordspråk säger: Medan gräset växer, dör kon. Det vore kanske rimligare att utjämningsbidragen användes till rationalisering och centralisering av mejeridriften i de områden som icke

har detta genomfört. Då skulle avräkningspriset så småningom höjas och behovet av clearing minskas.

En annan för detta område betydelsefull produktionsgren är fodersäden. Skyddet för fodersädespriserna enligt nu tillämpat system har inte fungerat. Prisgränserna har legat för långt under brödsäden. Ett gap på tio öre är ej motiverat. Dessutom har införselavgifterna varit fasta så länge priserna legat mellan de fastställda prisgränserna. Systemet har lett till att fodersädesodlarna kommit i en mycket prekär situation. När odlarna haft att sälja har priserna varit mycket låga — 1957 uppges avslut ha skett till 18 öre per kilo för havre. Någon särskild förening i likhet med oljeväxtodlarnas eller sockerbetsodlarnas har inte fodersädesodlarna förmått åstadkomma, trots att ett sådant organ skulle vara av behovet påkallat.

Utskottet godtar nu i likhet med departementschefen att rörliga införselavgifter tillämpas under den nya avtalsperioden. Likaså skall internt upptagna avgiftsmedel få användas för att stödja export. Därutöver skall skapas möjligheter för stödköp. Ingenting säges dock om när åtgärder för att stödja export skall insättas eller stödköp vidtagas. Det skall ske efter vidare överenskommelse mellan jordbrukets förhandlingsdelegation och jordbruksnämnden. Svensk spannmålshandel skall ha hand om administrationen.

Det må förlåtas fodersädesodlarna om de står något undrande. De hade förutsett, att de nu skulle inordnas i jordbruksregleringen under förhållanden som tillvaratar de lärdomar vilka givits under nu tillämpat system, så att fodersädesproduktionen kunde få samma villkor som övriga produktionsgrenar. De låga fodersädespriserna har uppammat produktion av animalier, särskilt fläsk, som ej helt kunnat avsättas inom landet utan måst exporteras med betydande förluster. Nu tar man alltså helt bort prisgränserna utan att närmare ange i

Stöd åt jordbruket

vilket läge stödköp eller exportstöd skall insättas. Man kan befara att spannmålsbolaget då inte kommer att bli det erforderliga stödet för fodersädesodlarna.

Jag vill understryka att det i huvudsak är mälarlänen, som säljer sin fodersäd. När man utlämnat denna odling, har man motiverat det med att det är småbrukarna som köper fodersäd, medan de större jordbruken skulle sälja den. Folkpartiet har aktualiserat dessa tankegångar i motioner av herrar Ohlin och Waldemar Svensson m. fl. med förslag om avslag på stödköpsförfarandet. Exportpremier vill de medge endast i speciella fall.

En av jordbruksnämnden utförd undersökning visar emellertid, att folkpartiets bedömning är felaktig. Av den totala kvantitet på 245 000 ton som är tillgänglig för direkt försäljning till förbrukare går knappa 15 procent till småbrukardistriktet. Huvuddelen har gått till större jordbrukare och s. k. fläskfabriker. Tydligt är det helt andra intressen än småbruket som varit avgörande, då man lämnat fodersädesodlarna åt sitt öde. Själv har jag undersökt hur försäljningarna ligger till vid Sörmäländska lantmännens avdelningskontor i Flen. Kontoret har 480 leverantörer. År 1956 sålde 129 av dessa leverantörer med över 50 hektar fodersäd, medan antalet säljare med under 50 hektar var 178 stycken. Av kontorets leverantörer är således cirka 65 procent odlare av fodersäd till avsalu. Förhållandet torde vara likartat på många håll i mälarlänen.

En annan sak som påtalats i motionerna är kvalitetsbestämningen på spannmål. Varje spannmålshandlare tar själv proven och låter utföra kvalitetsbestämningen. Såvitt fråga är om hektolitervikt, vattenhalt och groddskador, föreligger mig veterligen inga som helst krav på kvalifikationer hos den, som utför kvalitetsbestämningen. Ingenting finns som säger hur ett prov skall uttagas. Med anledning av motionerna framhåller utskottet nu, att undersökning på-

går, på uppdrag av föreningen Svensk spannmålshandel, om nytt underlag för kvalitetsbestämning vad gäller groddskador. På detta nya system skall avräkningarna grundas.

Detta innebär, såvitt jag kan se, att kraven på att mälningsskadad spannmål skall tagas bort ur brödsädeshandeln ökat. Även till utseendet frisk och oskadad brödspannmål kan på detta sätt komma att få vidkännas kraftiga prisavdrag. Den kan vara vad man kallar lönnmältad. För odlaren blir det än mer besvärligt att själv kontrollera att den avräkning han slutligen erhåller är riktig. Detta gör kravet på en opartisk och objektiv provtagning och bedömning än mer aktuellt.

Så sker även med stöd av statliga bestämmelser inom andra produktionsgrenar. I Kungl. Maj:ts förordning om klassificering av kött, given den 7 juni 1956, och i jordbruksnämndens cirkulär 1/1955 fastställs hur och av vem kvalitetsbedömning av kött respektive mjölk får ske. Samma är förhållandet med virkesmätning, då Kungl. Maj:t eller skogsstyrelsen äger utfärda auktorisation för virkesmätare. Genom dessa bestämmelser avser man att skydda säljaren-producenten lika mycket som köparen. Den passivitet, som utskottet visat i fråga om kvalitetsbestämningen för spannmålen, förefaller mig då litet underlig. Man kunde nog åtminstone ha väntat, att utskottet skulle ha hemställt till Kungl. Maj:t om att frågan skulle uppmärksammas. Vi motionärer har pekat på att centralföreningen i Östergötland vidtagit åtgärder av det slag vi åsyftat. Det är givetvis framsynt att så har skett, men bestämmelserna bör nog bli likformade överallt, och detta kan man inte uppnå med en länsvis genomförd lösning.

Herr talman! Till slut endast några ord om kreditfrågorna. På det sammanträde, som jag nyss omnämnde, upplystes det att frågan om krediterna till jordbruket hade tagits upp vid förhand-

Stöd åt jordbruket

lingarna och att dessa förhandlingar om krediterna skulle fullföljas. Jag kan inte, herr talman, finna någonting om den saken i propositionen och utskottsutlåtandet.

Jag har tidigare vid denna riksdag varit med om att motionera om en kredit-sanering för jordbruket, främst i Mellansverige. Jag är övertygad om att sådana åtgärder skulle utan större kostnader ha kunnat vidtas av statsmakterna. Det kommer säkerligen att så småningom kosta mycket mer, om man inte nu vidtar några åtgärder. Avslaget på motionerna motiverades med det statsfinansiella läget och bristen på pengar, ett motiv som inte har framförts med samma kraft i åtskilliga andra sammanhang. De beslut, som här kommer att fattas, gör jordbrukets kreditbehov ännu större. Kravet på en räntesänkning kommer att med ökad kraft tränga sig fram. Jag vill därför vädja till dem, som har att besluta i denna fråga, att man genom en räntesänkning åtminstone ger jordbrukare och andra småföretagare möjlighet att spara litet grand åt sig själva — till amorteringar och investeringar. Det måste bli slut på en högräntepolitik som överför hundratals miljoner kronor till dem som disponerar kapitalet. Även de mindre företagarna har behov av omtanke, och de har också rätt att i någon mån ställa krav.

Till slut vill jag för att förekomma alla missförstånd understryka att vad jag här sagt om mjölkclearingen inte innebär att jag vill ta bort denna clearing. Jag vet att den är nödvändig. Vad jag avsett är bara att få till stånd en ändring, därest det visar sig att Mellansverige och mälarlänen är för hårt belastade i detta avseende.

Herr förste vice talmannen övertog nu förhandlingarnas ledning.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Elmwall tog upp

mitt apostroferande av protokollet från lantbruksförbundet och jordbrukets förhandlingsdelegation och menade, att lantbruksförbundet inte är den avgörande instansen utan RLF. Det är en kompetensfråga som jag inte alls tänker lägga mig i. Den får herr Elmwall gärna göra upp med vederbörande förbund.

Det var emellertid inte detta frågan gällde utan helt enkelt att de riksdagsmän ur centerpartiet — och eventuellt också andra — som i lantbruksförbundets styrelse har varit med om godkännandet väl i alla fall har tagit en ståndpunkt för sin egen del, som är av betydelse oavsett vad lantbruksförbundet i övrigt betyder, vilket jag som sagt inte har någon anledning att lägga mig i.

När herr Hansson i Skegrie stod här och mer eller mindre inkvisitoriskt angrep än den ene och än den andre för vad som höll på att ske, begagnade jag dessa protokoll för att konstatera, att det inte finns någon politisk riktning, som har haft ens tillnärmelsevis så många representanter verksamma i de förberedande instanserna som centerpartiet. Bland dessa finns även herr Elmwall, vilket han själv erkände. Ville man ha resning i målet, hade det väl varit på förhandlingsstadiet man skulle ha gripit in.

Herr Elmwall påstod, att herr Hedlund i lantbruksförbundets styrelse begärde att få foga ett »särskilt yttrande» till protokollet, och att herr Elmwall har personliga anteckningar därom. I lantbruksförbundets justerade protokoll står det, att herr Hedlund begärde att till protokollet »få motivera sitt ställningstagande», vilket är något helt annat än vare sig reservation eller särskilt yttrande.

Sedan kom, såsom vi vet, en skrivelse till lantbruksförbundet — den har publicerats i pressen — som innehöll *bestämda villkor* i anslutning till ståndpunktstagandet. Denna kom aldrig in i detta justerade protokoll, därför att innehållet tydligen inte stod i överens-

Stöd åt jordbruket

stämmelse med de fattade besluten; åtminstone saknas den i det justerade protokollet. Är denna slutsats oriktig, får det klaras upp med lantbruksförbundet och dem som för protokollen där. Det är dock ett rent faktum, såvitt jag vet. Att sen bonden »med undran och med skräck» beskådar herr Elmwall och hans meningsfränders framfart, kan man förstå.

Herr ELIASSON i Moholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror, att herr Elmwall gav en litet ensidig beskrivning, om han menade att mjölkavgifterna bara skulle gå från mälaronrådet ned till de rika jordbruksbygderna i Skåne. Det finns faktiskt jordbruksområden, som har ungefär samma produktionsbetingelser som mälaratrakten men däremot är helt i avsaknad av konsumtionsorter. Det var därför jag ställde frågan till herr Elmwall, huruvida motionen åsyftade att det bara var jordbruken runt Mälaren som skulle slippa denna clearing. Jag fick inte något svar, så frågan står fortfarande öppen, såvida jag inte skall tolka de allra sista meningarna, då herr Elmwall talade enbart om mälaronrådet, som ett svar. Det skulle vara bra att få det klarare belyst om det är blott detta område, som herr Elmwall talar om, eller hela MC-området.

Herr ELMWALL (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker nog att herr Waldemar Svensson ganska omotiverat blandade in lantbruksförbundet i detta sammanhang. Vad som där skett hör inte alls hemma här. För övrigt överensstämmer inte den redogörelse, som herr Svensson lämnade, med vad som förekommit så som jag upplevde det. Herr Svensson försöker göra det hela till någonting annat, och det är möjligt att han kan det. Men han kan inte övertyga mig om att det är riktigt. Jag vet att vad jag här sagt är rätt.

Det har nog inte varit så onödigt

med det särskilda yttrande som här fogats till utskottets utlåtande — det var mycket detta som jag syftade på. Jag tror också att denna debatt kommer att uppmärksammas.

När det gäller mjölkclearingen har jag i mitt anförande så pass klart gett uttryck för vad jag avsåg, att vem som helst borde utan större svårigheter ha kunnat uppfatta det.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att herr Svensson i Ljungskile bör förstå, att de riksdagsmän, som deltog i lantbruksförbundets styrelsesammanträde efter förhandlingarna, inte vid det tillfället handlade på uppdrag av sitt parti eller hade på något sätt rådgjort med detta. Jag vill också framhålla att dessa riksdagsmän icke har ändrat ståndpunkt efter styrelsesammanträdet eller tagit avstånd från den särskilda skrivning som de då gick in för.

Herr Svensson i Ljungskile bör nog vara litet försiktig, när han talar om att andra har ändrat mening. Han har ju själv motionerat om att den nya arealgränsen icke nu skulle beslutas, och han har sedan själv yrkat avslag på sin egen motion. Med hänsyn därtill och till den skrivning, som herr Svensson är medansvarig för och som herr Sköld här tidigare karakteriserat, så tycker jag att herr Svensson har ganska kraftigt uttraderat sig själv i detta sammanhang.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det har inte från min sida varit fråga om att blanda in lantbruksförbundet i detta sammanhang, utan vad jag talade om var den ståndpunkt, som där intagits av riksdagsmän från centerpartiet. Nu har tydligen herr Elmwall sin bestämda uppfattning om vad som skedde härvidlag, och det kan vi inte göra någonting åt; det är ju

Stöd åt jordbruket

fråga om subjektiva intryck. För min del kan jag bara hålla mig till lantbruksförbundets protokoll.

Herr Hansson i Skegrie vill försöka klara av frågan om beslutet i lantbruksförbundet genom att tala om att de fem riksdagsmännen inte handlade såsom politiker vid sitt ställningstagande inom lantbruksförbundet, utan i någon annan egenskap — därför skulle saken inte ha någon betydelse här i kammaren. Nu förstår jag att herr Elmwall inte tycker om herr Hanssons förklaring och det kan jag inte heller göra någonting åt.

Beträffande min motion har jag redovisat denna i mitt första anförande. Hade det funnits någon möjlighet att få det ordnat som jag ville hade jag varit med om det. Nu blev det emellertid en skrivning som tillgodosåg den andra klämman i motionen. Detta innebär i viss mån ett helt nytt grepp på denna fråga. Det är en erfarenhet som jag inte är ensam om i det här huset, att man inte alltid får igenom allt vad man yrkar.

Herr ELMWALL (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill understryka att det som skedde i lantbruksförbundets styrelse har vi inte på något sätt försökt dra oss undan eller ändra på. Jag har gett en fullständigt riktig relation av vad som hände. Även om man som suppleant kanske hade kunnat följa exemplet att förklara sig icke närvarande, så tyckte jag inte att det hade varit ett riktigt handlings sätt. Det klargjordes emellertid, herr Svensson i Ljungskile, att avtalet inte var färdigt. På många punkter var det ännu inte fullt slutet, och på dessa punkter kunde vi inte godkänna. Där har vi vår fulla rätt att diskutera och framställa våra önsknings. Denna rätt kan ingen ta ifrån oss, inte ens herr Waldemar Svensson.

Sedan var jag inne på frågan om fodersäden. Herr Waldemar Svensson vill ställa fodersädsodlarna fullständigt

utanför denna jordbruksreglering. Jag har sett fodersädsodlarnas mödor under dessa år. Under krigsåren fick vi ålägganden om leveranser. Dessa fullgjordes. Efter krigsslutet ställdes vi utanför jordbruksregleringen. Prisbildningen har varit fri. Det är inte jordbrukarna som tagit hem vinsterna utan spannmåls-handlarna. Det finns dock gårdar i våra trakter, som inte har någon möjlighet att odla annan säd än fodersäd.

Det skulle, herr talman, vara roligt att se uppsynen på herr Waldemar Svensson om han tvingats att sälja fodersäd till de priser, som fodersädsodlarna varit tvungna att nöja sig med. Jag tror att hans uppsyn skulle ha ändrats, men inte till det bättre.

Herr JANSSON i Benestad (cp):

Herr talman! Denna debatt flyter nästan ut i det oändliga, och jag skall faktiskt försöka inskränka mig så gott jag kan. Jag vill därför bara ta upp en enda fråga. Den gäller utskottsutlåandet nr 31 angående småbruksstödet.

Inledningsvis vill jag emellertid ha sagt, att skall vi ha en god beredskap för vår livsmedelsförsörjning, så sammanhänger detta med en vettig neutralitetspolitik. Har vi inte en god beredskap på livsmedelsområdet måste vi köpa mat västerifrån vilket sätter oss i beroendeställning. När småbrukarna i vårt land svarar för 30 procent av den totala jordbruksproduktionen får man gå försiktigt fram när man skall rationalisera småbruken.

Statsrådet har på väsentliga punkter försämrat småbruksstödet — så som det nu utformats. Han har, såvitt jag kan se, inte på någon enda punkt förbättrat det. Vi tog upp som en första punkt frågan om producentbidragets avveckling. Detta berördes tidigare i dag av herr Sköld. Han framhöll med skärpa, att då detta stöd tillkom år 1947 beslöt man, att de som förvärvade småbruk efter den 1 juli 1948 inte skulle erhålla producentbidrag. Anledningen var att

Stöd åt jordbruket

man i annat fall skulle förhindra en pågående strukturrationalisering. Den som köpte en liten gård som visade sig vara oräntabel fick själv ta risken.

Jag vill inte bestrida att det låg någonting i det resonemanget — på den tiden. Här har dock skett en väldig förändring. Allteftersom åren gått har det visat sig, att detta producentbidrag inte påverkat strukturrationaliseringen vare sig i den ena eller andra riktningen. Vi har i stället fått det förhållandet på landsbygden, att det är de äldre jordbrukarna, som i regel har det bäst ekonomiskt ställt, som får detta bidrag. De yngre jordbrukarna som köpt gårdar under basjordbruksgränsen har blivit utan. Det är klart att en irritation uppkommer på grund härav.

Vi tog upp detta i småbruksutredningen. Vi föreslog, att producentbidraget skulle ersättas med ett arealtillägg. Det skulle utgå efter en graderad skala med en maximerad summa av 500 kronor per hektar. Bidraget skulle utgå till alla jordbrukare med under 20 tunnland under förutsättning att de kom under medelinkomsten för 10—20 hektars jordbruk. Detta tillägg skulle sökas årligen. Däri låg den stora skillnaden. Arealtil-lägget kan därför inte — som flera talare gjort — till konstruktionen jämföras med producentbidraget från 1948. Kommer vederbörande jordbrukare över genomsnittsinkomsten på 10—20 hektars jordbruk går han miste om pengarna, men har han en inkomst som understiger detta genomsnitt får han detta areal-tillägg.

Alla människor vet, att inkomsterna för jordbrukarna går upp och ner beroende på vår Herres väder och mycket annat. Jag skulle kunna dra ett exempel för statsrådet. Jag har själv fått det av en liten jordbrukare, som arrenderar en gård i östra delen av vårt land. Han tjänade 5 000 kronor år 1957 på skogskörslor. Han hade 15 tunnland jord. Självfallet hade han det året inte fått något arealtillägg, ty han kom över me-

delinkomsten, som det här var fråga om. Förliden vinter tjänade han knappa 500 kronor på skogen. Självfallet hade han fått detta bidrag detta år om han hade sökt.

Jag kan inte förstå, att ett anständigt organiserat jordbruksstöd kan utesluta dem som är i det läget. Om man förvärvar en fastighet efter den 1 juli 1959 och får lägre inkomster på grund av skördeeskador eller minskade biförtjänster vore det väl i rimlighetens namn socialt motiverat att erhålla bidrag. Det är således en väsentlig principiell skillnad mellan producentbidragets konstruktion 1948 och arealtilläggets utformning enligt utredningens förslag.

Jag måste säga, herr talman, att jag faktiskt hade närt den tanken, att det skulle finnas några inom socialdemokratien, som hade så djupa försänkningar i småbrukarkretsar, att de skulle ha velat hjälpa de borgerliga att få igenom denna reservation. Det gläder mig att det blev en enhällig borgerlig reservation på den punkten. Det är faktiskt det viktigaste förslaget till småbrukarstöd som vi har lagt fram.

Jag skall inte klandra statsrådet för att han sänker maximum från 500 kronor till 400, men det innebär även det en klar försämring.

Därmed skall jag lämna denna stödform. Den andra stödform vi tog upp var leveranstillägget. En skala utformades som var så konstruerad, att tillägget skulle utgå efter en stigande skala upp till 400 kronor vid en årsleverans av 1 001—9 000 kg mjölk. Därefter skulle bidraget utgå med oförändrat 400 kronor upp till 15 000 kg årsleverans men sedan sjunka vid större produktion. Även detta har nu herrarna i kanslihuset fingrat på och försämrat i alldeles särskild grad. Man har haft ungefär samma utgångspunkt som vi hade. Vi kunde skjuta över en del av bidragsbeloppet till leverantörer under 20-tunnlandsgränsen, och det gjorde vi också. Men det nya förslaget går längre

Stöd åt jordbruket

och skjuter över ytterligare en del av bidragsbeloppet till jordbruk under 20 tunnland genom att bidraget avtrappas redan vid 12 000 kg. Men samtidigt skjuter man över en del till dem som ligger i stödjordbruksklassen.

Jag har gjort en liten utredning från min egen mejeriförening, som för all del tillhör dem som har större medellevanser än vad fallet i allmänhet är i vårt län. Resultatet blev precis vad jag hade förutsett. De som producerar 8 000—10 000 liter mjölk med en årslikvid på 3 000 kronor, får fullt producentbidrag. Men de lever inte av dessa 3 000 kronor om året. De har biinkomster också och kommer i många fall upp i en inkomst, som uteslänger dem från arealbidrag. Men de som ställs utanför här blir de, som har en årsinkomst av 5 000—6 000 kronor och säljer 15 000—16 000 kg mjölk. De får bara reducerat leveranstillslag. Det är just dessa som är så bundna till sitt jordbruk, att de inte kan ha sysselsättning vid sidan om. Det är den egentliga småbrukarkategorien. De får alltså som leveranstillslaget nu är konstruerat en klar försämring. Det är obestridligt.

Skalan har alltså utformats på sådant sätt, att den inte ger det egentliga mjölkproducerande småbruket vad det skulle ha. Jag beklagar att man har gjort sådana avvikelser till det sämre.

Sedan vill jag ta upp en fråga som inte är berörd här i kväll. Det kanske är djärvt att komma med den så här sent. Det har stått ett löjets skimmer kring det förslaget, men icke förty är det rätt förnuftigt. Utredningen föreslog, att ett s. k. kalvbidrag skulle införas. Det förslaget har helt lagts åt sidan. Det har mött mycken kritik och man har försökt att förlöjliga det hela. Det är emellertid min bestämda uppfattning, att det är en klok form av småbruksstöd. Vi har faktiskt brist på kött här i vårt land och världen över och de stora avnämjarländerna såsom Sydamerika minskar köttexporten un-

der det att köttkonsumtionen bl. a. i Sydeuropa kraftigt stiger. Vi syftade med detta förslag till att få fram en kvalitetsproduktion. Det är bara fråga om huruvida kvaliteterna extra prima, 1 +, 1 och 1 —, alltså mycket värdefullt kalvkött, skulle erhålla bidraget.

Man har sagt att en sådan anordning skulle kunna leda till överskottsproduktion på kött. Ett sådant påstående faller på sin egen orimlighet. Inte en enda kalv mera kommer att födas här i landet. Inte blir korna fruktsammare för att kalvbidrag betalas ut. Även om man tror på statliga regleringar, dit leder det statliga stödet inte. Om kalvbidrag införes blir det mera spädkalv och mindre slaktdjur i tvåårsklassen men totalt sett ingen förändring av köttproduktionen. Detta bidrag är dock ett utmärkt stöd för småjordbruket. Med stigande mjölkproduktion, vilket mycket väl kan inträda, kan vi således förvandla mjölkfettet, som annars måste exporteras som smör med förlust på världsmarknaden, till högklassigt kalvkött för konsumtion inom landet. Jag vill alltså ge statsrådet det rådet, att om mjölkproduktionen förändras detta bidrag överväges. Det är befogat att stödja en sådan speciell småbrukarnäring, som fordrar ett särskilt kunnande för att bedrivas med framgång. Inte minst småbrukarhustrurna gör här ofta en värdefull insats. Jag vill därmed inte säga, att man skall ha kalvtillslag som ersättning för ett eventuellt avskaffat första barnbidrag, som högern talar om.

Sedan har jag även i en motion föreslagit, att man skulle reducera slaktavgifterna för de fem första svinen. Motionen har inte blivit välvilligt behandlad. Man säger att förslaget skulle leda till prissänkning på fläsk. Enligt det nya avtalet skulle det väl inte göra det. Jag vill bara slå fast, att om man höjer slaktavgiften till 25 kronor per svin, så blir det för en småbrukare med 12 svin en årlig utgift av 300 kronor. Staten tar därmed tillbaka vad som delats ut som

Stöd åt jordbruket

leveranstillägg. Vi kan näppeligen gå fram på den vägen. Då blir slaktavgifterna prispolitiska medel, varmed man reducerar småbrukarnas möjlighet att fortsätta sin näring.

Jag vill sedan säga några ord om våra principiella synpunkter på den nya jordbruksgiven. Vad som mest oroar mig är faktiskt den värdeminskning som kommer att gå ut över dessa småbruk. En och annan lantbruksnämnd har redan gått miste om en hågad spekulant, som börjat tveka om köpet när han hört talas om det förslag som nu lagts fram. Småbrukaren har det kapital som skall trygga hans ålderdom låst i sin fastighet. Skulle fastigheten sjunka i värde, går han miste om stora belopp. Detta står i bjärt kontrast mot de beslut om löntagarnas ålderdomstrygghet som vi fattade i förra veckan.

Det är ändå den mänskliga faktorn som avgör hur jordbruket kommer att se ut i framtiden. Det skulle vara förunderligt om ett par unga människor efter 1965 skulle vilja åtaga sig uppgiften att på ett 40 tunnlands jordbruk arbeta fram en inkomst som är lika stor som industriarbetarens och samtidigt investera minst 150 000 kronor utan att få några lediga sommarlördagar — och inte några lediga söndagar heller för den delen. Om vi som målsättning tar normjordbruket, blir det nog ingen direkt rusning till köp av sådana fastigheter, såvida vi kan upprätthålla sysselsättningen inom övriga näringsgrenar.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! När 1942 års jordbrukskommitté drog upp riktlinjerna för vårt framtida jordbruk slog den också mycket riktigt fast, att den yttre rationaliseringen i skogsbygderna inte kan i samma mån som i slättbygderna betraktas som ett rent jordbruksrationaliseringsproblem. Rationaliseringen hade i stället i skogsbygderna att inrikta sig på att skapa sådana brukningsdelar,

som med hänsyn till näringsförhållandena i orten utgör en lämplig brukningstyp. Denna uppfattning, att det i skogsbygderna är skogen som spelar den främsta rollen i fråga om skapandet av bärkraftiga brukningsdelar, som ansågs riktig av 1942 års jordbrukskommitté och som sedan godkändes av 1947 års riksdag, är säkerligen inte mindre riktig år 1959 och åren framöver.

Men skall den yttre rationaliseringen bli vad som är avsett kan vi inte ensidigt arbeta efter linjen att sammanslå brukningsdelar för att därigenom skapa ett bättre produktionsmässigt underlag för blivande brukare. Enbart på den vägen löses inte problemet, även om mycket åstadkommes och kan åstadkommas därigenom. Vi får i sammanhanget inte glömma bort de sociala och befolkningspolitiska problem, som blir en följd av jordbrukets rationalisering. Näringslivet i övrigt måste ha möjlighet att absorbera den i jordbruket friställda arbetskraften i takt med rationaliseringen. Har näringslivet den möjligheten med jordbrukets nuvarande rationaliseringstakt? Och kommer denna möjlighet att finnas de närmaste åren, om takten i jordbruksrationaliseringen ökar? Ja, härom råder väl delade meningar.

Om jordbrukets yttre rationalisering således skall bli en realitet måste vi på allvar föra in i bilden frågan om de mindre jordbrukens förstärkning med skog bl. a. från statens domäner.

Jag har uppfattat 1947 års beslut angående den framtida jordbrukspolitik på det sättet, att kronans skogar inte skulle undantas. Men vad har skett på dessa tolv år? I vilken utsträckning har staten medverkat i rationaliseringsarbetet genom att ställa skog från kronans domäner till jordbrukets förfogande? Ja, såvitt jag kan finna är statens medverkan på detta område obefintlig under de tolv år som gått sedan 1947 års beslut träffades.

Jag har inom mitt hemlän haft nära

Stöd åt jordbruket

kontakt med ett kompletteringsärendande, som numera väl inte bara är riksbekant utan även börjar bli smått historiskt. Det är frågan om att komplettera ett antal fastigheter inom Nöttja socken med skog från Nöttja kronopark. Vi har här ett typexempel där kronans skogar måste tas i anspråk, om det över huvud taget skall bli någon komplettering. Denna kronopark har bildats i huvudsak av skogsmark, som köpts av enskilda ägare under tiden 1891—1911. Kronparken omfattar 1 819 hektar skogsmark, varav 1 686 hektar är belägna inom Nöttja socken. Kronans innehav av den inom socknen befintliga totala arealen är således mycket stort. Detta gör att skogsarealen per fastighet är mycket ringa, i någon by endast 2—5 hektar, och i medeltal utgör den nuvarande skogsarealen endast 2,2 hektar per hektar åkerjord, medan det för länet i övrigt i medeltal är 4,7 hektar skog per hektar åkerjord.

Med utgångspunkt från dessa förhållanden och av oro för bygdens framtid gjorde ett 30-tal lantbrukare år 1946 framställning till Kungl. Maj:t och anhöll att få köpa skog från Nöttja kronopark för att därmed förstärka sina fastigheter. Detta ärende har nu, om jag inte är fel underrättad, efter 13 års vandring mellan de olika statliga organen, åter hamnat hos Kungl. Maj:t. Men en sak — mycket betydelsefull — har dock under denna tid åstadkommits. Sommaren 1955 uppdrog kungl. lantbruksstyrelsen åt dåvarande docenten, numera professorn i fastighetsteknik vid kungl. tekniska högskolan i Stockholm, Gerhard Larsson, att göra en regionalplan för området. Samtliga fastigheter, som kunde tänkas vara lämpliga för komplettering med skog från kronoparken, fördes nu in i bilden.

Professor Larsson kom efter verkställd utredning till den slutsatsen, att i den mån över huvud taget kronoparker skall kunna tas i anspråk för förstärkning av jordbruk, är Nöttja krono-

park ett lämpligt rationaliseringsprojekt. Enligt professor Larssons utredning vore 52 fastigheter lämpliga att komplettera med kronoskog. Den odlade jorden på dessa fastigheter varierade mellan 6 och 17 hektar. I sin utredning tog professor Larsson upp inte bara förstärkning med skog från kronans domäner; han drog även upp riktlinjerna för ägoutbyten fastigheterna emellan samt styckning av vissa fastigheter. Vi fick här fram en fullständig regionalplan, en klar linje för utvecklingen på det jordpolitiska området inom bygden.

Detta var 1955. Jag vet att det därefter förekommit överläggningar mellan kungl. lantbruksstyrelsen och domänverket rörande köpeskillingen. Efter 13 år väntar nu nöttjabönderna på ett besked om hur det skall bli. Det är inte bara egoistiska skäl som förestavar detta. Det är ett hela bygdens intresse, att denna fråga blir positivt löst. Den nu framlagda propositionen nr 148 ger emellertid inte anledning till några större förväntningar på statens medverkan i fråga om förstärkning med skog från domänverkets skogar i allmänhet. Detta är att beklaga. Skogskompletteringen syftar ju till att ge den enskilde brukaren större möjligheter att effektivt kunna utnyttja sin arbetskraft. Den syftar också till att bereda större trygghet åt dessa brukare.

Det går inte att frigöra sig från den känslan, när man läser propositionen och tar del av domänverkets olika yttranden i den här frågan, att bakom uppställda regler och föreslagen räntefot för prissättning vid domänverkets eventuella medverkan i fråga om skogskompletteringen döljer sig kungl. domänverkets negativa inställning till att jordbruken kompletteras med skog från statens domäner.

Hade det funnits en positiv vilja till denna såväl ur den enskilde jordbrukarens som ur hela samhällets synpunkt viktiga fråga, borde kungl. lant-

Stöd åt jordbruket

bruksstyrelsens förslag, att samma priser skulle tillämpas vid försäljning av kronoskog som nu tillämpas vid köp av enskild skog, accepteras. Det av domänverket hittills tillämpade systemet att köpa efter gällande marknadspriser men vid eventuella försäljningar sätta upp regler, som medför priser som ligger bortåt 30 procent över detta marknadsvärde, kan endast leda till det förhållandet, att det blir mycket svårt eller helt omöjligt för de enskilda bönderna att förvärva kompletteringsskog, även om fastigheterna har ett sådant läge att någon annan skog än statens inte finns.

Jag har tidigare nämnt, att proposition nr 148 inte ger anledning till några större förväntningar evad gäller förstärkning med skog från statens domäner. Jag har dock uppmärksammat några ord på s. 214 i proposition nr 148. De står i anslutning till departementschefens uttalande i fråga om diskonteringsfaktorn $4\frac{1}{4}$ procent och lyder: »När särskilda skäl föreligger, bör Kungl. Maj:t kunna överväga en jämkning i värderingsresultatet.»

Jag vill med anledning av dessa ord i propositionen till herr jordbruksministern säga, att trots att frågan om nöttjaskogarnas försäljning är 13 år gammal, vågar jag hoppas, att dessa en och en halv rader på s. 214 i proposition nr 148 kommer att väga mycket tungt när herr jordbruksministern, som jag hoppas, inom kort kommer att träffa ett avgörande om nöttjaskogarnas ianspråktagande för förstärkning.

Låt mig, herr talman, till sist också få framhålla, att från den tidpunkt, då nöttjåbönderna begärde att få köpa skog från staten, har de enskilda skogsägarna i Kronobergs län fått avstå en beräknad areal av 970 hektar skogsmark till gator för kraftledning av storleksordningen 20 000 volt och större, sjöregleringar och militära ändamål. Därtill kommer mark för vägändamål m. m. Således har bondeskogsbruket årligen fått avstå betydande arealer till allmän-

na ändamål. Denna utveckling kommer ytterligare att accentueras. Att staten då bör lämna sin medverkan till jordbrukets yttre rationalisering genom att avstå skog är därför en mycket blygsam och försynt begäran från bondeskårens sida.

Herr BRANDT i Sätla (cp):

Herr talman! Jag skall bara ta upp ett par detaljer till diskussion. Jag vill börja med att med herr Sköld diskutera frågan om värderingsprinciperna på skog. Herr Sköld lät förstå, att han under sin fyraåriga tillvaro i jordbruksutskottet hade varit med om att vid två tillfällen fastställa domänstyrelsens principer för värdering av skog, vilka enligt utskottets uppfattning måste anses vara riktiga. Han lät också förstå, att denna värderingsmetod bör ge det pris varmed domänstyrelsen går ut i marknaden.

Detta är en fråga som är kontroversiell, ty här finns två värden. Lantbruksnämnderna har under den tid som de haft skogsaffärer med jordbrukarna så småningom i praxis fått fram ett pris. Man kallar detta pris för lantbruksorganisationens marknadspris, och vid sidan om detta finns alltså domänstyrelsens avkastningsvärderingsmetod. Jämför man de värden som de bägge metoderna leder till, skulle man få ett marknadsvärde enligt lantbruksorganisationen med en kapitaliseringsfaktor på 5,5, medan avkastningsvärderingsmetoden som domänstyrelsen tillämpar ger ett betydligt högre värde med en kapitaliseringsfaktor av 4,25.

Vid byte, sade herr Sköld, betyder det ingenting vilken värderingsmetod man använder. Detta är fullkomligt riktigt. Här är det inte fråga om att använda pengar utan att byta skogsskiften. Därför blir skogstillgångarna, belägenhet invid drivningsvägar, markens beskaffenhet och skogens tillväxtförhållanden m. m. det avgörande. Men,

Stöd åt jordbruket

herr Sköld, blir det någon skillnad på detta och när domänverket säljer skogen? Jag håller före att så inte är fallet. Man kan använda lantbruksorganisationens pris även då. När domänstyrelsen sålt skog, avsedd för skogskomplettering, och erhållit köpeskillingen härför, så går ju domänstyrelsen sedan med hjälp av markfonden ut på marknaden för att förvärva ny skog, och i mycket stor utsträckning köpes den nya skogen då av jordbrukare-skogsägare eller av jordbrukare ganska närstående skogsägare. Varför skall domänstyrelsen då gå ut på marknaden med ett annat pris än marknadspriset? Domänstyrelsen har fått marknadspris för den försålda skogen och kan köpa ny skog till marknadspris. Det är väl inte nödvändigt att gå ut på marknaden med överpris, vilket man nu av svårförståeliga skäl i vissa fall gör.

Det skulle vara roligt att höra herr Skölds syn på dessa frågor. Är det möjligt att jag har uppfattat dessa ting riktigt? I så fall skulle vi kunna få ett besvärligt tvisteämne ur världen.

Sedan vill jag göra en liten parentes i anslutning till statsrådet Netzéns interpellationssvar till herr Eliasson i Moholm.

Det är tydligen svårt att över huvud taget få frågorna i interpellationen behandlade på ett kvalificerat sätt. Jordbruksministern har svarat, att vi har en försörjning av den och den storleksordningen, men det säges ingenting om de omständigheter, under vilka den nämnda försörjningsprocenten är uppnådd, eller hurudant vårt beredskapsläge egentligen är i en krissituation under avspärrningsförhållanden.

En annan intressant sak är, att om vi bara tar hänsyn till den minskning i hästbeståndet, som herr Eliasson i Moholm nämnt — 400 000 hästar — så skulle den genom avhästningen friställda arealen ha givit oss en total produktionsökning på ungefär 13 å 14 procent. Under 1949/50 nådde vi ett total-

index på 110; jag tror det var 113 på den vegetabiliska och 109 på den animaliska sidan. Sedan dess har produktionen emellertid gått tillbaka och ligger nu vid ungefär 105 — trots att avhästningen ensam skulle ha räckt till 113.

Vidare använder vi nu 2 1/2 gånger så mycket handelsgödselmedel som före kriget. Varför ger inte det utslag i en produktionsökning? Vi använder också traktorer och redskap med bättre avverknings effekt, vilket rimligtvis borde leda till en produktionsökning för växtodlingen. Varför sjunker då i stället produktionen?

Jag är övertygad om att detta kapitel rymmer betydligt mer än vad som kan uttryckas med siffran 96 år 1939 — som här nämnts — eller dagens siffra, 100. Ingen av dessa siffror är värda särskilt mycket. Det är faktiskt på tiden att den saken slås fast.

Till sist bara en detalj till när det gäller beredskapsfrågorna. I händelse av krig flyttar Stockholms befolkning i stor utsträckning till områden med stora livsmedelsunderskott i fredstid. Hur klarar man det? Hurudan är vår beredskapssituation på livsmedelssidan i sådana sammanhang? På den frågan har det inte lämnats något svar.

Herr andre vice talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr RIMAS (fp):

Herr talman! Till jordbruksutskottets utlåtande nr 30 har fogats ett par motioner om ändring av gällande kungörelse för erhållande av lånegarantier för trädgårdsnäringens rationalisering. Motionerna väcktes vid årets början, och det kanske förklarar det olycksfall i arbetet, som herr Hæggbloom på förmiddagen deklarerade att högerpartiets representanter i utskottet hade råkat ut för genom att deras namn inte hade kommit med på den reservation, som följer upp de nämnda motionerna.

Stöd åt jordbruket

Det finansiella stödet till rationaliseringsåtgärder utgår som bekant i två former, dels under vissa förhållanden som bidrag och dels som kreditgarantier. När stödet för trädgårdsnäringens rationalisering infördes 1955 gick man efter samma principer. Lantbruksstyrelsen hade då föreslagit att som villkor för bidragen bland annat skulle gälla, att företaget inte skulle vara större än med högst två anställda. Detta ändrade den dåvarande departementschefen i sitt förslag till en anställd. Tydligt råkade emellertid även han ut för olycksfall i arbetet genom att denna bestämmelse, som avsåg bidragen, också kom att få gälla för kreditgarantierna. Och så var olyckan skedd, när riksdagen antog departementschefens förslag.

Från vårt håll motionerades redan 1955 om att kreditgarantier i likhet med vad som gäller för jordbruket skulle utgå oberoende av storleksordningen hos trädgårdsföretaget. Sedan dess har lantbruksstyrelsen upprepade gånger uttalat önskemål om ändring av författningen, så att den på denna punkt skulle stämma överens med gällande bestämmelser för jordbruket. Det har nämligen i praktiken visat sig, att denna inskränkning i tillämpningsområdet för kreditgarantier åt trädgårdsnäringen varit mycket opraktisk och hämmande.

I det förslag till ändrade regler för jordbrukets rationalisering, som vi diskuterat här, har man gjort en del justeringar också i bestämmelserna för erhållande av kreditgarantier på jordbrukets område. Motionärerna och reservanterna uttalar för sin del att man finner starka skäl tala för att det statliga stödet till trädgårdsnäringens rationalisering bringas i överensstämmelse med vad som på motsvarande område gäller för stödet till jordbrukets rationalisering, och förordar att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådan ändring av gällande kungörelse, att lånegarantier

må beviljas till rationaliseringsåtgärder inom trädgårdsföretag oavsett storleksordningen.

Det vore mycket lämpligt att nu — i samband med omläggningen av bestämmelserna på jordbrukets område — göra de båda författningarna samstämmiga och därmed få bort den för trädgårdsnäringen besvärande begränsningen.

Herr talman! Jag har velat nämna detta för att det inte skulle falla bort i det stora sammanhanget. Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 8 i jordbruksutskottets utlåtande nr 30.

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! I motsats till min kollega på jämtlandsbänken, herr Jonsson i Strömsund, har jag inte vågat lämna mitt manuskript kvar i bänken, men detta betyder inte att kammarens tålmod behöver frestas mera än om jag hade gjort så.

Det har redan framhållits, att de tre propositioner som nu diskuteras är av genomgripande betydelse för jordbruket och hela samhället. Jag tror att detta med rätta kan sägas gälla särskilt för Norrland, där jordbrukets betingelser är helt annorlunda än i de slättbygdsområden, som man har till utgångspunkt för inkomstjämförelserna och den allmänna prisavvägningen. Det norrländska jordbrukets lönsamhet har under de senaste åren försämrats på ett oroväckande sätt. Jordbrukarna i Norrland har i allmänhet inte haft tillfredsställande försörjningsmöjligheter. Man kan dock inte komma ifrån, att det norrländska jordbruket måste upprätthållas. Ur skilda synpunkter är detta nödvändigt — för bygdens försörjning med färska livsmedel, ur befolknings- och social synpunkt och inte minst ur beredskapssynpunkt.

Men när man talar om jordbruk i Norrland är den nu aktualiserade storleksgruppen 20—30 hektar ingen lämp-

Stöd åt jordbruket

lig måttstock. Jordbruk av denna storleksordning finns det i stort sett inte naturliga förutsättningar för i detta område. Det var därför oroväckande, när det i propositionen om stödet till jordbrukets rationalisering föreslogs, att rationaliseringsorganen skulle åläggas att verka för sådana brukningsenheter, som normalt kan skötas av två män utan anlitande av arbetskraft utanför deras familjer, och när det angavs att man härmed avsåg jordbruk i storleksgruppen 25—45 hektar. En sådan målsättning kan i varje fall inte vara lämplig för Norrlands vidkommande, där den dessutom saknar stöd i tradition och erfarenhet. Man blir emellertid lugnad sedan man konstaterat att jordbruksutskottet fastslagit, att hittills gällande allmänna grunder för rationaliseringen fortfarande skall gälla, men att lantbruksorganisationens uppgift bör vidgas till att även omfatta befrämjande av tillkomsten av tvåfamiljsjordbruk, där så kan vara möjligt. Det måste innebära att lantbruksorganisationen skall ha som målsättning att medverka till sådana jordbruk i Norrland, som bäst lämpar sig för denna del av landet. Härvid är det angeläget att man beaktar möjligheterna att skapa kombinationsjordbruk, d. v. s. en kombination av jordbruk och skogsbruk. Det är anledning att ännu en gång understryka den betydelse, som i detta hänseende måste tillmätas frågan om skogskompletteringen.

Naturligtvis kan det finnas skäl att nedlägga jordbruksdriften på mark som är bättre lämpad för skogsodling. Men jag anser att departementschefen och utskottsmajoriteten tagit något lättvindigt på sina rekommendationer till skogsodling på sämre jordbruksmark. Det finns anledning att mana till försiktighet. Det kan visa sig vara en felaktig spekulation att överföra jordbruksmark till skogsmark. Jag har tillsammans med några andra i en motion föreslagit, att skogsförbättringsanslaget i första hand skall utgå till åtgärder, som

avser skogsodling på hagmark och därmed jämförbar mark, och först i andra hand till skogsplantering på åkerjord. Utskottsmajoriteten har inte velat lyssna till detta. Men synpunkten har tagits upp i en reservation av herr Sigfrid Larsson med flera. Statens medverkan till skogsodling bör, framhåller reservanterna, i första hand avse hagmarker och kalmarker samt i andra hand åkerjord. Sådan åkerjord, som är inordnad i produktionen, bör inte annat än i undantagsfall användas till skogsplantering. Sämre belägen åker eller åker, som av andra skäl ej lämpligen bör inordnas i den ordinarie produktionscirkulationen, bör i första hand kunna få användning som betesmark.

Jordbruket i Norrland har, såsom jag framhållit, sina speciella betingelser, som man måste ta hänsyn till vid utformningen av jordbrukspolitik. Detta har tidigare uttalats av riksdagen. I de stora riksdagsbesluten om jordbrukspolitik 1947 och 1955 framhölls det sålunda, att även om den allmänna prisavvägningen skulle utgå från förhållandena i slättbygdsområdena, måste jämväl förhållandena i skogsbygdsområdena beaktas.

Jag konstaterar med tillfredsställelse, att jordbruksutskottet även i år fäst uppmärksamheten på detta. Vid den utredning om det svenska jordbrukets ställning, som enligt jordbrukets uppfattning bör komma till stånd, bör man, säger utskottet, »i ljuset av hittillsvarande erfarenheter något mera överväga olika landsändars behov och förutsättningar». I det ljuset skall det säkert stå klart, att det s. k. normjordbruket inte är den lämpliga utgångspunkten för Norrlands vidkommande.

Det absolut övervägande antalet brukningsenheter i Norrland måste betecknas som småbruk. Propositionen om det särskilda stödet till det mindre jordbruket blir därmed av betydelse framför allt för detta område. Tyvärr måste det sägas, att regeringens och utskottsmajo-

Stöd åt jordbruket

ritetens förslag är en besvikelse för småbruket och för Norrland. Det förslag, som utredningen framlagt, måste betraktas som ett absolut minimum. Men regeringen och utskottsmajoriteten har prutat bort inte mindre än 29 miljoner av de 133 miljoner kronor, som utredningen föreslagit, och dessutom kalvbidraget på 14 miljoner kronor, som utredningen ville avräkna på det allmänna mjölkpristillägget. Jag anser det nödvändigt att — såsom framhållits från vårt håll i motioner och i reservation till utskottsutlåtandet — arealtillägg och leveranstillägg utgår efter utredningens förslag.

Jag vill dock i detta sammanhang framhålla, att invändningar ur olika synpunkter kan göras mot att stöd lämnas i förhållande till åkerarealen. Det vore nog lämpligt om de pengar, som nu skall utgå i form av arealtillägg, i stället kunde lämnas som tillägg på produktpriserna. Detta gäller enligt min mening särskilt för Norrland, där mjölkproduktionen är den viktigaste produktionsgrenen och där förhållandena är sådana, att denna produktion bör stimuleras. Arealtilletaget borde därför kunna ersättas av ett bidrag knutet till mjölkproduktionen. I den uppfattningen är jag således inte ensam; herr Agerberg har tidigare sagt sig ha samma önskemål. Jag befinner mig bara i den lyckligare situationen, att jag kan yrka bifall till en reservation, som till utlåtandet fogats av centerpartiets ledamöter i jordbruksutskottet, vilket herr Agerberg tydligen inte uppmärksammat. Reservanterna framhåller, att detta spörsmål efter någon tid bör tas upp till prövning.

Den kategoriklyvning, som regeringen och utskottsmajoriteten föreslagit i fråga om arealtillägg, måste ge anledning till starka invändningar. I Norrland, där småbruket allttjämt måste vara den dominerande jordbruksformen, kan man inte acceptera, att de småbrukare, som tillträder efter den 1 juli i år, inte

skall få samma stöd som de som innehade sina småbruk redan före detta datum.

Herr talman! Med anledning av att jag här begränsat mig till att endast ange några av de synpunkter, som i detta sammanhang är aktuella för jordbrukets utövare i den landsdel som jag representerar — synpunkter som aktualiserats i centerpartimotioner — ber jag att i anledning härav få yrka bifall till reservation nr 1 i utskottets utlåtande nr 30 och till reservationerna nr 1 och nr 3 i utlåtandet nr 31.

Herr LUNDMARK (s):

Herr talman! I motion nr II: 596 har jag och några medmotionärer hemställt om en smidigare tillämpning av förordningen angående regleringsavgifter på mjölk och mejeriprodukter. Motionen avser icke att underkänna utjämningsförfarandets princip och ej heller att på något sätt skjuta sönder det avtal som föreligger. Tvärtom är jag medveten om regleringsförfarandets nödvändighet, och jag har all respekt för den solidaritet som det ger uttryck för. Men jag menar att om principen tillämpas så onyanserat, att resultatet blir förmåner för den starkare på den svagares bekostnad, då är det inte längre fråga om solidaritet. Att så kan bli fallet har i motionen påvisats med siffermaterial ur Lappmarkens mejeriförenings årsberättelse för 1958.

Emellertid har det vid kontroll hos SMR visat sig att materialet icke i alla stycken var fullt korrekt, då föreningen i fråga i annan ordning redovisat en post under rubriken Kompensation för prissänkning av smör på ett belopp av 327 000 kronor. Detta belopp utgör också ett bidrag från SMR:s regleringskassa, men det hade inte redovisats i den tabell som återges i motionen. Jag är angelägen om att korrigera detta. Det innebär att balansen mellan avgifter och bidrag blir mindre oförmånlig för meje-

Stöd åt jordbruket

riföreningens del, men materialet är alltså tillräckligt graverande.

Resultatet blir då, att mejeriföreningen på en invägning av drygt 15 miljoner kilo mjölk fått uppbära i regleringsbidrag 536 762 kronor och inleverera utjämningsavgifter med 1 382 590 kronor. Det betyder att föreningen har fått avstå 845 826 kronor eller cirka 5,4 öre per kilo invägd mjölk till leverantörer i andra delar av landet. Efter denna beskattning har föreningen, som arbetar i den kargaste delen av vårt land, med dåligt klimat, kort sommar och lång stallfoderperiod, icke kunnat hålla högre avräkningspris till sina leverantörer än vad fallet varit inom de bättre jordbruksbygderna här i Mellansverige. Det är ganska exakt samma avräkningspris som inom Södermanlands och Uppsala län under fjolåret. Ändå erhåller föreningen där uppe extra mjölkpristillägg enligt zon I, d. v. s. högsta bidragsklassen, men denna förmån har till största delen fått tas i anspråk för att klara balansen i regleringsförbandet. Vinsten av ett högre K-mjölpris och en betydande varudistribution utöver de egna produkterna har ätits upp av de höga driftkostnader, som mejerirörelsen måste belastas med i denna landsända.

För Norrbottens del ter sig prisregleringen ännu ofördelaktigare beroende på att så stor del av den invägd mjölken, cirka två tredjedelar, går till direkt konsumtion. Således har detta län utöver erhållna utjämningsbidrag inlevererat över 4,5 miljoner till regleringskassan, vilket betyder att hela det extra mjölkpristillägget plus 278 000 kronor har fått inlevereras. Från den priszon där det högsta mjölkpristillägget tillämpas, Norrbotten, Västerbottens lappmark och vissa delar av Jämtland, har SMR:s regleringskassa under fjolåret uppburit mellan 5 och 6 miljoner kronor i nettobehållning på prisregleringen. Detta motsvarar ungefär vad staten utbetalat i extra mjölkpristillägg. Det är under sådana förhållanden oegent-

ligt att rubricera detta statsbidrag som extra mjölkpristillägg i norra Sverige. I realiteten är det ett bidrag till SMR:s regleringskassa, som kommer jordbrukare i andra delar av landet till godo.

Detta prisområde har aldrig och kommer väl heller aldrig att på något sätt hota landets produktion med något överskott. Att de anslag som riksdagen kan ske med viss ömkan anslår till extra mjölkpristillägg och som vi adresserar till norra Sverige i verkligheten går ut som prisstöd till landet i övrigt tror jag inte riksdagen har gjort klart för sig. Om jordbrukarna där uppe i norr knorrar över denna ordning, finner jag det helt naturligt. Om staten ger stöd för att uppehålla en önskvärd produktion i denna landsända, bör icke pengarna gå till att klara förluster av en icke önskvärd överproduktion inom andra delar av landet som har hyggligare produktionsvillkor.

Av vad jag här anfört torde framgå, att utjämningsförbandet inom mjölkregleringen på grund av generellt verkande regler i viss fall direkt verkar orättvist och motverkar en önskvärd lokalisering av mjölkproduktionen. Nu anser jag inte att man skall riva rocken av jordbruksministern för det. Tvärtom är jag jordbruksministern tacksam för att han i fjol vid B-riksdagen tog initiativ till en korrigerande förordningen om utjämningsavgifter. Den gav också till resultat, att differentiering av dessa avgifter numera kan ske. Något har också skett. Således sänktes utjämningsavgiften på K-mjölk inom Norrbotten den 1 december i fjol med 1 öre och inom Västerbottens lappmark med 1,5 öre under den nivå som gäller för landet i övrigt.

I motion II: 596 hade vi motionärer yrkat, att riksdagen måtte uttala att differentieringen i högre grad skulle beakta de lokala produktionsbetingelserna inom skilda mejeriområden. Jordbruksutskottet har dock avstyrkt motionen under hänvisning till B-riksdagens be-

Stöd åt jordbruket

handling av detta spörsmål. Utskottet hänvisar till sitt uttalande i fjol som antogs av riksdagen. I uttalandet heter det »att Kungl. Maj:t borde tillse, att vid bestämmande av de differentierade avgifterna hänsyn skulle tagas till de speciella produktionsbetingelserna i Norrland och jämförbara produktionsområden». Med detta uttalande är det kanske förstäeligt, att utskottet icke velat komma igen i år. Jag skall inte heller ställa något yrkande, då det i detta läge icke gagnar saken, men jag vill ytterligare understryka vad jordbruksutskottet och riksdagen uttalade i fjol till beaktande för de instanser, som bemyndigats att handha denna reglering, nämligen att hänsyn bör tas till de speciella produktionsförhållandena i Norrland. Under förutsättning av en fortsatt ekonomisk utveckling med någorlunda full sysselsättning kommer jordbruksproduktionen i övre Norrland under alla förhållanden att minska. Att påskynda denna utveckling genom regleringsåtgärder finner det sannerligen ingen anledning till.

Herr JÖNSSON (s):

Herr talman! Det är bara ett par synpunkter jag ber att få anföra. I fråga om arealtillägget är skillnaden mellan departementschefens förslag och reservationen ganska minimal, och följaktligen kan man väl påstå att det inte kan vara av någon större betydelse för småbruket vilketdera förslaget vi tar. Kommer en brukningsenhet över åtta hektar sänkes bidraget — härvidlag ligger departementschefens förslag högst. Å andra sidan kan det naturligtvis finnas jordbrukare med åtta hektar som har en sämre ekonomisk ställning än jordbrukare med fem eller sex hektar. Med detta har jag bara velat säga att det ingalunda är så lätt att skapa den rättvisa som vi alla eftersträvar. Hur man än gör kan det ändå komma att bli oriktigt.

I reservation nr 3 accepteras den inkomstgräns, som fastställts vid underhandlingarna om prisregleringen för jordbruket, alltså 9 440 kronor. Beträffande förmögenhetsgränsen däremot råder skilda meningar. Departementschefen har föreslagit 50 000 kronor som förmögenhetsgräns, medan reservanterna vill sätta den vid 80 000. Det är väl ändå ingen som efter det resonemang, som förts här i dag om småbrukets bekrämda läge, kan taga detta på allvar. Jordbrukarinkomsten har ju ställts i relation till industriarbetarnas inkomst i ortsgrupperna 2 och 3. Varför skulle vi då inte också kunna ta hänsyn härtill när det gäller förmögenhetsgränsen? Det är nog inte många industriarbetare som i förmögenhetshänseende skulle kunna mäta sig med en småbrukare, som har 80 000 kronor.

I det särskilda yttrande som avgivits — jag har läst och begrundat det, och jag måste säga att det nästan går runt i huvudet på mig — göres gällande att allmänheten har den uppfattningen, att ju större en brukningsenhet är, desto billigare blir jordbruksdriften. Att det skulle förhålla sig så kan författarna till detta särskilda yttrande inte gå med på. Faktum är i alla fall, att de större brukningsenheterna måste ha billigare jordbruksdrift. De kan driva sitt jordbruk efter rationella metoder med hjälp av de moderna redskap, som numera står till förfogande för dem men som de mindre enheterna inte har tillgång till.

Det är självfallet att meningsskiljaktigheter kan förekomma i dessa frågor. Men undersöker man saken finner man, att meningsskiljaktigheterna egentligen är ganska obetydliga. Jag har den uppfattningen, att för småbrukare, som har brukningsdelar på 2—6 hektar, kan man inte genom arealbidrag åstadkomma en sådan prissättning, att småbrukaren får sin utkomst av detta lilla jordbruk. Han måste ha en inkomst vid sidan om. Detta innebär naturligtvis inte att vi ej skall lämna småbruket all den hjälp som

Stöd åt jordbruket

kan lämnas, men åtgärder utöver vad utskottet föreslagit tror jag inte i någon större utsträckning kan vara till hjälp för småbruket.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens sammanträde kl. 10.00.

§ 2

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren, att bankoutskottets utlåtande nr 39 skulle uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 3

Till bordläggning anmälades bevilningsutskottets betänkanden:

nr 50, angående beräkning av bevilningarna för budgetåret 1959/60, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

§ 4

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret;

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts

framställningar angående anslag för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln till bidrag till studiecirkelverksamhet och till ungdomens fritidsverksamhet samt till folkbildningsåtgärder i övrigt m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar rörande försöksverksamheten med nio-årig enhetsskola m. m.; och

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående utbildning av lärare i manlig slöjd m. m.; samt

från första lagutskottet:

nr 276, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 72 § lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag.

§ 5

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens Andra Kammare

Undertecknad, som i egenskap av Göteborgs Läkarförenings ordförande och medlem av Läkarförbundets fullmäktige avser att deltaga i Sveriges Läkarförbunds kongress m. m. i Göteborg, anhåller härmed om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden den 28—den 30 maj 1959.

Stockholm den 26 maj 1959

Bertil von Friesen

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 0.38 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson